

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIBRIS'IN LUSIGNAN HAÇLI KRALLIĞI'NDAN
VENEDİK HÂKİMİYETİNE GEÇİŞ SÜRECİ (1473-1489)**

DOKTORA TEZİ

NECMETTİN AYAN

TARİH ANABİLİM DALI

ANKARA 2022

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIBRIS’IN LUSIGNAN HAÇLI KRALLIĞI’NDAN
VENEDİK HÂKİMİYETİNE GEÇİŞ SÜRECİ (1473-1489)**

DOKTORA TEZİ

NECMETTİN AYAN

TARİH ANABİLİM DALI

PROF. DR. MUSA ŞAMİL YÜKSEL

DANIŞMAN

ANKARA 2022

ONAY SAYFASI

Necmettin AYAN tarafından hazırlanan “Kıbrıs’ın Lusignan Haçlı Krallığı’ndan Venedik Hâkimiyetine Geçiş Süreci (1473-1489)” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi	Kurumu	İmza
Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	
Prof. Dr. Fatih ERKOÇOĞLU	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	
Prof. Dr. İlhan ERDEM	Ankara Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	
Doç. Dr. Mikail ACIPINAR	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	
Dr. Öğr. Üyesi Güner DOĞAN	Çankırı Karatekin Üniversitesi	
Kabul ☐	Red ☐	

Tez Savunma Tarihi: 27.04.2022

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. (27.04.2022)

Necmettin AYAN

İTHAF

Kıymetli Anneme ve Babama....

TEŞEKKÜR

Elinizdeki tez, uzun ve meşakkatli bir sürecin sonunda vücut bulmuştur. Elbette teze doğrudan veya dolaylı katkı veren isimler de oldu. Tezin araştırma aşamasından yazım aşamasına kadar birçok kişinin destek ve katkılarını gördüm. Gerek bu çalışmanın yazımı sırasında gerekse öncesinde benim yanımda bana yardımcı olan kişilere müteşekkirim. Öncelikle tüm süreçte bana bilgi ve tecrübeleriyle rehberlik ederek çalışmanın bütünlük bulmasında önemli katkıları olan danışmanım, değerli hocam Prof. Dr. Musa Şamil Yüksel'e yardımını esirgemediği, iyi niyeti ve anlayışı için teşekkür etmek istiyorum. Tez komitesine katılan Prof. Dr. Fatih Erkoçoğlu'na, Prof. Dr. İlhan Erdem'e, Doç. Dr. Mikail Acıpınar'a ve Dr. Öğr. Üyesi Güner Doğan'a katkıları, yapıcı eleştirileri ve aynı zamanda gerçek bir bilimsel çalışmanın nasıl olması gerektiğini göstermeleri için ayrıca teşekkür ederim.

Tek tek ismini sayamayacağım lise ve lisans döneminden bu yana şahsıma katmış oldukları her şey için tüm hocalarıma müteşekkirim. Şüphesiz onların tedrisatından geçmiş olmak sayesinde, bugün bu çalışmayı ortaya koyabildim.

Çalışma konum gereği İtalyanca öğrenmem elzemdi. 2015'ten beri öğrencisi olduğum Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi İtalyan Dili Edebiyatı bölümünün bölüm başkanı, öğretim üyeleri ve mensuplarına teşekkür etmek istiyorum.

Sahip olduğu hastalığa rağmen yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen, sonsuz bilgi birikiminden yararlanmama imkân veren, tezim hakkında fikirlerini cömertçe benimle paylaşan merhum Maria Pia Pedani hocam olmasa Venedik Devlet Arşivi'nde araştırma yapma imkânı elde edemezdim. Kendisini şükran ve minnetle anıyorum. Pedani hocamın vefatından sonra Università Ca'Foscari Venezia'da bana danışmanlık yapan ve araştırmalarımı yönlendiren Luciano Pezzolo hocama çok teşekkür ediyorum.

Venedik Arşivi'nde tanışma imkânı bulduğum Benjamin Arbel'in önerileriyle çalışma konumun sınırları netlik ve kesinlik kazanmıştır. Yapmış olduğum çalışmada bana ilhâm kaynağı olan Benjamin Arbel hocama yol göstericiliği için büyük bir teşekkürü borç bilirim.

Venedik Devlet Arşivi'ndeki çalışmalarım sırasında bana yardımcı olan ve yol gösteren Merve Biçer, Serap Mumcu Geronazzo, Massimiliano Costantini, Katerina B. Korre, Michela Dal Borgo, Marilena Bonato ve Antonio Esposito'ya da sonsuz teşekkürü borç bilirim. Onların yardımları ve yönlendirmeleri olmasa araştırma sürecim umduğumdan

daha zor geçirdi. Venedik Arşivi'nin güzide çalışanlarına özellikle derin bir minnet borcum var.

Fatih Karlıoğlu, Firdevs Özen, Özgür Türker, Mehmet Ali Bozkuş, Muhammet Emin Koçak, Beyhan Uyar'a teşekkürü borç bilirim.

Aynı zamanda, lisans eğitiminin ilk gününden doktoramın son gününe kadar sundukları maddi destek vasıtasıyla bu çalışmanın tamamlanmasını sağlayan TÜBİTAK'a da ne kadar teşekkür etsem azdır. 2211-E Doğrudan Yurt İçi Doktora Burs Programı desteği olmadan bu çalışmanın yapılması imkânsızdı. Bu tezin yurtdışı ayağını 2214-A Doktora Sırası Araştırma Bursu ile destekleyen TÜBİTAK'a çok teşekkürler. Bu burs sayesinde Venedik'teki kütüphanelerde ve arşivlerde araştırma imkânı buldum. Bu araştırmaları yapmasaydım hiç şüphesiz ortaya eksik bir çalışma çıkacaktı.

Fedakârlıkları ve destekleri ile hayatımın her evresinde olduğu gibi bu dönemde de yanımda olan, varlıklarından güç aldığım değerli annem Ayla Gül Hanımefendi'ye ve kıymetli babam İsmail Beyefendi'ye minnettarım.

Tabi ki en son sözü kıymetli cefakâr ve fedakâr eşim Tyseer Ayan ve kızlarım Rima Nur ve Sare Nur için söylemem gerekiyor. Bu tezin yazım aşamasında onları çok fazla ihmal ettiğimin farkındayım. Çalışmanın gerçekleşmesi için araştırma yapmak için Venedik'te onlardan ayrı geçirmiş olduğum altı ay benim için çok zor geçen bir dönem olmuştur. Onların vermiş olduğu enerji, göstermiş olduğu maddi ve manevi destek olmasaydı, bu çalışmanın altından kalkabilmem imkânsız olurdu. İyi ki varlar...

Literatüre küçük de olsa katkı sağlamak amacıyla çıktığım bu yolda umarım hedefimi gerçekleştirebilmiş ve ortaya nitelikli çalışma koyabilmişimdir. Takdir, siz değerli okuyucularımdır; okuyan gözlerinize sağlık.

Necmettin AYAN

Ankara 2022

ÖZET

Kıbrıs'ın Lusignan Haçlı Krallığı'ndan Venedik Hâkimiyetine Geçiş Süreci (1473-1489)

Tarihte Kıbrıs jeopolitik ve jeostratejik önemine binen birçok imparatorluğun ve krallığın Akdeniz'de bölgesel hâkimiyet kurmak için ele geçirmeye çalıştığı önemli bir üs vazifesi görmüştür. Ticari yolların giriş ve çıkış konumunda bulunan ada bu öneminden dolayı Doğu Akdeniz'de stratejik çıkarları olan tüccar devletlerin ilgisini çekmiştir. Hiç şüphesiz bu devletlerden biri de tüccar bir devlet olan Venedik'tir. Kıbrıs-Venedik ilişkileri Bizans İmparatorluğu döneminde başlamış 1191'de adada Lusignan hanedanlığının hâkimiyet kurmasına rağmen devam etmiştir. Bu süreçte Lusignan Kıbrıs Haçlı Kralı olan II. Jacques'ın dönemine (1463-1473) kadar devam eden ilişkiler, Venedikli asil bir ailenin kızı olan Caterina Corner'in (1474-1489) kocası II. Jacques'ın ölümünden sonra Kıbrıs'a kraliçe olmasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Böylece, Kraliçe Caterina Corner ile birlikte Lusignan Haçlı Krallığı adada daha etkin bir Venedik idari nüfuzu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çalışmanın amacı Kıbrıs'ın Lusignan Haçlı Krallığı'ndan Venedik hâkimiyetine geçiş sürecini (1473-1489) ve bu süreçte Venedik'in adayları hangi stratejilerle elde etmeye çalıştığını Kıbrıs Kraliçesi Caterina Corner dönemi üzerinden ele almaktır. Venedik, II. Jacques'ın önce Papalık'tan daha sonra da bizzat kendisinden evlilik yoluyla bir ittifak kurma çabalarını kullanarak Kıbrıs'ta dolaylı yollardan varlık göstermeye çalışmış, II. Jacques'ın ölümünden sonra ise Kraliçe'nin adadaki Venedik varlığını ve kazanımlarını tehlikeye düşürme potansiyeline karşı bu varlığı korumaya yönelik politikalar üretmiştir. Caterina Corner ise adadaki kendi hâkimiyetini sağlamlaştırmaya yönelik çeşitli tedbirler almıştır. Ancak bu tedbirler Kraliçe'ye karşı bir isyanın düzenlenmesine zemin hazırlamış ve isyan Venedik askeri birliklerinin adaya gelmesini gerekli kılmıştır. Böylece adadaki askeri varlığını da adanın içinden gelen bir taleple doğal yollardan meşrulaştıran Venedik, isyanı bastırmış ve Kraliçe'nin tahtını korumuştur. Ancak adadaki Venedik hâkimiyeti gün geçtikçe daha fazla hissedilir hale gelmiş, Kraliçe'nin almış olduğu tedbirler işe yaramamıştır. Bu çalışma Venedik'i adaya çeken etmenler arasında Kraliçe'nin akibetinin belirsiz olması, Kıbrıs'ın III. Jacques'ın ölümüyle vârisiz kalacak olması, Charlotte'nin Kıbrıs tahtı için mücadelesi, bölgesel rakip devletlerin etkisi gibi çeşitli oluşum ve faaliyetlerin itici bir etkiye sahip olduğunu savunmaktadır. Bu içsel ve dışsal faktörlere göre Venedik pozisyon almış ve adayları yakından takip etmek ve Kraliçe'yi baskı

altında tutabilmek için yönetimsel yardımda bulunduğu bahanesiyle Kıbrıs'ta hâkimiyet kurma eğiliminde olmuştur. Nihayetinde Venedik, Kraliçe Corner'i yönetimden uzaklaştırmayı başararak yaklaşık bir asır sürecek adadaki Venedik hâkimiyetini başlatmıştır.

Anahtar Kelimeler: Venedik Hâkimiyeti, Kıbrıs, Caterina Corner, II. Jacques, Kıbrıs Haçlı Krallığı, Doğu Akdeniz Hâkimiyeti

ABSTRACT

The Transition Period of Cyprus From The Kingdom of Cyprus to The Venetian Domination (1473-1489)

In history, Cyprus has served as an important base that many empires and kingdoms, relying on its geopolitical and geostrategic importance, tried to seize in order to establish regional dominance in the Mediterranean. Due to its importance, the island, which is at the entrance and exit position of the commercial routes, has attracted the attention of the merchant states with strategic interests in the Eastern Mediterranean. Undoubtedly, one of these states is Venice, a merchant state. Cyprus-Venice relations started in the Byzantine Empire period and continued despite the Lusignan dynasty dominating the island in 1191. In this process, the relations that continued until the period of the Lusignan Cyprus crusader King Jacques II (1463-1473) gained a different dimension when Caterina Corner (1474-1489), the daughter of a Venetian noble family, became Queen of Cyprus after her husband Jacques II died. Thus, the Lusignan Crusader Kingdom, together with Queen Caterina Corner, faced a more effective Venetian administrative influence on the island. This study aims to discuss the transition process of Cyprus from the Lusignan Crusader Kingdom to the domination of Venice (1473-1489) and the strategies Venice tried to obtain the island through the period of the Queen of Cyprus Caterina Corner. Venice tried to establish a presence on the island indirectly by using the efforts of Jacques II to establish an alliance through marriage, first from the Papacy and then from Venice, she produced policies to protect this existence against the potential of the Queen to endanger the Venetian presence and gains on the island after the death of Jacques II. Caterina Corner, on the other hand, took various measures to consolidate her dominance on the island. However, these measures paved the way for a revolt against the Queen, and the rebellion required Venetian troops to come to the island. Thus, Venice, which naturally legitimizes its military presence on the island with a demand coming from within the island, suppressed the rebellion and protected the throne of the Queen. However, the Venetian dominance on the island became more and more felt day by day, and the measures taken by the Queen did not work. This study argues that various formations and activities such as the uncertain fate of the Queen, the fact that Cyprus will be left without an heir with the death of Jacques III, the struggle of Charlotte for the throne of Cyprus, the influence of regional rival states, have a driving effect among the

factors that attract Venice to the island. According to these internal and external factors, Venice took a position and tended to dominate Cyprus under the pretext of providing administrative assistance in order to follow the island closely and keep the Queen under pressure. Eventually, Venice succeeded in removing Queen Corner from the administration and started the Venetian domination of the island, which would last for about a century.

Keywords: Venetian Domination, Cyprus, Caterina Corner, Jacques II of Cyprus, Crusader Kingdom of Cyprus, Domination of the Eastern Mediterranean

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR DİZİNİ.....	VIII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	X
GİRİŞ.....	1
1. Önsöz.....	1
2. Çalışmanın Sınırları ve Metodolojisi.....	6
3. Kaynaklar.....	8
3.1. Ana Kaynaklar.....	8
3.2. Literatür Değerlendirmesi	13
BİRİNCİ BÖLÜM	16
GEÇ ORTA ÇAĞ'DA II. JACQUES DÖNEMİNE (1463-1473) KADAR KIBRIS TARİHİ VE VENEDİK-KIBRIS İLİŞKİLERİ	16
1.1. Kıbrıs Haçlı Kralı II. Jacques'ın Dönemine Kadar Kıbrıs Tarihine Kısa Bir Bakış	16
1.2. Kısa Bir Venedik Tarihi ve Bizans İmparatorluğu Döneminde Kıbrıs-Venedik İlişkilerinin Başlaması	28
1.3. Lusignan Haçlı Krallığı Döneminde Kıbrıs'ta Venedik Varlığı: Ticaret, Siyaset ve Diplomasi.....	38
İKİNCİ BÖLÜM	56
KIBRIS'TA II. JACQUES VE CATERINA CORNER DÖNEMİ	56
2.1. Venedikli Corner Ailesi ile Lusignan Hanedanlığı Arasında İlişkilerin Kurulması.	56
2.1.1. Lusignan Hanedanlığı ve Venedik Cumhuriyeti Arasında Evlilik İttifakı: Venedikli Bir Ailenin Kızı Olan Caterina Corner'in II. Jacques ile Evliliği (1473) ...	61
2.1.2. II. Jacques'ın Gıyaben Caterina Corner ile Venedik'te Evlenmesi (1468).....	65
2.1.3. II. Jacques'ın Yeni Evlilik Arayışları ve Venedik Yönetimi'nin Bu Duruma Tepkisi	68
2.1.4. Caterina'nın Kıbrıs'a Gelişi Sonrası Gerçekleşen Resmî Evlilik Töreni ve Kral II. Jacques'ın Ölümü	72
2.2. Kıbrıs'ta Caterina Corner Döneminin Başlaması	76
2.2.1. Venedik'in Caterina Corner Yönetimini ve Kazanımlarını Koruma Girişimleri	82

2.2.2. Caterina Corner'in Hâkimiyetini Koruma Çabaları ve Buna Yönelik Almış Olduğu Önlemler.....	89
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	91
CATERINA CORNER'E KARŞI İSYAN GİRİŞİMİ VE SONRASINDA KIBRIS'TA YAŞANAN GELİŞMELER.....	91
3.1. Caterina'ya Karşı Düzenlenen İsyan Girişimi	91
3.2. Girne Kalesi'nin İsyancılar Tarafından Alınmaya Çalışılması.....	95
3.3. Venedik Birliklerinin Adaya Gelmesi ve İsyancıların Adadan Kaçması	98
3.4. İsyan Girişimi Sonrası Kraliçe Caterina'nın Almış Olduğu Tedbirler	106
3.4.1. Tutuklamalar, Sürgünler ve Müsadere İşlemleri.....	108
3.4.2. Görevlendirmeler, Ödüller ve Önlemler	119
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	122
CATERINA CORNER İLE KIBRIS'IN VENEDİK HİMAYESİNE GİRİŞİ VE VENEDİK HÂKİMİYETİNİN ADADA YERLEŞMESİ (1474-1489).....	122
4.1. Franklar ve Kıbrıs Yerlileri Arasında Çıkan Anlaşmazlıklar ve Venedik'in Rolü	123
4.2. Kraliçe Caterina'ya Venedikli İki Danışman ile Bir Provveditore'nin Atanması ve Bunların Faaliyetleri	124
4.3. Kraliçe Caterina Corner'in Oğlu III. Jacques'ın Ölümü (1474) ve Venedik'in Caterina Corner Yönetimini Memlûklere Resmî Olarak Tanıtma Girişimleri	128
4.4. Kraliçe'nin Babasının Kıbrıs'a Gelişi ve Adada Diğer Venedikli Görevlilerle Anlaşmazlıkları	129
4.5. Venedikli Yeni Görevlilerin Kıbrıs'a Gönderilmesi	134
4.6. Bölgede Venedik Hâkimiyeti'ni Tehlikeye Düşüren Unsurlar	135
4.6.1. Charlotte'un Kıbrıs Tahtı İçin Mücadelesi.....	136
4.6.2. Rizzo de Marino ve Tristan de Gibelet'in İsyan Girişimi.....	140
4.6.3. Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'de Genişleme Siyasetinin Venedik Etki Alanına Yaklaşması.....	142
4.7. Venedik'in Caterina Corner'i Yönetimden Uzaklaştırması ve Kıbrıs'ın Venedik Hâkimiyeti Altına Girişi	148
SONUÇ	155
KAYNAKÇA.....	159
EKLER	175
EK-1. Kıbrıs Haçlı Krallığı Krallarının Listesi.....	175

EK-2. Venedik Cumhuriyeti Doçlarının Listesi	176
EK-3. Kıbrıs'ta Görev Yapan Venedik Cumhuriyeti Balyosları (1303-1489).....	179
EK-4. Kıbrıs'ta Görev Yapan Provveditoreler (1474-1489)	181
EK-5. Caterina Corner Döneminde Kıbrıs'ta Görev Yapan Danışmanlar (1474-1489)	182
EK-6: Bilinmeyen sanatçı, “XVI. yüzyılda çizilmiş olan Caterina Cornaro'ın doğumu” Isabella Stewart Gardner Müzesi, Boston.....	183
EK-7: Bilinmeyen sanatçı, “Caterina Cornaro Kıbrıs Kraliçesi”, tarihi bilinmiyor, Sydney Üniversitesi Sanat Koleksiyonu.....	184
EK-8: Gentile Bellini, Caterina Cornaro, the last queen of Cyprus Szépművészeti Múzeum, Budapest.	185
EK-9: Gentile Bellini, <i>Il miracolo della croce caduta nel canale di San Lorenzo</i> , 1500, Gallerie dell'Accademia, Venedik.....	186
EK-10: “Venedik, Caterina Cornaro'ya saygılarını sunar” Belvedere Museum, Vienna (1872-1873)	187
EK-11: Bir tarafında Kıbrıs Kralı II. Jacques'ı at sırtında, diğer tarafında Kudüs Haçı'nı gösteren gümüş sikke.....	188
EK-12: Kraliçe Caterina Corner solda oturarak gösteren gümüş sikke.....	189
EK-13: Charlotte'a ait gümüş sikke.....	190
EK-14: “Kıbrıs Kraliçesi Caterina Cornaro, Venedik Konseyi'nden Mektup Alırken” Giuseppe Caletti (Italian, c. 1600 - c. 1660)	191
EK-15: France Hayez, Caterina Corner'in Kıbrıs tahtından indirilmesi, 1842, Accademia Carrara, Bergamo.....	192
EK-16: Caterina Corner'in San Salvador Kilisesi'ndeki mezarı	193
EK-17: Bernardino Contino, <i>Caterina Kıbrıs Krallığı tacını Doç'a verirken</i> , Caterina Corner'in mezar anıtından bir parça, 1580-1584, San Salvador Kilisesi	194

KISALTMALAR DİZİNİ

ASVe	: Archivio di Stato di Venezia
b.	: İta. <i>busta</i> , kutu
bkz.	: Bakınız
BMCVe	: Biblioteca del Museo Civico Correr
c.	: İta. <i>carta</i> , sayfa
CdX	: Consiglio dei Dieci, Archivio di Stato di Venezia
col.	: kolon
C.	: Cilt
DBI	: <i>Dizionario Biografico degli Italiani</i> , gen. Ed. Alberto M. : Ghisalberti, 76 c., Roma, Istituto della Enciclopedia Italiana, 1960-2007.
DİA	: <i>Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi</i>
ed.	: Editör
fil.	: İta. <i>filza</i> , dosya
fol.	: İta. <i>folio</i> , varak
haz.	: Hazırlayan
H.	: Hicri
İA	: MEB İslam Ansiklopedisi
İta.	: İtalyanca
Lat.	: Latince
ms.	: Lat. <i>manuscriptum</i> , el yazması
m.r.	: <i>more romano</i> ; takvim yılı 1 Ocak'ta başlar
m.v.	: <i>more veneto</i> ; takvim yılı 1 Mart'ta başlar
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SDM	: Senato, Deliberazioni Mar, Archivio di Stato di Venezia
SDS	: Senato, Deliberazioni Secreti, Archivio di Stato di Venezia

r.	: Lat. <i>recto</i> , ön
reg.	: Lat. <i>registro</i> , kayıt
tah.	: Tahkik
trc.	: Tercüme
trans.	: Transkripsiyon
v.	: Lat. <i>verso</i> , arka
Yay.	: Yayınevi/yayımlayan

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Kıbrıs Lusignan Krallığı Arması.....	26
Şekil 4.1. Venedik'in Kıbrıs'a Doğrudan Müdahale Etme Süreci.....	152

GİRİŞ

1. Önsöz

Yüzlerce yıldan beri varlığını devam ettirmiş coğrafi bir kavramı ifade eden Akdeniz, tarihsel süreçte dünyanın en eski medeniyetlerinin kurulduğu önemli bir merkez işlevi görmüştür. Akdeniz, antik dönemde Romalılar tarafından “Bizim Deniz=Mare Nostrum” daha sonraki süreçte ise “Ortadaki Deniz=Mediterranean” olarak adlandırılmıştır. Okyanusların ve kıtaların kesişim noktasında bulunan Akdeniz, etrafında bulunan toplumları birleştirirken aynı zamanda sunduğu ekonomik ve ticari imkânlardan dolayı yoğun karşılıklı ilişkilerin ve etkileşimlerin yaşandığı bir havza olma özelliğini de yüzyıllarca korumuştur. Bu nedenle Akdeniz, farklı dinî, siyasi ve etnik yapıların birbirleriyle iletişim kurduğu ve kimi zaman da çatıştığı bir bölge görünümündedir.

Akdeniz’de irili ufaklı yüzölçümüne sahip, ancak tarihte önemli olaylara sahne olmuş, aynı zamana da stratejik ve ticari önemi haiz birçok ada bulunmaktadır. Bunların başlıcaları Sicilya, Sardinya, Korsika, Girit, Eğriboz, Mayorka, Rodos, Sakız, Kafelonya, Korfu ve Kıbrıs’tır. Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Doğu Akdeniz’in en büyük üçüncü adası olma özelliğini taşıyan Kıbrıs, 9.283 km² yüz ölçümüne sahip ve Akdeniz’in kuzeydoğusunda 34° 33’ ve 35° 41’ kuzey enlemlerinde ve 32° 17’ ve 34° 35’ doğu boylamlarında yer almaktadır.

Coğrafi konum bakımından Akdeniz’in doğusunda yer alan Kıbrıs, doğu ve batı dünyası için stratejik ve jeopolitik bir noktada bulunmaktadır. Kıbrıs, bulunduğu konumun kendisine sağladığı stratejik avantajlar sayesinde her daim bölge tarihi açısından en sıcak noktalardan biri haline gelmiş ve önemli bir çekim alanına dönüşmüştür. Adanın Anadolu ve Suriye sahillerini etkisi altına alabilecek bir mevkide yer alması ve bu ehemmiyetini yıllarca muhafaza etmesi ilk çağlardan günümüze birçok devletin dikkatini celp etmiştir. Özellikle Anadolu, Doğu Akdeniz ve Mısır topraklarına hâkim olan veya buralarda egemenlik kurmak isteyen devletler için bir mücadele sahası haline gelmiştir. Bu nedenle adanın yönetimi tarihsel süreç içerisinde birçok defa el değiştirmiştir. Diğer bir deyişle Kıbrıs’ın sahip olduğu coğrafi, jeopolitik ve fizikî özellikleri kendi kaderini güçlü bir şekilde etkilemiş, ada her zaman bu duruma boyun eğmek zorunda kalmıştır. Doğu Akdeniz ve

Yakındoğu'nun egemenliği el değiştirdikçe, adanın sahipleri de değişmiştir. Bu nedenle, ada tarih boyunca farklı etnik gruplar tarafından yerleşim görmüştür.¹ Eski Çağ tarihi boyunca² sırasıyla Mısır, Hitit, Akad ve Dor, Fenike, Asur, Pers, Makedon ve Roma, Orta Çağ tarihi boyunca ise Bizans İmparatorluğu, Müslüman devletler, Haçlılar, Venedikliler ve Osmanlı Devleti egemenliği altına girmiştir.³ Bahsi geçen bu uluslar adanın sahip olduğu zenginliklerden en üst düzeyde faydalanırken; yerleşim, ticaret ve fetih vasıtasıyla Kıbrıs'ın sosyo-ekonomik, siyasi, dinî ve kültürel hayatı üzerinde derin izler bırakmıştır. Onların kültürlerini yansıtan izlerin bir kısmı günümüze kadar gelmeyi başarmıştır, ancak neredeyse bu devletlerden birçoğu Kıbrıs'ı kendi vatanı olarak görmemiştir.

Avrupa, Afrika ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan bir noktada bulunan Kıbrıs, Orta Çağ'da denizcilerin, tüccarların ve hacıların uğrak noktası haline gelmiştir. Ayrıca Kıbrıs'ın sahip olduğu zenginlikler Haçlıların da dikkatini çekmiştir. Bu nedenle ilk Haçlı Seferi'nden son Haçlı Seferi'ne kadar yaklaşık iki yüz yıllık süreçte çeşitli Haçlı grupları Kıbrıs'ta hâkimiyet kurmaya çalışmışlardır. 1187 senesinde gerçekleşen Hıttin Savaşı sonucunda Selâhaddin-i Eyyûbi'nin Kudüs'ü fethetmesinden sonra Avrupalı liderler Müslümanlara karşı yeni bir seferin düzenlenmesine karar vermiştir. Kutsal Roma-Germen İmparatoru İmparatoru Friedrich Barbarossa ordularıyla karadan Kudüs'e ulaşmaya çalışırken, Fransa Kralı II. Philippe ve İngiltere Kralı Aslan Yürekli Richard deniz yolunu kullanarak Doğu Akdeniz'e ulaşmayı tercih etmiştir. Bu sefer sırasında Aslan Yürekli Richard Kıbrıs adasını ele geçirmiştir. Bu harekâtın görünürdeki hedefi her üç dine inanların önem verdiği Kutsal Toprakları ele geçirmek olmasına rağmen, sonradan Haçlı Seferleri adı altında kategorik olarak birleştirilecek bu “kutsal savaş” hareketleri hedefinden saparak bölgenin zenginliklerine sahip olmanın ve bölgesel hâkimiyet kurmanın bir aracı haline gelmiştir. Böylece Kıbrıs'ta 1191 yılında kurulan bu hâkimiyet, Lusignan Haçlı Krallığı ile 1473 yılına kadar kesintisiz devam etmiştir.

Doğu Akdeniz'de kurulan Haçlı hâkimiyeti, 1291 yılında Akkâ'nın Müslümanlar tarafından alınmasına kadar yaklaşık iki yüzyıl boyunca devam ederken, III. Haçlı Seferi'nde Kıbrıs'ta 1191 yılında başlayan Haçlı hâkimiyeti de tüm Doğu Akdeniz'de olduğu gibi zamanla zayıflamıştır. Ancak Kıbrıs, Haçlı hâkimiyetinin en uzun devam ettiği bölge

¹ Peter W. Edbury, “The Lusignan Kingdom of Cyprus and its Muslim Neighbours,” *Kingdom of the Crusaders: From Jerusalem to Cyprus*, XI, Aldershot: Ashgate Variorum, England 1999, s. 229.

² İlkçağ Kıbrıs tarihi hakkında bkz. Füzûzan Kınal, “İlkçağlarda Kıbrıs”, *Belleten*, c. XXVIII/III, İstanbul, 1964, s. 383-417.

³ Naci Kökdemir, *Dünkü ve Bugünkü Kıbrıs*, Ankara 1956, s. 13; Halil Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, Lefkoşa, 1988, s. 8.

olmuştur. Haçlı hâkimiyetinin bitmesinden sonra Kıbrıs bir süreliğine Venedik hâkimiyetinde kalmıştır. Venedik ile Kıbrıs'ın ilişkisi çok eski dönemlere gitmektedir. Venedikli tacirler daha XII. asrın ikinci yarısından itibaren adaya gelmeye başlamış ve XIII.-XV. asırlar arasında Lusignan krallarından aldıkları ayrıcalıklarla adadaki varlıklarını güçlendirmişlerdir. XV. asrın son çeyreğine gelindiğinde ise iç ve dış faktörlere bağlı olarak Kıbrıs'ta Haçlı Krallığı'nın devamı niteliğini taşıyan aslen Venedikli, fakat Lusignan Hanedanı'na mensup olan II. Jacques'ın ölümüyle birlikte Kıbrıs yönetimi tek başına eşi Caterina Corner'e (1473-1489) kalmıştır. Bunu fırsat bilen Venedik, yine iç ve dış faktörlere bağlı olarak adanın yönetimine kendi ticari kaygıları çerçevesinde el koymak için çeşitli stratejiler geliştirmiştir. Venedik'in bu stratejileri geliştirmesinde Caterina Corner'in bir gün kendisinden bağımsız hareket edeceği ya da adada başka devletlerin hâkimiyet kuracağı düşüncesi etkili olmuştur. Bu bağlamda önce adanın iç işlerine karışmak yoluyla ve aynı zamanda adanın çevresinde gerçekleşen dinamiklere bağlı olarak dış ilişkilerini de şekillendirmek istemesi Venedik'i tamamıyla adanın kontrolünü eline almaya itmiş olmalıdır. Silah ticareti dışında gerçekleşen diğer ticari faaliyetler hiç şüphesiz bir barış ortamı gerektirmektedir. Bu gaye ile hareket eden Venedik, ilk etapta adaya doğrudan müdahale etmekten çekinmiştir. Gerekli şartlar ve fırsatlar oluştuğunda ise adaya doğrudan müdahale etmeye karar vermiştir.

Venedik Cumhuriyeti'nin Lusignan Haçlı Krallığı hâkimiyeti altında bulunan Kıbrıs'ı ele geçirme isteğinin arkasında yatan nedenler nelerdir, bu hedefini gerçekleştirmek için neler yapmıştır sorusu çalışmanın ana problemetiğini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs adasına yönelik tutum ve konumunu belirleyen ölçütler, hedefler ve amaçların neler olduğunu tespit etmeyi hedefleyen bu çalışma, kronolojik olarak devam eden ön söz, giriş dışında dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, Kıbrıs adasının tarihsel süreçteki önemi nedir? Tarihsel süreçte adanın yönetiminde hangi aktörler (krallıklar, hanedanlıklar, milletler ve dini gruplar, vb...) söz sahibi olmuş, yönetimi ellerinde tutabilmek için neler yapmışlar ve nasıl bir yönetim tarzı benimsemişlerdir? Lusignan Haçlı Krallığı'nın Kıbrıs'a yerleşme süreci, bu süreç ve devamında yaşanan gelişmelerin adanın komşu devlet ve milletlerle etkileşimine etkisi nasıl olmuştur? gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Venedik idaresi öncesindeki süreci ortaya koymaya matuf olan Orta Çağ'ın başlangıcından 1473 tarihine kadar Kıbrıs adasının tarihine mümkün mertebe teferruata girilmeden yer verilmiştir. Ek olarak, Bizans ve Lusignan dönemlerinde Kıbrıs-Venedik arasındaki ilişkilerin tarihi seyrine

değinilmiştir. Bu kısımda ada tarihindeki Venedik varlığının kökenleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Öncelikle Venedik'in kuruluşundan sonra Doğu Akdeniz'deki siyasi ve ekonomik ilişkiler ve elde ettikleri imtiyazlar ele alınmıştır. Özellikle Lusignanlar döneminde bu iki farklı coğrafya arasındaki politik, ticari ve hukukî gelişmeler incelenmiştir. Çalışmamıza konu olan döneme geçerken bir tarihsel arka planın oluşturulması amaç edinilmiştir. Böylece Venedik'in adada sahip olduğu nüfuzu ortaya çıkarılmasıyla konu işlemeye hazır bir hâle getirilerek çalışmanın alt yapısı oluşturulmuştur.

Kıbrıs Kraliçesi Caterina Corner kimdir ve Venedik ile arasındaki bağlantı nedir? Bu bağlantının Kıbrıs'ın yönetimine etkisi hangi dinamikler üzerinde şekillenmiştir? Caterina Corner'in başında olduğu krallığın vâriissiz kalması, hanedanlık veya krallıklar arası evlilikler, döneme özgü veraset anlayışları gibi bazı etmenlerin adanın geleceğini şekillendirmede ve Venedik'in adaya yönelik yeni stratejiler geliştirmesindeki etkileri neler olmuştur? gibi sorulara ise ikinci bölümde cevap aramaya gayret edilmiştir. Kıbrıs'ta II. Jacques'ın bir Venedikli ailenin kızı olan Caterina Corner ile evliliği süreci, adada Venedik hâkimiyetine giden yolun başlangıcı olarak değerlendirilmiştir. II. Jacques'ın ölümünden sonra Caterina Corner adanın tek yöneticisi olmuştur. Adada Katalan hizbinin çıkarmış olduğu isyan girişimi sonucunda kraliçenin idaresinin tehlikeye girmesini önlemek isteyen Venedik, bu olayı fırsat bilerek adada nüfuzunu arttırmaya başlamıştır.

Üçüncü bölümün temel problematiğini, Kıbrıs adası üzerinde yaşanan hâkimiyet mücadelesi ve rekabetin boyutları ve dayanak noktaları nelerdir? Kıbrıs Kraliçesine karşı gerçekleştirilen isyan girişimi Venedik'in Kıbrıs'a yönelik bakış açısında ne gibi değişikliklere neden olmuş ve bu süreçte Venedik nasıl bir siyasi ve diplomatik rol üstlenmiştir? Venedik'in adada nüfuzunu arttırmak için gerçekleştirdiği faaliyetler ve bu faaliyetlerin sebepleri nelerdir? soruları oluşturmaktadır. Bu kapsamda Caterina Corner'e karşı girişilen isyan ve sonrasında Kıbrıs'ta yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Kraliçe Caterina Corner'in Kıbrıs tahtında gücünü arttırmak için Venedik güdümünde almış olduğu önlemlere değinilmiştir.

Dördüncü bölümde ise her ne kadar birbirleriyle ilişkili olsalar da farklı nitelikler taşıyan bir takım sorulara cevap aranmıştır Venedikliler adanın hâkimiyetini ele geçirmek için hangi araçları kullanmışlar ve hangi faaliyetlerde bulunmuşlardır? Venedik'in Kıbrıs ile gerçekleştirdiği siyasi ve diplomatik ilişkiler sonucunda nasıl bir Kıbrıs yönetimi ortaya çıkmıştır? Venedik, Kıbrıs üzerinde nasıl hegemonya kurmuş ve bu hedefi gerçekleştirmek

için hangi yolları izlemiştir? Venedik başından beri böyle bir hedefe sahip miydi yoksa bölgesel şartlara göre ticaretinin zarar görmemesi için koşullar ada siyasetine ve yönetimine müdahale etmesini mi gerektirmiştir? Venedik'in Kıbrıs ile gerçekleştirdiği siyasi ve diplomatik ilişkiler sonucunda nasıl bir Kıbrıs yönetimi ortaya çıkmıştır? Adanın hızla işgali yerine daha çok temel dinamiklerine hâkim olma yoluyla adayı yavaş yavaş ele geçirme düşüncesi Venedik gibi bir ticaret devletinin amaçları ile ne kadar uyuşmaktaydı? Venedik adayı ele geçirecek kadar güçlü bir devlet miydi? Yoksa mecburen komşu devletlerden tepki toplamamak için daha tedbirli ve gizli mi hareket ediyordu? Venedik'in Kıbrıs üzerindeki faaliyetleri devletler ve imparatorluklar arası ittifak ilişkilerini veya anlaşmazlıkları nasıl etkilemiştir? Bu ittifak ve anlaşmazlıklardan Venedik ne kadar faydalanmış ve bu çıkar çatışmaları Venedik'in adayı kolonileştirme faaliyetlerini sürdürmesinde ne kadar etkili olmuştur? Caterina Corner, en başından beri Venedik'in Kıbrıs yönetiminde vekâleten tuttuğu bir Truva atı ya da bir kukla yönetim miydi, yoksa Caterina Corner'in Venedik'ten bağımsız hareket ettiği alanlar mevcut muydu?

Tüccar bir ülke olarak bilinen Venedik'in ada üzerinde hakimiyet kurma çabalarında sahip olduğu “oportünist” karakteri ne kadar etkili olmuş bu bağlamda bölgesel gelişmeler (Memlûkler ve Osmanlı'nın genişleme siyaseti, adada mevcut veraset kavgaları, adanın Venedik kontrolü dışında hareket etmesi) Venedik'i bu adaya karşı harekete geçirmede ve yönetimine el koymada ne kadar tetikleyici ve teşvik edici olmuştur?

Tüm sorulara cevap arandığı bu bölümde, Caterina Corner ile Kıbrıs'ın Venedik himayesine girişi ve Venedik hâkimiyetinin adada yerleşmesi sürecinde yaşanan olaylar analiz edilmiştir. Bu süreçte Venedik'in etkisi daha da artmış Venedik doğrudan kendi Senatosu'ndan alınan kararlarla Caterina Corner yönetimine müdahale etmeye başlamıştır. Caterina Corner'in yönetimdeki tecrübesizliği ve sahip olduğu Venedik kimliğinin buna yol açtığı düşünülmektedir. Venedik, kraliçeye yardımcı olması bahanesiyle atadığı görevliler ile adayı yakından takip etmiş ve kraliçeyi kendi çıkarlarına göre yönlendirmiştir. Bu süreçte Kraliçe Caterina Corner'in yönetimi iç ve dış tehlikelere maruz kalmıştır. Charlotte'un Kıbrıs tahtı için mücadeleye girişmesi ve Rizzo de Marino ve Tristan de Gibelet adlı iki asilzadenin sürdürdüğü entrikalar iç tehdit olarak değerlendirilirken Doğu Akdeniz'de Osmanlı Devleti'nin genişleme siyasetinin Venedik etki alanına yaklaşması ise dış tehdit olarak algılanmıştır. Çünkü Caterina Corner, Kıbrıs'ı Venedik'ten aldığı direktiflere göre yönetmiş ve Venedik sayesinde tahtında kalabilmiştir. Yapılan çalışma bir bütün olarak değerlendirilerek ortaya çıkan tespitler ise sonuç bölümünü oluşturmuştur.

2. Çalışmanın Sınırları ve Metodolojisi

Kıbrıs merkezinde 1473-1489 yılları arasında Doğu Akdeniz’de yaşanan rekabet, çatışma ve savaşlar arasında kalan uygarlıkların tarihini de etkilemiştir. Kıbrıs’ın Anadolu, Mısır, Avrupa ve özellikle bir İtalyan şehir devleti olan Venedik Cumhuriyeti ile olan ilişkilerinin ele alınması, Venedikli Kraliçe Caterina Corner dönemi ve 1473-1489 yılları arasında Kıbrıs adası tarihinde önemli bir yer tutan adaki Venedik varlığının oluşum süreci bu tezin sınırlarını oluşturmaktadır. Aynı zamanda Venedik’in Kıbrıs adasına ilgisinin başladığı zamandan adanın Venedik idaresine kadar geçen süreç, Kıbrıs Haçlı Krallığı’nın son kralı II. Jacques ve eşi Venedikli Caterina Corner’in evliliği ve II. Jacques’ın ölümünden sonra patlak veren isyan girişiminin sebepleri ve yönetim üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Kıbrıs hakkında ülkemizde yapılan akademik araştırmalar ele alındığında; adanın Osmanlı hâkimiyetinde kaldığı döneme dair çalışmaların yoğunlukta olduğu görülürken, Osmanlı öncesi döneme ışık tutacak çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu bakımdan Osmanlı öncesi Kıbrıs tarihine katkı sağlayacağı düşünülen bu çalışmada; öncelikle Venedik Cumhuriyeti’nin kraliçeyi koruma endişesinin ilerleyen süreçte adada bir Venedik hâkimiyeti tesis etme politikasına evrildiği çok yönlü ve değişken bir siyasi sürecin izleri, makro ve mikro ölçekteki olaylar ve ana kaynakların izin verdiği ölçüde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Geç Orta Çağ döneminde Kıbrıs’ın Lusignan Haçlı Krallığı’ndan Venedik hâkimiyeti altına giriş sürecini (1473-1489); Kıbrıs Kraliçesi Caterina Corner bağlamında ele alınmıştır. Bu geçiş sürecinde Caterina Corner’in Venedik etkisi altında Kıbrıs’ı nasıl yönettiği ve bir Venedikli kimliği taşımasının Venedik’in Kıbrıs üzerinde hâkimiyet kurma çabalarında nasıl bir araç haline dönüştürüldüğü incelenecektir. Venedik’in uzun yıllar boyunca Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ta çeşitli ticari ilişkiler geliştirdiği bilinmektedir. Kıbrıs adasında da ticari faaliyetlerde bulunmuştur, fakat Venedik, II. Jacques dönemine kadar Kıbrıs’ı doğrudan yönetme fikrine sahip olmamıştır. Bu noktada bu tez çalışmasında Venedik’in Kıbrıs üzerinde hegomanya kurma sebeplerini ve bu süreçte izlediği metodlar ve 1473-1489 yılları arasında Kıbrıs’ın hem iç hem de dış faktörlerin etkisiyle Venedik’in nüfuzu altına giriş süreci bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir.

Kıbrıs’ın Lusignan Hanedanlığı’ndan Venedik dönemine geçiş sürecini kapsayan müstakil Türkçe bir çalışma mevcut değildir. Bu doğrultuda yapılan bu çalışma ile literatürdeki boşluğun doldurulması amaçlanmaktadır. Çalışmada, Orta Çağ’da Venedik-

Kıbrıs ilişkilerini etkileyen faktörler tarihsel süreklilik içerisinde kronolojik-olay bazlı bir yöntemle ele alınmıştır ve bunun için döneme dair Venedik Arşiv kaynakları, kronikler, seyahatnamelerden istifade edilmiştir. Bu kaynaklar karşılaştırmalı bir yöntemle incelenerek doğru ve tutarlı bir bakış açısı yakalanmaya çalışılmıştır. Özellikle Lusignan dönemi ve Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs'a hâkim olma sürecine dair olaylar hakkındaki kaynaklar değerlendirilirken, bu olayları kaleme alan tarihçilerin eserlerinin kullanılmasına da öncelik verilmiştir. Gerçekleşen olaylar arasında bağlantı kurulamadığı takdirde farklı dönemlerde yaşamış olan diğer tarihçilerin çalışmalarından faydalanılarak olayların netleştirilmesi yöntemi benimsenmiştir. Olaylar arasındaki kopuklukları gidermek için tarama-derleme yöntemiyle değerlendirmeye tabi tutulan kaynakların çeşitliliği ise tarihi olaylar ve olguların tek bakış açısıyla incelenmesi yerine farklı açılardan ele alınmasına olanak sağlamıştır.

Çalışmamızda yer ve şahıs adlarının kullanılmasında TDV İslam Araştırmaları Merkezi'nin uyguladığı yöntem benimsenmiştir. Söz edilen bazı hadiseler hakkında ayrıntılar için dipnotlarda referans verilmiştir. Kaynaklar arasında gerçekleşen tarihlendirmelerde olduğu gibi bazı farklılıklara yine dipnotlarda işaret edilmiştir. Son olarak İslam kaynaklarından istifade edilen malumatların tarihleri Hicri ve Miladi olarak verilmiş olup, batılı kaynakların anlatımlarında sadece Miladi tarihlerin zikredilmesi tercih edilmiştir. Çalışmada Venedik'in coğrafi sınırları içerisindeki yer isimlerinin Türkçe karşılıkları kullanılırken, genel yapıyı bozmamak için Kıbrıs'ta çok bilinen yer isimlerinin dışındaki köy ve bölge isimleri belgelerde geçtiği haliyle kullanılmıştır. Belgelerde kullanılan İtalyanca-Latince-Volgare kişi isimlerinin bir standardizasyonu olmadığından dolayı belgelerde nasıl kayıt altına alınmışsa o şekilde metne aktarılmaya çalışılmıştır. Venedik takvimine göre yıl Mart ayının ilk günü ile başlamış olduğundan kullanılan belgelerin tarihlerine Latince *more Veneto*'nun (Venedik biçimi) kısaltması *m.v.* eklenerek karışıklık yaşanmasının önüne geçilmek istenmiştir. Ayrıca *Cornaro* kelimesinin yerine Venedik diyalektiğindeki *Corner* kelimesi kullanılmıştır. Latin asıllı olan Lusignan hanedanlığı üyelerinin isimleri ise Fransızca yazılmaya çalışılmıştır. Ek olarak Lusignan ve Venedik dönemlerinde adada yaşayan, Bizans Yunancası konuşan ve Ortodoks Hristiyanlık inancına mensup olan insanlar için Rum, bu insanların konuşma dili için Rumca tabirleri tercih edilmiştir. Amadi, Stephan de Lusignan ve George Boustronios'un kroniklerinden istifade edilen yerler sayfa numarasıyla (s.) belirtilmemiş olup, konunun geçtiği yerin numarası “§” işaretiyle belirtilmiştir.

3. Kaynaklar

3.1. Ana Kaynaklar

Kıbrıs tarihi içerisinde en önemli tarihsel kesitlerden birisi olan Caterina Corner dönemini (1473-1489) inceleyen bu çalışmada ağırlıklı olarak İtalyan Arşivleri'nden istifade edilmiştir. Çünkü 1426 yılında Memlûklerin ve daha sonra 1570 yılında Osmanlı Devleti'nin adaya yapmış olduğu akınlar sırasında Kıbrıs'ta bulunan Lusignan ve Venedik dönemine ait arşiv kayıtları tamamen yok olmuştur. Bu nedenle Kıbrıs adasının Caterina Corner dönemine ait yapılacak böyle bir araştırma için başlıca kaynak serisi Venedik Arşivi'nde yer almaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Venedik Devlet Arşivi'nde yer alan belgeler ve Venedik Şehir Kütüphaneleri'nde bulunan ana kaynaklar tezin temelini oluşturmaktadır. Böylece bahsi geçen arşiv kaynakları tez yazım sürecini şekillendirmiştir. Bu çalışmada özellikle Venedik Cumhuriyeti'nin ana yasama organı olan Consiglio dei Pregadi veya Rogati olarak bilinen Venedik Senatosu'na ait belgeler değerlendirilmeye çalışılmıştır. 1229 veya bu tarihten kısa bir süre sonra kurulan Venedik Senatosu, genişleyen devleti yönetme zorunluluğunun sonucunda ortaya çıkmıştır. Senato, çok daha büyük ve daha hantal bir yapıya sahip olan Büyük Konsey yerine vergilendirme, ticaret, dış politika ve askeri operasyonlarla ilgili kararnameleri görüşmek üzere Büyük Konsey (Maggior Consiglio) tarafından seçilen altmış kişiden oluşan seçkin bir komiteden oluşmaktadır. Venedik Senatosu'nda dış politikaya veya devletin mevcut sorunlarına müzakere edilerek daha hızlı kararlar alınmıştır. 1440 yılına kadar, Senato kararlarının tümü *Misti* serisine kaydedilmiştir. 1401'den itibaren sadece 135 klasörden oluşan *Secreti* (1401-1630) serisinde kendine yer bulan siyasi meseleler göze çarpmaktadır. Venedik devletinin büyüdüğü 1440'dan itibaren eski seri, Venedik'in anakara ile ilgili kararların tutulduğu 411 klasörden oluşan *Terra* (registri 1440-1785) ve denizlerde gerçekleşen siyasi olaylarla ilgili kararların tutulduğu toplam 247 klasörden oluşan *Mar* (registri 1440-1796) serisi olarak ikiye ayrılmıştır.⁴

Çalışmada arşiv kaynaklarına ek olarak, başta XV. ve XVI. yüzyıl olaylarına tanıklık etmiş tarihçilere ait kroniklere de başvurulmuştur. İlk olarak Kıbrıs'ın Lusignan idaresi altındaki dönem hakkında bilgi veren kroniklerden bahsedilmesi gerekmektedir. Ortaçağ Kıbrıs tarihinin önemli kroniklerinden bir tanesinin yazarı olan Léontios Machairas, 1380'li

⁴ Andrea da Mosto, *L'Archivio di Stato di Venezia. Indice Generale, Storico, Descrittivo ed Analitico*, C. II, Biblioteca d'arte editrice, Rome 1940, s. 34-35, 38-40; Frederic Chapin Lane, Venice: A Maritime Republic, John Hopkins Uni. Press, Baltimore 1973, s. 96, 254.

yıllarda doğmuş ve yirmili yaşlardan sonra uzun bir süre Sir John de Nores'nin sekreterliği görevini yerine getirmiştir. 1426 yılında gerçekleşen Khirokitia Savaşı'nda şarap tedarikinden sorumlu kişi olmuş ve 1432 yılında Anadolu'ya elçi olarak gönderilmiştir.⁵ Machairas'ın kaleme almış olduğu *Recital concerning the sweet land of Cyprus, entitled "Chronicle"*⁶ adlı eseri Lusignan Krallığı hakkında en ayrıntılı bilgiyi sunmaktadır. Machairas, Kıbrıs Grekçesi ile XV. asırda kaleme almış olduğu eseri Azize Elena'nın IV. asırda gerçekleştirmiş olduğu Kudüs ve Kıbrıs ziyaretinden başlayarak Kıbrıs Kralı II. Jean'un 1458'de ölümü ve kızı Charlotte'un kraliçe ilan edilmesine kadar geçen süreç içerisinde Kıbrıs adasının tarihi hakkında çok detaylı bilgiler sunmaktadır. Machairas, Kıbrıs'ı işgal eden Ceneviz ve Memlûklere karşı önyargılı bir yaklaşıma sahiptir.

Kıbrıs tarihine dair bilgi veren kroniklerden bir diğeri olan *Chronique d'Amadi* isimli anonim eser, Venedik İtalyancası ile XVI. asırda kaleme alınmıştır. Esere bu ismin verilmesinin nedeni son nüshasının sahibi olan Venedikli ilim adamı Francesco Amadi'den kaynaklanmaktadır. R. de Mas Latrie bu eseri Fransızca açıklamalar ekleyerek yayına hazırlamıştır. Amadi kroniği, Nicholas Coureas ve Peter Edbury tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir.⁷ Eser, Bizans İmparatoru Herakleios'un Hz. Ömer döneminde Gerçek Haç'ı nasıl kurtardığını anlatmasıyla başlayarak 1442 senesine kadar Kıbrıs Lusignan Haçlı Krallığı tarihi hakkında bilgi vermektedir. Eser XII. yüzyıldan sonraki dönemlere ait kaynak eksikliği nedeniyle XIII. yüzyılın başları hakkında vermiş olduğu bilgiler bakımından önemlidir.⁸ Amadi, doğrudan Machairas'ı kullanmamış, ama onun kullanmış olduğu kaynaklardan istifade etmiştir.⁹

⁵ George Hill, *A History of Cyprus*, C. III, Cambridge Uni. Press, Cambridge 1940-1952, s. 1145.

⁶ Leontios Makhairas, *Recital concerning the sweet land of Cyprus, entitled "Chronicle"*, ed. R.M. Dawkins, C. I-II, Oxford, Clarendon press, 1932. Makhairas'ın kroniği hakkında detaylı bilgi için bkz. A. Nikolaou-Konnari, "La Chronique de Léontios Machéras: historicité et identité nationale", *Études Balkaniques*, C. V, 1998, s. 55-80; A. Nicolaou-Konnari, "A New Manuscript of Leontios Makhairas' Chronicle of the 'Sweet Land of Cyprus': Edition of Extracts in British Library, MS Harley 1825" *Cyprus Research Centre Annual Review*, C. XXXVII, s. 143-183; "A New Manuscript of Leontios Makhairas's Chronicle of the 'Sweet Land of Cyprus': British Library, MS Harley 1825 and the Circulation of Manuscripts of Cypriot Interest in Stuart England", Ed. Susan. B. Edgington and Helen. J. Nicholson, *Deeds Done Beyond the Sea. Essays on William of Tyre, Cyprus and the Military Orders Presented to Peter Edbury*, Farnham: Ashgate, 2014, s. 115-134.

⁷ Francesco Amadi, "Chroniques d'Amadi et de Strambaldi", *Documents inédits sur l'histoire de France*, ed. René de Mas Latrie, Première Partie, Paris, 1891; Francesco Amadi, *The Chronicle of Amadi*, trc. Nicholas Coureas and Peter Edbury, Cyprus Research Centre, Nicosia 2015.

⁸ Peter W. Edbury, "Famagusta and the Tradition of History Writing in Frankish Cyprus", ed. M. J. K. Walsh – P. W. Edbury – N. S. H. Coureas, *Medieval and Renaissance Famagusta Studies in Architecture, Art and History*, Farnham, 2012, s. 43-44.

⁹ Hill, III, s. 1146. Coureas, Yazarın 1330-40'lı yıllara kadar yazılmış Fransız kroniklerini ve Leontios Makhairas'ın kayıp bir versiyonunu kullandığını belirtmektedir. Bkz. Nicholas Coureas, "Chequered Fortunes: Foreign Soldiers on Cyprus under King James II (1460–1473) and their portrayal in the Cypriot Chronicles", ed. Erik Kooper-Sjoerd Levelt, *The Medieval Chronicle* 12, Brill, Leiden 2019, s. 60.

Kıbrıs'ın Lusignan dönemine ait bir diğer eser ise Diomedes Strambaldi'nin XVI. asırda İtalyanca olarak kaleme aldığı kroniğidir.¹⁰ Bu eser, Makhairas'ın kroniğinin Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi'nde bulunan yazmasının İtalyanca tercümesi olarak kabul edilmekte olup Kıbrıs Kralı II. Jean'ın ve kraliçe Elena Paleologo'nun ölümü ve kızları Charlotte'un 1458 yılında tahta geçişiyle nihayete ermektedir.¹¹

Bustron Ailesi, Lusignan ve Venedik idaresi altındaki Kıbrıs'ta önemli bir yere sahip olmuştur. Bu ailenin bir üyesi olan Giorgio Bustronios (George Bustron), Kıbrıs Geç Orta Çağ tarihinin en önemli kronikçilerindendir. Giorgio, II. Jaques ve kız kardeşi Charlotte arasında Kıbrıs'ta gerçekleşen taht mücadelesi sırasında II. Jaques'ın yanında yer almıştır.¹² Giorgio'nun kralın tarafında yer alması birçok kaynağa erişmesini kolaylaştırmıştır. Machairas'ın aksine Giorgio Bustronios, eserinde kişisel duygu ve düşüncelerine yer vermemiş, II. Jaques'ı desteklediğini gizlemiştir. Machairas, Kıbrıs Rumcası ile yazmış olduğu eserini 1458 tarihine kadar getirmiştir. Giorgio Bustronios'un eseri Makhairas'ın eserinin bir nevi devamı niteliğinde olup 1458-1489 yılları arasında Kıbrıs'ta geçen olayları konu edinmiştir. Bu eser ilk önce Constantine Sathas tarafından 1873 yılında Rumca olarak basılmıştır.¹³ R. M. Dawkins'in yapmış olduğu İngilizce çeviri ise 1964 yılında yayımlanmıştır.¹⁴ Kroniğin Bulgarcaya çevirisi 1978 yılında Peter Tivčev tarafından yapılmıştır.¹⁵ 1997'de ise G. Kehayoglou edisyon kritik bir çalışma yapmıştır.¹⁶ Nicholas Coureas, G. Kehayoglou'nun metnini temel alarak kroniği İngilizceye çevirmiştir.¹⁷ Giorgio Bustronios'un eseri geç dönem Kıbrıs tarihi için çok önemli bir kaynaktır. Bu çalışmada Giorgio Bustronios'un eseri, Kıbrıs adasının özellikle Venedik idaresine geçişi ve sonraki sürecinin ele alındığı bölümlerde yoğun bir şekilde kullanılmıştır.

Diğer bir kaynağımızın yazarı olan Florio Bustron ise XVI. yüzyılda yaşamıştır. Doğum tarihi hakkında kesin bilgiye ulaşılamasa da 1500-1510 yılları arasında doğduğu

¹⁰ Strambaldi, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, ed. René de Mas Latrie, Seconde Partie, Paris 1893.

¹¹ L. Makhairas, *Recital Concerning*, C. II, s. 2-5; Hill, III, s. 1146; Mehmet Ali Bozkuş, "Geç Ortaçağ'da Tutulmuş Türk Tarihine Dair Kıbrıs Kronikleri", *TAD*, C. 37/63, 2018, s. 149.

¹² George Boustronios, *A Narrative of the Chronicle of Cyprus 1456-1489*, trc. Nicholas Coureas – Hans Pohlsander, ed. Paul W. Wallace-Andreas G. Orphanides, Cyprus Research Centre, Nicosia 2005, § 58; Hill, III, s. 1146-1147.

¹³ "Γεώργιος Βουστρώνιος Χρονικον Κύπρου", *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη ή Συλλογή ανεκδότων μνημείων της Ελληνικής Ιστορίας*, ed. C. Sathas, C. II, s. 411-543.

¹⁴ *The Chronicle of George Boustronios 1546-1489*, trc. R. M. Dawkins, Melbourne, 1964.

¹⁵ P. Tivčev, "Kipriska Khronika na Georgi Bustron", *Godishnik na Sofiiskiia Universit: istoriteski Fakultet*, 72, Sofia, 1978, s. 121-184.

¹⁶ "Tzortzes (M)poustrous (Georgios Bo(s)tr(y)enos e Boustronios)", *Diegesis Kronikas Kyprou*, ed. G. Kehayoglou, Nicosia, 1997.

¹⁷ George Boustronios, *A Narrative of the Chronicle of Cyprus 1456-1489*, trc. Nicholas Coureas – Hans Pohlsander, ed. Paul W. Wallace-Andreas G. Orphanides, Cyprus Research Centre, Nicosia 2005.

tahmin edilmektedir. Latince, Fransızca, İtalyanca ve Rumcayı çok iyi derece bilmesinden dolayı Venedik idaresinin dikkatini çekmiştir. 1531 yılında Kıbrıs'ın hukukî metinlerini ihtiva eden *Assises de la Cour des Bourgeois*'i İtalyancaya çevirerek üç Venedikli delegeye sunmuştur. 1544-1566 yılları arasında malî bölümde noter olarak görev yaptığı sırada feodal geleneklere ve Lusignan krallarının resmî yasalarına dair birçok metni çevirmiştir. 1549 yılında Marathassa bölgesinin vergi sicilini çıkartmıştır. 1566 senesinde Lusignan Kraliyet ailesine ait mülklerin sınırlarını çizmiştir. Florio, 1552 yılında şövalyelik kuralları ve 1554 yılında ise tarımsal gelirler üzerine de eserler yazmıştır. Florio Bustron, *Historia Overo Commentarii de Cipro* adlı eserini 1559-1566 yılları arasında kaleme almıştır. 1192-1489 yılları arasında bütün Lusignan Hanedanlığı tarihini ihtiva eden bu eser, İtalyanca olarak yazılmıştır. Eser 1886 yılında Rene de Mas Latrie tarafından *Chronique de l'île de Chypre* başlığı altında basılmıştır.¹⁸ Florio'nun çeşitli dillere vukufiyeti kendisinden önce yazılan muhtelif dillerde kaleme alınmış eserlerden faydalanmasına yardımcı olmuştur.

Kıbrıs tarihine dair önem arz eden bir diğer kronik yazarı Dominiken tarikatı üyesi ve Lusignan Hanedanlığı mensubu olan Stephen de Lusignan'dır. Yazar, Fransa Kralı IX. Charles ve Polonya Kralı Henry'e ithaf ettiği *Chorographia et breve Historia Universale dell'Isola de Cipro, principiando al tempo di Noè per in sino al 1572* adlı eserini Osmanlı Devleti'nin adaya asker çıkarttığı dönemde, Kasım 1570'de, Napoli'de bulunan Santa Catherine di Formello Manastırı'nda nihayete erdirmiştir.¹⁹ Bu eser 1573 senesinde Bologna'da basılmıştır. Stephen de Lusignan'ın ikinci eseri olan *Description de toute l'isle de Chypre* ise 1580 senesinde Paris'te basılmıştır.²⁰ Stephen, Florio Bustron'un eserinden etkilenmiştir.²¹ Kıbrıs Kralı II. Jacques, yazarın büyük büyükbabasının Charlotte'u desteklemesinden dolayı onun Chiti ve başka yerlerde bulunan mülklerine el koymuştu. Stephen de Lusignan, akrabalarının krallık yönetimiyle yaşamış olduğu olumsuz ilişkilere rağmen yazdıklarında II. Jaques'a makul ve adil bir tavırla yaklaşmıştır.²² Yazar, özellikle saray yönetimine yakın ilişkiler içerisinde olmasından dolayı birçok olaya dair ilk elden kaynaklara ulaşma imkânına sahip olmuştur.

¹⁸ George Boustronios, s. 30-31; Florio Bustron, "Chronique de l'île de Chypre", *Collection de documents inédits sur l'histoire de France*, ed. René de Mas Latrie, Paris 1886; Hill, III, s. 770, n. 4, 1116, 1146.

¹⁹ Stephen de Lusignan, *Lusignan's Chorography and Brief General History of the Island of Cyprus (A. D. 1573)*, trc. Olimpia Pelosi, Greece and Cyprus Research Centre 2001, § 609; Hill, III, s. 1147.

²⁰ Estienne de Lusignan de Cypre, *Description de toute l'isle de Cypre: et des roys, princes et seigneurs, tant payens que chrestiens qui ont commandé en icelle*, Paris, 1580; Hill, III, s. 1147.

²¹ George Boustronios, s. 32.

²² Stephen de Lusignan, § 15, 28, 416, 512, 562.

Venedik tarihi ile ilgi önemli eserler kaleme alan Marino Sanudo, 22 Mayıs 1466'da Venedik'te dünyaya gelmiştir. Sanudo, Venedik'te üst düzey görevlerde bulunmuş, Venedik Senatosu'na üye olarak seçilmiş ve 4 Nisan 1536 tarihinde Venedik'te ölmüştür. Sanudo'nun ilk olarak bahsetmemiz gereken eseri, Venedik devlet başkanlarını konu edindiği *Le vite dei dogi*'dir.²³ Sanudo'nun en önemli eseri 1496'da başladığı ve 1533 yılında bitirdiği elli sekiz ciltten oluşan *I Diarii* (günlükler)'dir. Bu eser, Sanudo'nun hâtıratı olmayıp belgelerle zenginleştirilmiş güncel bir Venedik tarihi kitabıdır.²⁴

20 Mayıs 1470'te Venedik'te dünyaya gelen Pietro Bembo, 1513-1521 yılları arasında Papa X. Leo'nun önde gelen kâtiplerinden bir tanesi olmuştur. Bembo, bir dönem kardinallik görevi de yapmıştır. Venedik'in aday 1489 senesinde ilhak etmesinden sonra Asolo'ya gönderilen Kraliçe Caterina'nın buradaki sarayı soylular ve aydınlarla dolmuştur. Pietro Bembo da kraliçenin maiyetinde bulunan aydınlardan bir tanesi olmuştur. Pietro Bembo'nun Lucrezia Borgia'ya ithafen Venedikli matbaacı Aldus tarafından 1505'te yayınlanmış olan *Gli Asolarti* adlı eserinin ana konusu Caterina Corner'in Asolo'daki yıllarına odaklanmakta olup, Caterina'nın Kıbrıs'tan ayrılışından sonraki hayatı hakkında önemli bilgiler içermektedir.²⁵ Tez çalışmasında Caterina'nın Kıbrıs'tan ayrıldıktan sonraki hayatına değinilmemesi nedeniyle bu eserden yararlanılmamıştır. Ancak kraliçenin adadan ayrılma sürecine dair Pietro Bembo'nun 1487-1521 yılları arası Venedik tarihini anlattığı *Venedik Tarihi* adlı eserinde vermiş olduğu bilgilerden istifade edilmeye çalışılmıştır.²⁶

Son olarak, 1473-1489 yılları arasında Venedik'in denizaşırı ilişkileri ve ticaretten sorumlu yönetim organı olan Venedik Senatosu²⁷ ve Venedik'in güvenliğinden sorumlu yönetim organı olan Onlar Konseyi²⁸ tarafından alınan kararlar çalışmada yaygın olarak kullanılmıştır. Bu belgeler bir yandan Venedik Devleti'nin işleyişini gözler önüne sererken

²³ Marin Sanudo Il Giovane, *Le vite dei dogi, 1423-1474*, ed. Angela Caracciolo Aricò, c. I-II, Venezia 2004. Marino Sanudo hakkında detaylı bilgi için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Sanudo, Marino", *DİA*, C. XXXVI, s. 110; Volkan Dökmeci, *Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 8-20.

²⁴ Marino Sanudo, *I diarii di Marino Sanuto (MCCCCXCVI-MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. cl. VII codd. CDXIX-CDLXXVII*, C. LVIII, ed. Marco Allegri, Rinaldo Fulin, Nicolò Barozzi, Guglielmo Berchet, Federico Stefani, and Deputazione Veneta di storia patria; F. Visentini, Venezia 1479-1903.

²⁵ Robert G. Collmer, "Three women of Asolo: Caterina Cornaro, Katherine de Kay Bronson, and Eleonora Duse", *Mediterranean Studies*, C. XII, 2003, s.156-157; Gareth D. Williams, *Pietro Bembo on Etna: The Ascent of a Venetian Humanist*, Oxford Uni. Press, Oxford 2017, s. 176

²⁶ Pietro Bembo, *History of Venice*, ed. ve trc. Robert W. Ulery, C. I-III, London 2007-2009.

²⁷ Venedik Senatosu, Consiglio dei Pregadi olarak bilinir.

²⁸ Onlar Konseyi'nin üyeleri, Venedik'in seçkin ailelerinden bir yıllığına seçilmektedir.

diğer yandan Venedik'in çıkarları doğrultusunda kararlar alırken nelere dikkat ettiği ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

3.2. Literatür Değerlendirmesi

Çalışmada birincil kaynakların yanı sıra ikincil kaynaklar da yoğun olarak kullanılmıştır. Farklı kaynaklar ele alınarak tarihsel olguların tek bir bakış açısından değil, farklı açılardan ele alınması çalışmanın niteliğinde belirleyici bir unsur olmuştur. Kıbrıs adasının tarihine dair literatür incelendiğinde az sayıda eser üretildiği anlaşılmaktadır. Kıbrıs'ın Orta Çağ tarihini konu edinen az sayıdaki bu çalışmaların birçoğu da yabancı araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Kıbrıs hakkında Türkiye'de yapılan çalışmaların ekseriyeti ise adanın yakın tarihini konu edinmektedir. Türkiye'de Venedik idaresi altındaki Kıbrıs'ın tarihini konu edinen doğrudan veya dolaylı bir çalışma yapılmamıştır.

Kıbrıs'ın Lusignan ve Venedik dönemleri ile ilgili çalışmaları ilk önce Count Louis de Mas Latrie yapmıştır. Mas Latrie'nin 1852-1861 yılları arasında hazırladığı üç ciltten oluşan eseri, Orta Çağ Kıbrıs tarihine dair batı arşivlerinin önemli belgelerini ihtiva eden kapsamlı bir eserdir.²⁹ XIX. yüzyılın sonlarında Count Louis de Mas Latrie'nin oğlu René de Mas Latrie ise Kıbrıs'a dair önemli kronikleri yayınlamıştır. 1920'li yıllarda Giovanna Magnante adanın Venedik idaresine geçiş sürecini bir makale çalışmasıyla anlatmaya çalışmıştır.³⁰

Mas Latrie ve oğlundan sonra 1940'lı yıllarda Kıbrıs tarihi ile ilgili çalışma yapan nümismat Sir George Francis Hill göze çarpmaktadır. Hill, dört ciltten oluşan *A History of Cyprus* adlı eserini 1940-1952 yılları arasında hazırlamıştır. Bu eser, Kıbrıs'ın tarih öncesi dönemlerinden başlayarak adanın İngiliz idaresi altına girişine kadar olan dönemi ayrıntılı ve nesnel bir biçimde anlatması bakımından mühim bir eserdir. Hill, eserinde dönemin yayınlamış kaynak ve materyallerini titiz bir şekilde incelemiş, eserinin ikinci ve üçüncü ciltlerini Orta Çağ Kıbrıs tarihine ayırmıştır.³¹

²⁹ M. L. de Mas Latrie, *Histoire de l'île de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*, 3 vol., Paris 1852-1861; "Nouvelles preuves de l'histoire de Chypre" *Bibliothèque de l'École des chartes*, Vol. 35, 1874, s. 99-158; *Documents nouveaux servant de preuves à l'histoire de l'île Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*, Impr. Nationale, Paris 1882.

³⁰ Giovanna Magnante, "L'acquisto dell'isola di Cipro da parte della Repubblica di Venezia," *Archivio Veneto*, C. V, 1929, s. 78-133 ve C. VI, 1929, s. 1-82.

³¹ George Hill, *A History of Cyprus*, C. I-IV, Cambridge Uni. Press, Cambridge 1940-1952.

Galler'de bulunan Cardiff Üniversitesi'nde uzun yıllar çalıştıktan sonra emekli olan Prof. Peter W. Edbury'nin uzmanlık alanı Haçlı Seferleri boyunca Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Haçlı Krallığı'dır. Edbury'nin *The Kingdom of Cyprus and the Crusades 1191-1374* adlı eseri adada 1191'de Haçlı idaresinin başlamasından, 1374 senesinde Cenevizlilerin Mağusa'yı işgal ettikleri yıla kadar geçen süre içerisinde gerçekleşen siyasi olaylara yer veren önemli bir çalışmadır.³² Bu çalışmada Edbury'nin Lusignan dönemini ihtiva eden muhtelif makalelerinden istifade edilmiştir.

Güney Kıbrıs'ta bulunan Kıbrıs Araştırmaları Merkezi'nde çalışmalarını sürdüren Nicholas Savvas H. Coureas, Lusignan dönemi Kıbrıs'ın siyasi, ekonomik, dinî ve kültürel yapısı hakkında çalışmaları vardır. Özellikle yazarın Lusignan dönemi Kıbrıs adasının ekonomisi üzerine yapmış olduğu çalışmalardan yararlanılmaya çalışılmıştır.³³ Edbury ve Coureas'ın eserleri adanın Venedik dönemiyle doğrudan ilgili olmasa da Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın birçok yönüne dair vermiş olduğu önemli bilgiler sayesinde Venedik idaresi öncesi ada tarihine ışık tutmaktadır.

Kıbrıs Adası'nın Orta Çağ tarihine dair mühim çalışmalar yapan Chris Schabel ve Angel Nicolaou-Konnari isimli araştırmacıların editörlüğünde hazırlanan *Cyprus: Society and Culture 1191-1374* isimli eser 1191-1373 yılları arasında Lusignan dönemi Kıbrıs ekonomisi, edebiyatı, sanatı, kültür ve toplum yapısını ele almaktadır.³⁴

Benjamin Arbel, eserlerinde genellikle Kıbrıs merkezli olarak Venedik'in Doğu Akdeniz'deki varlığının sosyo-ekonomik etkilerini çeşitli açılardan değerlendirmektedir.

Evangelia Skoufari'nin, *Il Regno Della Republica Continuiata'Instituzionali e Scambi Interculturali A Cipro Durante La Dominazione Veneziana (1473-1570)*³⁵ başlıklı doktora tezi 2011 senesinde basılmıştır. Skoufari, çalışmasında geç Orta Çağ dönemi Kıbrıs'ında siyasi, kurumsal, sosyal, kültürlerarası ve hukukî süreklilik izlerini aramaktadır. Skoufari, Kıbrıs soyluları ve köylüleri arasındaki etkileşimden yola çıkarak Kıbrıs halkının karakterini anlamaya ve Kıbrıs toplumunun kimlik özelliklerinin bir haritasını çıkarmaya çalışmıştır.

³² Peter W. Edbury, *The Kingdom of Cyprus 1191-1374*, Cambridge 1994.

³³ Nicholas Coureas, "Economy", *Cyprus: Society and Culture 1191-1374*, ed, Angel Nicolaou-Konnari-Chis Schabel, Brill, Leiden 2005, s. 103-156.

³⁴ *Cyprus, Society and Culture 1191-1373*, ed. Chris Schabel, Angel Nicolaou-Konnari, Brill, Leiden 2005.

³⁵ Evangelia Skoufari, *Il Regno Della Republica Continuiata'Instituzionali e Scambi Interculturali A Cipro Durante La Dominazione Veneziana (1473-1570)*, Università Degli Studi di Padova, 2008; Evangelia Skoufari, *Cipro veneziana, 1473-1571: Istituzioni e culturale nel regno della Serenissima*, Rome 2011.

Caterina Corner'in hayatını konu edinen çeşitli eserler mevcuttur. Ona ithaf edilen ilk biyografi, XVI. yüzyılın sonunda Asolyalı asilzade Antonio Colbertaldo (1556-1602) tarafından kaleme alınmıştır.³⁶ Son zamanlarda Caterina Corner hakkında muhtelif eserler kaleme alınmıştır. David ve Iro Hunt, 1989 senesinde *Caterina Cornaro, Queen of Cyprus*³⁷ adlı eserin editörlüğünü yapmıştır. Daria Perocco *Caterina Cornaro. L'illusione de regno*³⁸, adlı eserin editörlüğünü 2011 senesinde gerçekleştirmiştir. Candida Syndikus ve Sabine Rogge'nin editörlüğünü yaptığı sempozyum kitabının içinde birbirinden değerli çalışmalar bulunmaktadır.³⁹ Holly S. Hurlburt, *Daughter of Venice Caterina Corner, Queen of Cyprus and Woman of the Renaissance*⁴⁰ adlı eserinde Venedik'in Akdeniz siyaseti içerisinde Caterina Corner'in hayat hikâyesini de kaleme almıştır. Bu eserler çoğunlukla biyografik tarzda yazılmış olup, Caterina Corner'in Kıbrıs'ta kraliçelik yaptığı dönem hakkında önemli bilgileri içermemektedir.

³⁶ Antonio Colbertaldo, *Storia di Caterina Corner, Regina di Cipro: La prima biografia*, ed. Daria Perocco, Asolo, 2011.

³⁷ *Caterina Cornaro, Queen of Cyprus*, ed. David Hunt-Iro Hunt, Trigraph Limited, London 1989.

³⁸ *Caterina Cornaro. L'illusione del regno*, ed. Daria Perocco, Asolo 2011.

³⁹ *Caterina Cornaro: Last Queen of Cyprus and Daughter of Venice / Ultima regina di Cipro e figlia di Venezia*, ed. Candida Syndikus and Sabine Rogge, Münster 2013.

⁴⁰ Holly S. Hurlburt, *Daughter of Venice Caterina Corner, Queen of Cyprus and Woman of the Renaissance*, Yale University Press, 2015.

BİRİNCİ BÖLÜM

GEÇ ORTA ÇAĞ'DA II. JACQUES DÖNEMİNE (1463-1473) KADAR KIBRIS TARİHİ VE VENEDİK-KIBRIS İLİŞKİLERİ

1.1. Kıbrıs Haçlı Kralı II. Jacques'ın Dönemine Kadar Kıbrıs Tarihine Kısa Bir Bakış

Orta Çağ Kıbrıs tarihi hakkında bir anlatı ve tarihsel arka plan oluşturmak oldukça önemlidir. Tarihi eski çağlara kadar uzanan Kıbrıs, Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında yer almakta olup Sicilya ve Sardunya adalarından sonra Akdeniz'in üçüncü büyük adasıdır.⁴¹ Üç kıta arasına yerleşmiş olan ada, en yakın komşusu Anadolu'dan 70, Suriye'den 100, Yunanistan'dan 800, Mısır ve Rodos'tan 400 km. uzaklıkta bulunmaktadır.⁴² Kıbrıs adası, Doğu Akdeniz'deki konumu itibarıyla tarih boyunca önemli bir merkez olmuştur. Önemli ticaret yolları üzerinde bulunan Kıbrıs, Neolitik Dönem'den itibaren Mezopotamya, Mısır ve Anadolu ile siyasi ve ekonomik ilişkilerde bulunmuştur.

MÖ 1450'de Eski Mısırların egemenliği altına giren Kıbrıs adasına daha sonra Hititliler, Persler, Finikeliler ve Asurlular hâkim olmuştur. MÖ 58 senesinde Roma İmparatorluğu'nun idaresi altına giren Kıbrıs'ta Aziz Paulus ve Aziz Barnabas sayesinde MS 45-46 senelerinde Hristiyanlık hızlı bir şekilde yayılma imkânı bulmuştur.⁴³ MS 395 yılında Roma İmparatorluğu'nun idari olarak ikiye bölünmesi sonucunda Kıbrıs adasının Bizans (Doğu Roma) İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında kalması, adanın tarihinde önemli

⁴¹ Halit Fikret Alasya, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri*, Ankara 1964, s. 13; Fikret Alasya, *Tarihte Kıbrıs*, s. 1; Ertuğrul Önalp, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*, Ankara 2007, s. 9.

⁴² Cemal Arif Alagöz, "Kıbrıs Tarihine Coğrafi Giriş", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969)*, Ankara 1971, s. 15; Önalp, *Geçmişten*, s. 9; Hill, I, s. 5.

⁴³ Amadi, § 139; Lusignan, § 185; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1040; Hüseyin Metin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa 1959, s. 60-61; Gordon Home, *Cyprus Then and Now*, J. M. Dent, London 1960, s. 39; C. Spyridakis, *A Brief History of Cyprus*, Nicosia 1963, s. 32; Hugh Dominic Purcell, *Cyprus*, Frederick A. Praeger, Newyork 1969, s. 104; Önalp, *Geçmişten*, s. 11. Roma Dönemi Kıbrıs tarihi için bkz. Hill, I, s. 226-256; Mas Latrie, *H*, C. I, s. 64-76; Costas P. Kyrris, *History of Cyprus-with an Introduction to the Geography of Cyprus*, Nicosia 1985, s. 146-159. H. P. Erdemir, "Roma Devleti İdaresinde Kıbrıs (MÖ 88- MÖ 25)", ed. İ. Bozkurt, *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, Gazimağusa, 13-17 Kasım 2000, Gazimağusa 2002, s. 199-208.

bir dönüm noktası olmuştur.⁴⁴ Çünkü adada Bizans hâkimiyetinin başlamasıyla ada halkı Rumlaşarak Ortodoks Hristiyan inancını kabul etmiştir.⁴⁵

Askerî, ticari ve coğrafi önemi nedeniyle İslâmiyet'ten önce çeşitli medeniyetlerin mücadelelerine konu olan Kıbrıs, İslamiyet'in doğuşundan kısa bir süre sonra Arapların da ilgi alanına girmiş ve Doğu Akdeniz'de nüfuz sahibi olmak isteyen Müslümanların ilk hâkimiyet kurmak istedikleri yerlerden bir tanesi haline gelmiştir. Adaya ilk sefer Hz. Osman'ın hilafeti döneminde Şam Valisi olan Muâviye b. Ebû Süfyan tarafından 27/648-649 yılında 1700 parça gemiden oluşan donanmayla gerçekleşmiş ve Müslümanlar adanın idaresini ele geçirmiştir. Bu sefer sonucunda Muâviye, adayı 7.000 dinar vergi vermeye mecbur kılmıştır.⁴⁶ Adayı ele geçiren Müslümanlarla Kıbrıslılar arasında yapılan antlaşmaya göre ada halkı Müslümanların Bizans'a yapacağı seferler sırasında Bizans'a yardım etmeyecekti. Ancak Kıbrıslıların bu antlaşma maddesine uymaması sonucunda Muâviye, 32-33/653'de ikinci kez sefer düzenlemiş ve adada 12.000 kişilik bir ordu bırakarak geri dönmüştür.⁴⁷ Emevî Devleti Halifesi Abdülmelik b. Mervân (65-86/685-705) ile Bizans İmparatoru II. Justinianus (685-695) arasında 687 senesinde on yıllık geçerliliği olan bir barış antlaşması yapılmış ancak kısa zaman sonra antlaşma bozularak iki taraf arasında savaş meydana gelmiştir.⁴⁸ Kıbrıs, VII-X. asırlar arasında yaklaşık olarak üç yüz yıllık bir dönemde, Müslümanlar ile Bizanslılar arasında kesintisiz bir mücadelenin konusu olmuştur.⁴⁹

⁴⁴ Vergi H. Bedevi, *Kıbrıs Tarihi:Başlangıcından Günümüze Kadar*, Lefkoşa 1965, s. 59; Erol Manisalı, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul 2020, s. 5; Purcell, *Cyprus*, s. 107-110; Erdemir, "Roma Devleti, s. 201-202; Işın Demirkent, "Kıbrıs", *DİA*, C. XXV, Ankara 2002, s. 371; Kıbrıs'ın Roma İmparatorluğu idaresi altındaki tarihi hakkında bkz. Kıbrıs'ın Bizans idaresi altındaki tarihi hakkında bkz. D. M. Metcalf, *Byzantine Cyprus, 491-1191*, Texts and Studies in the History of Cyprus, 62. Nicosia: Cyprus Research Centre, 2009.

⁴⁵ Hill, I, s. 248-249; Home, *Cyprus*, s. 39.

⁴⁶ Ahmet b. İsa b. Ca'fer el-Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, hzr. Abdullah Enîs et-Tabbâ' - Ömer Enîs et-Tabbâ', Beyrut, 1987 s. 208-15, Trk. trc. Futûhu'l-Buldân, trc. Mustafa Fayda, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 220; Theophanes, *The Chronicle of Theophanes A.D. 602-813*, trc. Harry Turtledove, Philadelphia 1982, s. 43; Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l Farac Tarihi*, trc. Ömer Rıza Doğrul, C. I, TTK yay. Ankara 1945, s. 180-181; Hill, I, s. 284; A.H. de Groot, "Kubrus", *EP*, C. V, Leiden 1986, 302; İrfan Aycan, "Muâviye b. Ebû Süfyan" *DİA*, c. XXX, İstanbul 2005, s. 332; Casim Avcı, *İslâm Bizans İlişkileri*, İstanbul 2003, s. 66; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, trc. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s. 108.

⁴⁷ el-Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, 209; Trk. trc. Mustafa Fayda, s. 218-220.

⁴⁸ Theophanes, s. 61-63; Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l Farac Tarihi*, s. 187-8; Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 121; Hill, I, s. 285-288; Groot, "Kubrus", s. 302; Fatih Erkoçoğlu, *Emevî Devleti'nin Dönüm Noktası Abdülmelik bin Mervân*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2011, s. 318-320.

⁴⁹ Müslümanların Kıbrıs'a yapmış olduğu seferler için bkz. Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, s. 218-220; Hill, I, s. 284-287; Purcell, *Cyprus*, s. 110-114; Andreas Ioannou, Dikigoropoulos, "The Political Status of Cyprus. A.D. 648-965", *Report of the Department of Antiquities Cyprus 1940-1948*, Nicosia 1958, s. 94-114; Andreas Ioannou Dikigoropoulos, *Abstract of Cyprus 'Betwixt Greeks and Saracens' A.D. 647-965*, Ph.D. thesis, Oxford 1961; A. Papageorgiou, "Les premières incursions arabes à Chypre et leurs conséquences", *Afieroma*

Bizans İmparatoru II. Nikephoros Phokas'ın (963-969) gütmüş olduğu başarılı siyasi ve askerî politikalarla X. ve XI. asırlarda Akdeniz'de Bizans hâkimiyetinin yeniden başladığı görülür ki, bu süre zarfı içerisinde Kıbrıs merkezli Bizans-İslam mücadelesi yavaş yavaş şekil değiştirmeye başlamıştır. Kıbrıs adası 648 yılından 965 yılına kadar Müslüman Arapların idaresi altında kalırken, 965 yılında ikinci kez Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği altına girmiştir. Bu dönem zarfında adanın vergileri bazen Müslümanlar, bazen de Bizanslılar tarafından toplanmıştır.⁵⁰

XI. asrın sonlarına doğru ise karşımıza Avrupa'dan doğuya doğru gerçekleşen kitlesel nüfus hareketi olgusu olarak Haçlı Seferleri çıkmaktadır. Batılı devletlerin yardımlarıyla Haçlılar, 1099 yılında Kudüs başta olmak üzere Müslüman hâkimiyeti altında olan birçok bölgeyi ele geçirmişler ve bu bölgelerde kendi devletlerini kurmuşlardır. Haçlı Seferleri, Akdeniz'i yeniden Hristiyan gemilerine açmış; bu gemiler Kuzey Afrika ve Doğu limanlarına gidip gelmeye başlamıştır. Ziraî ve sınai üretim açısından Avrupa'dan daha ileride olan İslâm topraklarının mahsulleri ve malları Avrupa limanlarına yığılmıştır. Bu durum özellikle Venedik ve Ceneviz gibi İtalyan Devletleri'nin zenginleşmesine olanak sağlamıştır.⁵¹

Uzun yıllar devam etmiş olan Haçlı Seferleri hiç şüphesiz Kıbrıs'ı da etkisi altına almıştır. Haçlılar, Kıbrıs adasını doğu-batı ilişkilerinde siyasi ve ekonomik bir köprü olarak görmüşlerdir. Haçlıların Doğu Akdeniz'e gerçekleştirdiği seferler, adada Latin idaresinin kurulmasına giden süreç içerisinde önemli yapı taşlarından bir tanesi niteliğindedir.

eis ton Konstantinon Spyriadikin, Nicosia 1964, s. 152-159; R., Browning, "Byzantium and Islam in Cyprus in the Early Middle Ages", *Epeteiris tou Kentrou Epistemonikon Ereunon*, c. 9, 1977-1979, s. 101-116; A.H.S. Megaw, "Betwixt Greeks and Saracens", *Acts of the International Symposium 'Cyprus between the Orient and the Occident'*, Nicosia 1986, s. 505-519; A. Cameron, "Cyprus at the time of the Arab conquest", *Cyprus Historical Review*, C. 1 1992, s. 27-49; M. Tahar Mansouri, "Déplacement forcé et déportation de populations sur les frontières orientales entre Byzance et l'İslam (VIIe-Xe siècles)", *Migrations et diasporas méditerranéennes (Xe-XVIIe siècles). Actes du colloque de Conques (Octobre 1999)*, ed. M. Balard, A. Ducellier, Paris, Publications de la Sorbonne, 2002, s. 107-114; Avcı, *İslâm Bizans*, s. 69-102; Luca Zavagno, "Two hegemonies, one island: Cyprus as a "Middle Ground" between the Byzantines and the Arabs (650-850 A.D.)", *Reti Medievali Rivista*, C. 14/2, 2013, s. 3-32.

⁵⁰ Hill, I, s. 295; P. Newman, *A Short History of Cyprus*, London 1953, s. 79-85; Groot, "Kubrus", s. 302; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, trc. Fikret Işıltan, C. I, TTK, Ankara 2008, s. 23. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 269; Donald Matthew, *İletişim Atlaslı Uygarlıklar Ansiklopedisi: Ortaçağ Avrupası*, trc. Mehmet Ali Kılıçbay, İletişim Yay., İstanbul 1988, s. 68. Detaylı bilgi için bkz. Romilly James Heald Jenkins, "Cyprus between Byzantium and Islam, A.D. 688-965", *Studies Presented to David Moore Robinson on His Seventieth Birthday*, C. II, ed. George E. Mylonas, D. Raymond, Washington University Press, Saint-Louis, Missouri, 1953, s. 1014; Hakan Özkaya, *Kıbrıs'ta Hâkimiyet Mücadelesi (648-1571)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015, s. 39-45.

⁵¹ Besim Darkot, "Akdeniz", *İA*, C. I, Eskişehir 2001, s. 235.

4 Temmuz 1187 tarihinde Selâhaddîn Eyyûbî'nin (1171-1193) Hıttin Savaşı'ndan⁵² sonra bütün semavî dinler için büyük önemi haiz olan kutsal şehir Kudüs'ü Hristiyanlardan geri alması Doğu Akdeniz'de yaklaşık yüz seneden fazla sürecek olan Müslüman-Hristiyan mücadelesinin en önemli merhalelerinden bir tanesi olmuştur. Bu durum Avrupa'da şok etkisi yaratmış ve bir an önce yeni bir Haçlı Seferi tertip edilmesi için İngiltere, Fransa ve Almanya Kralları hazırlıklara başlamıştır. Avrupa'nın önemli iki büyük devleti olan Fransa ve İngiltere, Papa'nın Haçlı Seferi çağrısına cevap verseler de aralarında uzun zamandır süregelen mücadeleler nedeniyle doğuya sefere çıkmaları gecikmiştir. Fransa Kralı II. Philip (1179-1223), İngiltere Kralı I. Richard (1189-1199) ve Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Frederick Barbarosa'nın (1155-1190) başını çektiği sefer ancak 1190-1191 yılında başlayabilmiştir. İngiltere ve Fransa devletlerinin orduları deniz yoluyla, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun orduları ise farklı bir güzergâh izleyerek Anadolu üzerinden doğuya ilerlemişlerdir. Anadolu üzerinde ilerlerken Selçukluların güçlü mukavemeti ile karşılaşan Kutsal Roma-Germen orduları büyük güç kaybetmiş ve özellikle I. Frederick'in 1190 senesinde Göksu Irmağı'nı atıyla geçerken düşmesi sonucu boğularak ölmesiyle bu sefer Almanlar için büyük ölçüde başarısızlıkla sonuçlanmıştır.⁵³ Fransız orduları ise denizden hızlı bir şekilde Akkâ'ya ulaşarak şehrin kuşatılmasına iştirak etmiştir.

III. Haçlı Seferi sırasında Kıbrıs'ta çok hararetli günler yaşanmıştır. 1189 senesinde babası II. Henry'nin ölümünden sonra tahta çıkan I. Richard, Messina'dan Akdeniz'e açılmıştır.⁵⁴ I. Richard'ın donanması, Messina-Rodos güzergâhını takip ettikten sonra Doğu Akdeniz'e doğru yolculuğuna devam ettiği sırada kötü hava şartlarından olumsuz şekilde etkilenmiştir. Yaşanan fırtına sonucunda krallık donanması dağılmış, içerisinde I. Richard'ın nişanlısı Berengaria ve kız kardeşi Johanna'nın bulunduğu gemiler Kıbrıs açıklarına sürüklenmiştir.⁵⁵ İngiltere Kralı I. Richard, kısa bir süre sonra kaybolan gemilerini bulmak

⁵² Hıttin Savaşı için bkz. Baha' al-Din ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History of Saladin: Or al-Nawâdir al-Sultâniyya wa'l-Mahâsin al-Yûsufiyya*, trc. ve ed. D. S. Richards, Ashgate, 2001, s. 72-75; Stephen de Lusignan, § 221-228; B. Z. Kedar, "The Battle of Hattin Revisited", *The Horns of Hattin*, ed. B. Z. Kedar, Jerusalem 1992, s. 190-207; David Nicolle, *Hattin 1187: Saladin's Greatest Victory*, Osprey Publishing, 1993; Stanley Lane-Poole, *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, The Other Press, Malaysia 2007, s. 181-199; Steven Runciman, II, s. 366-386.

⁵³ *The Rare and Excellent History of Saladin*, 106-114; *Chronicle of the Third Crusade: A Translation of the Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, trc. Helen J. Nicholson, Aldershot 1997, s. 65; *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade: Sources in Translation*, ed. Peter W. Edbury, Ashgate, 1996, s. 88; Runciman, III, s. 13-14; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1040.

⁵⁴ *Excerpta Cyprica*, s. 6; *The Conquest of Jerusalem*, 99-100; Runciman, III, s. 38; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 5.

⁵⁵ *Chronicle of the Third Crusade*, s. 176; *The History of the Holy War: Ambroise's Estoire de la Guerre Sainte*, ed. ve trc. M. Ailes ve M. Barber, Woodbridge, 2003, c. II, s. 48; *Excerpta Cyprica*, s. 6; Stephen de Lusignan, § 245; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 5-6.

için Kıbrıs'a gelmiştir. İngiliz donanmasının dağılıp bazı gemilerinin Kıbrıs limanlarına sığındığı bu dönemde adanın hâkimi Isaakios Dukas Komnenus idi.

Selçuklu Türklerinin fetih girişimleri sonucunda zayıflayan, siyasi ve askerî krizler sebebiyle çoğu zaman merkez ve eyaletler arasındaki iletişimi kaybetmiş olan Bizans İmparatorluğu'nda, bu dönemde Kıbrıs'ta sağlam bir yönetimin kurulamadığı ve adanın imparatorluğa bağlılığının çok zayıf olduğu görülmektedir. Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'un büyük yeğeni olan Kilikya Valisi Isaakios Dukas Komnenus (1184-1191) imparatorluğun siyasi istikrarının bozulmasını fırsat bilerek sahte belgeler düzenlemek suretiyle zor kullanarak adanın yönetimini 1184 yılında ele geçirmiş ve yedi sene boyunca Kıbrıs'ın Bizans İmparatorluğu ile bağlantısını koparmıştır.⁵⁶ Isaakios Dukas Komnenus, adaya geldiğinde ilk olarak vali unvanı ile göreve başlamış, ancak kısa bir süre sonra kendisini Kıbrıs İmparatoru ilan etmiştir. Her ne kadar Kıbrıs adası Bizans İmparatorluğu'na bağlı bir toprak parçası olarak kabul edilse de Isaakios Dukas Komnenus idaresi altında tamamen bağımsız bir yapıya bürünmüştür. İngiltere Kralı, Isaakios Dukas Komnenus'un İngiliz gemi mürettebatının karaya çıkmalarına izin vermemesi, onların mallarına el koyması ve onlara kötü muamelede bulunması üzerine adayı ilhak etmiştir.⁵⁷ İngiliz Kralı'nın adayı denetimi altına alması asırlar sonra ilk kez Kıbrıs adasının idari olarak Bizans İmparatorluğu'ndan tamamen kopmasına neden olmuştur.

İngiltere Kralı, Kıbrıs adasını 1191 yılında 100.000 bezant⁵⁸ karşılığında Templier Şövalyelerine satmıştır. Şövalyelerin yerli halka ağır vergiler yüklemeleri nedeniyle çıkan isyan girişimi, adanın istikrar ve düzenini bozmuş ve adanın tekrardan Richard'a iade edilmesine neden olmuştur.⁵⁹ Bunun üzerine I. Richard adayı, Hıttin Savaşı'nda Selâhaddîn Eyyûbî'ye esir düşerek krallık tacını bir daha geri alamayan ve adayı ele geçirmesinde

⁵⁶ Niketas Khoniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, trc. Harry J. Magoulas, Detroit 1984, s. 161-162; *The Crusade of Frederick Barbarossa, The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts*, trc. G. A. Loud, Ashgate 2010, s. 63; Hill, I, s. 312-313; *The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade*, 1996, s. 20-21; Purcell, *Cyprus*, s. 117.

⁵⁷ *Excerpta Cypria Materials for A History of Cyprus*, İng. Trc. Claude Delaval Cobham, Cambridge University Press, 1908, s. 6-9; Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l Farac Tarihi*, C. II, s. 454; Amadi, § 143-147; Stephen de Lusignan, § 246-247; Runciman, III, 44; Hill, II, s. 32-38; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 5-12.

⁵⁸ Batı Avrupa'da Bizans altın sikkelerine verilen isim. Bkz. Philip Grierson, "Bezant", *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazdan, C. I, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 287.

⁵⁹ Ambroise, II, s. 154; *The Conquest of Jerusalem*, s. 112; Florio Bustron, s. 49-50; Amadi, § 148; Strambaldi, s. 4; Stephen de Lusignan, § 250, 255; Makhairas, I, § 20; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1042; Giovanni Mariti, *Travels in the Island of Cyprus*, trc. Claude Delaval Cobham, Cambridge Uni., Cambridge 1909, s. 1-2; Hill, II, s. 67-9; Groot, "Kubrus", s. 303; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 7-8.

kendisine yardımcı olan eski Kudüs Kralı Guy de Lusignan'a (1192-1194) Kıbrıs'ı satmıştır.⁶⁰

Kıbrıs'ta Fransa'nın Poitou bölgesinden olan Lusignanlar döneminin başlaması ada tarihini uzun yıllar etkileyecek en önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Böylece Kıbrıs'ta Bizans İmparatorluğu'nun egemenliği kesin bir şekilde son bulmuş ve bu imparatorluğun uzak bir eyaleti Latin Krallığı'na dönüşmeye başlamıştır. Frank yönetiminin resmî olarak kurulması üzerine Kıbrıs adası, tarihinde ilk defa bir hanedan tarafından devamlılık arz edecek şekilde uzun süre yönetilmeye başlamış ve Lusignanlar, yaklaşık üç yüz yıl boyunca (1192-1473) kesintisiz olarak adada hüküm sürmüşlerdir. 1192-1473 yılları arasında Lusignan soyundan gelen on iki kral Kıbrıs'ta büyük ölçüde Batı Avrupa'nın sahip olduğu feodalite görünümünde bir rejim kurmuştur. Kıbrıs Latin Krallığı'nın sağlam temeller üzerine kurulması için Orta Doğu ve Batı Avrupa'dan soylular, esnaflar, zanaatkârlar, şövalyeler ve tüccarların adaya yerleşmesi teşvik edilmiştir.⁶¹

Lusignanların egemenliği altında Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Yakındoğu'nun siyasi ve ekonomik tarihinde önemli rol oynamıştır. Kıbrıs Krallığı, bu süreçte Avrupalıların doğuda sahip oldukları bir ileri karakol haline dönüşerek bir üs vazifesi görmeye başlamıştır. Lusignanlar döneminde adanın ekonomik ve ticari koşullarının hızla iyileşmesi adanın limanlarının Batılı tüccarlar arasında yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır. Lusignanlar, Kıbrıs'ta Grek ve Latin kültürünün mezcedildiği, Batı gelenekleriyle Doğu kurumlarının birbirine harmanlandığı özgün bir medeniyet meydana getirmişlerdir. Guy de Lusignan ölmeden önce Kıbrıs Kralı tacını giyememiş olmasına rağmen adayı lort olarak yönetmiş ve buradaki Frank idaresinin kurucusu olmuştur. Guy de Lusignan'ın 1194 senesinde ölümüyle krallığın varisi olan kardeşlerinden büyük olanı Geoffrey'in 1192'de ülkesine geri dönmesi üzerine Aimery (Amaury) de Lusignan (1194-1205) yönetimi ele almıştır.⁶²

Amaury de Lusignan, krallığın uzun yıllar varlığını güçlü bir şekilde korumasına doğrudan yardımcı olacak idari, siyasi, dinî, içtimaî ve ekonomik alanlarda Kıbrıs Krallığı'nın kurum ve teşkilatlarının temellerinin atılması için büyük çaba sarf etmiştir.

⁶⁰ Amadi, § 150; Stephen de Lusignan, § 257; Makhairas, I, § 20; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1040; Florio Bustron, s. 52; Runciman, III, s. 67; P. W. Edbury, *The Lusignan Kingdom of Cyprus and its Muslims Neighbours*, Bank of Cyprus Cultural Foundation, Nicosia 1993, s. 9.

⁶¹ *The Conquest of Jerusalem*, 113-4; Stephen de Lusignan, § 259; Makhairas, I, § 27; Strambaldi, s. 8-10; Hill, II, s. 39; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 8; Peter W. Edbury, "Franks", 77-78; Stephen O'Shea, *İnanç Denizi Ortaçağ Akdenizinde İslâm ve Hristiyanlık*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2011, s. 310.

⁶² *The Conquest of Jerusalem*, 126, 132; Amadi, § 155; Stephen de Lusignan, § 260-264; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1040; Runciman, III, s. 73-74; Elizabeth Chapin Furber, "The Kingdom of Cyprus, 1191-1291", *A History of the Crusades*, ed. Kenneth M. Setton, Philadelphia 1962, C. II, s. 603-604.

Amaury ilk olarak Henri de Champagne (1192-1197) ile Kudüs Krallığı üzerinde üstünlük mücadelesine girmiştir. Amaury, Henri de Champagne'nin ölümünden sonra Kudüs kraliçesi olan Isabella ile evlenmesi sonucunda bu unvanı da şahsında toplamaya muktedir olmuştur. Amaury, 1197 senesinde Kutsal Roma İmparatoru Hohenstaufen hanedanlığına mensup VI. Heinrich (1191-1197)'den krallık tacı almasıyla resmî olarak Kıbrıs kralı olarak tanınmayı başarmıştır. Bunların yanında Amaury de Lusignan, Lâtin Kilisesi'ni kurarak adada Katolik Hristiyan inancının yayılmasını sağlamıştır. Kral Amaury'nin Kıbrıs Krallığı'nın resmî ve gerçek kurucusu olarak kabul edilmesi yerindedir. Çünkü onun döneminde Kıbrıs Krallığı diğer ülkeler tarafından resmî olarak tanınmıştır.⁶³ Bir başka deyişle Amaury'nin döneminde adada kurulmuş olan Haçlı siyasi teşekkülü krallık haline gelmiştir.

Amaury döneminde ayrıca adanın dinî yapısında önemli bir değişiklik olmuştur. Papa III. Celestine'nin göndermiş olduğu iki papaz ile 1196 yılında Lefkoşa'da Latin Başpiskoposluğu inşa edilmiştir. Ortodoks piskoposluğu Latin Başpiskoposluğu'na bağlanarak, Limasol, Baf ve Mağusa'da birer piskoposluk merkezi açılmış ve Latin Kilisesi, Ortodoks Kilisesi üzerinde tam bir egemenlik kurmuştur. Fakat Latin Kilisesi'nin kurulması Ortodoks Rumlar ve Katolik Latinler arasında büyük problemlere yol açmıştır.⁶⁴

Kıbrıs Kralı Amaury de Lusignan'ın Nisan 1205'de ölümünden sonra eşi Kudüs Kraliçesi Isabella'dan olan oğlunun tahta geçemediğinden dolayı tahta ilk eşi Eschiva (Echive) d'Ibelin'den olan on yaşındaki oğlu I. Hugues (1205-1218) geçmiştir. Lâtin Doğu kanunlarına göre reşit olma yaşının on beş olarak kabul edilmesi sebebiyle krallık beş yıl boyunca naiblik ile idare edilmiştir. Bu dönemde naiblik görevine I. Hugues'ün ablası Bourgogne'nin eşi Kudüs *constable*'i⁶⁵ Gautier (Walter) de Montbéliard tayin edilmiştir.⁶⁶ Kıbrıs Krallığı, Gautier ve I. Hugues idaresi döneminde özellikle Anadolu Selçuklu Devleti ile siyasi mücadeleler yaşamıştır.⁶⁷

⁶³ Amadi, § 158; Strambaldi, s. 11; Stephen de Lusignan, § 266-267; Hill, II, s. 48-49, 58-59; Runciman, III, s. 81-85; Purcell, *Cyprus*, s. 124; Furber, "The Kingdom of Cyprus, s. 604; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 33; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya Yay., İstanbul 1997, s. 164.

⁶⁴ Makhairas, I, § 27-29; Hill, II, s. 45-48; Edbury, *The Kingdom of Cyprus*, s. 28-29; Nicholas Coureas, *The Latin Church in Cyprus, 1195-1312*, Ashgate, Aldershot, 1997, s. 3-4.

⁶⁵ Constable'ın Türkçe'de tam bir anlamı yoktur. Constable'ın görevi aslında başkomutanlıkla aynıdır. Askerî kuvvetlerinden ve askerî meselelerden sorumlu baş yetkili kişidir. Bkz. Mas Latrie, III, s. 3346 n. 1; Peter W. Edbury, *The Feudal Nobility of Cyprus 1192-1400*, University of St. Andrews, Ph.D. Thesis, 1974, s. 310.

⁶⁶ Amadi, § 175; Stephen de Lusignan, § 272; Makhairas, I, § 41; Edbury *The Kingdom of Cyprus*, s. 41-42; Runciman, III, s. 90.

⁶⁷ Kıbrıs Haçlı Krallığı-Anadolu Selçuklu Devleti arasındaki münasebetler için bkz. Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara, 1988; "Orta Çağlarda

Kıbrıs Kralı I. Hugues'ün 1218 senesinde Trablusşam'da ölümüyle yerine henüz dokuz aylık olan I. Henry (Henri) (1218-1253) geçmiştir. I. Henri'nin annesi Kraliçe Alix (Alice) de Champagne on beş sene boyunca krallığın nâibesi olmuştur.⁶⁸ Alice, eski Beyrut Lordu'nun kardeşi olan Philip d'Ibelin ile beraber Kıbrıs'ı yönetmiştir. Kraliçenin uzun bir süre Kıbrıs'tan ayrılarak Doğu Akdeniz'e geçmesi nedeniyle yönetim Ibelin ailesinde kalmıştır.⁶⁹ Bunun neticesinde Ibelinler ve Alice taraftarları arasında iktidar mücadelesi başlamıştır. Bu dönemde muhtemelen Kıbrıslılar denizcilikte zayıf olmalarından dolayı Cenevizlilerin donanmalarını Kıbrıs açıklarında kullanmaları için onlara büyük çapta ayrıcalıklar vermişlerdir. Öte yandan Kutsal Roma-Germen İmparatoru II. Friedrich Kudüs'e giderken Kıbrıs'a uğramıştır. Kutsal Roma İmparatoru Hohenstaufen Hanedanlığı sayesinde Kıbrıs'ın krallığa dönüştüğünü belirterek Kıbrıs Krallığı üzerinde hak iddia etmiş, bundan dolayı adada uzun bir süre kargaşa ve iç savaş yaşanmıştır.⁷⁰

I. Henri'den sonra Kıbrıs Krallığı tahtı o dönemde henüz birkaç aylık bir bebek olan oğlu II. Hugues (1253-1267)'e geçmiştir. II. Hugues'e önce annesi Kraliçe Isabel, onun ölümünden sonra ise kuzeni Hugues de Antioche kral naibliği görevini yerine getirmişlerdir. II. Hugues'ün reşit olamadan henüz 14 yaşındayken ölmesi üzerine Lusignan hanedanlığının Aimery'den gelen erkek soyu kesintiye uğramıştır.⁷¹ II. Hugues'un yerine Henri of Antioch ile Isabel de Lusignan'ın Kudüs ve Kıbrıs krallıklarının naibi olan oğlu Hugues, 1267 senesinde Lefkoşa'da bulunan San Sophia Katedrali'nde⁷² III. Hugues (1267-1284) olarak taç giymiştir. III. Hugues, bir dönem Haçlılarla beraber Müslümanlara karşı savaşmak üzere Doğu Akdeniz'e geçmiştir. Ancak Haçlıların Müslümanlar karşısında kaybetmiş olduğu toprakları geri alabilmek için yoğun mücadelelerden bir sonuç elde edemeyeceğini anlayan

Türkiye-Kıbrıs Münasebetleri", *Belleten*, C. XXVIII/110, Ankara, 1964, s.209-227; Hill, II, s. 74; Runciman, III, s. 119; Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memluk Hâkimiyetine Girişi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 95, 1995, s. 82-120; Ebru Altan, "Kıbrıs Haçlı Krallığı 1191-1489". *Türkler*, 2002, C. VI, s. 696-697; Özge Bozkurtoğlu Özcan, *Lusignanlar Döneminde Kıbrıs-Antalya İlişkileri (1192-1489)*, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygurlikları Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2017.

⁶⁸ Amadi, § 198; Stephen de Lusignan, § 280; Makhairas, I, § 41.

⁶⁹ Hill, II, s. 84-85.

⁷⁰ Kıbrıs Kralı Amaury, krallık tacını İmparator II. Friedrich'in babası olan VI. Heinrich'in tarafından Kıbrıs Kralı olarak tanınarak taçlandırılmasından dolayı II. Friedrich, o dönemde Kıbrıs naibi olan Jean d'Ibelin'den Kıbrıs Krallığı'nın gelirlerini talep etmiştir. İki grup arasında yaşanan iç savaşı Philip of Novarra 1223-1242 yılları arasında gerçekleşen olayları çok detaylı bir şekilde anlatmaktadır. Bkz. Stephen de Lusignan, § 282-284; Runciman, III, s. 157; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 199, Necmettin Ayan, *Haçlı Seferleri'nde Kıbrıs'ın Rolü (1191-1310)*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014, 86-98.

⁷¹ Amadi, § 382; Peter Edbury, "Cypriot Society Under Lusignan Rule", *Caterina Cornaro Queen of Cyprus*, ed. David Hunt-Iro Hunt, Trigraph Limited, London 1989, s. 17-18.

⁷² Günümüzde Lefkoşa'da bulunan Selimiye Camii. Ayrıntılı bilgi için bkz. Edbury, "Cypriot Society", s. 25.

Kıbrıs kralı, adaya geri dönmüş ve 1284 senesinde ölmüştür.⁷³ III. Hugues'den sonra tahta on yedi yaşındaki oğlu Jean (John) de Lusignan (1284-1285) geçmiş; ancak yönetimde ilk senesini bile dolduramadan 1285 senesinde vefat etmiştir.⁷⁴

John de Lusignan'ın ölümünden sonra kardeşi II. Henri (1285-1324) tahta geçmiştir. 1285 senesinde Lefkoşa'da Kıbrıs Kralı, 1286 yılında da Sûr şehrinde Kudüs Kralı olarak taç giymiştir.⁷⁵ 1291 yılında Akkâ'nın Müslümanların eline geçmesinden dolayı II. Henri, Kudüs Krallığı'nın tacını giyen en son Kudüs kralı olmuştur. II. Henri'den sonra yönetime geçen Kıbrıs Kralları bu unvanı sadece ismen kullanmışlar ve Kudüs'e en yakın yer olması hasebiyle Mağusa'da Kudüs krallık tacını giymişlerdir.⁷⁶

Doğu Akdeniz'deki Haçlı varlığının son bulması Kıbrıs'ın XIV. asırdaki refah ve zenginliğine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca Müslümanların 1291 yılında Akkâ'yı ele geçirmelerinden sonra Kıbrıs, Hristiyan âleminin doğudaki en son ileri karakoluna dönüşmüştür. Suriye ve Filistin'deki Hristiyan devletlerindeki topraklarını ve gelirlerini kaybetmiş insanların çoğu Kıbrıs'a sığınmıştır. Venedikli, Cenevizli, Katalan ve Sicilyalı gibi birçok unsur zaman içerisinde Kıbrıs'ta kendisine yer bulmaya başlamış ve Kıbrıs, kendisine iltica eden insanların varlıklarını sürdürecekleri bir yer haline gelmiştir. Kral II. Henri'nin 1324 senesinde vefat etmesinden sonra yerine yeğeni IV. Hugues (1324-1359) Kıbrıs Kralı olarak geçmiştir.⁷⁷ Kıbrıs Haçlı Krallığı, IV. Hugues döneminde en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır. IV. Hugues 1334 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı Venedikliler tarafından oluşturulmuş olan birliğe katılmış ve bu birlik Osmanlı Devleti'nin donanmasını büyük ölçüde tahribata uğratmıştır. 1338 yılında Kıbrıs donanması Osmanlı donanmasına karşı bir zafer daha kazanmıştır. IV. Hugues, 1343'te Papa VI. Clement önderliğinde bir araya gelen Kutsal İttifak'a katılmış ve İzmir'in alınmasına da katkı sağlamıştır.⁷⁸

Kıbrıs Kralı IV. Hugues'ün 1359 tarihinde ölümünden sonra yerine oğlu I. Pierre (Peter) (1359-1369) tahta geçmiştir.⁷⁹ I. Pierre, kendini Mısır, Kutsal Topraklar ve Anadolu'da bulunan Müslüman devletleri ortadan kaldırmaya adanmıştır. Bu emelini

⁷³ Stephen de Lusignan, § 300-301; Makhairas, I, § 41; Hill, II, s. 158-178; Runciman, III, s. 270-281; Purcell, *Cyprus*, s. 127-130.

⁷⁴ Stephen de Lusignan, § 302; Runciman, s. 335.

⁷⁵ Stephen de Lusignan, § 303; Hill, II, s. 179.

⁷⁶ Stephen de Lusignan, § 279.

⁷⁷ Stephen de Lusignan, § 311-312; Makhairas, I, § 64; Hill, II, s. 285.

⁷⁸ Purcell, *Cyprus*, s. 133.

⁷⁹ Stephen de Lusignan, § 316; Makhairas, I, § 90, § 104; Strambaldi, s. 27; Hill, II, s. 308-309.

gerçekleştirebilmek için *Order of Swords* adında bir askerî tarikat dahi kurmuştur.⁸⁰ I. Pierre, 1362 senesinde düzenlemek istediği Haçlı Seferi için yardım ve kaynak bulabilmek amacıyla Avrupa'ya seyahate çıkmış⁸¹ ve toplamış olduğu birliklerle 9 Ekim 1365 tarihinde İskenderiye'ye saldırmış; şehri üç gün boyunca yağmalayarak aldığı ganimet ve esirlerle Kıbrıs'a geri dönmüştür.⁸² Fakat Kral I. Pierre'in Mısır'a düzenlemiş olduğu saldırı en çok Venediklilerin zararına olmuştur. Memlûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Şa'bân (1363-1376), Frankların kendi ülkesinin topraklarına yapmış oldukları baskın nedeniyle Avrupalılarla ticaret yapmayı yasaklamıştır. Memlûk Sultanı barış görüşmeleri başlamadan hiçbir batılı ile ticaret yapılmayacağını Venedikli elçilere bildirmiştir.⁸³ I. Pierre'in İskenderiye'ye saldırması Güney Avrupa ve Memlûk Devleti arasında devam eden ticarete ket vurmuştur; ancak 1370 yılında barış sağlanmasıyla ticari ilişkilerde yeni bir döneme geçilmiştir.⁸⁴

Kral I. Pierre'in ölümünden⁸⁵ sonra yerine Kraliçe Eleanor of Aragon'un oğlu olan Trablus Kontu unvanlı II. Perrin /Pierre (Peter) (1369-1382) henüz 15 yaşındayken tahta geçmiştir.⁸⁶ II. Pierre döneminde Akdeniz'de rekabet halinde olan iki İtalyan şehir devleti Venedik ve Ceneviz'in Kıbrıs adasında da mücadele ve çekişme halinde oldukları görülmektedir. Cenevizliler bu çekişmeden üstün çıkarak Doğu Akdeniz'in en önemli limanına sahip olan Mağusa şehrini ele geçirmişler ve 1373-1464 yılları arasında şehre hâkim olmuşlardır. Bu durum Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın politik ve ekonomik yönden zayıflamasına neden olmuştur.⁸⁷ Lusignan Krallığı döneminde adanın bağımsızlığına büyük

⁸⁰ Harry Luke "The Kingdom of Cyprus 1291-1369" *A History of the Crusades*, Ed. Harry W. Hazard, C. III., University of Wisconsin Press, Madison 1969-89, s. 352.

⁸¹ Kral I. Pierre'in Avrupa seyahatinin ayrıntıları için bkz. Makhairas, I, § 129-136; Florio Bustron, s. 260-265; Hill, II, s. 324-329; Luke "The Kingdom of Cyprus 1291-1369, s. 353-355.

⁸² İskenderiye baskınının ayrıntıları için bkz. Stephen de Lusignan, § 317; Makhairas, I, § 159-175; Strambaldi, s. 37-69; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1041; Hill, II, s. 333; Rhuvon Guest, "İskenderiye", *İA*, C. 5/2, Eskişehir 2001, s. 1087; M. Sobernheim, "Al-Malik al- Aşraf Şaban", *İA*, C. XI, Eskişehir 2001, s. 264; Demirkent, "Kıbrıs", s. 373.

⁸³ Hill, II, s. 338.

⁸⁴ Eliyahu Ashtor, *A Social and Economic History of The Near East in The Middle Ages*, University of California Press, 1976, s. 300.

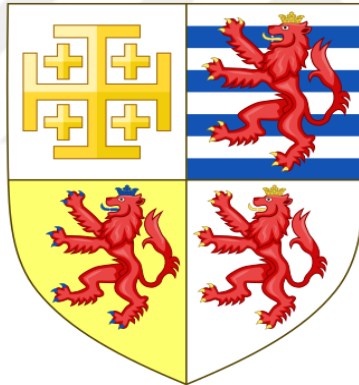
⁸⁵ Kral I. Pierre'in ölümüne ilişkin ayrıntılar için bkz. Stephen de Lusignan, § 321; Makhairas, I, § 263-269.

⁸⁶ Stephen de Lusignan, § 324; Makharias, § 282, 319-327; Hill, II, s. 370-371.

⁸⁷ Stephen de Lusignan, § 324-329; Makharias, § 328-343; Louis Palma di Cesnola, *Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London 1877, s. 32-33; Hill, II, s. 380-400; Harry Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489" *A History of the Crusades*, Ed. Harry W. Hazard, C. III., University of Wisconsin Press, Madison 1969-89, s. 362-366; Peter W. Edbury, "Cyprus and Genoa: the Origins of the War of 1373-4", ed. Peter W. Edbury, *Kingdoms of the Crusades from Jerusalem to Cyprus Praktika tou Deuterou Diethnous Kupriologikou Sunedriou*, 2. Nicosia 1986, Aldershot 1999, s. 109; Cenevizlilerin Mağusa idaresi hakkında bkz. Michel Balard, "Note sull'amministrazione Genovese di Cipro nel Quattrocento" *La storia dei Genovesi; Atti del Convegno di studi sui ceti dirigenti nelle istituzioni della Repubblica di Genova*, Genova, 11-14 Giugno 1991, C. 12/2, Genova 1994, s. 83-93; Benjamin Arbel, "L'eredità Genovese a Cipro, 1464-1571" *Oriente e Occidente fra medioevo ed età moderna. Studi in onore di Geo Pistarino*, ed. Laura Balletto, C. I, Genova 1997, s. 21-40.

müdahaleler yapılmıştır. Bu müdahalelerden ilki Cenevizlilerin Mağusa'nın işgaliyle Kıbrıs yönetiminden tutsak ettiği Kıbrıslı asiller için fidye talebinde ve yıllık savaş tazminatında bulunmasıdır.⁸⁸ Ceneviz'in yıllık tazminat isteği 1464 yılına kadar peyderpey arttırılmıştır.⁸⁹ Bu müdahalelerin sonuncusu ise Venedik'in adanın yönetimini ele geçirmesiyle sonuçlanmıştır.

II. Pierre'in 1382 yılında ölümünden sonra o sırada Cenevizliler tarafında Cenova'da esir tutulan I. Jacques (1382-1398) taraflar arasında gerçekleşen ağır bir antlaşma sonucunda serbest kalarak Kıbrıs'a gelmiş ve 1385 yılında Kıbrıs Kralı ilan edilmiştir. Kral önce 1389 yılında Kudüs Krallığı tacını giymiştir.⁹⁰ Kilikya Ermeni Kralı VI. Leo'nun 1393 yılında ölümünden sonra I. Jacques, topraksız ve boş bir unvan olan, Kilikya Ermeni Kralı unvanını da almış ve kraliyet armasına Kilikya Ermeni Krallığı'nın arması olan kırmızı aslanı da eklemiştir. Bu unvan Kilikya Ermeni Krallığı'nın Müslümanların eline geçmesinden sonra kullanılmaya devam etmiştir.⁹¹

Şekil 1.1. Kıbrıs Lusignan Krallığı Arması

Kral I. Jacques'dan sonra Cenova'daki esareti sırasında dünyaya gelen oğlu Janus'a (1398-1432) 1399 yılının Kasım ayında St. Sophia Katedrali'nde Tarsus Başpiskopsu St. Dominic tarikatından Birader Matthew'un elinden taç giydirilmiştir.⁹² Janus'un

⁸⁸ Peter Edbury, "Franks," *Cyprus: Society and Culture 1191-1374*, ed. Angel Nicolaou- Konnari and Chris Schabel, Brill, Netherlands 2005, s. 85.

⁸⁹ Lane, *Venice: A Maritime Republic*, s. 199.

⁹⁰ Stephen de Lusignan, § 331-336; Makhairas, I, § 598-599.

⁹¹ Stephen de Lusignan, § 336; Makhairas, I, § 598-599; Hill, II, s. 441; Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489, s. 362-369; Evangelia Skoufari, "L'Ordine della Spada: Istituzioni e cerimonie cavalleresche nel Regno di Cipro (secoli XIV-XV)", *Archivio Veneto, Serie V-CLXIX*, 2007, s. 5-6.

⁹² Stephen de Lusignan, § 338; Makhairas, I, § 628; Hill, II, s. 447; Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489, s. 370.

hükümdarlığı sırasında Kıbrıs vebadan, kuraklıktan ve çekirge istilalarından muzdarip olmuştur. Lusignanların yönetimindeki Kıbrıs Krallığı'nın egemenliğine bir diğer müdahale ise Memlûk Devleti tarafından gerçekleştirilmiştir. 1426 yılında Memûk Sultanı el-Melikü'l-Eşref Barsbay, adaya saldırmış, İslam ordusunun, Limasol, Larnaka ve Lefkoşa'yı ele geçirmesi ve Kıbrıs Kralı Janus'un Khirokitia Savaşı'nda esir düşerek Kahire'ye götürülmesinden sonra Kıbrıs idaresi Müslümanlara 8.000 dukalık ağır bir haraç ödemek zorunda kalmıştır. Ada, bu tarihten sonra Memlûk Devleti'nin haraçgüzârı olmuş ve siyasi olarak Memlûk Devleti'nin egemenliği altına girmiştir.⁹³ Böylece Latin Kıbrıs Krallığı'nın bağımsızlığı sona ermiştir. Bu durum krallığın günbegün siyasi ve ekonomik açıdan zayıflamasına neden olmuştur. Bu arada Kral Janus'un vefatından sonra oğlu II. Jean (1432-1458) Kıbrıs hükümdarı olmuştur.⁹⁴

II. Jean, Cenevizlilere ve Memlûklere ödemekte olduğu büyük meblağdaki haraç yüzünden ekonomik olarak büyük sıkıntılar çekmiş ve Nisan 1458 tarihinde ölmüştür.⁹⁵ II. Jean'nın ölümünden sonra geride Charlotte adında bir kızı ve Jacques adında gayrimeşru oğlu kalmıştır. Kızı Charlotte⁹⁶ II. Jean'nın meşru varisi olarak 1458 yılında henüz on dört yaşında kraliçelik tacını giymiştir.⁹⁷ Haute Cour,⁹⁸ Charlotte'un kraliçe olmasını kabul etmiş ve Charlotte altı yıl boyunca adaya hükmetmeye çalışmıştır. Gayrimeşru oğul Jacques, Charlotte'un kraliçe olmasından sonra ona sadakat yemini etmiş; ancak kısa bir süre sonra siyasi entrikalar aralarında sürtüşmeye neden olmuştur. Jacques, üvey kız kardeşini devirmek için bir girişimde bulunmuş ve başarısız olunca Mısır'a kaçmıştır. Jacques, Memlûk sultanı Nasır İnal el-Acrud'un desteğini alarak adaya geri dönmüş ve iki kardeş

⁹³ Stephen de Lusignan, § 340-343; Makhairas, I, § 637-645; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1041; Hill, II, s. 470-481; Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489, s. 372-375; M. Sobernheim, "Barsbay", *İA*, C. II, Eskişehir 2001, s. 317; Kazım Yaşar Koprman, "Barsbay", *DİA*, C. V, Ankara 1992, s. 84-85; Kazım Yaşar Koprman, "Mısır Memlûkleri (1250-1517), *Türkler*, C. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 116.

⁹⁴ İbni Tagrıberdi, Ebû el-Mehâsin Cemal ed-Dîn Yûsuf, *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mulûk Mısır ve el-Kâhire*, C. XIV, tah., Muhammed Huseyn Şems ed-Dîn, Beyrût, s. 195; Stephen de Lusignan, § 346-347; Makhairas, 706; Hill, III, s. 489-490.

⁹⁵ George Boustronios, § 15-16; Strambaldi, s. 288-289; Stephen de Lusignan, § 362.

⁹⁶ Charlotte (1444-1487), Kıbrıs Kralı II. Jean ve Elena Paleologa'nın kızı, II. Jacques'ın üvey kardeşidir. 1459 yılında I. Ludovico di Savoia ve Anna di Lusignano'nun ikinci oğlu olan Luigi di Savoia ile evlenmiştir. Charlotta üvey kardeşi II. Jacques'ın ile uzun yıllar sürecek taht mücadelesi vermiştir. Charlotte, Papa'nın desteğini alabilmek için Roma'ya gitmiş ve Papa II. Pius'dan yardım sözü almıştır. Daha sonra eşinin öldüğü yıl olan 1475'te ve daha sonra 1482'de yeniden Roma'ya gitmiştir. 43 yaşında 1487'de Roma'da vefat etmiştir. Naaşı Vatikan'da bulunan Basilica di San Pietro'dadır. Detaylı bilgi için bkz. Angela Dillon Bussi, "Carlotta di Lusignano, regina di Cipro", *DİB*, C. XX, 1977, s. 403-405.

⁹⁷ George Boustronios, § 28; Stephen de Lusignan, § 372.

⁹⁸ Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın tahtının yasal varisini tespit etmekle yetkili feodal yüksek konseyi. Bkz. Groot, "Kubrus", s. 303.

arasında 1460-1464 yılları arasında devam eden bir taht mücadelesi yaşanmıştır.⁹⁹ Bu mücadelede Charlotte, 1310'dan 1522'ye kadar Rodos Adası'nın kontrolünü elinde tutan Rodos Şövalyelerinin desteğini alarak yönetimini korumaya çalışırken, Jacques ise Memlûk Devleti'nin desteğini alarak tahtı ele geçirmeye çalışmıştır.¹⁰⁰ Charlotte'un krallığın yönetimi için meşruiyet iddiası krallığın kontrolünü elinde tutmak için tek başına yeterli değildi; bunun için güç de çok önemliydi. 1460 yılının Eylül ayında Mısır sultanının desteklediği donanma Kıbrıs'a gelerek Jacques'in yanında Charlotte'a karşı mücadele etmiştir. Bu mücadelenin sonunda Jacques-Memlûk ittifakı galip çıkmış, Rodos Şövalyeleri'nin desteğini alarak Girit'e sığınan Charlotte tahtından olmuştur.¹⁰¹ Daha sonra Jacques, 1464 yılında Cenevizlilerin elinden Mağusa'yı geri alarak adanın siyasi birliğini sağlamıştır.¹⁰²

Sonuç olarak, Kıbrıs adası sahip olduğu coğrafi konum ve ticaret yollarına yakınlığı sebebiyle çok çeşitli milletlerin sahip olmak için mücadele ettiği önemli bir üs olma rolünü günümüzde olduğu gibi Orta Çağ boyunca da korumuştur. Bu çerçevede, çeşitli Avrupalı devletlerin odak noktasında bulunan Kıbrıs'ta farklı yönetimler hüküm sürmüştür. Bu yönetimler kimi zaman idarede oluşan taht kavgaları gibi zaaflar kimi zaman da çevresel etkenler (Ceneviz, Rodos Krallığı, Memlûk Devleti vb.) nedeniyle sarsılmış veya yıkılmış; yerlerine yeni yönetimler kurulmuştur.

1.2.Kısa Bir Venedik Tarihi ve Bizans İmparatorluğu Döneminde Kıbrıs-Venedik İlişkilerinin Başlaması

Kıbrıs tarihinde Venediklilerin adayla olan ilişkileri önemli bir yer tutmaktadır. Kıbrıs'ın Venedik egemenliği altına nasıl girdiğini anlayabilmek için öncelikle bu iki önemli coğrafya arasındaki gelişmeler hakkında kısa bir bilgi vermek gerekmektedir. Bu doğrultuda Orta Çağ'da Kıbrıs ve Venedik arasındaki ilişkiye Bizans ve Lusignan dönemini üzerinden

⁹⁹ Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1041; İbni Tagrıberdi, *en-Nucûm ez-Zâhire*, C. XVI, s. 108, 123-124; Şehabettin Tekindağ, "Fatihle Çağdaş Bir Memlûk Sultanı: Aynal el-Ecrud" *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. XXIII, 1969, s. 40-41; M. Sobernheim, "İnal", *İA*, C. 5/2, Eskişehir 2001, s. 989-990; M. Sobernheim, "Hoşkadem", *İA*, C. 5/1, Eskişehir 2001, s. 565; Cengiz Tomar, "el-Melikü'l-Eşref, İnal", *DİA*, C. XIX, Ankara 2004, s. 64.

¹⁰⁰ İbni Tagrıberdi, *en-Nucûm ez-Zâhire*, C. XVI, s. 123-130; George Boustronios, § 37-43; Florio Bustron, s. 384-410; Stephen de Lusignan, § 378-387; Hill, III, s. 568-570; William Monter, *The Rise of Female Kings in Europe, 1300-1800*, Yale Uni. Press, 2012, s. 79-81.

¹⁰¹ Hill, III, s. 578-91; Purcell, *Cyprus*, s. 143; Peter Edbury, "The Latin East, 1291-1669", *The Oxford Illustrated History of The Crusades*, ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, 1995, s. 300.

¹⁰² İbni Tagrıberdi, *en-Nucûm ez-Zâhire*, C. XVI, s. 254-255; George Boustronios, § 87; Stephen de Lusignan, § 401, 412.

ışık tutmakta fayda vardır. Bununla birlikte, Venedik'in uzun yıllar süren Akdeniz siyasetinden ve Kıbrıs adasındaki varlığından kısaca söz edilmesi yerinde olacaktır. Kıbrıs'ta kurulan Venedik nüfuzunun anlaşılabilmesi için Venedik'in Kıbrıs tarihi içindeki yerinin bir bütün olarak irdelenmesi ve ada ile olan ilişkisinin tarihsel süreç içerisindeki evriminin ana çizgileriyle anlatılması önemli bir yer tutmaktadır.

Adriyatik'in kuzeyinde bulunan lagünlerin *Venedik* olarak adlandırılması, MÖ 1180'lere dayanmaktadır. Balkanlar ve Trakya bölgelerinden Karadeniz kıyılarına kadar uzanan Paflagonia olarak adlandırılan bölgeye yerleştikten sonra Truva Savaşı'na katılan ve bu savaşta yenildikten sonra Truvalı Antenör'la birlikte Adriyatik'in uç bölgesine ulaşan Enetler/Venetler, lagün çevresine yerleştikten sonra bu bölgeye *Venetia/Venetike* ismini vermişlerdir.¹⁰³ Yaklaşık 3200 senedir Adriyatik'in kuzey ucu bu isimle tanımlanmıştır.

MÖ I. asırdan itibaren hızlı bir şekilde büyüyen Roma İmparatorluğu'nun Akdeniz'in önemli merkezlerine sahip olmasının imparatorluğun tek merkezden yönetilmesini güçleştirmesi sonucunda imparatorluk eyaletlere ayrılarak yönetilmiştir. Bu dönemde Adriyatik'in kuzeyinde bulunan yerleşim merkezleri Venetia eyaletine bağlanmıştır. Kuzey sınırını Alp Dağları'nın, güney sınırını Po Nehri ve Adriyatik Denizi'nin çizdiği, Padua, Aquileia, Altino, Treviso, Concordia ve Oderzo gibi başlıca şehirleri kapsayan Venetia eyaleti uzun yıllar boyunca Roma İmparatorluğu'na bağlı kalmıştır. Kavimler Göçü sırasında Roma İmparatorluğu sınırlarına doğru hareket eden Hunlar, Vizigotlar ve Gotlar Venedik'in kaderini belirlemiştir. Alaric komutasındaki Vizigotlar 402 yılında önce Aquileia kentini ve daha sonra 410 yılında Roma kentini yağmalamışlardır. Bu saldırılar sırasında Venetia eyaletinde ikamet eden insanlar lagünde bulunan adalara sığınmaya başlamıştır. Bu adalar hem denizden hem de karadan gelen saldırılara karşı bölge halkına güvenli bir sığınak olmuştur. Adalara yerleşen insanlar Venedik'in erken tarihini oluşturmuştur. Venedik şehrinin ilk resmî kuruluş tarihi, şehrin kullandığı takvimin de başlangıç günü olan, 25 Mart 421 olarak kabul edilmiştir.¹⁰⁴

Attila önderliğindeki Hunlar, Batı Avrupa'ya uzun süren seferler düzenlemiştir. Özellikle Attila MS 452 yılında gerçekleştirmiş olduğu İtalya Seferi sırasında Padova,

¹⁰³ W. H. Davenport Adams, *The Queen of the Adriatic, or, Venice Past and Present*, D. Lothrop and Co, Boston 1869, s. 27; John B. Marsh, *Stories of Venice and The Venetians*, Strahan and Co., London 1873, s. 2; Emel Atan Ege, "Venedik: Akdeniz'de Doğu ile Batı'nın Buluşma Noktası", *Doğu Batı*, c. 34, 2005-2006, s. 51.

¹⁰⁴ Richard Stephen, Charnock, *Local Etymology; A Derivative Dictionary of Geographical Names*, Houlston and Wright, London 1859, s. 288; Donald M. Nicol, *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, trc. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yay., İstanbul 2000, s. 1-2.

Asolo, Belluno ve diğer Adriyatik kıyısında meskûn olan halk, işgalcilerden kendilerini koruyabilmek için sahillerde bulunan lagünlere geçici olarak sığınmıştır. Atilla'nın geri çekilmesinden sonra lagünlere sığınan halkın çoğu anakaraya tekrar geri dönmüş olsa da burada kalan insanlar gelecekte kurulacak Venedik Cumhuriyeti'nin temellerini atmıştır. MS 466 senesinde lagünlerde bulunan halk, *Badoer, Barozzi, Dandolo, Falier, Tiepolo, Gradenigo, Memmo, Micchiell, Morosini, Polani, Contarini* ve *Sanodo* ailelerinin önderliğinde on iki merkezde toplanmıştır.¹⁰⁵

MS 476 yılında Got Kralı Odoaker'in Roma İmparatorluğu'na son vermesiyle Venedik, Odoaker ve halefi Theodorich'in idaresi altına girmiştir.¹⁰⁶ Doğu Roma İmparatoru Justinian, girişmiş olduğu mücadeleler sonucunda MS 555'de Venetia'yı da içine alan İtalya'nın çoğu toprağını ele geçirmiştir. Narses'in Gotlara karşı girişmiş olduğu mücadeleler sırasında Venedikliler Lombard paralı askerlerinden oluşan bir orduyu Aquileia'dan Ravenna'ya taşıyarak ona önemli bir yardımda bulunmuşlardır. Narses, bunun karşılığında Venediklilere ustalar göndermiştir. Tüm İtalya, Ravenna'yı kendisine merkez seçen Doğu Roma valisi Narses tarafından yönetilmiştir.¹⁰⁷

Lagünde bulunan adalara gerçekleşen yerleşimler aslında V. yüzyılda gerçekleşen Vizigot ve Hun akınları sırasında olmuş; fakat daha yoğun yerleşimler VI. ve VII. yüzyıllarda kuzeyden güneye İtalya'yı istila ve işgal eden Lombard¹⁰⁸ akınları zamanında gerçekleşmiştir. Hunların yıkılmasıyla günümüz Macaristan topraklarında egemen bir güç haline gelen Lombardlar, MS 568 senesinde İtalya'ya istila hareketi düzenlemiş, bu saldırılar yüz sene evvel gerçekleşen Hun akınları gibi yıkıcı olmuştur. Bu istila sırasında Venetia bölgesindeki insanlar akın akın lagünlere sığınmıştır.¹⁰⁹ Ancak Hunların aksine, Lombardlar, Orta ve Kuzey İtalya'da kalıcı olmuşlardır. Lombardlar, İtalya'nın kuzeyinde bulunan Pavia'yı kendilerine merkez edinmişler ve Charlamagne'nın burayı ele geçirdiği tarihe kadar yaklaşık 200 yıl burada hüküm sürmüşlerdir. Lombardların İtalya'da kalıcı olmasıyla lagünlere geçen Venedikliler buranın daimî sakini olmuştur. Lombardlar özellikle VIII.

¹⁰⁵ Adams, *The Queen of the Adriatic*, s. 28; Thomas Okey, *The story of Venice*, J. M. Dent. & Sons, Ltd. London 1931, s. 4; Ege, "Venedik: Akdeniz'de Doğu ile Batı'nın Buluşma Noktası", s. 53.

¹⁰⁶ John Julius Norwich, *A History of Venice*, Vintage, 1989, s. 4-5; Elizabeth Horodowich, *A Brief History of Venice A New History of the City and Its People*, Constable & Robinson, London, 2009, s. 2-3. Venedik'in Bizans İmparatorluğu dönemi tarihi için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Venedikliler", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul 1994, s. 380-381.

¹⁰⁷ Okey, *The story of Venice*, s. 7; Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 2-3.

¹⁰⁸ Bazen uzun sakallılar anlamına gelen Longobardi de denir.

¹⁰⁹ Grant Allen, "Origin of Venice", *Venice Described by Great Writers*, ed. Esther Singleton, Dodd, Mead & Company, New York 1905, s. 15.

asırda İtalya topraklarında nüfuzlarını artırarak Bizanslıların buradan çıkmalarını sağlamış ve Ravenna merkezli idari bir yapı kurmuştur. Bizans İmparatorluğu'nda yaşanan İkonakırcılık hareketleri* sırasında otorite zaafiyetini fırsat bilerek harekete geçen Venedikliler, 726 yılında ilk defa dük¹¹⁰ (doce, doxe, duka, doge, doj, doc, doç) olarak Orso Ipatu'yu (726-737) seçmişler, böylece on iki merkezden oluşan *Venedik Dukalığı* kurulmuştur. Orso Ipatu'nun 737 yılında ölümünden sonra ise seçim devam etmiş ve 1100 yıl hayatta kalacak bir cumhuriyetin temelleri atılmıştır.¹¹¹

Duka Oberlerio degli Antinori selefi olan dukayı görevden alabilmek için 805 yılında Kutsal Roma İmparatoru Charlamagne ile yakın ilişkiye girmiştir. Charlemagne, Venedik gibi tarihsel olarak Konstantinopolis merkezli Doğu Roma İmparatorluğu'nun (Bizans) egemenliğine tabi olan bölgelerden uzak durarak Kuzey İtalya'daki gücünü sağlamlaştırmaya çalışmıştır. 809'da Duka, Papa Hadrian'ın İtalya Kralı olarak taç giydirdiği Charlemagne'nin oğlu Pepin'i Adriyatik kıyılarında Ravenna'dan Venedik ve lagünü işgal etmek üzere bir silahlı kuvvet göndermeye davet etmiştir. Lagün halkı bütün farklılıkları unutarak birlik olarak Angello Participazio'nun öncülüğünde bir araya gelmişlerdir. Venedik lagünün güney ucu Chioggia ve Palestrina, Grada ve lagünün kuzey ucu Jesolo 810 yılında Pepin'in eline geçmiştir. Ancak halkın kanalda bulunan engelleri kaldırmasıyla lagün Pepin'in kuvvetleri için geçilmez bir yer haline gelmiş ve böylece Venedik'in çevresindeki sular Pepin'in burayı ele geçirmesine olanak vermemiştir. Sonuç olarak Pepin'in güçleri yaklaşık altı ay Venedik'i kuşatmış olsa da "yüksek kıyı" anlamına gelen Riva Altum/Rivo Alto bugünkü adıyla Rialto adaları tehlikeden bir nebze olsun kurtulmuştur. Kuşatmadan zayıflamış ve yorgun düşmüş olan Pepin'in ordusu, Bizans'ın Venedik'e bir deniz filosu gönderdiği haberi ile geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu olaydan kısa bir süre sonra Pepin ölmüş ve babası Charlamagne Venedik üzerindeki planlarından tamamen vazgeçmiştir. Bu savaş sırasında oluşan birlik duygusu Venedik'in sonraki bin yıl boyunca dünya tarihinde aktif bir rol almasında çok büyük öneme sahiptir. Pepin'in yapmış olduğu saldırı lagün sakinlerinin yerleşim düzeninde tarihî bir değişiklik yaratmıştır. Frank ordusunun geri çekilmesi ve özellikle Dük Angello Participazio'nun (810-827) dukalık

* Bizans İmparatorluğu'nda uzun süre devam eden İkonoklazm dönemi için bkz. Leslie Brubaker-John Haldon, *Byzantium in the Iconoclast Era c. 680-850*, Cambridge 2011; Jung Hye Lee, *Bizans Siyasi ve Sosyal Tarihinde Tasvir Kırıcılık (İkonoklazma) Hareketinin Başlangıç Dönemi (787-843)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.

¹¹⁰ Latince bir kelime olan dux, Venedik lehçesinde doge, Türkçe'de doç/doj/doc. Maria Pia Pedani, "Venedik", *DİA*, C. XLIII, Ankara 2013, s. 44.

¹¹¹ Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 10.

merkezini Rialto'ya nakletmesi nüfusun hızlı bir şekilde artmasına neden olmuştur. San Marco'nun cesedinin Bu azizi bence dipnotta açıkla çünkü dinî anlamda venedik'in bir merkez olmasında etkili oluyor. 828 yılında İskenderiye'den getirilmesiyle burasının önemi hızla artmıştır.¹¹² Böylece Rialto, ileride teşekkül edecek Venedik Devleti'nin merkezi olmuştur. 1000'li yıllara kadar Venedik, Adriyatik Denizi'nin kuzey ucunda etki ve nüfuz alanını genişletmiş, varlığını ve politikalarını ekonomik faaliyetler üzerinde şekillendirmiştir. Venedik, bir şehir devleti olmasına rağmen ticari ve siyasi başarıları sayesinde uzun yıllar boyunca tarih sahnesinde yer almıştır. IX. yüzyıldan itibaren bağımsız bir şehir olma hüviyeti kazanan Venedik, Avrupa'nın en güçlü şehir devletlerinden biri haline gelmiştir. Venedik şehri aslında Venedik Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla ünlenmeye başlamıştır. Venedik'te ikame edilmiş olan bu güçlü yapının sınırları zamanla Adriyatik Denizi sularında kalmamış; Doğu Akdeniz'den Karadeniz'e kadar uzanmıştır. Bir diğer deyişle Venedik, siyasi ve ekonomik olarak büyüdükçe lagünden çıkmış; Adriyatik ve Akdeniz'de ticaret yollarına hâkim olmuştur. Doğu ve batı arasında gerçekleşen deniz ticareti ve nakliyeciliği Venedik'in gücünün ve zenginliğinin temellerini oluşturmuştur.

Venedik'in zaman içerisinde şehir devletinden büyük bir deniz gücü haline gelerek *stato da mar*¹¹³, yani bir deniz devleti olması onun, Levant¹¹⁴ ile ilişki kurmasına neden olan en önemli faktörlerden birisi olmuştur. Askerî ve ticari faaliyetler için gemilerin ve silahların üretimi Venedik'in Adriyatik ve Doğu Akdeniz'de denizcilik alanındaki genişlemesinin bir diğer nedenidir.¹¹⁵ Venedik şehrinin yurttaşlarının sahip olduğu denizcilik mahareti onlara askerî, siyasi ve ekonomik gücü de beraberinde getirmiştir. Orta Çağ boyunca ekonomik hareketin hızlı geliştiği Venedik, sahip olduğu ticaret filoları, elde ettiği ticari imtiyazlar ve üsler sayesinde asırlar boyunca Akdeniz'de en önemli figürlerden bir tanesi haline gelmiştir.¹¹⁶ Venedik'in kaderi özellikle Doğu Akdeniz'deki Rum dünyası ile yakından bağlantılıydı. Venedikliler Akdeniz ticaretinde Adriyatik'ten başlayarak Kıbrıs'a kadar inen

¹¹² Adams, *The Queen of the Adriatic*, s. 40-41; Allen, "Origin of Venice", s. 16-17; Maria Pia Pedani, "I leone di san Marco o san Marco in forma di leone?", *Archivio Veneto*, serie V, vol. CLXVI, 2006, s. 185; Maria Georgopoulou, *Venice's Mediterranean Colonies Architecture and Urbanism*, Cambridge Uni. Press, Cambridge 2010, s. 2.

¹¹³ Venedik'in Akdeniz İmparatorluğu için kullanılan terim.

¹¹⁴ Doğu Akdeniz Bölgesi

¹¹⁵ David Jacoby, "Venetian Commercial Expansion in the Eastern Mediterranean, 8th-11th centuries", ed. Marlia Mundell Mango, *Byzantine Trade, 4th-12th Centuries. The Archaeology of Local, Regional and International Exchange*, (Papers of the Thirty-eight Spring Symposium of Byzantine Studies, St. John's College, University of Oxford, March 2004), Ashgate, Farnham 2009, s. 373.

¹¹⁶ Mahmut H. Şakiroğlu, "Venedik Devlet Arşivi'ndeki Türkçe Belgeler", *Tarih ve Toplum*, S. 2, İstanbul 1984, s. 166; Henry Pirenne, *Orta Çağ Kentleri*, İletişim Yay., İstanbul 2000, s. 68-72.

oradan Levant'taki ve Ege Denizi'ndeki önemli liman şehirlerine ulaşan rotayı izlemişlerdir.¹¹⁷

Venedik'in denizcilik faaliyetlerinin zaman içinde devlet politikasına dönüşmesiyle yeni pazarların bulunması ihtiyacı hâsıl olmuştur. Venedik, bu pazarları bulabilmek için askerî ve siyasi mücadelelere girişmekten hiçbir zaman çekinmemiş; deniz gücünü ticari ve askerî teşebbüsler için kullanarak nüfuzunu önce Adriyatik'e daha sonra da Doğu Akdeniz'de yaymak istemiştir. Bizans ve Fatimîlerin yanında Pisa, Amalfi ve Ceneviz gibi diğer İtalyan şehir devletleri, Venedik'in Doğu Akdeniz'deki en büyük rakipleri olmuştur. İlerleyen zamanda Bizans topraklarının Haçlılar ve Anadolu Selçuklularının; Mısır'ın ise Memlûklerin eline geçmesiyle Doğu Akdeniz'deki rekabet en yüksek noktaya ulaşmıştır.¹¹⁸

Doğu Akdeniz ile ekonomik ve ticari yönden ilişkilerini genişletmesi Venedik'in büyümesinde en önemli faktörlerinden biri olduğundan, Venedik her zaman doğuyla sağlam ilişkiler kurmaya önem vermiştir. Venedik'in Mısır ve Bizans ile ekonomik münasebetinin kökenleri VIII. asrın sonlarına kadar gitmektedir.¹¹⁹ Venedikliler Amalfi tüccarlarından daha önce bu coğrafyada aktif bir şekilde varlık göstermişlerdir. Bu iki İtalyan deniz devletine daha sonradan Cenevizliler katılsa da ekonomik faktörlerden ötürü Amalfi ticareti Doğu Akdeniz'de inkıraz bulmuştur. Amalfi'nin tersine Ceneviz ve Venedik ticareti hızla genişleme ve gelişme göstermiştir. Özellikle Haçlı Seferleri sırasında İtalyan şehir devletleri önemli roller oynamıştır. Kudüs'e karayoluyla ulaşmanın çok meşakkatli olması sebebiyle Avrupalılar, belirli bir süre sonra deniz yolunu kullanmayı tercih etmişlerdir. İtalya'nın denizci şehir devletleri Haçlı ordularını Doğu Akdeniz limanlarına taşımaları neticesinde buralarda ticaret üsleri kurma ve nüfuz alanlarını genişletme imkânı bulmuştur.¹²⁰ Venedik doğuda doğrudan toprak sahibi olmaktan ziyade geniş, güçlü ve dinamik bir ticaret ağı kurmuştur. Bu sayede Venedik doğu ile doğrudan yoğun bir ticari ilişkiye girebilmiştir. Venedikliler yapmış oldukları ticari faaliyetlerle doğu-batı arasında önemli bir köprü görevi

¹¹⁷ Bülent Ayyıldız, *Osmanlı-Venedik Ticari ve Diplomatik İlişkileri (1453-1471)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012, s. 5.

¹¹⁸ David Abulafia, "Mediterraneans", *Rethinking the Mediterranean*, ed. W. V. Harris, Oxford 2004, s. 64-93; David Abulafia, *The Great Sea: A Human History of the Mediterranean*, New York 2011; Joanne Ferro, *Venice: The History of the Floating City*, Cambridge 2012, s. 29-50.

¹¹⁹ Jacoby, "Venetian Commercial Expansion", s. 371-372; D. Jacoby, "Byzantine Trade with Egypt from the Mid-Tenth Century to the Fourth Crusade", *Θησαυρίσματα*, 30, 2000, s. 36-37,

¹²⁰ Turhan Atan, *Türk Gümrük Tarihi (Başlangıçtan Osmanlı Devletine Kadar)*, C. I, Ankara 1990, s. 103; Şerafettin. Turan, "Levant", *DİA*, C. XXVII, Ankara 2003, s. 145.

görmüştür.¹²¹ Bu nedenle asıl uğraş alanı ticaret olan Venediklileri, Orta Çağ tarihi boyunca Adriyatik'ten Akdeniz'e, Karadeniz'den Mısır'a kadar her yerde görmek mümkündür.

Söz konusu İtalyan şehir devletlerinin Suriye ve Mısır topraklarına hâkim Müslüman devletlerle ilişkileri Kıbrıs adasının uluslararası ticarete ve taşımacılıkta önem kazanmasına neden olmuştur. Özellikle Kıbrıs'ın Kudüs'e yakın bir ada olması Avrupa krallıklarıyla sürekli karmaşık ilişkilere sahip olmasına sebebiyet vermiştir. Venedik, Doğu Akdeniz'de bulunan diğer devletlerle aktif bir ticaret yürütse de bu ticaretin ortasındaki Kıbrıs'a olan ilgisi XII. asırda ortaya çıkmaya başlamıştır. Kıbrıs asırlar boyunca doğu-batı arasında gerçekleşen deniz taşımacılığının en önemli geçiş ve kavşak noktalarından bir tanesi olması hasebiyle Venedik'in yanında diğer batılı devletlerin de dikkatini çekmiştir. Hiç şüphesiz Kıbrıs, Avrupalı tüccarların, elçilerin ve hacıların doğuya varış noktalarından biri olmuştur.¹²²

Müslüman devletler ve Bizans İmparatorluğu arasında Akdeniz'de yoğun bir şekilde gerçekleşen siyasi mücadelelere ekonomik mücadeleler de eklenmiştir. İtalyan şehir devletleri Avrupa'daki diğer devletlere nazaran Levant ile çok etkin siyasi, diplomatik ve ticari ilişkiler içine girmiştir. Kıbrıs, Ceneviz ve Venedik gibi ticaretle uğraşan halkların ilgisini çekmiştir. Bu devletler adanın coğrafi konumundan istifade ederek ve elde ettikleri ekonomik hak ve ayrıcalıklardan olabildiğince yararlanarak doğudaki ticari faaliyetlerini genişletmiştir. Bu nedenle İtalyan şehir devletleri kısa süre içinde Akdeniz suları ve limanları üzerinde nüfuzlarını genişleterek çeşitli konularda tekel olmaya başlamıştır.

İtalya topraklarında kuzeyden Lombardların, güneyden ise Müslümanların gerçekleştirmiş oldukları akınlar, doğu ticaretini sekteye uğratmış olsa da Bizans'ın X. asırda İtalya'da Ravenna merkezli tesis etmiş olduğu hâkimiyet sayesinde ticari faaliyetler yeniden canlanmaya başlamıştır. Bu durum İtalyan şehir devletlerinin Bizans'ın başkenti olan Konstantinopolis ile yakın ilişki kurmasına neden olmuştur. XI. asırla beraber giderek bağımsız bir şehir devleti olan Venedik ile Bizans İmparatorluğu arasındaki ilişkiler yalnızca iki ülkenin politik ve ticari münasebetleri bakımından değil, Orta Çağ Akdeniz ticaret tarihi için de özel bir ehemmiyet arz etmiştir. Bu dönemde nüfuzunu Doğu Akdeniz'e yaymaya çalışan Venedik, burada bir taraftan Fatımîlerle ve Anadolu'ya hızlı bir şekilde yayılan Selçuklularla; diğer taraftan da diğer İtalyalı denizci devletlerden Ceneviz ve Pisa ile

¹²¹ Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2000, s. 134.

¹²² Skoufari, *Cipro Veneziana (1473-1571)*, s. 23.

karşılaşmıştır. Venedik Cumhuriyeti'nin devlet olarak en temel prensibi, ilişki içinde olduğu devlet hangi din ve mezhepten olursa olsun ondan ekonomik menfaat elde etmektir. Venedik çıkarlarına halel getirmediği diğer devletlere düşmanca bir tavır takınmamıştır. Bu nedenle Venedikliler “*Biz Venedikliyiz, daha sonra Hristiyanız*” demekteydiler.¹²³ Kullandıkları bu mottoyla Venedikli tüccarlar Doğu Akdeniz’de dinî amaçlarla değil, daha çok kendi menfaatleri ve nüfuzlarını arttırabilmek için seferler düzenlemekteydiler. Venedik, Asya’nın zenginliklerinin Avrupa’ya aktarıldığı ticaret yollarını tekelleştirmeyi amaçlamış ve bu amaçlarına ulaşabilmek için Bizans imparatorlarıyla ticaret anlaşmaları imzalamış ve bu anlaşmalar sonucunda Kıbrıs’ta faaliyet gösterme imkânına sahip olmuştur. Venedik gemileri Avrupa’da artan tüketim ihtiyacı için XI. yüzyılın ikinci yarısında Doğu Akdeniz’e düzenli olarak ticari seferler yapmaya başlamıştır.

Bizans İmparatorluğu hızlı bir şekilde ilerleyen Norman ve Türk tehdidine karşı önlem alabilmek için güçlü bir müttefike ihtiyaç duymuştur. Özellikle 1071 yılında Türkler, Malazgirt Savaşı’nda büyük bir zafer kazandıktan sonra o dönem Bizans kontrolünde olan Anadolu topraklarına hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bizans İmparatorluğu, büyük oranda toprak kayıpları yaşaması sonucunda doğal olarak gelir ve insan gücü kaybına uğramıştır. Böylece bu tehditlere karşı Venedik’e ticari ve ekonomik ayrıcalıklar vererek onu kendi tarafına çekmeye çalışmıştır.¹²⁴ Bunun neticesinde Venedikli tüccarlar, Bizans’ın sıkıntılı döneminde imparatorluk topraklarında faaliyet göstermeye başlamıştır.

Haçlı Seferlerinin arifesinde Venedikli tüccarlar, 1082 yılında I. Alexios Komnenos (1081-1118) ile yaptıkları antlaşma neticesinde önemli ticari imtiyazlar elde etmiştir. Bu imtiyazlar sayesinde tüccarlar başkent dâhil Bizans İmparatorluğu’nun otuz kentinde ve iki adasında özgürce ticaret yapma hakkına sahip olmuşlardır.¹²⁵ Ticaret imtiyazı verilen bu şehirlerden çoğunun Ege, İyonya ve Adriyatik’te bulunması Bizans İmparatorluğu’nun Venediklilerin Karadeniz’e girmesini engellemek istiyor olmasından kaynaklanıyor olabilir. Venedikli tüccarlara Bizanslı mühürdar tarafından *Khrysoboullon* isimli bir serbest dolaşım

¹²³ “... *Siamo Veneziani, poi cristiani*”, Ege, “Venedik: Akdeniz’de Doğu ile Batı’nın Buluşma Noktası”, s. 67.

¹²⁴ Ege, “Venedik: Akdeniz’de Doğu ile Batı’nın Buluşma Noktası”, s. 58.

¹²⁵ William Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, trc. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1975, s. 128-130; Şerefattin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I Selçuklular’dan Bizans’ın Sona Erişine*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2020, s. 25-26; Nicol, *Bizans ve Venedik*, s. 57-61; David Jacoby, “Italian Privileges and Trade in Byzantium Before the Fourth Crusade: A Reconsideration”, *Anuario de Estudios Medievales*, C. 24, 1994, 349-352; Thomas F. Madden, “The Chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: The Date and The Debate”, *Journal of Medieval History*, C. XXVIII-1, 2002, s. 23-41; David Jacoby, “The chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate”, *Journal of Medieval History*, C. XXVIII-2, 2002, s. 199-204.

belgesi verilmiştir.¹²⁶ I. Alexios, Venediklilere tanıdığı imtiyazlarla sadece imparatorluğun kaderini değil Doğu Akdeniz'in kaderini de değiştirmiştir. Kısa süre içerisinde Haçlı Seferlerinin başlamasıyla Doğu Akdeniz'de ekonomik üstünlük Latinlere geçmeye başlamıştır. Ancak iki taraf arasında gerçekleşen bu antlaşmada Kıbrıs adası hususi olarak zikredilmemektedir.

Haçlı Seferleri sırasında Venedik, ticari faaliyetlerini Bizans İmparatorluğu ve Müslümanlar arasında gerçekleştiriyordu. Venedik bu nedenle Haçlılara tam bir destek sağlamamıştır. İlk iki Haçlı Seferi doğrudan Kıbrıs adasını etkisi altına almasa da Venedikliler ve Cenevizliler Konstantinopolis'ten bir kez daha ticari ayrıcalıklar alarak imparatorluğun liman kentlerine yerleşmeyi başarmıştır. Bizans İmparatoru II. Ioannes (1118-1143), 1126 yılında I. Alexios Komnenos'un Venedik'e tanıdığı ayrıcalıkların yeniden verilmesine karar vermiştir.¹²⁷ 1136 yılında Venedik, II. Ioannes'den alınan ayrıcalıkların ve hakların Kıbrıs adasını da kapsamasını istemiş; ancak bu isteğini Bizans İmparatoru I. Manuel Komnenos'a (1143-1180) 1147 yılında sunabilmiştir.¹²⁸ Venediklilerin Korfu'da Normanlara karşı Bizans'a yardım etmesinden dolayı I. Manuel Comnenus, Venediklilerle yeni bir antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmayla Bizans, Venediklilere vermiş olduğu ayrıcalıkları onaylamış ve genişletmiştir. Başlangıçta hariç tutulan Kıbrıs ve Girit, bu antlaşmada imtiyazlar listesine eklenmiştir.¹²⁹

I. Alexios Komnenos ve II. Ioannes dönemlerinde Venedik ile Bizans arasında yapılan antlaşmalara Kıbrıs ve Girit adalarının hariç tutulması Bizans'ın Venedik'in bu adalarda ticari faaliyette bulunmasını engellemeye yönelik bir girişim değil, o dönemde Kıbrıs ve Girit'in Venedik ticareti için bir önem arzetmemesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Venedikli tüccarların daha yoğun bir biçimde ticaret yaptığı şehir ve limanlara bu iki antlaşmada yer verilmiştir. I. Manuel Komnenos'un Venediklilerle yapmış olduğu antlaşmada Girit ve Kıbrıs'tan bahsedilmesi, Venedik'in ticari faaliyetlerinin bu adalarda

¹²⁶ Üzerine tarih yazılmış olan bu belgeye imparator bizzat kendisi kırmızı mürekkepli imza atmıştır. Zarf gibi katlanan belgenin üzerine bolla adı verilen altın mühür basılmıştır. Venedikli tüccarlar bu belge ile imtiyaz elde ettikleri limanlarda özgürce ticari faaliyetlerini hiçbir vergi ödmeden yerine getirmişlerdir. Bkz. Ege, "Venedik: Akdeniz'de Doğu ile Batı'nın Buluşma Noktası", s. 59.

¹²⁷ David S. H. Abulafia, "Gli italiani fuori d'Italia", *Gli orizzonti aperti. Profili del mercante medievale*, ed. Gabriella Airaldi, Scriptorium, Torino, 1997, s. 183; Skoufari, *Cipro Veneziana (1473-1571)*, s. 24.

¹²⁸ Niketas Khoniates, *Historia, (Iannes Manuel Komnenos Devirleri)*, trc. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 139; *I trattati con Bisanzio, 992-1198*, ed. M. Pozza-G. Ravegnani, *Pacta veneta 4*, Venezia, 1993, s. 63-64; Hill, I, s. 306; Jacoby, "Italian Privileges", s. 349-356; Donald M. Nicol, *Byzantium and Venice*, Cambridge Uni. Press, 1988, s. 80-86; David Jacoby, "The Venetians in Byzantine and Lusignan Cyprus: Trade, Settlement, and Politics", *La Serenissima and la Nobilissima: Venice and Cyprus and Cyprus in Venice*, ed. A. Nicolaou-Konnari, Nicosia 2009, s. 59-60.

¹²⁹ Purcell, *Cyprus*, s. 116; Turan, *Türkiye-İtalya*, s. 28.

hızla büyüyerek geliştiğini göstermektedir. Venedikliler, gemileriyle Kıbrıs limanlarına erişme ve adada serbest ticaret yapma ayrıcalığı elde ederken, adanın etnik yapısı bir ulusa daha açılarak adanın Latinleşme sürecine yardım etmiştir.

Özellikle Haçlı Seferlerinin başlamasıyla Venedik, Doğu Akdeniz'deki nüfuz alanını arttırmıştır. Haçlıların Kutsal Topraklar'da kurmuş olduğu devletçiklerin sonucu olarak ticaret akışı Doğu Akdeniz'e kaymıştır. Venedik doğu-batı arasında gerçekleşen ticari faaliyetlerin en büyük aktörlerinden birisi olmuştur. Kudüs Haçlı Krallığı ile Venedik Cumhuriyeti arasında 1123 yılında yapılan *Pactum Warmundi* ve 1125 yılında *Privilegium Balduini* isimli antlaşmalarla Venedik, Kudüs Krallığı topraklarında hukukî ayrıcalıkların yanında mülk edinme ve vergi muafiyeti gibi haklar elde etmiştir.¹³⁰

Haçlı Seferleri sırasında karadan Kutsal Topraklara doğru hareket etmek isteyenlerin yanında, İtalya limanlarında Doğu Akdeniz'e yelken açmak için bekleyen Latinler de bulunmaktaydı. Üç İtalyan şehir devleti Venedik, Pisa ve Ceneviz; Haçlı Seferleri boyunca Latinlerin ve onların silah, yiyecek ve kuşatma teçhizatlarının doğuya sevkîyatında yardımda bulunmuştur. Haçlı Seferleri'ne kadar Ceneviz ve Pisalılar ticari faaliyetlerini Akdeniz'in batısında gerçekleştirirken, Venedikliler ise Adriyatik ve Yakın Doğu'da bulunan adalarda ikamet eden halkla ticari etkileşimler kurmayı tercih etmişlerdir.¹³¹ İtalyan şehir devletleri, Haçlı devletlerinin kurulmasına önemli derecede katkıda bulundukları gibi, onların örgütlenmesi ve kurumsallaşmasında da çok önemli roller oynamışlardır. Muhakkak ki, İtalyan şehir devletlerinin yardımı olmadan Latinler, Doğu Akdeniz limanlarında hâkimiyet sağlayamayacaklardı. İtalyan şehir devletleri batı ile iletişimi sağladıklarından dolayı hizmetlerinin karşılığı olarak Doğu Akdeniz'de ele geçirilen şehirlerde ayrıcalıklar, mallar, mülkler ve mahalleler elde etmiştir. Haçlı Seferleri sırasında doğu ticaretinin gelişmesiyle hiç şüphe yok ki, Doğu Akdeniz'de stratejik bir yerde konumlanan Kıbrıs adası önemli bir role sahip olmuştur. III. Haçlı Seferi sırasında Limasol açıklarında bulunan İngiltere Kralı I. Richard'a şehrin sakinlerinden olan bazı Latin tüccarlar şehrin Rumlar tarafından boşaltılmış olduğunu ve kendisine karşı koyabilecek bir kuvvetin kalmadığı haberini vermiştir.¹³²

¹³⁰ William of Tyre, *A History of the Deeds Done By the Sea*, trc. Emily Atwater Babcock, A. C. Krey, C. I, Colombira University Press, New York 1943, s. 549-556; Tassos Papacostas, "Secular Landholdings and Venetians in 12th-Century Cyprus", *Byzantinische Zeitschrift*, 92/2, 1999, s. 485-486; Joshua Prawer, *The Crusaders' Kingdom: European Colonialism in the Middle Ages*, Praeger Publishers, New York 1972, s. 87-88.

¹³¹ Heyd, *Yakındoğu*, s. 144.

¹³² Mas Latrie, *H*, II, s. 4. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jean Richard, "Le peuplement latin et syrien en Chypre au XIIIe siècle", *Byzantinische Forschungen*, VII, 1979, s. 157-173.

Limasol'da I. Richard'ı büyük bir memnuniyetle karşılayan oldukça çok sayıda Latin tüccarın bulunması, Bizans'ın vermiş olduğu imtiyazların neticesini ve Rum idaresi zamanından beri Batılı tüccarların adadaki varlığını göstermesi bakımından önemlidir.

Bizans'ın İtalyan şehir devletlerine verdiği bu haklar özellikle Venedik'in bu dönemde büyük bir güç boşluğu olan Doğu Akdeniz'de güttüğü yayılmacı politikasına yardımcı olmuştur. XII. yüzyıl bitmeden Venedikliler; Sûr, Sayda, Konstantinopolis, Girit ve Kıbrıs gibi Bizans topraklarında aktif bir şekilde etkinlik göstermeye başlamıştır.

Kıbrıs'ın 1191'de Latin hâkimiyeti altına girmesiyle adada Bizans egemenliği son bulmuştur.¹³³ Kıbrıs'ın Latinlerin eline geçmesi onların Doğu Akdeniz'de hâkimiyetlerini pekiştirmesini sağlamıştır. Venedik Cumhuriyeti için kendisini küçük bir devletten büyük bir güce dönüştüren IV. Haçlı Seferi'nin önemi hiç yadsınamaz.¹³⁴ Bu sefer sonucunda Venedik, Latinlerle beraber uzun süre Bizans İmparatorluğu'nun başkenti olan Konstantinopolis'i işgal etmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun başkentinin Latinlerin eline geçmesiyle Venedik, Bizans ana karasındaki çeşitli adaların ve bilhassa kıyı bölgelerinin kontrolünü ele geçirerek Doğu Akdeniz'deki nüfuz alanlarını hızla genişletmiştir. Venedik, 1206 yılında Girit'i, 1207 yılında Kiklad adalarını, 1215'de Eğriboz adasını, 1386 yılında Korfu adasını ve 1483 senesinde geri kalan İyonya Adalarını ele geçirmiştir. 1261'de Rumlar Konstantinopolis'i geri almayı başarmış ve buradan Frankları kovmuşlardır; ancak Venedik, doğudaki diğer mülklerinin çoğunu elinde tutmaya devam etmiştir.¹³⁵

1.3. Lusignan Haçlı Krallığı Döneminde Kıbrıs'ta Venedik Varlığı: Ticaret, Siyaset ve Diplomasi

XII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Venedikliler, adada özellikle Baf ve Limasol kentlerinde kendi mülklerini kurmaya ve ticari faaliyet yapmaya başlamıştır. Yine bu yüzyılda adadaki Venedik varlığı ve ticari faaliyetleri noter işlem kayıtlarına ayrıntılı olarak yansımıştır. Dimyat'ta ticari faaliyet yapan Limasol merkezli Venedik şirketine ait 1139 yılı noter kayıtları Venedikli tüccarların adadaki varlığını gösteren en eski kayıtlardır. Buna ek olarak Baf'taki Venediklilerin Akkâ'dan Konstantinopolis'e seyahat ettiklerini gösteren

¹³³ Hill, I, s. 318-320.

¹³⁴ Geoffroi De Villehardouin Henri de Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Konikleri*, trc. Ali Berkay İş Bankası Kültür, İstanbul 2008.

¹³⁵ Joachim G. Joachim, "Caterina Cornaro and The Throne of Cyprus", *Caterina Cornaro Queen of Cyprus*, ed. David Hunt-Iro Hunt, Trigraph Limited, London 1989, s. 37.

1143 yılına ait diğer bir kayıt mevcuttur. 1173 ve 1175 yılında Baf merkezli şirketten bahseden benzer kayıtlar bulunmaktadır.¹³⁶

Lusignan Haçlı Krallığı döneminde adanın Venedik ile olan ilişkilerinin hız kesmeden devam ettiği görülmektedir. Lusignan Hanedanlığı'nın Kıbrıs adası üzerinde yaklaşık üç asırlık (1191-1473) egemenliğinin kesintisiz devam etmesinin sonucunda adada güçlü bir siyasi otorite ortaya çıkmıştır. Kıbrıs Haçlı Krallığı, Doğu Akdeniz'de uzun yıllar boyunca toprak parçasına sahip olması sebebiyle birçok devletle temas halinde bulunmuştur. Lusignan Hanedanlığı, faaliyetlerini Müslüman dünyası ve Latin Doğu ile sınırlı tutmayarak kıta Avrupası'na da yönelmiştir. Her ne kadar Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de konumlansa da özellikle İtalya Yarımadası'ndan gelen Avrupalılarla sürekli ve karmaşık ilişkiler içinde olmuştur. Kıbrıs Krallığı'nın kıta Avrupası'nda ilişki kurduğu en önemli devletlerden bir tanesi hiç şüphesiz Venedik Cumhuriyeti'dir. Lusignanlar Kıbrıs'ta Roma ve Bizans dönemlerindeki ticari yapıyı devam ettirmişlerdir. İlk dönemlerinde Lusignanlar, İtalyan tüccarları kendilerine rakip olarak görmüş ve onlara verilecek herhangi bir imtiyazın bu rakip karşısında kendilerini zayıf bir konuma iteceğini düşünmüştür. Bu nedenle, Kıbrıs'ın Lusignanların eline geçmesinden sonra Bizans döneminde Venedik Cumhuriyeti ile imzalanan ticari antlaşmaların uzun bir süre yenilenmediği görülmektedir. Netice itibarıyla adada Lusignan Krallığı'nın kurulmasının Venedik çıkarlarına kesin bir şekilde darbe indirdiği söylenebilir.

1191'de Haçlıların Kıbrıs adasını ele geçirmesiyle çoğunluğu Venediklilerden oluşan Latin topluluğu, Latin kilise ve papazlarıyla adada varlığını sürdürmeye çalışmıştır. Lusignan Hanedanlığı'nın ilk yöneticileri olan Guy ve kardeşi Amaury de Lusignan, Venediklilerden ve Rum arazi sahiplerinden istimlak ettiği mülkleri Latin askerî tarikatlarına ve aristokratlarına vermiştir.¹³⁷

¹³⁶ *Documenti del commercio Veneziano nei secoli XI-XIII*, ed. Raimondo Morozzo della Rocca- Antonino Lombardo, C. I, Torino 1940, s. 77-78 n. 74, 85-86 no.82, 366-367 n. 373.

¹³⁷ Chris Schabel, "Religion," *Cyprus Society and Culture 1191-1373*, ed. Angel Nicolaou-Konnari- Chris Schabel, Brill, Netherlands 2005, s. 171. Lusignan hanedanlığının kurulmasından sonra Venediklilere ait yüz mülkün istimlak edilmesine dair kayıtlar Venedik'te bulunan Querini Stampalia Kütüphanesi'nde bulunan XIII. yüzyıla ait bir el yazmasında yer almaktadır. Adı geçen el yazması doksana yakın Venediklinin ismini vermesi, el konulan mülklerin yerlerini ve bu mülklerin yeni sahiplerini belirtmesinden dolayı çok önemlidir. Bu el yazması Georg Martin Thomas tarafından yayınlanmıştır. Bkz. Georg Martin Thomas, "Ein Bericht über die ältesten Besitzungen der Venezianer auf Cypern", *Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen Classe der k.b. Akademie der Wissenschaften zu München*, 1/2, 1878, s. 143-157; E. Papadopoulou, "Οἱ πρώτες εγκαταστάσεις Βενετών στην Κύπρο", *Σύμμεικτα* 5, 1983, s. 303-32. Papacostas, "Secular Landholdings, s. 487-497.

Lusignan döneminde batılı tüccarlara çok geniş ayrıcalıklar verilmiştir. Lusignanlar, ticari imtiyazları ilk olarak Temmuz 1218 yılında kendilerine ileride büyük sıkıntılar yaşatacak olan Cenevizlilere vermiştir. Dul bir kraliçe olan Alice tarafından yayımlanan fermanla Cenevizlilerin Limasol ve Mağusa'da imtiyaz ve mülk sahibi olmasına izin verilmiştir. Bu antlaşmayla Cenevizliler alış-satış ve ihracat-ithalat işlemlerinde vergiden muaf tutulmuştur. Ayrıca Cenevizliler ihanet, tecavüz, cinayet dışında kendi davalarının tümünde serbest yargılanma ayrıcalığına sahip olmak ve kaza yapmış kadırgalarında bulunan mallarının ve canlarının korunması gibi geniş kapsamlı imtiyazlara sahip olmuştur.¹³⁸ Genel olarak Lusignanlar, Cenevizlilere Venediklilerden daha iyi muamele etmiştir. Ancak Cenevizliler 1373-1464 tarihleri arasında Mağusa'yı işgal ederek Lusignanların iyi niyetini istismar etmiştir. Cenevizlilerin bu etkisine rağmen, XIII. asırda Kıbrıs'ta faaliyet gösteren Venedikli tüccarların sayısı hızla artmıştır.

Cenevizlilerden sonra 1236'da Marsiyalıları, 1291'de ise Pisa ve Barselonalıları ayrıcalıklar verilmiştir.¹³⁹ Venedikliler de ayrıcalık elde edebilmek için Kıbrıs krallarını yoğun baskı altına almış; ancak çıkarlarının korunması için her daim barışçıl yolları tercih etmiştir. Yönetici olarak başa geçen II. Amaury'nin ilk faaliyetlerden bir tanesi Venediklilerle bir antlaşma yapmak olmuştur. İlk olarak Venedik Senatosu'nun 2 Haziran 1302'de aldığı karar Kıbrıs'ta Venediklilerin yasal konumu ile ilgili birçok noktayı tartışmak için Kıbrıs kralı II. Henri'ye bir elçi heyeti gönderilmesini ve elçiye verilecek talimatları kapsamaktadır. Elçinin krala Latin yönetimi kurulmadan önce Rum dönemi sırasında Venediklilerin Kıbrıs'ta özellikle Limasol ve Lefkoşa'da mal edinme ve yargılama yetkisine sahip olduklarını hatırlatması istenmiştir. İlk olarak Kral I. Henri'nin çocukluğu sırasında (1218-1233) Lusignanların Venedik elçileri Petrus Dandulus (Pietro Dandolo) ve Luca Barbani'ye (Lucas Barbani) Venedikliler için bireysel imtiyazlar verildiğinin II. Henri'ye hatırlatılması istenmiştir. Venedik elçisi Marco Barbo 1253 ile 1261 arasında bir diğer ayrıcalığı krallık nâibesi olan Placenza'dan almışlardır. Daha sonra Barbo, Venedikliler için III. Hugues'ün (1267-1284) elinden üçüncü imtiyazatı almıştır. Venedik Senatosu, adaya giden elçilerden Mağusa, Limasol ve Lefkoşa'da kilise, mahalle, meydan ve pazar yeri hakkı elde edilmesi ve bu hakların korunmasının sağlanması; eski haklar elde edilemiyorsa, nakit olarak satın alınmasını istemiştir. Son olarak Venedik Senatosu, adaya giden elçiden Venediklilerin kendi aralarında, Venedikliler ve kralın tebası arasındaki anlaşmazlıklar için

¹³⁸ Mas Latrie, H, II, s. 39; Hill, II, s. 85.

¹³⁹ Edbury, "Cypriot Society, s. 31.

bir düzenleme yapılmasını kraldan talep etmesini istemiştir.¹⁴⁰ Böylece Lusignan idaresi döneminde Venediklilere ilk resmî ticari ayrıcalık 3 Haziran 1306 yılında II. Aimery (Amaury) de Lusignan tarafından verilmiştir. Venedikli tüccarlar uzun yıllar devam eden çabalarının sonucunda ticari ayrıcalıklar elde etmeyi başarmışlardır.¹⁴¹ Bu antlaşma Venedik Doğu Pietro Gradenigo'nun elçisi Vitale Michiel ile Kıbrıs Kralı arasında imzalanmıştır. Venedikliler ve özellikle beyaz Venedikliler herhangi bir gümrük ücreti ve vergi ödmeden Kıbrıs'a girme ve burada kalma hakkına sahip olmuştur. Ayrıca Limasol, Lefkoşa ve Mağusa'da kendi kiliselerini inşa etmişlerdir. Böylece adadaki Venedikliler yılın San Marco gününde¹⁴² krala vergilerini ödeme ve adada ev satın alma hakkına ve aralarındaki davalara bakan bir mahkemeye sahip olmuştur. Ancak Venediklilerin bu ayrıcalıklar karşılığında Kıbrıs'ın düşmanlarıyla ittifak kurmaması ve onlara yardım etmemesi gerekmeteydi. Ayrıca Venedikliler adanın korunmasına ve savunulmasına katkıda bulunmak mecburiyetindeydiler.¹⁴³ Bu antlaşma Venediklilerin Lusignan döneminde Kıbrıs'ta güçlenmelerine ve resmî olarak hak ve nüfuz sahibi olmalarına olanak tanımıştır. Bizans döneminde başlayan Kıbrıs-Venedik ilişkileri, Lusignanlar döneminin ilerleyen safhalarında Venedikli tüccarlara tanınan ayrıcalıklara bağlı olarak gerçekleşen ticari faaliyetler ekseninde hızlı bir şekilde büyümüş ve gelişme göstermiştir. Yürütülen yoğun ticari faaliyetler neticesinde adaya gelen Venedikli tüccarlar, adanın kendilerine sunmuş olduğu fırsatlar sayesinde gittikçe zenginleşme imkânına sahip olmuştur.

Bu dönemde bir hükümdar öldüğü zaman onun döneminde verilen ayrıcalıklar hükümsüz sayılırdı. Bizans İmparatorluğu'nda uygulanan bu sistem Kıbrıs'ta da kabul edildiğinden Venedikliler her hükümdar değişikliğinde önceden yapılan antlaşmaları yenilemek zorunda kalmış, sahip oldukları ayrıcalıkları güvence altına almak için yöneticiler ile yakın ilişki kurmayı denemiştir. Bunda da her zaman muvaffak olamamıştır. Örneğin II. Henri'nin kardeşi II. Aimery ile girmiş olduğu taht mücadelesinden başarılı bir şekilde çıkmasından sonra Venediklilerin kardeşini desteklediğini düşünmesinden dolayı onlara

¹⁴⁰ Mas Latrie, *Nouvelles preuves*, s. 46-48; George Boustrion, § 12 n. 34; Hill, II, s. 224-225.

¹⁴¹ Mas, Latrie, *H*, II, s. 102-108.

¹⁴² 25 Nisan.

¹⁴³ Mas Latrie, *H*, II, s. 102-108. Venedik ve Cenevo, Ege ve Karedeniz'e dağılmış çeşili kolonilerinin sakinlerinin yanı sıra Suriye ve Filistin'den Kıbrıs'a gelen ailelerin çocuklarını ve torunlarını kendi cumhuriyetlerinin vatandaşı olarak kabul etmişlerdir. Aslında bu kişilerin Cenevo ve Venedik ile doğrudan bir ilişkisi yoktu ve Beyaz Venedikli veya Beyaz Cenevizli olarak biliniyorlardı. Beyaz Venedikliler kökenleri itibarıyla Venedik koruması altında olan olan yerli Rumlar veya Suriyelilerdi. Beyaz Venediklilerden çoğu Baf kentinde yaşıyordu ve Stephen de Lusignan zamanında bu yerin idarecesine yıllık 300 duka ödüyorlardı. Ada'nın diğer kısımlarında, krallık temsilcisine vergi ödeyen birkaç kişi vardı. Onlar, her St Mark gününde kendisine haraç verdikleri kraldan haklarını satın almışlardı. Bkz. Mas Latrie, *H*, II, s. 60; Hill, II, s. 10; Edbury, "Cypriot Society, s. 31-32.

verilen ayrıcalıkları onaylamamıştır. Fakat II. Henri'den sonra tahta geçen IV. Hugues 1328 senesinde Venediklilere tanınan ayrıcalıkları onaylamış ve hatta daha da genişletmiştir.¹⁴⁴ Bu tarihten sonra Venedik-Lusignan ilişkisi hızlı bir şekilde gelişme göstermiş ve Venediklilere verilen imtiyazlar büyük ölçüde geniş alanlara yayılmıştır. Bütün bu gelişmeler devletlerarasında duygusal ilişkilerden ziyade çıkar ilişkilerinin kurulduğunu göstermektedir. Çünkü iki tarafın yakınlaşmasında ve iş birliği yapmaya başlamasında daha çok o dönemde Ege ve Akdeniz'de artmakta olan Türk beyliklerinin sebep olduğu tehlikenin etkili olduğu görülmektedir. Bu siyasi konjonktür Venedik, Rodos ve Lusignan Hanedanlığı'nın yakın ilişki kurmasına neden olmuştur. 1341 yılında Venedik'in Kıbrıs elçisi Lambert'in Venedik Doçu Bartolomeo Gradenigo'ya yazmış olduğu mektup taraflar arasında görüşmeler yapıldığını göstermektedir.¹⁴⁵ Şüphesiz tarafların yakınlaşması ve imtiyaz antlaşmalarının yenilenmesi Venedik'in de avantajına olmuştur. Bu nedenle Venedik, zaman içerisinde Kıbrıs'ın önemini anlamaya başlamış ve adadaki varlığını arttırmak amacıyla 1344'de on üç kadirga göndermiştir.¹⁴⁶

I. Pierre'in (1358-1369) tahta geçmesiyle Venedik Senatosu, önceden kendilerine verilen imtiyazların onaylanması ve yenilenmesi için Kıbrıs'a bir elçi göndermiştir. Lefkoşa'da 1328 senesinde Venediklilerle yapılan antlaşma 16 Ağustos 1360'da I. Pierre tarafından yenilenmiştir.¹⁴⁷ Kıbrıs Kralı I. Pierre, Kutsal Toprakları Müslümanların elinden alabilmek için yeni bir Haçlı Seferi düzenlemeye karar vermiş ve bu nedenle kendisine destek bulabilmek amacıyla Avrupa'ya uzun bir yolculuk düzenlemiştir. I. Pierre, Rodos, Cenova, Avignon, Londra, Venedik, Prag ve Krakow'a giderek önemli devlet adamlarıyla müzakereler yürütmüştür. Kıbrıs Kralı, 1361¹⁴⁸, 1365¹⁴⁹ ve 1368¹⁵⁰ yıllarında Venedik'e gelerek burada tüccar Federico Corner'in¹⁵¹ sarayında kalmıştır.

Adanın XIV. asırdaki ihtişam ve refah dönemi I. Pierre'in Haçlı Seferi hevesi nedeniyle son bulmaya başlamıştır. I. Pierre'in düzenlenecek Haçlı Seferi'ni finanse edebilmek için yapmış olduğu Avrupa seyahatleri Kıbrıs ekonomisini olumsuz yönde

¹⁴⁴ Mas Latrie, *H*, II, s. 142-144.

¹⁴⁵ Mas Latrie, *H*, II, s. 180-181.

¹⁴⁶ Frederic C. Lane, *Le navi di Venezia fra I secoli XIII e XVI*, Torino 1983, s. 86.

¹⁴⁷ Mas Latrie, *H*, II, s. 229-232; Hill, II, s. 310.

¹⁴⁸ Makharias, § 131.

¹⁴⁹ Makharias, § 161; Andrea da Mosto, *I Dogi di Venezia*, Giunti Editore, Firenze-Milano 2003, s. 132.

¹⁵⁰ I. Peter'in Haçlı Seferi girişimi ve politikası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Peter Edbury, "The Crusading policy of king Peter I of Cyprus, 1359-1369", *The Eastern Mediterranean Lands in the Period of the Crusades*, ed. Peter M. Holt, Warminster: Aris and Phillips, 1977, 90-105; Malgorzata Dabrowska, "Peter of Cyprus and Casimir the Great in Cracow", *Byzantiaka*, 14, 1994, s. 257-267.

¹⁵¹ Augustus John Cuthbert Hare, *Venice*, G. Alleni, London 1904, s. 103.

etkilemiştir. Çünkü kralın seyahatleri sırasında inanılmaz bir harcama yapılmıştır. Bu nedenle I. Pierre, adanın ekonomisini düzeltmek için İtalyan şehir devletlerinin tüccarlarından yüklü miktarda borç para almıştır. Kıbrıs Kralı, sözü edilen tüccar ailelerden bir tanesi olan Venedikli Corner ailesiyle yakın ilişki içine girmiştir. Federico Corner, Kıbrıs kralına yüksek faizle 60.000 duka borç para vermiştir.¹⁵² Bu borç para karşılığında kral da adanın bazı bölgelerini Corner ailesine vermiştir. Corner ailesine 1386 yılında önce adanın tuz yatakları daha sonra da Limasol şehrinin yakınlarında bulunan Episkopi bölgesi verilmiştir. Federico Corner, yapmış olduğu çalışmalar sonucunda burasını kısa süre içerisinde şeker kamışı üretim merkezi haline getirmiştir.¹⁵³ Adanın kendisine sunmuş olduğu olanakları iyi değerlendiren Corner ailesi kısa bir süre içerisinde Venedik'in en zengin ailelerinden ve daha sonra Kıbrıs'ın en zengin toprak sahiplerinden birine dönüşmüştür.¹⁵⁴ Corner ailesi Kıbrıs'taki ekonomik yatırımlarıyla adada hatırı sayılır bir güç ve zenginliğe sahip olmuştur. Muhtemelen I. Pierre, Venediklilere, Kutsal Toprakları kurtarmak için düzenleyeceği sefere katkı sağlayacaklarını düşündüğü için bu imtiyazları vermiştir. Ancak her zamanki gibi Venedikliler doğuya, özellikle Memlûkler üzerine bir sefer düzenlenmesini istememişlerdir. Çünkü olası bir sefer Venedik'in Doğu Akdeniz'deki ticari faaliyetlerinin sonu anlamına gelecekti. Venedikliler bu durumdan rahatsızlık duydukları için daha ılımlı ve barış yanlısı politikalar gütmeyi yeğlemişlerdir.¹⁵⁵

I. Pierre'in 1365'te İskenderiye'ye saldırması Venedik Cumhuriyeti'ni rahatsız etmiştir. Gerçekleştirilen saldırı Doğu Akdeniz'de ikamet eden ve kazançlarını ticaretten sağlayan Venedikli vatandaşların ve tüccarların ciddi şekilde zarar görmesine neden olmuştur. Bu nedenle derhal Mısır Sultanı'na "gerçekleşen saldırının kendi istekleri dâhilinde olmadığı, bu durumdan haberdar olmadıklarını, Kıbrıs Kralı'na yardım etmediklerini ve kendileriyle daha önceden olduğu gibi barış yapmak istediklerini" belirtmeleri için elçiler gönderilmiştir. Mısır Sultanı, Kıbrıs Kralı ile barış yapmadan başka kimse ile barış yapmayacağını söyledikten sonra elçiler adaya dönmüş ve Venedikliler, I. Pierre'in Doğu Akdeniz sahillerine yeni bir saldırı düzenlemesini engellemeye çalışmıştır.¹⁵⁶ Makharias'a göre, I. Pierre, Venediklilerin kendisini durdurmak için sarf ettikleri içten

¹⁵² Mas Latrie, *H*, III, s. 815.

¹⁵³ Lane, *Venice: A Maritime Republic*, s. 142-144; Giorgio Ravegnani, "Corner, Federico", *DBI*, C. XXIX, 1983, s. 179-180; Coureas, "Economy", s. 111-112.

¹⁵⁴ Norwich, *A history of Venice*, s. 364

¹⁵⁵ Mas Latrie, *H*, III, s. 751-752; Ravegnani, "Corner, Federico", s. 179.

¹⁵⁶ Makharias, § 176-177; Murat Çaylı, *Philippe De Mézières'in Hayatı ve Gerçekleşmeyen Rüyası: Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Tokat 2021, s. 62-69.

sözleri, yakarışları ve kendisine sundukları hizmetleri duyduktan sonra donanmasını durdurmuş ve şunları söylemiştir: “Efendiler, hayat yolunda dost sahibi olmak servet kazanmaktan iyidir; aynı şekilde sizden gördüğüm hizmetler karşısında size benden kaynaklanan herhangi bir zarar gelmesini istemem ve bu nedenle seferi erteliyorum ve mademki sultan sizinle barış içinde olmak için benimle barış yapmak istiyor, buna rıza gösteriyorum. Bana yalnızca elçisini göndersin.”¹⁵⁷ Bu ifade, I. Pierre döneminde Kıbrıs-Venedik ilişkilerini göstermesi açısından çok önemlidir. Bu süreç içerisinde Venedikliler, Memlûkler ve Kıbrıslılar arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Venedikliler, Doğu Akdeniz’deki çıkarlarının zarara uğrayacağını düşüncülerinden dolayı böyle bir girişimde bulunmak zorunda kalmıştır.

Vergi yükünden muaf olan Federico, Fantino, Marco ve Vito Lion Corner gibi Kıbrıs’ta ticari faaliyet yürüten Venedikliler kısa süre içerisinde adanın şeker, pamuk ve tuz ihracatı tekeline sahip olmuştur. Fantino, Kıbrıs’ta işleri organize ederek üretilen ürünleri Venedik’e gönderiyor; paraları topluyor ya da üretim malzemelerini temin ediyordu.¹⁵⁸ Federico ile birlikte Kıbrıs Kallığı’na borç para veren Venedikli zengin tüccarların sayısı hızla artmış, ilerleyen zamanlarda bunlara müstakbel Kraliçe Caterina Corner’in babası ve amcası da katılmıştır. Venedik, bu tarihten itibaren adada ekonomik nüfuzunu artırmaya başlamıştır.

Adada nüfuzunu hissettiren Venedik, burada ticaret yapan devletlerin vatandaşlarıyla çeşitli sorunlar yaşamaya başlamıştır. Bu sorunlardan biri 1368 senesinde bir Cenevizlinin ülkesine dönmek istediği sırada yaşanmıştır. Bu kişi Ceneviz gemisine binerek ülkesine dönmek için Mağusa iskelesine gitmiş; ancak burada herhangi bir gemi bulamamıştır. Cenevizli, bir Venedik gemisine giderek kendisini Ceneviz gemisine götürmesini istemiştir. Adamın bu isteğini kabul etmemeleri nedeniyle Cenevizli adam Venediklilere epey bir hakarete bulunmuştur. Bunun üzerine botta bulunan Venedikliler Cenevizli adamı dövmüşlerdir. Adam, Venediklilerin *Bailie* (*balyos*) olan Louis de Molino’nin yanına gitmiş ve iskeledeki Venediklilerden şikâyetçi olmuş; fakat balyos adamı dinlememiştir. Adamın gidip durumu arkadaşlarına anlatmasından sonra duruma çok kızan Cenevizliler, Venediklilerin *loggialarına*¹⁵⁹ (loca) saldırmış; bunun sonucunda iki taraf arasında çok

¹⁵⁷ Makharias, § 178

¹⁵⁸ Pietro Casola, *Pietro Casola’s Pilgrimage to Jerusalem in the Year 1494*, trc. Margaret M. Newett, Manchester, 1907, s. 216; Lane, *Venice: A Maritime Republic*, s. 142-144; Mas Latrie, *H*, III, s. 815-817; Benjamin Arbel, “The Reign of Caterina Corner (1473-1489) as a Family Affair” *Studi Veneziani*, C. XXVI, 1993, s. 71; Gino Luzzatto, *Storia economica di Venezia dall’ XI al XVI secolo*, Venezia 1961, s. 51, 93.

¹⁵⁹ Venedik soylularının Mağusa’daki yerel ekonomik ve sosyal sorunlarını görüştikleri merkez binası.

büyük bir kavga çıkmıştır. Araya giren Latin keşişlerin Mağusa balyosunu şiddetli bir şekilde azarlamasından sonra taraflar arasında barış sağlanmıştır.¹⁶⁰

Venedik'in adada nüfuzunu yoğun bir şekilde artırması Cenevizlileri huzursuz etmiştir. Cenevizliler ve Venediklilerin Kıbrıs'taki rekabet ve anlaşmazlıkları adayı geri dönülmez kargaşanın içine sokacaktır ki, tam bu sırada I. Pierre, Lefkoşa'da sarayında öldürülmüştür.¹⁶¹ I. Pierre'in halefi II. Pierre'in taç giyme merasimi, 1372 yılında Lefkoşa'da yapılmıştır. Aynı yılın Ocak ayında II. Pierre, Mağusa'daki St. Nicholas Kilisesi'nde Kudüs Kralı olarak taç giydirildikten sonra atına bindiği sırada Venedikliler hemen gelip kralın atının sağ dizginlerini tutmaları üzerine Cenevizliler bu duruma karşı çıkarak kral atına binerken Cenevizlilerin sağda, Venediklilerin ise solda olması gerektiğini iddia etmiştir. Böylece Venedikliler ile Cenevizliler arasında, protokol kurallarına uyulmaması konusunda bir tartışma çıkmıştır. O sırada Mağusa limanında bulunan Venedik gemisinden karaya çıkan çok sayıda Venediklinin saldırı girişiminde bulunmasıyla olay daha da büyümüştür.¹⁶²

Venedik ve Cenova, Lusignan Krallığı'nda hem ekonomik, hem de siyasi güç elde etmek için birbirleriyle rekabet etmiştir. Adada iki rakip devletin mensupları arasında meydana gelen bu mücadele Kıbrıs için uzun yıllar yabancı istilacılarla boğuşmak zorunda kalmak gibi yıkıcı sonuçlara yol açmıştır. Yaşanan mücadeleler sonucunda ise Ceneviz, Mağusa'yı 1373-1374 yılında işgal etmiş ve yaklaşık yüz yıl bu şehri kontrolü altında tutmuştur. Böylece Lusignan Hanedanlığı adanın önemli bir ticaret limanını kaybetmekle kalmamış; ayrıca Cenevizlilere yüklü bir miktar yıllık vergi vermeye de mecbur bırakılmıştır. Bu süreçte Cenevizliler, Venedik vatandaşlarının Mağusa'ya girmesini ve ticaret yapmasını yasaklamıştır.¹⁶³ Mağusa şehrinin uzun yıllar boyunca Cenevizlilerin idaresi altında kalması ve Venediklilerin burada ticari faaliyette bulunamaması, Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın bu şehirde gerçekleşen ticaret gelirlerinden yoksun kalmasına neden olmuştur.

¹⁶⁰ Makharias, § 250.

¹⁶¹ Peter W. Edbury, "The Murder of King Peter of Cyprus (1359-1369)", *Journal of Medieval History*, C. VI, 1980, s. 223-224.

¹⁶² Makharias, § 328-340; Florio Bustron, s. 288-289; Hill, II, s. 382-384. Cenevizliler ve Venedikliler arasındaki rekabet 1256-1270, 1294-1299, 1350-1354 ve 1378-1381 tarihleri arasında dört büyük savaşa sebebiyet vermiştir.

¹⁶³ J.C.L. De Sismondi, *A History of The Italian Republics: being a view of the origin progress and fall of Italian Freedom*, Longman, Brown, Green & Longmans, London 1832, s. 179; Magnante, "L'acquasito dell'isola di Cipro", s. 78-80; Hill, II, s. 414-415. Mağusa'nın Cenevizlilerin idaresi altına girmesi ve adanın ekonomik olarak düşüşe geçmesi hakkında bkz. Michel Balard, "Les génois dans le royaume médiéval de chypre", *La Méditerranée médiévale*, 2006, s. 132-182.

1382 yılında I. Jacques'ın tahta çıkmasıyla Venediklilerin elde ettikleri imtiyazlar ellerinden alınırken, adada Cenevizliler hızlı bir şekilde güçlenmeye başlamıştır. Çünkü I. Jacques, Cenevizlilerle imzalanan bir antlaşmanın sonunda tahta geçmiştir. Bu antlaşma sonucunda Mağusa Cenevizlilere verilmiş ve önceden yapılmış olan antlaşmaların genişletilmesiyle Cenevizliler, I. Jacques'ı kral olarak tanımışlardır. Böylece Kıbrıs Kralı sembolik bir güce sahip olmuş ve adada tüm uluslararası ticaret Mağusa limanı vasıtasıyla gerçekleşmiştir.¹⁶⁴ Bütün gemiler Cenevizlilere vergi vermek zorunda kalmıştır. Bu durum Venediklilerin aleyhine gerçekleşen bir durum olmuş, Venedikliler eski ticari ayrıcalıklarını tekrar elde edebilmek için bazı adımlarlar atmak zorunda kalmıştır. 1386'da Venedik Doğu Antonio Venier, yeni kralı tebrik etmek ve geçmişte kendilerine verilen imtiyazlarını onaylanmasını istemek için büyükelçi Marco Falier'i Kıbrıs'a göndermiştir. İmtiyazlarını geri alabilmeyi başaramayan Marco Falier'in yerini 1389'da Giovanni Canale almıştır. Giovanni, aynı yıl I. Jacques ile antlaşma yapmayı başarmış, böylece Venedik eski imtiyazlarını geri almıştır. Ayrıca Kıbrıs idaresi Venedik balyosunun 4.000 Bizans dukası olan maaşını ödemeyi kabul etmiştir.¹⁶⁵

XV. yüzyılın başlarından beri sahip olduğu ekonomik refah ve politik güç Venedik Cumhuriyeti'ni sadece Akdeniz'de değil, Avrupa ülkeleri arasında da önemli konuma yükseltmiştir. Buna karşın Cenova kademeli olarak zayıflamaya başlamıştır. Aynı durumun Kıbrıs'a yansması da kaçınılmazdır. Cenova her ne kadar doğrudan Mağusa'yı kontrol altına almış olsa da Venedik'in Kıbrıs'taki yatırımları ve tüccarlarının faaliyetleri hızlı bir şekilde artmıştır.

I. Jacques'ın ölümünden sonra Janus, Kudüs ve Ermenistan kralı olarak 1398 yılında Lefkoşa'da bulunan St. Sophia Katedrali'nde taç giymiştir.¹⁶⁶ Bu dönemde Ceneviz ve Venedik mücadelesi son hızla devam etmiştir. Kıbrıs yönetiminin Venediklilerin Kıbrıs'ta ticaret yapmasını yeniden yasaklamasından sonra Giovanni Canale yeniden Kıbrıs'a gönderilmiştir. Bu dönemde daha önceki krallar tarafından yapılan antlaşmalara uyulmamış; kralın Venedik Cumhuriyeti'ne veya Venediklilere ödenmesi gereken meblağlar ödenmemiş; krallık idarecileri, özellikle Lefkoşa Vikontu¹⁶⁷, Venediklilere tanınan ayrıcalıklara saygı göstermemiştir. Senato 1405'de yeniden, Venedik, ayrıcalıklarının

¹⁶⁴ Arbel, "L'eredità Genovese a Cipro, s. 29-30; Hill, II, s. 414.

¹⁶⁵ Mas Latrie, II, s. 416-418.

¹⁶⁶ Macheras, *Chronicle*, s. 628.

¹⁶⁷ Lefkoşa ve Mağusa şehirleri *mactasib*'lerin (mahtesepler) yardım ettiği iki vikont ile idare edilmiştir. Bkz. Groot, "Kubrus", s. 303.

korunması konusunda bir anlaşmaya varılması için bir büyükelçi daha göndermiştir. Bu dönemde de Venedik'in ayrıcalıklarına saygı gösterilmemiş ve krallık Venedik Cumhuriyeti'ne olan borçlarını ödemediği için Venedik tarafından defalarca protesto edilmiştir.¹⁶⁸

Cenevizlilerin 1373-1374'te Mağusa'yı ele geçirmesi üzerine adada ekonomik bunalımlar yaşanırken bir de Memlûk tehdidi baş göstermiştir. Kıbrıslı korsanların uzun süredir Memlûk topraklarına yaptıkları saldırılar, bu topraklarda yaşayan Müslüman halkın kaçırılarak şeker kamışı tarlalarında köle olarak çalıştırılması, iki taraf arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur. Memlûk Sultanı el-Eşref Barsbay (1422-1438) adaya ilk seferini 1424 yılında gerçekleştirmiştir. Bu sefer daha çok keşif seferi gibi olmuştur. Adanın liman şehirlerinden bir tanesi olan Limasol ve çevresi yağmalanarak Kıbrıs Haçlı Krallığı'nın birkaç gemisi yakılmıştır. Memlûk Devleti'nin adaya ikinci seferi Haziran 1425'te gerçekleşmiştir. Mağusa'dan kareye çıkan Müslüman birlikleri adanın kuvvetlerini yenilgiye uğratmıştır. Adanın önemli yerlerini tahrip ve yağma eden Memlûk ordusu, almış olduğu esir ve ganimetlerle Eylül 1425'te Mısır'a dönmüştür. Mısır Sultanı ile devam eden ilişkilerini muhafaza etmek niyetinde olan Venedik yönetimi, 6 Kasım 1425'te Kıbrıs Kralı'na 25.000 duka borç vermeyi reddetmiş ve Venedikli gemilerinin batıdan Kıbrıs'a yardım ve paralı asker taşımalarını yasaklamıştır.¹⁶⁹ Çünkü Venedik için Kıbrıs'ın iç işlerinden ziyade İskenderiye ve Beyrut'a düzenli bir şekilde kendi kadırgalarının sefer düzenleyip düzenlemediği konusu daha önem arz etmiştir. Ancak her ne kadar Venedik Memlûklerle ilişkileri korumayı deneseler de Memlûkler, Limasol'a yönelik gerçekleşen seferde Venedik bailiesi olan Alfonso Santamaria'nın evinde muhafaza edilen Venedik mallarını ele geçirmiştir.¹⁷⁰

Memlûk ordusu Haziran 1426'da Kıbrıs'a yaptığı üçüncü seferi Limasol sahillerine asker çıkartarak yapmıştır. Memlûk ordusu, adanın kuvvetlerini mağlup ederek başkent Lefkoşa'yı ele geçirmiş ve Kıbrıs Kralı Janus'u tutsak ederek Kahire'ye götürmüştür. Kral'ın Müslümanlar tarafından esir edilmesinden sonra Venedikliler ve Lefkoşalılardan

¹⁶⁸ Hill, II, s. 448.

¹⁶⁹ Mas Latrie, H, II, s. 516-517; el-Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li Ma'rîfet Duvel el-Mulûk*, C. VII, tah., Muhammed 'Abd el-Kâdir Atâ, Beyrut, 1997, s. 100, 120-121; İbni Tagrıberdi, *en-Nucûm ez-*, C. XIV, s. 106 112-116, *en-Nücûmu'z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, trc. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2013, s. 462-464. Memlûk Devleti'nin Kıbrıs'a düzenlemiş olduğu seferler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Eşref Buharalı, "Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memlûk Hâkimiyetine Girişi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 95, 1995, s. 82-120; Altan Çetin, "Memlûklerin Kıbrıs ile İlişkileri", *Adalya*, C. 14, 2011, s. 327-344; Fatih Yahya Ayaz, *Memlûk-Kıbrıs İlişkileri: Kıbrıs'ta İlk Türk Hâkimiyeti*, TTK, Ankara 2016.

¹⁷⁰ Makhairas, § 652; Koprıman, "Barsbay", s. 84-85.

oluşan yaklaşık bin kişilik bir grup yanlarında eşleri, çocukları, gümüş ve altınlarıyla Girne’de bulunan Esmerio isimli Venedik bailiesinin konutuna gitmiştir. Makhairas, Memlûkler ve Venediklilerin barış içerisinde olmasından dolayı Venediklilerin kendilerini Girne’de güvende hissettiklerini ifade etmektedir.¹⁷¹ Memlûk Sultanı Barsbay, kral için 200.000 duka fidye verilmesini ve adanın Kahire yönetimine yıllık 8.000 duka vergi ödemesini istemiştir. Kıbrıs kralı Janus, ancak Venedikli aristokratlardan, Kıbrıslılardan ve Papalık’tan alınan borçlar sayesinde özgürlüğüne kavuşabilmiştir. Böylece ada ekonomik ve siyasi yönden Memlûk yönetimi altına girmiş ve Mısır Sultanları Kıbrıs’ın iç işlerine karışmaya başlamıştır. Kıbrıs’ın Müslümanların kontrolü altına girmesi Kıbrıs Krallığı ile Venedik Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin geleceğinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Venedik, Lusignan sarayına yapmış olduğu malî yardımlarla Kıbrıs siyasetine dâhil olmuştur. Kıbrıs’ın Venedik’e olan ve yıldan yıla artan borçları Venedikli ailelerin adadaki ekonomik güçlerini artırmasına zemin hazırlamıştır. Ayrıca Venedik, Cenova’dan farklı olarak Kıbrıs idaresi ile yakın ilişkiler kurmaya başarmış ve her daim kendisini adanın çıkarlarının savunucusu olarak göstermeye çalışmıştır.¹⁷²

Janus’un oğlu II. Jean döneminde Kıbrıs’ın ekonomik durumunun dibe vurduğu görülmektedir. Çünkü Venedikliler, yeni ayrıcalıklar elde etmek ve Kıbrıs’ın kendilerine olan borçlarını ödemesi için krala çok büyük baskı yapmıştır. Bununla birlikte II. Jean, Venediklilerin taleplerini karşılama konusunda isteksiz davranmış, hatta 1447 yılında Beyaz Venediklilere yeni vergiler bile yüklemiştir.¹⁷³ Ama 1454’te Venedik balyosu Orsato Giustiniani, Kral II. Jean ile görüşerek birçok ayrıcalık elde etmiştir. Kıbrıs Kralı eski borçlarından dolayı avans olarak ödemeyi vaat ettiği 60 kantar toz şekeri ödeyemediği için de özür dilemiş ve elçiye Türklerin şeker üretim yerlerini harap eden akınlar düzenlediği, Türkiye ve Mısır Sultanlarının elçileri için harcama yapıldığı ve Mısır, Türkiye, Ceneviz ve Venediklilere çok miktarda şeker dağıtıldığı için böyle bir durumun yaşandığını ifade etmiş, kendisine zikredilen miktarı gelecek yıl ödeyeceği konusunda söz vermiştir. Verilen talimata göre ayrıca Venedik, borçlarına bedel olan yıllık 14.000 bisantina karşılık Lefkoşa kapısının

¹⁷¹ Makhairas, 692; el-Makrizî, *Kitâb es-Sulûk*, C. VII, s. 137-138 İbni Tagrıberdi, *en-Nucûm ez-Zâhire*, C. XIV, s. 130-136, *en-Nücûmu’z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, s. 465-467.

¹⁷² Florio Bustron, s. 370. Strambaldi, s. 280-282; İbni Tagrıberdi, *en-Nucûm ez-Zâhire*, s.138, *en-Nücûmu’z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, s. 466-467; Hill, II, s. 474-88; Demirkent, “Kıbrıs”, s. 373; Benjamin Arbel, “Venetian Cyprus and the Muslim Levant, (1473-1570)”, *Cyprus, the Franks and Venice, 13th-16th Centuries*, Aldershot 2000, s. 159-160. Venedikli soylu Angelo Michiel (Angelum Michaelem), kralın sebest kalması için 5.000 duka vermiş bunun karşılığında kral, kraliyetin mülkü olan adadaki tuz tavalardan elde edilen geliri kendisine taahhüt etmek zorunda kalmıştır. Bkz. Mas Latrie, *Nouvelles preuves*, s. 136.

¹⁷³ Hill, III, s. 509.

gümrük gelirlerine ve Lefkoşa kumaş boyahanelerinin gelirlerine sahip olacak, yıllık olarak yapılması gereken toz şeker ödenmeleri ve tüm borçları sona erene kadar, Morfo ve Lefka köylerini de elinde tutacaktı. Kıbrıs yönetimi, Cenovada'ki San Giorgio Bankası'na¹⁷⁴ olan borcunu ödedikten sonra bu toprakları geri alacak ve bu arada şeker borcunu diğer gelirlerle ödeyebilecekti. Anlaşmalarda şart koşulmamasına rağmen adada ikamet eden Venedik'in yeni tebası da önceki antlaşmada verilen tüm haklardan yararlanabilecek ve Venedik vatandaşı olarak muamele görecekti. Memlûklere karşı savaş sırasında Kıbrıs'taki varlıkları için 1.400 dukalık bir tahsilat yapılması gereken Venediklilere ödedikleri ücretler geri ödenecektir. Son olarak II. Jean, Venedik'in rızası olmadan benzer vergileri Venedik halkına yüklemeyeceğini de taahhüt etmekteydi.¹⁷⁵

Son iki Bizans İmparatorunun torunu olan kraliçe Elena Paleologo zaman zaman adanın idaresinde eşi II. Jean'dan daha fazla söz sahibi olmuştur. Kraliçe Latinlere verilen ayrıcalıkları bu dönemde kendi soydaşları olan Rumlara da vermiştir.¹⁷⁶ II. Jean döneminde Venedik-Kıbrıs ilişkilerinin yumuşamasında adaya kardeşi Andrea¹⁷⁷ ile sürülmüş olan Marco Corner'in etkisi de büyüktür. Çünkü Corner, burada ticari faaliyetler yürüterek önemli bir konuma sahip olmuştur.¹⁷⁸ Marco ve kardeşi her ne kadar sürgüne gönderilseler de bulundukları durumu avantaja çevirmeyi başarmış ve Corner ailesinin adadaki çıkarlarını geliştirmek ve korumak için uğraş vermiştir. Zaman içerisinde Andrea Corner kraliyet denetçisi olarak kral II. Jean'un en güvendiği adamlarından biri olmayı da başarmıştır.¹⁷⁹ II. Jean döneminde adada ikamet eden Beyaz Venediklilerin hakları ve statüsü konusu, Venedik ve Kıbrıs idaresi arasındaki ilişkilerde kronik bir sürtüşme kaynağı olmuştur. Venedikliler, Beyaz Venediklilere yeni vergilerin yüklenmesinden hoşnutsuz olduklarını belirtmiş ve eskiden olduğu gibi Beyaz Venediklilerin imtiyazlara sahip olmalarını istemiştir.¹⁸⁰

Bu arada II. Jean'un Elena Paleologo'dan olan öz kızı Charlotte ile Marietta di Patrasso'dan olan gayrimeşru oğlu Jacques arasında yaşanacak olan olaylar, Kıbrıs Krallığı'nın geleceği üzerinde oldukça etkili olacaktır. Elena Paleologo, üvey oğlu Jacques'ı

¹⁷⁴ San Giorgio Bankası hakkında bkz. Carlo Taviani, "The Genoese Casa di San Giorgio as a Micro-Economic and Territorial Nodal System", *The Routledge Handbook of Maritime Trade Around Europe 1300-1600*, ed. Wim Blockmans, Mikhail Krom, Justyna Wubs-Mrozewicz, Routledge, New York 2017, s. 177-191.

¹⁷⁵ *I libri commemoriali della repubblica di venezia: regesti*, ed. Riccardo Predelli, C. V, Venezia, a spese della Società, Venezia 1901, s. 83.

¹⁷⁶ Florio Bustron, s. 371-372.

¹⁷⁷ Gullino, "Corner, Andrea", *DIB*, C. XXIX, 1983, s. 157.

¹⁷⁸ Gullino, "Corner, Marco", s. 252.

¹⁷⁹ Mas Latrie, *H*, III, s. 820.

¹⁸⁰ Mas Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 375-376.

kızının tahta çıkmasında bir engel olarak gördüğü için onun Lefkoşa Başpiskoposu olması konusunda eşi II. Jean'ı ikna etmiştir.¹⁸¹ Böylece Jacques'ı dinî hayata yakınlaştırmak ve siyasi hayattan uzaklaştırmak istemiştir. 1456 senesinde Portekiz'den Kıbrıs'a gelen John of Coimbra, II. Jean'ın kızı Charlotte ile evlenmiş; fakat evlilikten kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Charlotte'un eşinin ölümü ile ilgili olarak üvey kardeşi Jacques'ı suçlaması üzerine iki üvey kardeş arasında yaşanan olaylar II. Jean'un gayrimeşru oğlu Jacques'ı Rodos'a göndermesine yol açmıştır.¹⁸² Jacques, Rodos'ta beş ay kaldıktan sonra yeniden Kıbrıs'a dönmüş ve Rodos'a gönderilmesinde parmağı olduğunu düşündüğü Lefkoşa Vikontu Giacomo Urri'yi öldürmüştür.¹⁸³ 1458'de II. Jean'un da ölmesi üzerine kızı Charlotte kraliyet tacını giymiş ve üvey kardeşi Jacques'ın da dâhil tüm soylular kendisine bağlılık yemini etmiştir. Charlotte, tahta oturduktan bir sene sonra Louis of Savoy ile evlenmiş ve adayı beraber yönetmeye başlamış; ancak Charlotte ve Jacques arasındaki ilişkiler daha da kötüye gitmiş ve iki üvey kardeş arasında saltanat mücadelesi ortaya çıkmıştır. Jacques, adanın idaresini ele geçirebilmek için dayısı Marco di Patrosso ve Napolili Rizzo de Marino gibi güvendiği birkaç destekçisiyle Kahire'ye giderek Memlûk Sultanı'nın desteğini almaya çalışmıştır. Memlûkların desteğini alarak adaya dönen II. Jacques, tahtı ele geçirmiştir. Askerî güce sahip olmayan Charlotte ise önce Rodos'a, daha sonra da Roma'ya sığınmak zorunda kalmıştır.¹⁸⁴ Kraliçe Charlotte, tahtını geri alabilmek için yıllar boyu süren bir mücadele yürütse de Jacques, Eylül 1460'ta Lefkoşa'yı ele geçirerek Kıbrıs Kralı olarak taç giymiştir.¹⁸⁵

Charlotte, Kıbrıs tahtının meşru sahibi olmasına rağmen son nefesini verdiği 1487 senesine kadar hayatının önemli bir bölümünü sürgünde geçirmek zorunda kalmıştır. Yaşanan tüm bu olumsuzluklara rağmen Charlotte, Kıbrıs Krallığı'nın yönetimini yeniden geri alabileceğine olan inancını hiçbir zaman kaybetmemiş ve daha sonra bahsedileceği üzere tahtını geri alabilmek için her fırsatı değerlendirmeye çalışmıştır.

Bu olaylar yaşanırken Venedik yönetimi olaylara karışmadan durumu uzaktan izlemeyi tercih etmiştir ki, Venedik Senatosu'nun, 4 Nisan 1460 tarihinde Pietro

¹⁸¹ George Bustronios, § 4; Florio Buston, s. 174; Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489, s. 377.

¹⁸² George Bustronios, § 1-4; Florio Bustron, s. 175-176.

¹⁸³ Florio Bustron, s. 178.

¹⁸⁴ Florio Bustron, s. 374-378. Carlotta ve Jacques arasındaki taht mücadelesi için bkz. Magnante, "L'acquasito dell'isola di Cipro", s. 83-90 ve Hill, III, s. 548-591; Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489, s. 382-385; Benjamin Arbel, "A Royal Family in Republican Venice: The Cypriot Legacy of the Corner della Regina", *Studi Veneziani*, C. XV, 1998, s. 135.

¹⁸⁵ Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 23.

Arimondo'ya yazdığı bir mektupta kendisine “Lusignan Hanedanlığı yönetimindeki Kıbrıs Krallığı'nın siyasi çekişmelerine karışmamasını” emrettiğini görmekteyiz.¹⁸⁶ Venedik Senatosu ayrıca, “Mısır Sultanı ile uzun yıllar süren dostluk ilişkilerine sahip olduklarını ve bu sebeple Kıbrıs adasına yönelik mühimmat sevkiyatına izin vermeyeceklerine dair 13 Mayıs 1460'ta aldığı kararı da Savoy Dükü'nün elçisine bildirmiştir.¹⁸⁷

II. Jacques, hükümdarlığının ve meşru egemenlik statüsünün tanınması için Kıbrıs Başpiskoposu Philip Podocataro ve Limasol piskoposunun da içinde olduğu bir elçilik heyetini Venedik'e göndermiştir. Ancak Venedik Senatosu, Jacques'ın elçilerine 18 Temmuz 1461 tarihinde “Venedik'in Kıbrıs'ta gerçekleşen olaylar konusunda tarafsız kalmak istediğini” belirtmiştir.¹⁸⁸ Corner ailesi ise, taht mücadelesinde önceleri Charlotte'u desteklemişse de süreç içerisinde II. Jacques'ın galip geleceğini ön görerek kendisini desteklemeye başlamıştır.¹⁸⁹ Papa, ise II. Jacques'ın tahtı haksız bir şekilde ele geçirdiğini düşünmesinden dolayı onun yönetimini tanımamıştır. II. Jacques'ın Charlotte ile giriştiği mücadelesi ve Osmanlı Devleti'nin giderek artan tehdidi üzerine kendisine yeni bir müttefik arayışı içerisine girmiştir. Yeni kral, kendisine siyasi destek ve askerî yönden koruma garanti edebilecek güçlü bir müttefike ihtiyaç duyduğunda II. Jacques döneminde Kıbrıs ile Venedik arasındaki ilişkiler yeniden gelişme göstermiştir.

Venedik ile iyi ilişkiler kuran II. Jacques, Ceneviz Cumhuriyeti'nin diğer savaşlarla meşgul olması sebebiyle Kıbrıs'a yardım gönderemeyeceğini düşünerek Mağusa'yı kuşatma altına almaya karar vermiştir. Mağusa'daki Cenevizliler Cenova'dan yardım gelmeyeceğini anlamış ve 4 Ocak 1464'te şehri II. Jacques'a teslim etmeye karar vermiştir. Böylece II. Jacques'ın 26 Ağustos 1464'te Mağusa'ya girmesiyle Mağusa üzerinde yıllarca devam eden Ceneviz hegemonyası son bulmuştur.¹⁹⁰

Her ne kadar Venedikliler en büyük rakiplerinin ada üzerindeki nüfuzunun kırılmasının ardından II. Jacques ile daha sıcak ilişkiler kurmayı amaçlamışlarsa da Kıbrıs yönetiminin Venedik'e olan borçlarını ödemekte yavaş davranması, adada mülk sahibi olan Venediklilere ödeme yapılırken diğer Venediklilerin mallarının müsadere edilmesi Venedik Cumhuriyeti'nde memnuniyetsizliğe sebep olmuştur. Venedik Senatosu bu nedenle başka bir Venedikliden alınan paralarla yapılan bu tür ödemeleri 11 Ocak 1464'te (m. v. 1465)

¹⁸⁶ ASVe, SDS, reg. XXI, 4 r.; Mas Latrie, H., III, s. 102; Magnanate, “L'acquisto dell'isola di”, s. 91.

¹⁸⁷ ASVe, SDS, reg. XXI, 6 r.; Mas Latrie, H., III, s. 103-104; Magnanate, “L'acquisto dell'isola di”, s. 91.

¹⁸⁸ Mas Latrie, H., III, s. 153; Joachim, “Caterina Cornaro”, s. 69.

¹⁸⁹ Mas Latrie, H., III, s. 820.

¹⁹⁰ Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1042.

yasaklamıştır.¹⁹¹ Adada yaşanan bu ve benzeri olaylar Kıbrıs ile Venedik arasındaki ilişkileri kötü yönde etkilemeye başlamıştır. Venedik Senatosu 25 Mayıs 1465 yılında vefat etmiş olan André'nin oğlu Bernardo Dandolo'nun alacaklarını ödemeyen Kıbrıs Kralı II. Jacques'e yapılabilecekleri görüşmek üzere yetkili bir kişiyi göndermeye karar vermiştir.¹⁹² Ayrıca Beyaz Venedikli Antonie Audet'in çiftliğine birkaç yıldır el konulmasından dolayı Audet'in gelir elde edemediği ve zarara uğradığı da görülmektedir. Bu nedenle Antonie Audet Venedik Senatosu'na bu durumu bildirmiştir. Bu doğrultuda Venedik Senatosu 7 Haziran 1466'da Kıbrıs Kralı'nın çiftliği Audet'e iade etmesini şiddetle tavsiye etmiştir.¹⁹³

II. Jacques, 11 Aralık 1466'da adada Venediklilerle yaşanan gelişmeleri ve daha sonra detaylı olarak bahsedilecek olan evlilik meselesini görüşmek üzere Lefkoşa Başpiskoposu William (Guillaume) Gonème'i Venedik'e göndermiştir. II. Jacques, elçi Gonème aracılığıyla Venedik yönetimine Osmanlı Devleti'ne karşı kurulmuş olan ittifaka altı kadirga ve beş yüz şövalye göndereceğini ve diğer bir geminin de hazırlanmakta olduğunu söylemiştir. Lusignan kralı II. Jacques, Venedik Cumhuriyeti'ne Venedikli tüccarlara Kıbrıs'ta iyi davranılacağını, eskiden sahip oldukları özgürlüklerin ve dokunulmazlık haklarının onaylanacağını belirtmekle birlikte verdiği bu sözleri yerine getirmemiştir.¹⁹⁴ Venedik Senatosu adadaki Venedikli tüccar ve soyluların maruz kaldığı muameleyi protesto etmek için 6 Şubat 1466 m.v. (=1467) tarihinde yetkili bir kişiyi Kıbrıs Kralı'na göndermeye karar vermiştir.¹⁹⁵ Venedik Senatosu, 7 ve 12 Ağustos 1467'de önceden elde edilen eski ayrıcalıklara sahip çıkılmasını, krallıkta işlerin nasıl gittiğine dair her türlü bilginin toplanmasını ve kralın taleplerine uymaya çalışmalarını Kıbrıs Kralı'na elçi olarak gönderilen Clemente Tedaldino (Clemente de Tedaldii)'ye bildirmiştir.¹⁹⁶ Ayrıca, 26 Ağustos 1467'de Venedik Senatosu, yasadışı bir şekilde Kıbrıs idaresi tarafından Martini ve Corner ailelerinin bazı çiftliklerine, tuz tavalara ve üretilen şekerlerine el konulmasıyla ilgili durumla elçinin ilgilenmesini de emretmiştir.¹⁹⁷ Venedik Devleti'ni temsilen 11 Kasım 1467'de II. Jacques ile görüşen Clemente Tedaldino iki ülke arasındaki sorunları çözmeye çalışmıştır. Kıbrıs Kralı, Venediklilerin krallıktaki tüm hak ve ayrıcalıklarını teyit ederek onlara yeni bir yük yüklemeyeceğini kabul etmiştir. Ancak II. Jacques, Venediklilere

¹⁹¹ M. L. *Doc. Nouv.*, s. 393.

¹⁹² ASVe, *SDM*, reg. VIII, 27 v.; Mas, Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 394.

¹⁹³ ASVe, *SDM*, reg. VIII, 81 v.; Mas, Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 394.

¹⁹⁴ ASVe, *SDS*, reg. XXIII, 18 r. e v.; Mas Latrie, *H*, III, s. 173-175; Magnante, "L'acquasito dell'isola di Cipro", s. 91-92; George Bustronios, § 96; Hill, III, s. 628-629.

¹⁹⁵ ASVe, *SDM*, reg. VIII, 105 v.

¹⁹⁶ ASVe, *SDS*, reg. XXIII, 61 v.-62 r.

¹⁹⁷ ASVe, *SDS*, reg. XXIII, 68 r.

Lefkoşa kapısının gümrük gelirlerinden 4.000 bezant ve boyahanelerin gelirlerinden 10.000 bezant ödememiş; bunun yerine sözü edilen boyahanalardan Paclona (Patana?) ve Alekra mezralarından elde ettiği geliri ve ayrıca Lefkoşa kapısından elde edilen 5.000 bezantın Venedik'e ödemesini kabul etmiştir. Kral, 120.000 bezant borcunu ödemek için her yıl Morfo ve Lefca köylerinden 50 kantar toz şeker ödeme yapmak zorunda kalacaktır. Lodovico ve Giobanni Martini'nin elinde bulunan Kuklia ve Askelia köylerinde toz şeker üretim kontratının sonra ermesine rağmen sözü edilen kontrat onların lehine yenilenmiştir. Kral, elçisi Flippo Mistachel'i Venedik'e göndermiş ve elçi Doç'un önünde talep ettikleri kredilerin hesabının verileceğini ve Venedikli alacaklıların tüm alacaklarının ödeneceğini belirtmiştir. Daha önce Prima ve Andrea Lezze soylularına ihale edilen San Lazzaro (Larnaka) tuzlarına gelince, krallığın çıkarlarına aykırı olsa da, kral onları o aileye bırakmak istemiştir. Adı geçen büyükelçi, Beyaz Venedikliler tarafından talep edilen Glango (Alangia?) ve Knodori köyleri hakkında Venedik Doç'u ile görüşecektir. Corner ailesinin Morfo çiftlik evine yeniden entegre edilmesine ve Episkopi'de bir pazar yeri kurmalarına izin verilmiştir. Kıbrıs Kralı benzer birçok konuda Venediklilere ayrıcalıklar tanımıştır.¹⁹⁸ 19 Mart 1468'de Venedik yönetimi Kıbrıs Balyosu'nun Kıbrıs kralı tarafından zarara uğratılan tüm Venediklilerin kendilerine belirtilmesini istemiştir.¹⁹⁹

1468 yılında Episkopi bölgesinin su ihtiyacını gidermekte olan Episkopi deresinin güzergâhının krallık yetkilileri tarafından değiştirilmesi şeker üretiminde önemli düşüşe ve 10.000 dukalık zarara sebebiyet vermiş; bunun üzerine Venedik Senato'su 18 Aralık 1468 tarihinde Kıbrıs Krallığı'nı uyarmıştır.²⁰⁰ 2 Haziran 1470'de Venedik Senatosu'nun bu konuyu yeniden görüştüğü ve bu bölgenin sulama sorunun hâlâ devam ettiği görülmektedir. Problemin çözümü için Domenico Gradenigo girişimlerde bulunmaya devam etmiştir.²⁰¹

Tüm bu girişimlere rağmen, Lusignan yönetiminin 1471 yılına kadar Venediklilerin zararını tazmin etmediği görülmektedir. 1 Haziran 1471 yılında Venedik elçisi Dominic Stella, bu konu hakkındaki şikâyetleri krala bildirmiş ama değişen bir şey olmamıştır.²⁰² Venedik'in Kıbrıs elçisi ile Corner ailesinin temsilcileri Episkopi tarım arazilerinin sulanması konusundaki anlaşmazlığının sonuçlandırılması için bir araya gelirken Venedik Senatosu ise 28 Aralık 1471'de yetkililerin Venediklilerin iddialarını desteklemek için krala

¹⁹⁸ *I libri commemoriali*, C. V, s. 159-160.

¹⁹⁹ ASVe, *SDM*, reg. VIII, 165 v.

²⁰⁰ ASVe, *SDM*, reg. VIII, 200 r.; Mas Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 396-397.

²⁰¹ ASVe, *SDM*, reg. IX, 44 v.-45 r.

²⁰² Mas Latrie, *H*, III, s. 314; ASVe, *SDM*, reg. IX, 98 r. Mas Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 397.

yazmasını talep etmiştir.²⁰³ Venedik Senatosu, adaya balyos olarak gönderilen Niccolò Pasqualico'ya 25 Eylül 1472'de vermiş olduğu talimatla II. Jacques ile görüşme talebinde bulunmasını ve Episkopi'de şeker kamışı üretimi için gerekli olan sulama kanalları meselesi hakkında onunla konuşmasını emretmiştir.²⁰⁴

Sonuç olarak, Kıbrıs, Doğu Akdeniz'deki son Haçlı toprağı olan Akkâ'nın 1291'de Memlûklerin eline geçişinden Papalığın Hristiyanların Müslümanlarla ticaret yapma ambargosunun kaldırıldığı tarih olan 1341 senesine kadar uluslararası ticaretin önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Beynelmilel ticarete son derece etkin bir yeri olan Kıbrıs'ın ekonomisi Lusignanlar döneminde ticaretten çok tarıma dayanmıştır. Adada yaşayan halk 1191 yılından itibaren Lusignanlar tarafından kurulmuş olan feodal yapı ile yönetilmiştir. Kıbrıs halkı, soylu ve şövalye sınıflarının sahip olduğu topraklarda kölelerin çalışması üzerine kurulan yeni bir düzenle idare edilmiştir. Adada üretilen malların ihracatı genellikle adanın önemli limanlarına gelen batılı Ceneviz ve Venedik tüccarları tarafından yapılmıştır.²⁰⁵ Kıbrıs Krallığı, 1360'larda I. Pierre ile başlayarak 1426 senesinde Memlûklerin adayı ele geçirmesiyle sonuçlanan savaşa kadar ekonomik olarak çok kötü durumda kalmıştır. Krallar, özel teşebbüsler için ağır borçlar altına girmiş ve borçlarına karşılık devletin önemli gelir kaynaklarını teminat olarak göstermiştir. Borçların ödenmesi konusunda Kıbrıs Krallığı, çok büyük tarım arazileri ve mülklerini alacaklılarına hibe olarak vermiştir. XV. yüzyılda Kıbrıs gelirlerinin çoğu, duruma göre geçici veya kalıcı olarak Cenevizlilerin ve özellikle Venediklilerin eline geçmişti.²⁰⁶ 1373'te Cenevizlilerin Kıbrıs'ı işgal etmeleri ve bunun sonucunda 1464 senesinde kadar Mağusa'yı ellerinde tutmaları nedeniyle Lusignan Krallığı'nın yoksullaşma süreci hızlanmıştır. Bir yandan Memlûk akınları diğer yandan da Cenevizlilerin adayı istila etme emelleri Kıbrıs krallarının Venedik ile zorunlu olarak yakın ilişki kurmalarına neden olmuştur. Venedik'in denizcilik faaliyetleri ekonomik çıkarlarla sıkı bir şekilde iç içe geçmiştir. Cenevizlilerin 1464 senesinde Mağusa'dan çıkarılmasından daha önce Venedik'in, adayı kendi ekonomik hegemonyası altına almak için uzun yıllardır kapsamlı girişimlerde bulunduğu görülmektedir. XIV. ve

²⁰³ ASVe, SDS, reg. XXV, 87 r. e v.

²⁰⁴ ASVe, SDM, reg. IX, 145 r. Mas Latrie, Doc. Nouv., s. 397.

²⁰⁵ Nicholas Coureas, "The Lusignan Kingdom of Cyprus and the Sea, 13th–15th Centuries", *The Sea in History - The Medieval World*, ed. Michel Balard and Christian Buchet, Boydell Press 2017, s. 369.

²⁰⁶ Hill, II, s. 488 n. 7; B. Arbel, "A Royal family. 135-136.

XV. yüzyıllarda Venedik'in önemli soylu aileleri adanın ticareti ile uğraşmışlar ve aile üyelerinin Kıbrıs'ta Venedik resmî görevlerine atanmalarını sağlamışlardır.²⁰⁷

²⁰⁷ XIV. ve XV. Yüzyıllarda Kıbrıs adasında bulunan Venedikliler hakkında bkz. D. Stöckly, “Hommes d'affaires-armateurs et ‘diplomates’ vénitiens à Chypre entre le début du XIVe et le milieu du XVe siècle: un seul groupe d'intérêt?”, *Les Lusignans et l'Outre-Mer*, ed. C. Mutfian, Actes du Colloque de Poitiers-Lusignan (20–24 October 1993), Poitiers, 1995, s. 281–289.

İKİNCİ BÖLÜM

KIBRIS'TA II. JACQUES VE CATERINA CORNER DÖNEMİ

2.1. Venedikli Corner Ailesi ile Lusignan Hanedanlığı Arasında İlişkilerin Kurulması

Orta Çağ Avrupası'nda devletler mutlak monarşi ile yönetilirken Venedik kendisine has bir cumhuriyet şeklinde idare edilmiştir. Venedik yönetiminde hiçbir zaman bir kral veya bir hanedanlık bulunmamıştır. Venedik'te ülkesine yüksek sadakat ile hizmet eden seçkinlerden oluşan konseyler, kamu kurum ve kuruluşları sayesinde herhangi bir hükümdarlığa ve hanedanlığa ihtiyaç duyulmamıştır.²⁰⁸ Venedik'te yaşayan yaklaşık 180 soylu aristokrat aile ve onların çocukları Venedik'in yönetiminde önemli görevler üstlenmişlerdir. Özellikle Venedik'in lideri olan Doç, Büyük Konsey ve diğer konseylerin üyeleri bu aileler arasından seçilmiştir. Avrupalı Orta Çağ soylularının aksine Venedik soyluları için ne toprak servetine ne de askerî unvanlara sahip olmak soyluluk alâmeti olmuştur. Venedikliler, kalıtsal yollarla anne babalarından çocuklarına geçen Büyük Konsey üyeliğinin kendilerine siyasi statü sağladığına inanmışlardır.²⁰⁹

Venedik yönetimi, diğer bir deyişle aristokratik zengin aileler, devletin başka devletlere yapmış olduğu siyasi, askerî ve diplomatik müdahalelerle zenginliklerine zenginlik katmıştır. Kudüs'ün 1187'de Müslümanların eline geçmesinden sonra gerçekleşen III. Haçlı Seferi'nin Latinler için başarısızlıkla sonuçlanmasıyla IV. Haçlı Seferi için planlar yapılmaya başlanmıştır. Latinler, Venediklilerden gemileriyle kendilerini Doğu Akdeniz limanlarına taşımalarını istemiştir. Venedik Doç'u Enrico Dandolo, Latinleri Doğu Akdeniz'e götürmek yerine Bizans'ın başkenti olan Kostantinapolis'e getirmiştir. Latinler bu kadim şehri ele geçirmiş ve yağmalamıştır. IV. Haçlı Seferi, Venedikli elitlere Doğu Akdeniz'de muazzam ayrıcalıklar ve fırsatlar sunmuştur. Bu seferin sonucunda Venedik nüfuz alanını Kostantinapolis ve Ege adalarına yayma imkânı elde etmiştir. Barozzi ailesi Santorino adasında, Querini ailesi Astipalaia adasında, Giustinian ailesi Mürted ve Koyunluca adalarında, Corner ailesi ise Kerpe adasında kendi idarelerini kurmuştur. Öyle

²⁰⁸ Monique O'Connell, *Men of Empire: Power and Negotiation in Venice's Maritime State*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2009, s. 2.

²⁰⁹ Bkz. Stanley Chojnaci, "In Search of the Venetian Particulate: Families and Facrions in the Fourteenth Century," *Renaissance Venice*, ed. J. R. Hale, Totowa, NJ, 1973, s. 47-90; Arbel, "A Royal Family, s. 132-133.

ki, Venedik Doçu'nun yeğeni olan Marco Sanudo da Kiklad adalarının üzerinde Nakşa Dükalığı'nı kurmuştur.²¹⁰ Nakşa Dükalığı'nın tarihinde Caterina Corner'in akrabalarına dair izler görülebilmektedir. 1362 yılında Fiorenza Sanudo dalle Carceri dükalığının tek yasal varisi ve küçük oğlu Nicolò dalle Carceri'nin nâibesi olarak tahtta sahip olmuştur. Nicolò'nun 1383 yılında ölmesiyle dükalığın yönetimi Fiorenza Sanudo'nun kuzeni olan Fiorenza ile evlenmiş ve Caterina Corner'in anne tarafından büyük dedesi Francesco Crispo²¹¹'ya geçmiştir. Caterina'nın dedesi Nicolò Crispo ise Sire ve Santorini adalarının lordu olmuştur. Nicolò, kardeşi Giovanni ile 1418 yılında dükalığın yönetimi konusunda mücadele etmişse de başarılı olamamıştır. Bu bilgilerden Caterina Corner'in ailesinin Ege'nin Yunan dünyası ile yakın bağlantılarının olduğu anlaşılmaktadır. Bölgede artan Osmanlı baskısı, burada bulunan güçler arasında evlilik yoluyla ittifak ilişkilerinin kurulmasına neden olduğu görülmektedir. Nicolò, kısa bir süre sonra Trabzon Rum İmparatoru IV. John'un kızı Eudokia Komnene ile evlenmiştir. Trabzon Rum İmparatoru'nun bir diğer kızı ise Uzun Hasan ile evlenmiştir.²¹²

Yukarıda belirtildiği üzere Venedik, zengin aristokratik tüccar ailelerden oluşan bir grup tarafından yönetiliyordu. Corner ailesi de Venedik'in önde gelen ailelerinden bir tanesidir. Aslen Padova'lı olan Corner ailesi, Venedik'in lagünlerin üzerinde kurulduğu yıllarda buraya taşınarak zaman içerisinde nüfuz kazanmıştır.²¹³ Corner ailesi mensupları uzun yıllar boyunca Venedik'in idari, askerî ve ticari tarihinde önemli rol oynamışlardır. Bu aile yıllar süren çalışmalarının sonucunda büyük bir servete sahip olmuştur. Adı geçen aileden tarih boyunca dört Doç çıkmıştır. Bu ailenin en önemli mensuplarından birisi 1329'de Konstantinapolis balyosu olan daha sonra 1347-1348 yıllarında ise Girit yöneticiliği yapan ve en son 1365-1368 yılları arasında Venedik Doçluğu görevini ifa eden Caterina'nın baba tarafından büyük büyük dedesi Marco Corner'dir.²¹⁴

²¹⁰ Giuseppe Gullino, "Caterina Cornaro: vincende familiari vicissitudini politiche", *Caterina Cornaro L'illusione del regno*, ed. Daria Perocco, Cierre Edizioni, Verona 2011, s. 15.

²¹¹ Peter Schreiner, "Crispo, Francesco", *DBI*, C. XXX, 1984, s. 804.

²¹² Caterino Zeno, *Dei Commentarii Del Viaggio di messer Caterino Zeno e delle guerre fatte nell'impero Persiano dal Tempo di Ussan Cassano in qua libri due*, ed. Francesco Marcolini, Venezia 1558, s. 9; Tufan Gündüz, *Uzun Hasan ve Fatih Mücadelesi Döneminde Doğuda Venedik Elçileri Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini'nin Seyahatnâmeleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006, s. 15; Schreiner, "Crispo, Francesco", s. 804-805.

²¹³ Mas Latrie, *H*, III, s. 814; Joachim, "Caterina Cornaro", s. 35.

²¹⁴ Andrea Navagero, "Historia Veneta italic sermone scripta ab origine Urbis usque ad annum MCDXCVIII", *Rerum Italicarum Scriptores*, ed. Lodovico Antonio Muratori, C. XXIII, Milan 1733, col.1049-1050; Giorgio Ravegnani, "Corner, Marco" *DBI*, C. XXIX, 1983, s. 251.

Corner ailesi, asil bir aile olarak devletin sadece siyasi ve askerî kademelerinde yer almamış, ticaretle de uğraşmıştır. Haçlı ruhuna sahip bir lider olan Kıbrıs Lusignan Kralı I. Pierre (1358-1369), Mısır'a kendi önderliğinde düzenlenmesini planladığı Haçlı Seferi'ne maddi destek sağlayabilmek için Avrupa seyahatine çıkmış ve birçok Avrupalı hükümdarı ziyaret etmiştir. I. Pierre, Venedik'e geldiğinde Doç Marco Corner'in kuzeni olan Federico'nun sarayında konaklamıştır. Diğer Avrupalı hükümdarlar I. Pierre'e yardım etmeye yanaşmazken, Corner ailesi mensubu olan Federico, I. Pierre'in düzenleyeceği sefere malî destekte bulunmayı kabul etmiştir. Corner ailesi, Kıbrıs kralına sundukları destekler neticesinde adanın güney bölgelerinde bulunan geniş ve verimli Episkopi (Piskopia) topraklarına ve burada birçok mülke sahip olma hakkını elde etmiştir. Bu tarihten itibaren Lusignan kralları ve Corner ailesi arasında uzun yıllar devam edecek olan ilişkiler başlamıştır. Böylece Kıbrıs adası Corner ailesinin ekonomik faaliyetleri için önemli bir merkeze dönüşmüştür.²¹⁵ Kısa zaman içerisinde Corner ailesi Kıbrıs'ta üretilen ürünleri Venedik'e ihraç etmeye başlamış, özellikle Kıbrıs tuzunun üretimi ve yurtdışına satışı konusunda adada tekel olmaya başlamıştır. Ayrıca Corner ailesi şeker değirmenlerinin idaresini ele geçirmekle kalmamış, sahip olduğu ticari bağlarla diğer Kıbrıs mallarını Venedik'e ihraç ederek bu ticaretten de büyük gelirler elde etmiştir.²¹⁶

XV. yüzyılda Marco Corner'in soyundan gelenler gerçekleştirmiş oldukları ekonomik faaliyetler neticesinde zenginleşerek siyasi pozisyonlar da elde etmiştir. Marco Corner'in torunu ve Caterina'nın büyük dedesi olan Giorgio Corner zamanında da Lusignan-Corner ilişkileri hızlı bir şekilde devam etmiştir.²¹⁷ Giorgio Corner, 1409-1432 yılları arasında devlet kademesinde çok önemli görevler almıştır.²¹⁸ Giorgio Corner'in Marco ve Andrea²¹⁹ adında iki oğlu bulunmaktadır. Marco ve Andrea, babalarının Kıbrıs'ta ihdas etmiş oldukları ticari yatırımları büyütmeğe çalışmıştır. İki kardeş babası gibi Doğu Akdeniz'de elde ettikleri geniş ticari ayrıcalıklarla önemli girişimlerde bulunmuş ve bu dönemde Kıbrıs ile Venedik arasında gerçekleşen ticarete söz sahibi olmuştur. Marco

²¹⁵ Mas Latrîe, *H*, III, s. 814-815; Ravegnani, "Corner, Federico, s. 179-180; ; Coureas, "Economy", s. 103-156, s. 111-112. 1458 senesinde Kıbrıs'ı ziyaret eden Padova'lı Kont Gabriele Capodilista, "... saat XXIII'te Episcopia adlı küçük köye ulaşılar. Tahmin ediyorum ki köy Cornero ailesinden bazı Venedikli beyefendilere aitti ve şeker üretimi yönünden zengindi..." demektedir. Bkz. Mas Latrîe, *H*, III, s. 76-77, Cobham, s. 35.

²¹⁶ Jacoby, "The Venetians in Byzantine, s. 82-84; Liana De Girolami Cheney, "Caterina Cornaro, Queen of Cyprus", *The Emblematic Queen: Extra-Literary Representations of Early Modern Queenship*, ed. Debra Barrett-Graves, Palgrave Macmillan, New York 2013, s. 10.

²¹⁷ Giuseppe Gullino, "Corner, Giorgio", *DBI*, XXIX, Rome 1983, s. 210.

²¹⁸ Gullino, "Corner, Giorgio", s. 211-212.

²¹⁹ Gabriele Capodilista 1458 yılında adaya gittiğinde Lefkoşa'da Andrea Cornero'nun evinde misafir olmuştur. Mas Latrîe, *H*, III, s. 76-77, Cobham, s. 35; Giosafat Barbaro, *Lettere al Senato Veneto di Giosafatte Barbaro ambasciatore ad Usunhasan di Persia*, ed. Enrico Cornet, Vienna 1852, s. 9-11.

Corner evlenmeden önce Lusignan kralı olan II. Jean ile siyasi ve ekonomik ilişkiler kurarak adada mülk ve toprak sahibi olmaya başlamıştır. Zaman içerisinde Marco ve Andrea Corner, kimi zaman Kral II. Jean'ın danışmanı, kimi zaman arkadaşı, kimi zaman da krallığa borç olarak kredi sağlayan kişiler olmuştur. Andrea Corner, II. Jean döneminde krallık denetçisi olarak atanırken, kralın ölümünden sonra iki üvey kardeş arasında yaşanan taht mücadelesinde Charlotte'un tarafını tutarak onunla Girne Kalesi'nin savunmasında da yer almıştır. II. Jacques, Girne Kalesi'ni teslim aldıktan sonra Marco ve Andrea Corner kardeşleri iyi bir şekilde karşılamış ve Andrea Corner'i yeniden Kıbrıs denetçiliği görevine atamıştır. II. Jacques, Andrea Corner'den çok miktarda altın ödünç almış bunun karşılığında Andrea çeşitli köyler ve ayrıcalıklarla ödüllendirilmiştir. Andrea Corner, uzun bir süre sarayın düzenli ziyaretçisi ve II. Jacques'ın yakın arkadaşı olmuştur.²²⁰

Marco Coner de, kardeşi Andrea Corner gibi Kıbrıs krallarıyla yakın ilişki kurmuştur. Lusignan Kralı II. Jean, Kıbrıs Krallığı'nın 1439'da 6.000 duka ve 1443 yılında 20.000 duka olan borçları karşılığında Marco Corner'e ipotek olarak Silicu, S. Thodaro ve Limnati köylerinin yanında bütün Borgers ve Camenoriachi dağını vermiştir.²²¹ Marco Corner 1444 yılında Trabzon Rum İmparatoru IV. John Comnenus'un kızı Eudokia ile evlenen Nicolò Crispo'nun kızı olan Fiorenza Crispo ile evlenmiştir ki, bu da Caterina'nın soyunun anne tarafından imparatorluk ailesine dayandığını göstermektedir.²²² Bu evlilik sonucunda çeyiz yoluyla Corner ailesine geçen mülkler ve zenginlikler onların Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'nde önemli bir itibara ve nüfuza sahip olmasını sağlamıştır. Corner ailesi ayrıca kendi soylarının Romalı General Scipio Africanus'un kızı Cornelia ve onun çocukları Gaius ve Tiberius Gracchus'tan geldiğini de iddia etmektedir.²²³ Asil soydan gelen Corner ailesi tarihsel süreç içerisinde Venedik'te zengin ve güçlü bir aile haline gelmiştir. Aslında iki kardeşin Kıbrıs'a gitmesinde Marco Corner'in kardeşi Andrea'nın Senato'nun

²²⁰ BMCVe, Mss. P. D. C. 2669/18; Mas Latrie, *H*, III, s. 820; George Boustrion, § 50; Florio Bustron, s. 382, 397; Domenico Malipiero, "Annali Veneti dall'anno 1457 al 1500", *Archivio Storico Italiano*, ed. F. Longo-A. Segredo, Ser. I, C. VII/II, Florance 1843-1844, s. 597; Magnante, "L'acquisto dell'isola, s. 96 n.6; Joachim, "Caterina, s. 62, 77; Arbel, "The Reign of Caterina Corner, s. 71.

²²¹ BMCVe, Mss. P. D. C. 2669/2, ff. 1 r. e v.

²²² BMCVe, Mss. P.D.C. 2669/4; Mas Latrie, *H*, III, s. 819; Magnante, "L'acquasito dell'isola di Cipro", s. 98 n. 1; Francesco Colasanti, "Caterina Corner, Regina di Cipro", *DBI*, C. XXII, 1979, s. 335; Giuseppe Gullino, "Corner, Marco", *DBI*, XXIX, Rome 1983, s. 251; Arbel, "A Royal Family, s. 135-136. Fiorenza Crispo 8 Aralık 1501'de vefat etmiştir. Bkz. Sanudo, *Diarii*, IV, s. 179.

²²³ Joachim, "Caterina, s. 77; Holly S. Hurlburt, "Body of Empire: Caterina Corner in Venetian History and Iconography," *Early Modern Women*, C. 4, 2009, s. 77; Lisa Hopkins, "Caterina Cornaro and the Colonization of Cyprus", *Colonization, Piracy, and Trade in Early Modern Europe: The Roles of Powerful Women and Queens (Queenship and Power)*, ed. Estelle Paranque, Nate Probasco, Claire Jowitt, Palgrave Macmillian, 2017, s. 98.

Zonta²²⁴ oylamalarında usulsüzlük yapması etkili olmuştur. Andrea Corner 1457’de iki yıllığına Venedik’ten sürülünce Marco ve Andrea Corner kardeşler Kıbrıs’a gitmiştir.²²⁵ Marco Corner kısa bir süre sonra Venedik’e dönerken, Andrea uzun bir süre adada kalmıştır.²²⁶ Andrea Corner, Kıbrıs’ta kaldığı süre içerisinde adada ailesinin yatırımlarını idare etmeye çalışmıştır. Venedik’e dönen Marco Corner, 1464 senesinde Venedik yönetimi tarafından Osmalılara karşı ittifak görüşmesi yapmak üzere Karamanoğullarına ve Uzun Hasan’a ulak olarak gönderilmiştir.²²⁷

Kıbrıs Kralı II. Jacques, Mağusa’yı Cenevizlilerin elinden almak için girdiği mücadele sırasında Kıbrıs’ta ailesinin ticaret işlerini yöneten Marco Corner’e yüklü miktarda borçlanmakla birlikte kız kardeşi Kraliçe Charlotte ile giriştiği taht mücadelesini kazandıktan sonra 1464 yılında Andrea Corner’in köylerinin de bulunduğu birçok mülke el koymuştur.²²⁸ II. Jacques’ın Kıbrıs denetçiliği görevini verdiği Andrea Corner’e neden böyle davrandığı konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak, Andrea Corner’in muhtemelen kardeşi Marco’nun devreye girmesiyle el konulan mülklerini kurtarabildiğini söyleyebiliriz.²²⁹

İlerleyen süreçte Venedik’in büyümesiyle aynı orantıda Corner ailesinin de büyüdüğüne şahit olmalıyız ki, bu doğrultuda Corner ailesi Kıbrıs, Nafplion, Eğriboz adalarında ve Dalmaçya sahillerinde önemli mülk ve çiftliklere ve Venedik’te bir saraya sahip olmuştur. Corner ailesi zaman içerisinde iki kola ayrılmıştır; Kıbrıs’ta bulunan Episkopi’deki yatırımları nedeniyle Corner ailesinin bu koluna *Corner Piscopia di San Luca* denilmiş, diğer kolu ise *Corner da San Cassian* olarak adlandırılmıştır. Caterina’nın mensubu olduğu Corner da San Cassian kolu, onun Kıbrıs kraliçesi olmasıyla *Corner della Regina* veya *Corner da Ca’ Granda* olarak anılacaktır.²³⁰ Corner ailesinin bu kolu, Caterina Corner’in II. Jacques ile evliliğinden sonra hızlı bir şekilde güçlenmiş ve büyümüştür.

²²⁴ Onlar Konseyi’nin bütün önemli toplantılarına katılan Zonta (ilave anlamındaki *agginta* veya *addizione*’nin Venedik dilindeki varyasyonudur) başlangıçta yirmi kişiden oluşmaktaydı. Bu sayı 1529’dan sonra on beşe düşmüş fakat şartlara göre zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Bkz. Ioanna Iordanou, *Venedik Gizli Servisi Rönesans’ta Bir İstihbarat Teşkilatı*, trc. Fatih Yücel, Kronik, İstanbul 2020, s. 40.

²²⁵ M, L, H, III, s. 820; Gullino, “Corner, Marco”, s. 252; Gullino, “Corner, Andrea”, s. 157.

²²⁶ Mas Latrie, H, III, s. 820; Hill, III, s. 632-634.

²²⁷ Marin Sanudo Il Giovane, *Le vite dei dogi, 1423-1474*, II, s. 42, 61; Hill, III, s. 623.

²²⁸ Venedik Senatosu’nun Jacques’ın Marco Corner ve Giovanni Cornaro Piscopia’nın ticari faaliyetleri ve adada bulunan mülklerine verdiği zararları kınayan şikâyeti için bkz. Mas Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 372. BMCVe, Mss. P. D. C. 2669/2, ff. 19 v-20 r, 37 r-37 v; M, L, H, III, s. 820.

²²⁹ Arbel, “A Royal”, s. 135; Arbel, “The Reign”, s. 72.

²³⁰ M, L, H, III, s. 815; Leto Severis, *Ladies of Medieval Cyprus and Caterina Cornaro*, Nicosia 1995, s. 131; Skoufari, *Cipro Veneziana*, s. 26.

2.1.1. Lusignan Hanedanlığı ve Venedik Cumhuriyeti Arasında Evlilik

İttifakı: Venedikli Bir Ailenin Kızı Olan Caterina Corner'in II. Jacques ile Evliliği (1473)

Caterina Corner'in Kıbrıs Kralı II. Jacques ile evlenmesi onun hayatındaki önemli dönüm noktalarından bir tanesi olduğu gibi bu evlilik Venedik Cumhuriyeti'nin gelecekte Kıbrıs'ta hâkimiyetinin de temel taşı oluşturmıştır. II. Jacques ve Caterina Corner arasında vuku bulan evlilik töreninin adanın Venedik idaresi altına giriş sürecine ne şekilde etkisinin olduğunu açıklamak konumuzu anlamak açısından oldukça önemlidir.

Kıbrıs Kralı II. Jacques'ın üvey kız kardeşi ile girişmiş olduğu taht mücadelesinin adanın ekonomisini derinden etkilediğine hiç şüphe yoktur. Kıbrıs kralı, bu iç savaşın ardından daha birçok problemle mücadele etmek zorunda kalmıştır. Muhtelif zamanlarda birçok salgınlara, kuraklıklara, depremlere ve çekirge istilalarına maruz kalan Kıbrıs'ta II. Jacques döneminde veba salgını ve çekirge istilası yaşanmış ve ada nüfusu üzerinde ekonomik yönden büyük bir yük oluşturmıştır. Kıbrıs adasında tarımla uğraşan insanların karşılaşmış olduğu en büyük problem ise yağışın az olduğu senelerde meydana gelen kuraklıktır. 1469 yılında birçok insan açlıktan ölmüş ve bundan dolayı II. Jacques, yurtdışından buğday ithal etmek zorunda kalmıştır. 1470 yılında ise adada iki buçuk sene devam etmiş olan veba salgını patlak vermiş ve yaşanan bu felaketlerden dolayı adanın nüfusunun çoğunluğu ölmüştür. Kral II. Jacques, sarayından bazı kişilerle beraber bu salgından korunmak için başkentten ayrılarak Akaki'ye yerleşmiştir.²³¹ 1473 yılında bu defa çekirgelerin Kıbrıs'ı istila ettiği görülmektedir. Malpiero, 23 Ağustos 1473 tarihinde Venedik'e gönderilen mektuplarda "Çekirge kuşları/Muhammed kuşları" isimli kuşların çekirgeleri yok ettiği, II. Jacques'ın bu kuşları topladığına inanılan sudan bir miktar adaya getirmesi için iki Ermeni'yi İran'a gönderdiğinden bahsetmektedir.²³² 24 Eylül 1474'te Venedik'e gönderilen tahıl sevkiyatında çekirgelerin bir yıl önce yol açmış olduğu yıkımdan söz edilmiştir.²³³ İç savaş sonrasında yaşanan kriz, çekirge istilası, kıtlık ve veba sonucunda artan ekonomik sıkıntıların yanı sıra Charlotte destekçilerinin devam eden entrikaları II. Jacques'ın her zaman tetikte olmasını gerektirmiştir.

²³¹ Hill, III, s. 645

Malipiero, "Annali Veneti, II, s. 604; M. L. H, III, s. 392 n. 2; Hill, III, s. 645-646; Purcell, *Cyprus*, s. 144 Joachim, "Caterina Cornaro, s. 73. Aynı yöntemle Kral Janus döneminde de başvurulmuştur. Bkz. Hill, II, s. 464.

²³³ M. L. H, III, s. 392.

II. Jacques, Memlûklere ait askerlerin yardımıyla Mağusa'yı Cenevizlilerden almasıyla adanın siyasi birliğini sağlamıştır. Ancak kral adada hâlâ güçlü ve sağlam bir yönetime sahip olamamıştır. II. Jacques, adada yönetimini kurmaya çalışsa da dışarıdan gelebilecek saldırıları bertaraf etme konusunda kendisini tam anlamıyla rahat hissetmemiştir. Kıbrıs kralı her ne kadar Memlûklerle iyi ilişkilere sahip olsa da Memlûk askerlerinin yardımı olmadan krallığının zayıfladığını ve güç kaybettiğini düşündüğü için kendisine güçlü bir müttefik arama telaşına kapılmıştır. Çünkü II. Jacques, Memlûklerin her an tacı kendisinden alıp Charlotte'a vermeleri ihtimalini hiç aklından çıkarmamıştır. Özellikle Akdeniz'de Türklerle savaş halinde olan Venedik için Türk nüfuzunun her geçen gün artmakta olduğu bu dönemde Memlûk sultanının haraçgüzârı olan adayı Osmanlılara karşı koruyup koruyamayacağı da bilinmemekteydi. Türklerden gelebilecek muhtemel akınlardan korkmakta olan II. Jacques yeni bir siyasi evliliği kendisi için tek kurtuluş yolu olarak görüyordu. İlk olarak ele geçirmiş olduğu Kıbrıs Krallığı'nı meşrulaştırma ve siyasi kariyerini güvence altına alma yollarını arayan II. Jacques, 1466 yılında yapmak istediği evlilik konusunda tavsiye alması ve bazı diğer konuları görüşmesi için Lefkoşa Başpiskoposu William (Guillaume) Gonème'u Venedik'e göndermiştir. Charlotte, Cenevizliler ve Osmanlı Devleti'ne karşı kendisini savunmasız hissettiğinden dolayı evlilik yoluyla kuvvetli bir gücün finansal ve politik desteğini arkasına almayı amaçlayan II. Jacques, askerî deneyime ve başarıya sahip bir yönetici olmasına rağmen gayrimeşru bir kral olduğu için tek başına tahttaki konumunu güvence altına alma konusunda yetersiz kalıyordu. Bu nedenle çeşitli ittifak arayışına da başlamıştı. Her ne kadar Memlûk sultanı kendisini desteklese de II. Jacques, batıdan destek alması gerektiğinin farkındaydı. O dönemde Cenevizlilerin en büyük rakibi olan Venediklilerin kendisine yardım edebileceğini düşünen II. Jacques, Türklere karşı düzenlenecek saldırı için birisinin yapımı devam etmekte olan altı kadirga ve 500 şövalyeyi Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan ittifaka göndereceğini ve adadaki Venedikli tüccarlara iyi muamelede bulunulacağını elçisi William (Guillaume) Gonème aracılığıyla Venedik yönetimine bildirmiştir.²³⁴

Bu arada Venedik Senetosu II. Jacques'a evliliği konusunda Roma'da sürgün olarak bulunduğu sırada 12 Mayıs 1465 tarihinde ölen, son Bizans İmparatoru XI. Constantine Palaeologus'un (1449-1453) kardeşi Mora Despotu Thomas Palaeologus'un Roma'da

²³⁴ ASVe, SDS, Reg. XXIII, 18 r. e v.; M. L. H, III, s. 173-175; George Bustronios, § 96; Hill, III, s. 628-629.

Kardinal Bessarion²³⁵, un himayesinde bulunan ikinci kızı Zoe/Sophia'yi önermiştir.²³⁶ Zoe/Sophia, aynı zamanda II. Jacques'ın üvey annesi Elena Paleologo'nun da kuzeniydi. Hurlburt'a göre iki aile arasında gerçekleşecek olan ittifak ilişkileri Osmanlı istilasını önlemeye yardımcı olacak ve Palaeologların Osmanlıların fethiyle kaybedilen Akdeniz topraklarını geri kazanmalarına olanak verecektir.²³⁷ Venedik Senatosu'nun Kıbrıs kralına evlilik için Caterina Corner yerine, Zoe/Sophia'yı önermesi Venedik'in bu dönemde II. Jacques ve Caterina Corner'in evliliği konusunda herhangi bir düşünce ve plana sahip olmadığını açıkça göstermektedir.

II. Jacques, evlilik konusunda Venedik'in önerdiği Zoe/Sophia için hemen girişimlere başlamıştır. II. Jacques'ın Papa'nın kendisini Kıbrıs kralı olarak taçlandırmasını ve Venedik Senatosu'nun önermiş olduğu Zoe/Sophia ile evlilik konularını müzakere etmesi için William (Guillaume) Gonème'in halefi olan Lefkoşa Başpiskopos'u Louis Perez Fabrigues'i 1466 yılında Roma'ya göndermiştir.²³⁸ Fakat Papa II. Paul, evliliğin gerçekleşmesi konusunda istekli davranmamış ve II. Jacques'ın Kıbrıs'ın resmî kralı olarak tanınması teklifini krallığın resmî varisi olan Kraliçe Charlotte'un hâlâ hayatta olması ve II. Jacques'ın Memlûklerle dostane ilişkiler kurmasını bahane ederek kabul etmemiştir.²³⁹ Papa'nın olumsuz cevabınının Kıbrıs'a ulaşmasından sonra Kral II. Jacques, ona karşı düşmanca bir tavır takınmış ve aldığı bir kararla Fransız veya Savoy gemilerinin adanın yakınına gelmesini yasaklamıştır. Bu karar, ilerleyen zamanlarda kralın eşi Caterina Corner ve Venedikliler döneminde daha da titiz bir şekilde uygulanmaya devam etmiş ve tam otuz yıl yürürlükte kalmıştır.²⁴⁰ Papalık, Kıbrıs kralını tanımadığı için adanın savunmasında ihtiyaç duyulacak ekonomik gelirlerin sağlandığı dini vergiler ve endüljans gelirlerden yoksun kalmıştır.²⁴¹

Sonuç olarak planlanan bu evlilik gerçekleşmemiş ve Zoe/Sophia Palaeologus daha sonra Moskova Knezliği Prensi III. Ivan ile evlenmiş ve Sophia Palaiologina adını almıştır.

²³⁵ George Bustronios, kardinalin adına Nicaeas demektir. Bkz. George Bustronios, § 96. Florio Bustron, ise Niceo demektir. Bkz. Florio Bustron, s. 432.

²³⁶ ASVe, SDS. Reg. XXIII, 18 r. e v.; M. L. H, III, s. 173-175; George Bustronios, § 96; Hill, III, s. 628-629.

²³⁷ Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 30.

²³⁸ George Bustronios, başpiskoposun adını vermiyor, bkz. § 96. Florio Bustron, s. 432 ve Stephan de Lusignan, § 417-419'da Papa olarak II. Pius'u ve başpiskopos olarak Louis Perez Fabregues'in isimlerini vermektedir. Ancak II. Pius 1464 yılında ölmüştür. Louis Perez Fabregues ise 1471 yılında başpiskopos olmuştur. Burada George Bustronios 1471 olarak verdiği tarihi yanlış vermiştir. Florio ve Lusignan'da bahsi geçen papa, büyük ihtimalle Venedikli bir soylu olan II. Paul'dir.

²³⁹ George Boustronios § 96; Stephen de Lusignan, § 417-418; Florio Bustron, s. 432; Hill, III, s. 575-579, 630-631.

²⁴⁰ Stephen de Lusignan, § 419.

²⁴¹ Nicholas Coureas, "King James II of Cyprus and the Hospitallers: Evidence from the Livre des Remembrances", *The Military Orders 5: Politics and Power*, ed. Peter Edbury, Ashgate 2012, s. 119.

Bizans İmparatorluğu'nun 1453'te yıkılmasından sonra bu evlilik vesilesiyle Bizans İmparatorluğu'nun çift başlı kartal sembolü Ruslara geçmiş ve Moskova'nın "Üçüncü Roma" olduğu inancı buradan yayılmıştır.²⁴² Bu evlilik sayesinde Rusların Ortodoks inancını benimseme süreci de eş zamanlı olarak başlamıştır.

Venedik'in düşmanları olan Napoli, Milano, Floransa ve Papalık, Charlotte'u tahtını geri alabilmesi için ciddi bir şekilde desteklemiştir. Venedikliler ise Kıbrıs Krallığı, Karamanoğulları Beyliği ve Akkoyunlu Devleti hükümdarı Uzun Hasan ile beraber ortak düşmanları olan Osmanlı Devleti'ne karşı müttefik olmuştur.²⁴³ Bu nedenle II. Jacques, mevcut şartlar içinde Venediklilerle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Kıbrıs Kralı, Charlotte'un destekçilerinin entrikalarını tam anlamıyla durduramaması nedeniyle sürekli tetikte olması gerekiyordu. Bu durumda, üvey kız kardeşinin tahtı ele geçirmek için girişebileceği eylemlere karşı kendisini destekleyebilecek sağlam bir müttefik sayesinde egemenliğini güvence altına alacağına inanan Kıbrıs Kralı için ufukta görünen tek destek Venedik ile kurulacak bir ittifaktı. Bunun için de ancak Venedikli bir ailenin kızıyla evlenilerek antlaşma güvence altına alınabilirdi. Bu nedenle, II. Jacques, Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs ile uzun yıllardır devam edegelen ilişkilerini de göz önünde bulundurarak Venedikli bir gelin ile evlenme fikrine sıcak bakmıştır.²⁴⁴ Venedik de Venedikli soylu bir hanımefendinin Kıbrıs Kralı ile evlenmesinin ülkenin itibar, şan ve şerefine katkıda bulunmasının yanında ülkenin Doğu Akdeniz ile olan ticaretine fayda ve kolaylık sağlayacağını düşünüyordu.²⁴⁵

Lusignan Kralları Orta Çağ boyunca hiçbir zaman Venedik'le evlilik ittifakı kurmamıştı. Ancak iki tarafın çıkarlarının örtüşmesi sonucunda Kıbrıs Kralı II. Jacques ve Caterina'nın evlilik stratejisi ortaya çıkmıştı. Kısa zaman içerisinde II. Jacques'ın yakın adamlarından biri konumuna gelen Caterina'nın amcası Andrea, Kıbrıs kralının yeğeni Caterina ile evlenmesi teklifini krala sunmuştur.²⁴⁶ Andrea Corner büyük ihtimalle böyle bir

²⁴² Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, s. 527. Eğriboz'un Osmanlı Devleti'nin eline geçmesinden sonra Papa IV. Sixtus, Türklere karşı bir haçlı seferi düzenlemeyi amaçlamıştır. Bunu sağlamak için birçok Avrupa ülkesiyle görüşme gerçekleştirmiştir. Moskava Dükalığı, Bizans İmparatorluğu'nun meşru hak sahibi olan Mora Despotu Thomas Paleologos'un kızı Zoe ile III. Ivan'ın evlenmesi durumunda gerçekleşecek olan haçlı seferine katkı sağlayacağı koşulunu öne sürmüştür. III. Ivan'ın vereceği çeyiz gerçekleşecek olan sefer için kullanılacaktı. Ancak gerçekleşen evlilikten sonra III. Ivan, Papa'ya destek vermeyi kabul etmemiştir. Bkz. Liliu Pilat-Ovidiu Cristea, *The Ottoman Threat and Crusading on the Eastern Border of Christendom during the 15th Century*, Leiden 2018, s. 135-137. Kenneth M. Setton, *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, C. II, Philadelphia 1978, s. 318-319.

²⁴³ Mas Latrie, *H*, III, s. 316-320; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yay., İstanbul 1971, s. 320.

²⁴⁴ Hill, III, s. 632.

²⁴⁵ M. L., *H*, III, s. 330.

²⁴⁶ Giuseppe Gullino, "Corner, Andrea", *DIB*, s. 158.

evliliğin gerçekleşmesi durumunda Venedik Doğu'nun Zonta seçimlerinde yapmış olduğu usulsüzlüğü affedebileceğini ve Doç'un lütfuna haiz olabileceğini düşünmüştür.²⁴⁷

2.1.2. II. Jacques'ın Gıyaben Caterina Corner ile Venedik'te Evlenmesi (1468)

Venedik'in II. Jacques'ın evlilik meselesini desteklemesi Venedik'in emperyal genişleme politikasının da bir sonucu idi. Venedik, sözü edilen evlilik neticesinde doğu ve batı ticareti için önemli bir yere sahip olan Kıbrıs'ta hatırı sayılır bir güce erişecekti ki, Venedik'in zamanla Kıbrıs Lusignan Krallığı'na vermiş olduğu bu askerî, siyasi ve ekonomik destek ada üzerindeki nüfuzunu yaklaşık bir asır daha devam ettirmesine yardımcı olacaktı. Akdeniz'deki politik ağırlığını güçlendirmeye çalışan Venedik yönetimi ile ekonomik çıkarlarını düşünen Corner ailesinin kesiştiği ortak nokta ise Caterina Corner olmuştur. Venedikli aristokrat Marco Corner ve Fiorenza Crispo'nun kızı olan Caterina Corner, Konstantinopolis'in Türklerin eline geçmesinden bir sene sonra, 25 Kasım 1454'te San Caterina gününde Venedik'te dünyaya gelmiştir. Çocukluk dönemini Venedik'te geçiren Caterina Corner, 10 yaşına geldiğinde Padova'da bulunan San Benedetto Veccio Manastırı'na eğitim için gitmiştir.²⁴⁸ Caterina'nın Violante, Cornelia, Marietta, Bianca ve Lucia, adında beş kız kardeşi Luke ve Zorzi (Giorgio) adında da iki erkek kardeşi vardır. Kızlar, Caterina gibi Padova'da bulunan Benedetto manastırında eğitim alırken; erkekler askerî akademiye gitmiştir.²⁴⁹

Bir kralın evlilik için bir Venedik vatandaşının kızına talip olması Venedik soyluluğunun değerini de arttıracak ve Corner ailesine birçok ekonomik avantaj ve siyasi itibar sağlayacaktır. Corner ailesinin bir kraliyet ailesi üyesi ile evlilik bağı kurması onun Venedik toplumu içerisindeki statüsünü de yükseltecektir. Ayrıca Corner ailesi bu evlilikle Kıbrıs Krallığı'ndaki konumunu güçlendirmekle kendisine ekonomik olarak fayda sağlamış olacaktır. II. Jacques ise Lusignan Krallığı tahtı üzerinde hak iddia eden üvey kardeşi Charlotte'a karşı kendi pozisyonunu güçlendirecektir. II. Jacques'ın isteği üzerine gerçekleşecek olan evliliğin mantığı çok basitti; Kıbrıs'ın donanması yoktu ve Venedik ona bir tane verebilirdi. Venedik ise Kıbrıs'ta sağlam bir şekilde kendi nüfuzunu kurmaya

²⁴⁷ Magnante, "L'acquasito dell'isola di Cipro", s. 97; Gullino, Corner, Andrea, s. 158.

²⁴⁸ Attilio Centelli, *Caterina Cornaro e il suo regno*, Venezia, Ongania 1892, s. 54; Colasanti, "Caterina Corner, s. 335; Santa Caterina günü 25 Kasım'dır. M.L. H, III, s. 445-449; Hill, III, s. 632'de; Horatio Forbes Brown, *Studies in Venetian History*, C. I, London 1907, s. 261.

²⁴⁹ Cheney, "Caterina Cornaro, Queen of Cyprus", s. 11; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 39.

çalışacaktı.²⁵⁰ Kıbrıs'ı 1482 senesinde ziyaret edecek olan Paulus Walther, bu durumu açıkça dile getirmiştir.²⁵¹ Diğer bir deyişle Caterina, Kıbrıs'ın doğal kaynaklarıyla, II. Jacques ise Venedik'in gemileriyle evleniyordu. Iorga'ya göre II. Jacques ve Caterina'nın evliliği sadece bir entrika idi. Yani Venedik bu evlilikle Kıbrıs'ı San Marco'nun bayrağı altına almaya çalışıyordu.²⁵² Her ne olursa olsun Caterina ana vatanının emellerini gerçekleştirmede çok önemli bir rol oynayacaktı.

Ek olarak Kıbrıs Kralı'nın adada faaliyet gösteren Corner ailesine olan 25.000 duka borcunun II. Jacques'ın Caterina ile evlenmesinde etkili olduğu söylenebilir.²⁵³ 1463-1479 yılları arasında devam edecek olan Osmanlı-Venedik savaşının II. Jacques ve Caterina Corner'in evliliğinin konuşulmaya başlandığı dönemde tüm şiddetiyle devam ettiği gerçeği de unutulmamalıdır. Venedik'in gerçekleştirecek olan evlilik sayesinde Doğu Akdeniz'de Kıbrıs adası gibi bir üsse sahip olacak olması oldukça önemlidir. Venedik'in emellerinin gerçekleşmesine yardımcı olacağından vuku bulacak olan evliliğin Venedik tarafından planlanmış olması muhtemeldir. Ayrıca, II. Jacques, her ne kadar bu evliliğin gerçekleşmesini istemiş olsa da Osmanlı Devleti'nin savaş içerisinde olduğu Venedik ile kuracağı yakın ilişkinin Türklerin adaya saldırmasına neden olabileceği ihtimaline karşı Venediklilere temkinli bir şekilde yaklaşmış da olabilir. Ayrıca bu evlilik adada ikamet eden Venedik karşıtlarının Kıbrıs kralıyla daha yakın ilişki kurmasına da neden olmuştur. Adadaki Venedik karşıtı grup II. Jacques'a Venedik yerine Napoli Krallığı ile olan ilişkilerini geliştirmesini istemişlerdir. Çünkü Katalan kralı V. Alfonso'nun (1416-1458) 1442 senesinde Napoli'yi ele geçirmesiyle Sicilya, Sardunya ve Güney İtalya, Aragon Krallığı'nın kontrolü altına girmiştir. V. Alfonso'nun gayrimeşru oğlu olan I. Ferdinand (1458-1494) ise 1458 yılında tahta oturduktan sonra zikredilen bölgeleri yönetmiştir I. Ferdinand, İtalya'nın güneyinin kontrolünü tamamen ele geçirdikten sonra Aragon Krallığı'nın hâkimiyet alanını Balkanlara ve Doğu Akdeniz'e doğru genişletmek istemekteydi.²⁵⁴

²⁵⁰ Malipiero, "Annali Veneti, s. 598; Ilaria Pagani, "Caterina Cornaro regina di Cipro Mitografia di una regina dalla Repubblica di Venezia al Risorgimento italiano", *Studi sull'Oriente Cristiano*, 16-2, 2012, s. 141; Monter, *The Rise of Female Kings*, s. 81.

²⁵¹ *Excerpta Cypria nova*, s. 112.

²⁵² Nicolae Iorga, *France de Chypre*, Les Belles Lettres, Paris 1966, s. 91-93.

²⁵³ Arbel, "The Reign of Caterina Corner, s. 67-68.

²⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. David S. H. Abulafia, *The Western Mediterranean Kingdoms 1200-1500: The Struggle for Dominion*, Longman, London 1997, s. 223-225; Turan, *Türkiye-İtalya*, s. 560-564.

Kıbrıs'taki Venedik karşıtı grup da uzun zamandan beri Kıbrıs Kralı II. Jacques'ın Napoli Krallığı ile evlilik ilişkisi kurmasını gündeme getirmekteydi. Fakat II. Jacques'ın 1472 yılında Caterina Corner ile evlenmesiyle Venedik karşıtlarının bu planları suya düşecekti. Nihayetinde, II. Jacques, Marco Corner'in kızı Caterina ile evlenmeye karar vermiş ve Caterina'nın portresini istemiş, bunun üzerine ünlü bir ressam tarafından yapılan portre Kıbrıs'a gönderilmiştir.²⁵⁵

Portreyi gören ve aşık olan II. Jacques, Caterina ile evlilik müzakerelerini yürütmesi için 1467 yılında Sir Flippo Mistachiel'i²⁵⁶ Venedik'e elçi olarak göndermiştir.²⁵⁷ Uzun süre devam eden görüşmeler neticesinde Venedik yönetimi Caterina'nın II. Jacques ile evlenmesine onay vermiştir. Venedik yönetimi, Caterina Corner'i eşi olarak istediğini belirten Kıbrıs Kralının elçisine “Sana bu kızımızı asilzademizin kızı olarak değil, San Marco'nun kızı olarak veriyoruz...” cevabını iletmiştir. Yani Venedik Cumhuriyeti Caterina'ya *Cumhuriyet'in kızı* unvanını vermiştir.²⁵⁸ Venedik'in Caterina'yı kızı olarak evlat edinmesinin nedenleri tabi ki başka idi ki, birkaç yıl içinde yaşanacak olaylar bu nedenleri açıkça ortaya koyacaktı. Yani Venedik'in böyle bir söylemde bulunmakla Kıbrıs üzerinde yasal bir talepte bulunmaya hak kazanmayı amaçladığı, II. Jacques'ın veliahtsız bir şekilde ölmesi durumunda Caterina'nın Kıbrıs Krallığı'nın varisi olma hakkı kazanmasını istediği görülecekti. Ayrıca Venedik, Caterina'yı evlat edinerek Kral II. Jacques ile Venedikli bir asil ailenin kızı olan Caterina'nın statüsünü eşit seviyeye getirmeyi amaçlıyordu.

Gelişmeler sonucunda alınan karar gereği Caterina, Corner ailesinin Venedik'in San Polo bölgesinde bulunan sarayından Dükler Sarayı'na kırk asil hanımefendinin refakatinde 30 Temmuz 1468'de ulaşmış ve Dükler Sarayı'nın Maggior Consiglio Salonu'nda birçok diplomatik temsilci ve Venedikli asilzadenin katıldığı törende Doç Christophoro Moro II.

²⁵⁵ Malipiero, “Annali Veneti, II, 597-598; Samuele Romanin, *Storia documentata di Venezia*, Pietro Naratovich, Venezia 1856, C. IV, 358 -364; Clara Erskine Clement, *Venice: The Queen of the Adriatic*, Estes and Lauriat, Boston 1893, s. 228; Hill, III, s. 633-634. Bkz. Arbel, “The Reign of Caterina Cornaro, s. 67-85. Antoine Colbertaldi d'Asolo, Caterina'nın portresini Darius de Trévisé'nin yaptığını belirtmektedir. Bkz. M. L, H, III, s. 446 n. 7.

²⁵⁶ II. Jacques, 1468 senesinde kendisine Chieglia ve Charchia köylerinin imtiyazını vermiştir. Bkz. Florio Bustron, s. 421.

²⁵⁷ George Boustronios, § 97; Stephan de Lusignan, § 420; Mas Latrie, H, III, s. 176-178; Hill, III, s. 634. Florio Bustron, yanlışlıkla elçinin ismini Philip Podocataro olarak vermektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 432-433. E. S. Brooks, Caterina ve II. Jacques'ın evlilik sürecini ve sonrasını hikâyeleştirerek anlatmaktadır. Bkz. E.S. Brooks, *Historic Girls: Stories of The Girls Who Have Influenced The History of Their Times*, G. P. Putnam's Sons, New York 1887, s. 134-152.

²⁵⁸ Stephan de Lusignan, § 421; Mas Latrie, H, III, s. 182. Toskana Dükü Francesco de Medici ile 1579'da evlenen Bianca Cappello'ya aynı onura mazhar olmuştur. Bkz. Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 40.

Jacques'ın gıyabında, II. Jacques ve Caterina'yı evlendirmiştir.²⁵⁹ Caterina'nın babası Caterina'ya çeyiz olarak pahalı mücevherler ve 100.000 duka para vermiştir.²⁶⁰

Bu arada Caterina'nın henüz 14 yaşında olması nedeniyle Venedik yönetimi gelinin 18 yaşına gelene kadar Venedik'te kalmasına ve 18 yaşına girdikten sonra Kıbrıs'a gitmesine karar vermiştir. Gerçekleşen evlilik sayesinde adanın Venedik'in idari mekanizmasına girmesi sağlanırken, II. Jacques da evlilikten ekonomik olarak büyük faydalar elde etmiştir. Andrea Corner'in tavsiyesi üzerine Marco Corner'in kızı Caterina Corner ile evlenen II. Jacques, gelinin babası Marco Corner ile borçlarının iptalini içeren bir antlaşma yapmıştır. Kıbrıs'ın 25.000 duka olan borcu Caterina'nın 61.000 duka olan çeyizinden düşülmesiyle borç sorunu çözülmüştür.²⁶¹ Marco Corner'in kızı Caterina Corner'e ikram ettiği kayda değer çeyizin, II. Jacques'ın Venedik'e olan borçlarını ortadan kaldıracak nitelikte olduğu görülmektedir.

2.1.3. II. Jacques'ın Yeni Evlilik Arayışları ve Venedik Yönetimi'nin Bu Duruma Tepkisi

II. Jacques'ın gıyabında gerçekleşen evlilik töreni sırasında henüz on dört yaşındayda olan ve on sekiz yaşına ulaştığında Kıbrıs'a gitmesine karar verilen Caterina'nın dört yıl gibi uzun bir süre Kıbrıs'a gitmeyecek olması nedeniyle II. Jacques'ın bu süreç içerisinde bir fikir değiştirme ve başka bir evlilik arayışına girme ihtimali Venediklileri oldukça huzursuz eden bir konu olmuştur. Çünkü uzun zamandır adada bulunan Napolililer, Sicilyalılar ve Katalanalar, Venedik'in adada bu evlilik yoluyla nüfuz ve güç sahibi olmasından rahatsız olmuşlar ve giderek artan bu Venedik tehlikesini önleyebilmek için bazı girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimler üzerine Napoli Kralı I. Ferdinand, Kıbrıs Kralı'nın Caterina Corner ile evlenme fikrini değiştirmeye çalışmış ve II. Jacques da akrabalık bağıyla Venedik'e çok fazla ödün vermekten ve himaye altına girmekten pişman olarak başka bir evlilik arayışına girmiştir. Venedik Senatosu II. Jacques'ın yeni bir evlenme arayışına

²⁵⁹ Mas Latrie, H, III, p. 182; Malipiero, "Annali Veneti, II, s. 597-598; Hare, *Venice*, s. 49; Cheney, "Caterina Cornaro, s. 16. Navagero, evlilik tarihini 10 Temmuz 1468 olarak vermektedir. Bkz. Navagero, "Historia, col. 1127; Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 35.

²⁶⁰ Malipiero, "Annali Veneti, II, s. 598; Navagero, "Historia, col. 1127; Marin Sanudo Il Giovane, *Le vite dei dogi*, c. II, s. 100; George Bustronios, § 97; Florio Bustron, s. 432-432; Stephan de Lusignan, § 421; Sanudo, *I diarii*, X, s. 744.

²⁶¹ Magnante, "L'acquasito dell'isola di Cipro", s. 98 n. 1; Arbel, "A Royal Family, s. 135-136; Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 34. Pietro Bembo, Marco Corner'in kızı Caterina'yı II. Jacques ile 1.000 altın sterlin çeyiz ödeyerek evlendirdiğini belirtmektedir. Bkz. Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 41.

girdiğini öğrenince öncelikle bu durumu fazla ciddiye almamış; ancak Napoli Kralı I. Ferdinand'ın girişimlerinin ciddiyetini fark ettikten sonra hemen olaya müdahale etmeye karar vermiştir. Hal böyle olunca Venedik Senatosu, Kıbrıs Kralı'nı 18 Mayıs 1469'da Venedik ile yapmış olduğu anlaşmayı iptal etmemesi konusunda uyarmış, hatta uyarı mektubunun ivedilikle Kıbrıs kralına iletilmesini istemiştir.²⁶² Venedik Senatosu Kıbrıs Kralı'nı mektupla uyarırken diğer yandan adayı himayesi altına almak için bazı yeni girişimlerde bulunmaya da devam etmiştir. Venedik Senatosu'nun Kıbrıs elçisine 10 Temmuz 1469'da gönderdiği cevapta Venedik Cumhuriyeti'nin II. Jacques'ı ve Kıbrıs adasını koruması altına alması gerektiği belirtilmiştir.²⁶³

Bu arada Kıbrıs yönetiminin Venedik ile evlilik yoluyla kurulmuş olan antlaşmayı bozmaya yönelik düşüncelerinin arttığına dair haberler Venedik'e ulaşmaya devam etmiştir. Venedik Senatosu bu haberlere bir son verebilmek amacıyla 9 Haziran 1469'da Dominico Gradenico'yu Kıbrıs'a elçi olarak göndermeye karar vermiştir.²⁶⁴ Venedik Senatosu, "Kıbrıs yönetiminin kutsal evlilik bağına bozmamasını, Venedikli tüccarların eski ayrıcalıklarını ve çıkarlarını korumasını, Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs Kralı'nı ve adasını koruması altına almaktan mutlu olacağını" Kıbrıs Kralı'na iletmesi için elçi Dominico Gradenico'yu 20 Temmuz 1469'da Kıbrıs'a göndermiştir. Adayı koruması altına alma fikrini krala açıkça belirten Venedik yönetimi, Gradenico Kıbrıs'a ulaştıktan sonra Kıbrıs Krallığı'nın bir elçisiyle birlikte Rodos'a giderek Chorlatte ile de anlaşmaya varmasını istemiştir.²⁶⁵ Venedik Senatosu elçisine vermiş olduğu bu son talimat ile II. Jacques'ın yeni bir evlilik girişiminde bulunmamasını garanti altına almak istemiştir. Venedikliler aksi takdirde Charlotte ile iletişime geçilerek kendisini tahtından edebileceklerini Kıbrıs Kralı'na göstermek istemiştir.

Venedik yönetimi her ne kadar Kıbrıs yönetimini bu şekilde açıkça uyarsa da Kıbrıs Kralı Napoli Kralı ile görüşmelere devam etmiştir. Buna bağlı olarak, 9 Ağustos 1469 tarihinde Venedik Doğu'nun emriyle silahlanan Dominico Gradenico, 4 Ekim 1469'da iki taraf arasında yapılan anlaşmayla Kıbrıs'ı resmen Venedik'in koruması altına almıştır. Venedik, Gradenico'yu Kıbrıs'ın bütün mirasçılarını, topraklarını ve tebaasını Memlûk Devleti ve kralın kendi gemileri hariç diğer güçlere karşı savunmakla görevlendirmiştir. II.

²⁶² ASVe, SDS, reg. XXIV, reg. 15 v.- 16 r.; Mas Latrie, *H*, III, s. 307-310; Magnante, "L'acquisto dell'isola di Cipro", s. 99-103; Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 36.

²⁶³ ASVe, SDS, reg. XXIV, reg. 31 v.-32 r. (84-85)

²⁶⁴ ASVe, SDM, reg. IX, 10 r.; M, L, H, III, s. 311-312; Clement, *Venice: The Queen*, s. 229.

²⁶⁵ ASVe, SDS, reg. XXIV, reg. 35 r. e v.; Mas Latrie, *H*, III, s. 311-315.

Jacques, Venedik'in Donanma Başkomutanı'nın isteğiyle donanmadan iki silahlı kadırganın masraflarını en fazla üç ya da dört ay boyunca üstlenmeyi taahhüt etmiştir. Bunlara ek olarak, Venedik, Kıbrıs limanlarında gerçekleştireceği ticari faaliyetler için vergi muafiyeti de elde etmiştir. Ayrıca II. Jacques'tan, Memlûk Devleti hariç, Venedik'in savaşta olduğu herhangi bir devlete ait gemilerin Kıbrıs limanlarına girmesi ve limanlardan malzeme almasına izin vermemesi istenmiştir.²⁶⁶ Görüldüğü üzere Venedik Cumhuriyeti, resmî ve etkin bir şekilde Kıbrıs Kralı'nı destekleyeceğine dair güvence vermiştir. Kıbrıs limanlarına gelen Memlûk gemilerine izin verilmesinin nedeni adanın 1426 yılından bu yana Memlûk himayesi altında olması veya Venedik Cumhuriyeti ve II. Jacques'ın Memlûkleri karşılarına almamak istemeleri olabilir.

Yukarıda da zikredildiği gibi Kıbrıs Krallığı'nın Corner ailesine olan borçları ve Ege Denizi'nin en önemli adalarından bir tanesi olan Eğriboz²⁶⁷ adasının 4 Temmuz 1470'de Türklerin eline geçmesi II. Jacques'ın Venedik ile daha yakın bir ilişki kurmasına sebebiyet vermiştir.²⁶⁸ Venedik Cumhuriyeti, artan Türk tehdidine karşı 22 Aralık 1470 tarihinde Napoli Kralı ve İtalya prensleri ile yakın zamanda bir antlaşma imzalamıştır. Kıbrıs Krallığı, Türklere karşı kurulan ittifak yapısı içine dâhil edilmemiştir. II. Jacques, bu konu hakkında şikâyetle bulunmak için Venedik'e bir elçi göndermiştir. Venedik Senatosu, Kıbrıs elçisine 25 Ekim 1471 tarihinde vermiş olduğu cevapta II. Jacques'ın Napoli Kralı Ferdinand'la uzun süre görüşmeye devam etmesinden dolayı Kıbrıs'a silah ve asker desteği vermeyeceğini ancak Doğu Akdeniz'i Hıristiyanlığın garnizonu haline getirebilmek için kadırgalarını adada muhafaza etmeye devam edeceğini belirtmiştir. Venedik Senatosu, Kıbrıs'a askerî destek sağlamayacağını belirtse de Kıbrıs ile ilişkileri doğrudan kesmek istememiştir. Ayrıca Venedik yönetimi, Kıbrıs ve Venedik'in karşılıklı destek antlaşmasının olduğu ve bunun değişmeyeceğini; Türklere karşı gerçekleşen ittifakın İtalyan devletlerini ilgilendirdiğini; ancak Türklere bir antlaşma imzalanması durumunda Kıbrıs Krallığı'nın adanın da bu metinde zikredileceğini Kıbrıs Krallığı'nın elçisine söylemiştir.²⁶⁹ Venedik idaresinin Kıbrıs elçisine yapılacak antlaşmalara Kıbrıs'ın da ekleneceği güvencesini vermesi adanın kendilerine olan bağına devam ettirmeye yönelik bir girişim gibi durmaktadır.

²⁶⁶ M, L, H, III, s. 316-320; Okey, *The story of Venice*, s. 188-189; Luke "The Kingdom of Cyprus 1369-1489, s. 387-388.

²⁶⁷ İta.: Negroponte

²⁶⁸ Magnante, "L'acquisto dell'isola di Cipro", s. 108-109.

²⁶⁹ ASVe, SDS, reg. XXV, reg. 66 r.-67 r.; M, L, H, III, s. 320-325.

II. Jacques, Doğu Akdeniz’de artan Türk tehdidine karşı yalnız kalmamak için Venedik ile ilişkilerini sürdürmek zorunda kalmıştır. Venedik’in Kıbrıs elçisine vermiş olduğu olumsuz cevaba rağmen Kıbrıs yönetiminin Venedik yönetiminden yardım istemeye devam ettiği görülmektedir. Venedik’te bulunan Kıbrıs Kralı’nın elçisi Venediklilerin adada bırakmış olduğu iki kadirga için onlara teşekkür etmiş ve Venedik’ten adaya silahlı asker gönderme talebini yenilemiştir. Venedik Senatosu, 29 Ekim 1471’de adaya asker gönderemeyeceklerini, ancak adada kalan iki kadirganın masraflarını kendilerinin karşılayacağını Kıbrıs elçisine bildirmiştir.²⁷⁰ II. Jacques, Venedik’ten askerî yardım taleplerine devam etmiş ancak Eğriboz’un kaybedilmesi Venedik’i askerî ve ekonomik açıdan olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Bu nedenle Venedik Senatosu, II. Jacques’ın elçisinin bir diğer askerî yardım talebine yeniden olumsuz yanıt vermiştir. Venedik Senatosu ayrıca tüm masrafları ödediği sürece Kıbrıs büyükelçisinin Venedik’ten silah ve mühimmat satın alabileceğini belirtmiştir.²⁷¹ Venedik yönetimi vermiş olduğu olumsuz cevaplarla Kıbrıs Kralı’nın kendisini yalnız kalmış hissiyatına kapılmasını sağlamaya çalışmış olabilir.

Türklerin hızlı ilerleyişi Kıbrıs Kralı’nı endişelendirmiş olacak ki Venedik’e haber vermeden Osmanlı Padişahı ile görüşme yapmak istemediğini elçileri aracılığıyla Venedik yönetimine belirtmiştir. Kıbrıs Kralı belki de Venedik’i oyalamanın artık bir anlamının olmadığını anlamıştı. Kıbrıs yönetimi bu nedenle Venedik’e danışmadan herhangi bir siyasi hamle yapmak istemiyordu. Türkler, Venediklilerin düşmanıydı, ancak her ne kadar Venedik’e tam anlamıyla güvenmese de Venedik’in Türklerle barış yapma ihtimalini göz ardı edememiştir. II. Jacques belki de gerçekleşebilecek barışın sonucunda Türklerin akınlarının hedefi haline geleceğini düşünmüştü. Venedik, kralın sadakatinden sitayişle bahsederek, krala adanın savunması için her zaman Hristiyan dünyası ile temas halinde olmasını ve Türklerle yapılan müzakerelerin uzatılmasını tavsiye etmiştir. Venedik Senatosu, Türklerin Çanakkale Boğazı’nda büyük bir donanma hazırladıklarını ve devam eden müzakereler sürecinde Venedik ve müttefikleriyle birleşmek üzere tüm kadirgaların gelecek bahara kadar kış boyunca silahlandırmasını krallığın elçisine bildirmiştir.²⁷² Görüldüğü üzere Venedikliler II. Jacques’ı Caterina ile evlenmeye zorlamak ve gerçekleşen evliliği korumak için diplomatik olarak ellerinden gelen her yolu denemişlerdir. Kıbrıs Kralı, Venedik’in baskılarına daha fazla karşı koyamamış ve evlilik hazırlıklarına başlamıştır.

²⁷⁰ ASVe, SDS, reg. XXV, reg. 69 r.

²⁷¹ ASVe, SDS, reg. XXV, reg. 80 v.

²⁷² ASVe, SDS, reg. XXV, reg. 150 r.; Mas Latrie, *H*, III, s. 335-336.

2.1.4. Caterina'nın Kıbrıs'a Gelişi Sonrası Gerçekleşen Resmî Evlilik Töreni ve Kral II. Jacques'ın Ölümü

Venedik Senatosu, 1472 yılının Temmuz ayında gerçekleşen bir toplantıda Caterina'yı Venedik elçisi Andreas Bragadino ile hızlı bir şekilde Kıbrıs'a göndermeyi kararlaştırmıştır.²⁷³ 31 Temmuz 1472'de Venedik Senatosu Caterina ve beraberindeki yolcuları taşıyacak olan Beyrut kadirgalarının kaptanlarına 600 duka ödenmesini emretmiştir.²⁷⁴ Andreas Bragadino'ya Türklere karşı Doğu Akdeniz'de Venedik çıkarlarını Kıbrıs adasında resmî olarak temsil etme görevi verilmiştir. Venedik buna ek olarak, 5 Eylül 1472'de Andreas Bragadino'nun beraberinde bir papaz almasını ve 26 Eylül 1472'de Bragadino'ya yapılması düşünülen 250 duka ödemenin yetersiz olabileceği için 50 duka daha verilmesini istemiştir.²⁷⁵

Venedik Doçu Nicolaus Truno, Andreas Bragadino'nun yolculuğu boyunca Caterina'ya onurlu ve terbiyeli bir şekilde eşlik etmesini, Venedik'in temsilcisi olarak Kıbrıs'ta gerçekleşecek olan evlilik törenine katılarak Türklerin bütün hareketlerini takip etmesini 19 Eylül 1472'de istemiştir. Venedik Doçu ayrıca Bragadino'nun Rodos'a uğradığında Rodos Şövalyeleri'nin Büyük Üstat'ı ile bir antlaşma yapmasını talep etmiştir. Doç, Türklerin gizlice büyük bir donanma kurması durumunda iki kadirganın orada bırakılacağına Büyük Üstat'a bildirilmesi talimatını vermiştir.²⁷⁶

Venedik idaresi o zamana kadar Padova ve Lido dışında Venedik'ten hiçbir yere ayrılmamış olan Caterina ile beraber annesini, kardeşlerini ve büyük bir Venedik maiyetini Venedik balyosu için hazırlanan kadirgalarla 1472 yılının sonbaharında Mağusa'ya göndermiştir.²⁷⁷ Girolamo Diedo komutasındaki dört Venedik gemisi Lido adasına giderek burada üç Kıbrıs kadirgasına eşlik etmiştir. Caterina Corner'in, vasiyetnamesi Kıbrıs'a gitmeden önce Lido adasında bulunan Santa Nicolò Manastırı'nda düzenlemiştir.²⁷⁸

Caterina Corner, adada bulunan Venedikliler ve yerel halk tarafından coşkulu bir şekilde karşılanmıştır. 1472 yılının Kasım ayında Mağusa'da yapılan ikinci bir törende

²⁷³ ASVe, *SDM*, reg. IX, 142 v.; ASVe, *SDS*, reg. XXV, reg. 150 v.-151 r.; M, L, *H*, III, s. 332-334; George Bustronios, § 97; M. L., *Doc. Nouv.* s. 411-412; Clement, *Venice: The Queen*, s. 229.

²⁷⁴ M, L, *H*, III, s. 330; Malipiero, II, s. 598.

²⁷⁵ M, L, *H*, III, s. 331.

²⁷⁶ ASVe, *SDS*, reg. XXV, reg. 150 v.-151 r.(320-321); M, L, *H*, III, s. 332-334

²⁷⁷ Navagero, "Historia, col. 1131; Florio Bustron, s. 433.

²⁷⁸ Joachim, "Caterina Cornaro, s. 83. Caterina Corner'in vasiyetnamesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mas Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 418-420.

evlilik resmî olarak teyit edilmiştir. Caterina, Kıbrıs Kraliçesi olarak Lefkoşa’da taç giymiştir.²⁷⁹ Gerçekleşen bu evlilikle Caterina Corner, Lusignan Kıbrıs Krallığı’nın son kraliçesi olurken, II. Jacques ise Venedik ile Kıbrıs krallığını daha da yakınlaştırmıştır. Olaya Caterina açısından baktığımızda dili, dini ve kültürü tamamen farklı ve oldukça çeşitli olan bir coğrafyaya geldiği ve cumhuriyet ile yönetilen bir ülkeden çıkarak kendisini feodal bir krallıkta kraliçe olarak bulduğu ortadadır. Caterina Corner’in hayatı II. Jacques ile evliliğiyle tamamen değişmiş ve böylece Kıbrıs’a gelmesinden kısa bir süre sonra kendisini sosyal ve siyasi olayların içerisinde buluvermiştir.

6 Temmuz 1473 tarihinde II. Jacques, Kraliçe Caterina’nın kuzeni Marco Bembo ve krallık sekreteri olan amcası Andrea Corner ile Mağusa’ya ava gitmiştir. Kral, av sırasında hastalanmış ve yorgun bir şekilde Mağusa’da bulunan saraya dönmüştür. Kıbrıs Kralı dizanteriden kaynaklanan korkunç bir ishale yakalanmış ve sağlığının kötüye gitmesinden dolayı baronlar henüz hamileliğinin yedinci ayında olan kraliçeyi Mağusa’ya getirmek için Lefkoşa’ya gitmişlerdir. Andrea Corner ve Marco Bembo, kimsenin kralın yanına gelmesine izin vermemiştir.²⁸⁰

Durumun ciddiyetini gören II. Jacques, hasta yatağındayken vasiyetini düzenlemiş ve vasiyetini yerine getirmesi için Charlotte ile vermiş olduğu taht mücadelesi sırasında kendisini destekleyen ve sonraki dönemde de kendisine yakın olan şu kişileri (executor) atamıştır.²⁸¹

1. Mağusa Kaptanı, Trablusşam Kontu John Tafur
2. Yafa ve Karpaz Kontu ve aynı zamanda Kadırgaların Kaptanı Sir John Perez Fabrigues²⁸²
3. Rochas Kontu Morphou de Grenier
4. Krallık Denetçisi ve Kraliçenin Amcası Sir Andrea Corner
5. Sir John Rognon

²⁷⁹ George Bustronios, § 97; Florio Bustron, s. 433; Stephan de Lusignan, § 421.

²⁸⁰ George Bustronios, § 97, 99; Florio Bustron, s. 433; Stephan de Lusignan, § 421, 423; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1042.

²⁸¹ George Bustronios, § 98; Florio Bustron, s. 433; Stephan de Lusignan, § 424; Malipiero, “Annali Veneti, II, s. 601.

²⁸² II. Jacques, Katalan bir korsan olan John Perez Fabrigues’i Mart 1458’de kendi karaveliyle Kıbrıs’a getirtmiştir. John Perez Fabrigues, iç savaş sırasında II. Jacques’ın en yakın destekçilerinden birisi olmuştur. Charlotte’a karşı kazanılan zaferden sonra II. Jacques ona adada birçok köy vermiş ve onu Yafa ve Karpaz Kontu yapmıştır. II. Jacques onu vasiyetinin uygulayıcısı olarak seçmiş olsa da 24 Ekim’de ölmüş ve Holy Wisdom katedraline gömülmüştür. George Bustronios, § 147. Hill, II, s. 20 n. 3.

6. Krallık Teşrifatçısı Sir Rizzo de Marino²⁸³

7. Krallık Başkomutanı Peter d'Avila²⁸⁴

Bu soylular kralın vasiyetini yerine getirmek için yemin etmiş ve kral yaşanabilecek bütün ihtimalleri göz önüne alarak bu kişilere isteklerini bizzat sözlü olarak da aktarmıştır. Kıbrıs Kralı'nın vasiyetini yerine getirecek olan yedi kişilik grubun içerisinde Venedikli olarak sadece Andrea Corner, Kıbrıslı olarak da sadece Rochas Kontu Morphou de Grenier²⁸⁵ bulunuyordu. Diğer beş kişi ise ya Sicilyalı ya da Katalonyalıydı. Ayrıca vasiyete göre donanma mürettebatının da dağıtılacak olması II. Jacques'ın "Venediklilerin Kıbrıs Krallığı'nda daha fazla nüfuz sahibi olmamasını" istediği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca kralın böyle bir vasiyet ile kendisini destekleyen Katalanlara hizmetlerinin karşılığında jest yapmaya karar verdiği de düşünülebilir. II. Jacques, muhtemelen adada nüfuz sahibi olan Venedik'in etkisini azaltmak için diğer ülkelerden gelen soylulara bu görevi vermiştir. II. Jacques'ın vasiyetini yerine getirmesi için atadığı bu kişiler Kıbrıs Krallığı'nın iyiliğini düşünmek yerine, kendi çıkarlarını gözetken kişiler oldukları ileriyeleyen dönemdeki olaylardan net olarak anlaşılacaktır ki, kralın vasiyeti de buna zemin hazırlayacak niteliktedir.

II. Jacques vasiyetnamesinde şu maddeleri koydurmuştur:

1. Kral vasiyet olarak hamile karısını Kıbrıs Leydisi ve Kraliçesi olarak bıraktığını belirtmiştir.
2. Doğacak çocuğun (oğlan/kız) krallığın mirasçı olarak krallığı almasına izin verilmesini istemiştir.
3. Şayet doğacak çocuk ölür de meşru bir mirasçı kalmazsa gayrimeşru çocuğu Eugenius'un krallığı yönetmesini belirtmiştir.
4. Eugenius'un ölmesi durumunda gayrimeşru diğer oğlu Jean'nın tahta geçmesini talep etmiştir.

²⁸³ Sir Rizzo de Marino, II. Jacques'ın Napoli'li destekçilerinin en önde gelenlerinden bir tanesiydi. II. Jacques ile beraber Mısır'a giderek ona eşlik etmiştir. II. Jacques, Mısır'dan Eylül 1460'da döndükten sonra Memlûk birlikleri ile döndükten sonra Rizzo de Marino'yu şövalye ilan etmiştir. Kısa süre sonra kral, onu hazinadar olarak atamıştır. Rizzo de Marino, II. Jacques'ın yanında Mağusa'nın Cenevizlilerden alınması için gerçekleşen mücadelelere katılmıştır. Rizzo de Marino'nun 1464 senesinde San Pifani, Agriosichia, Pigaduglia, Tenagra köylerini ve Levconico'da araziye sahip olduğu görülmektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 388, 390, 394, 404-405, 407-409, 418.

²⁸⁴ Florio Bustron'un yapmış olduğu listede 1464 yılında Peter d'Avila'nın Geroschipsos, Timi, Mandia, Coloni, Catochorio de Levcara, Chortini, Trimithussa, Psiathi, San Thodoro ve Romano köylerine sahip olduğu görülmektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 417-418.

²⁸⁵ Rochas Kontu Morphou de Grenaier, 64 yaşındayken 14 Haziran 1501'de vefat etmiştir. On tanesi zırhlı ve kırk tanesi siyah cenaze merasimi elbisesi giyen atla ona görkemli bir cenaze töreni düzenlediler. Holy Wisdom katedralinde babası Jacques de Grenier'in üstüne gömüldü. Bkz. George Boustronios, § 284

5. Eğer olur da bütün erkek mirasçılar ölürse gayrimeşru kızının (Charla²⁸⁶) yönetime geçmesini istemiştir.
6. Charla'nın da ölmesi durumunda Lusignan Hanedanlığı'ndan en yakın mirasçısının krallığın yönetimini almasını istemiştir.
7. Kral biriktirdiği servetini miras olarak bırakmıştır.
8. Son olarak II. Jacques, silahlı olarak hazır bulunan donanmasının silahsızlandırılmasını ve aşırı baskı altında tuttuğu donanma mürettebatının serbest bırakılmasını istemiştir.²⁸⁷

Görüldüğü üzere II. Jacques'ın vasiyetine göre doğacak çocuğunun ölümü halinde, onun halefleri karısı Caterina değil, gayrimeşru çocukları olacaktı. II. Jacques, ölüm döşğinde yatarken Venedik donanması ile Doğu Akdeniz'de bulunan Coriolano Cippico, Napoli, Papalık ve Venedik'in müşterek donanmasını kumanda eden Pietro Mocenigo'nun²⁸⁸ Kıbrıs'a gelip kralı teselli edip hastalığı bir an önce atlatması konusunda ona moral verdiğini belirtmektedir.²⁸⁹ Maalesef bu teselli ve moral etkili olmamış, on iki yıl sekiz ay dört gün hüküm süren II. Jacques, 6 Temmuz 1473'de vefat etmiştir.²⁹⁰ Henüz otuz üç yaşında iken ölen kralın iç organları, adada balmumu bulunmaması nedeniyle, çıkarılarak vücudu pelesenk yağı (balsam) ile yağlanıp Mağusa'daki St. Nicolas Katedrali'ne gömülmüştür.²⁹¹ Caterina, 30 Temmuz 1473 günü eşi için Lefkoşa'da bulunan San Sophia Katedrali'nden bir porfir lahitin Mağusa'ya gönderilmesini istemiş; ancak kilise görevlileri katedralden herhangi bir şey çıkaran kişinin aforoz edileceğini bildirmiştir. Bunun üzerine Caterina konuyu karara bağlaması için Papa IV. Sixtus'a danışılmasını emretmiştir.²⁹² Kralın

²⁸⁶ Hill, III, s. 654-656.

²⁸⁷ George Bustronios, § 98; Florio Bustron, s. 433; Stephan de Lusignan, § 424; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1043; Coureas, "The Lusignan Kingdom of Cyprus and the Sea, s. 379. Francesca Cavazzana Romanelli, II. Jacques'ın vasiyetinin bir kopyasını Museo di Palazzo Mocenigo, Archivio Cornaro, Archivio Mocenigo, f. 2, n. 26'da bulmuş ve Francesca Cavazzana Romanelli, "Il Testamento di Zacco perduto: Un giallo politico-archivistico, *Oltre la morte: Testamenti di Greci e Veneziani redatti a Venezia o in territorio greco-veneziano nei secoli XIV-XVIII*, ed. Chryssa Maltezou-Gogo Varzelioti, Venice 2008, s. 193-220'de yayınlanmıştır.

²⁸⁸ Pietro Mocenigo hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Andrea da Mosto, *I Dogi di Venezia*, s. 194-197.

²⁸⁹ Coriolano Cippico, *Delle guerre de' Veneziani nell'Asia dal 1470 al 1474*, Carlo Palese, Venice 1796, s. 47; ayrıca bkz. Navagero, "Historia, col. 1137.

²⁹⁰ Josaphat Barbaro, Mağusa'dan 12 Temmuz 1473'te Venedik'e yazdığı mektubunda kralın ölüm tarihi olarak Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece 6-7 Temmuz olarak verir. Bkz. Barbaro, *Lettere*, ed., Cornet s. 59, M. L. H. III, s. 343; Navagero, "Historia, col. 1137; Malipiero ve Marin Sanudo Il Giovane kralın ölüm günün 7 Temmuz olarak vermiştir. Bkz. Malipiero, "Annali Veneti, II, s. 598; Marin Sanudo Il Giovane, *Le vite dei dogi*, c. II, s. col. 1197. Cobham, *Exerp. Cypria*, s. 78'de 6 Temmuz tarihi verilmektedir. George Bustronios, § 99 ve Florio Bustron, s. 433 kralın ölüm günü olarak 5 Temmuz'u vermektedirler. Stephan de Lusignan, § 425.

²⁹¹ George Bustronios, § 99; Stephan de Lusignan, § 425.

²⁹² George Bustronios, § 104. Florio Bustron, Caterina'nın Papa'ya müracatından bir sonuç çıkmadığını belirtmektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 434. Bu konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Lorenzo Calvelli, "Un 'sarcophago imperiale' per l'ultimo re di Cipro," *Caterina Cornaro: Last Queen of Cyprus and Daughter of*

bir varisi bulunmadığı için hamile eşi Caterina, doğum yapıncaya kadar kraliçe olarak adanın yönetimini devam ettirmiştir. Kralın gömülmesinden hemen sonra kadirgalar da hizmet eden mürettebat ve hücre hapsinde olan soylular da serbest bırakılmıştır.²⁹³

2.2. Kıbrıs'ta Caterina Corner Döneminin Başlaması

Adadaki gerçek Venedik hâkimiyeti II. Jacques'ın vefatından sonra başlayacaktır. II. Jacques'ın ölümünden sonra adada gerçekleşen olayları ele almak, adanın Venedik'in tarihindeki yerini anlamamızı kolaylaştıracaktır. 6 Temmuz 1473 tarihinde II. Jacques'ın ölüm haberinin Lefkoşa'ya ulaşmasıyla adayı kimin yöneteceği sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Kraliçe Caterina kralının vefatından sonra herhangi bir iktidar mücadelesi yaşanmaması için hızlı bir şekilde hareket etme gereği duymuştur. Orta Çağ'da Kıbrıs'ta yeni bir kral tahta oturduğu zaman adanın idarecilerinin bağılılıklarını bildirmek için toplanmaları ve ona sadakat yemini etmeleri bir gelenek olduğundan Venedik Balyosu Nicolas Pasqualigo, kral naibi olan amiral Sir Muzzo de Constanzo,²⁹⁴ Lefkoşa Vikontu Sir William de Ras, Rum Piskopos Nicholas, Lefkoşa San Sophia Katedrali papaz yardımcısı Antony Silouan ve Mağusa'dan gelen Sir John de Ras hemen bir araya gelerek Caterina'ya bağılılıklarını bildirmişler ve onun yeni kraliçe olduğunu ilan etmişlerdir. Baf'ta garnizon komutanı olan Nicholas Morabit'in Mağusa'ya gelmesi istenmiştir ve derhal Sir John Attar ile kontlardan ve bütün vassallardan kraliçe adına sadakat yemini alınmıştır.²⁹⁵

II. Jacques'ın ölümüyle birlikte üç farklı grup adanın yönetimini ele geçirebilmek için mücadeleye başlamışlardır. Kendi çıkarları uğruna adada gücü ve yönetimi elinde

Venice /Ultima regina di Cipro e figlia di Venezia, ed. Candida Syndikus-Sabine Rogge, Münster: Waxmann 2013, s. 311-354.

²⁹³ George Bustronios, § 99.

²⁹⁴ Sicilyalı bir şövalye olan Muzzo de Constanzo Ekim 1461'de iki kadirgayla beraber Baf'a gelmiştir. II. Jacques bizzat Baf'a gelerek Muzzo de Costanzo'nun kadirgasına el koymuştur. II. Jacques, Vavla, Mosfiloti, Delichipo, Calotriti, Arsos della Masseria gibi birçok köyün gelirini ve Benetto Pallavicini'nin evini ona vermiştir. İç savaşın bitmesinden sonra Muzzo de Constanzo, II. Jacques tarafından önce amiral daha sonra vali olarak atanmıştır. II. Jacques, onu Tomaso Verni'nin kızı ile evlendirmiştir. Florio Buston'un yapmış olduğu listede 1464 yılında Muzzo de Constanzo'nun San Demeti, Ara, Chiendinari, Glangia, Mallura, köylerine sahip olduğu görülmektedir. II. Jacques'ın ölümünden sonra Katalan hizbi tarafından gerçekleşen isyan sırasında Kraliçe Caterina'nın yanında yer almış ve Kıbrıs naibliği görevini yerine getirmiştir. Muzzo, Ağustos 1473'den öldüğü tarih Ağustos 1479'a kadar Kraliçe Caterina tarafından hazine sorumlu kişi olarak görevlendirilmiştir. Muzzo ve oğlu Tuzio (Tuccio) ve onun soyundan gelenler Venedik dönemi Kıbrıs'ının önde gelen zengin ailelerinden bir tanesi olmuştur. Bkz. Florio Bustron, s. 407-408, 418. Hill, III, s. 982-983.

²⁹⁵ George Bustronios, § 102; Florio Bustron, s. 433; Stephan de Lusignan, § 426;

bulundurma hırsı ile hareket eden bu gruplar XV. asrın son çeyreğinde uzun bir maceraya sürüklenirken kraliçe ise bunlardan hangisine güvенеceğini bilemez durumdaydı.²⁹⁶

Bu gruplardan birincisi II. Jacques'ın ölümünden sonra Charlotte'u tahta geçirmeye çalışan Charlotte destekçileriydi. Bu gruptakiler iç savaş sırasında Charlotte'u destekledikleri için II. Jacques tarafından mülklerinden, gelirlerinden ve tımarlarından olan insanlardı. Bunların çoğu ya hapse atılmıştı ya da Charlotte ile Rodos'a kaçmışlardı. Bir diğer grup ise Lusignan yönetiminin Aragon, Katalonya ve Sicilya'dan getirdiği paralı askerlerden oluşan Katalanlar grubuydu. Venedikliler bunlara 'Katalan hizbi' diyordu. İtalyan şehir devletlerine kıyasla Katalanlar, Kıbrıs Kralı II. Henri'den 1291'de ayrıcalıklar almalarına ve 1299'da Mağusa'da bir konsolosluga sahip olmalarına rağmen Kıbrıs'ta güçlü bir ticari varlık gösterememişlerdi.²⁹⁷ Charlotte ile yaptığı iç savaş sırasında yönetimi ele geçirebilmesi için II. Jacques'a yardımda bulunan birçok Katalan vardı. Katalanlar ayrıca adada Memlûk Sultanı'nın nüfuzunun kırılması için II. Jacques'ın yanında mücadele etmişlerdi. Katalanların yardımı sayesinde II. Jacques, Mağusa'yı Cenevizlilerin elinden geri alabilmişti. Söz konusu Katalanlar arasında Krallık Teşrifatçısı Rizzo de Marino, Yafa ve Karpaz Kontu ve aynı zamanda kadırgaların kaptanı olan Sir John Fabrigues ve kardeşi Lefkoşa Başpiskoposu Louis Perez Fabrigues,²⁹⁸ James Zaplana²⁹⁹ ve yeğeni Louis Alberic³⁰⁰ bulunuyordu. Sir John Fabrigues kısa bir süre sonra vefat etse de kardeşi aktif bir şekilde Caterina'ya muhalif faaliyetlere devam edecekti.³⁰¹ Katalanlar, ayrıca Kıbrıs Kralı II. Jacques ile Napoli Kralı Ferdinand arasında bağlantıları kuvvetlendirmeye ve II.

²⁹⁶ Florio Bustron, s. 437.

²⁹⁷ Hill, II, s. 291; Coureas, "Economy", s. 133-134.

²⁹⁸ 4 Haziran 1469 tarihinde Venedik Senatosu boşta olan Lefkoşa Başpiskoposluğu görevine Katalan birisinin atanmaması ve Napoli Kralı Ferdinand'ın çalışmalarının boşa çıkarılması adına Papa'ya baskı yapması için Roma elçisine bir sıra talimat göndermiştir. ASVe, SDS, reg. XXIV, reg. 21 v.; M. L, H, III, s. 310. Yine Venedik Senatosu 8 Eylül 1469'da Papalık büyükelçisi Francesco Giustinian'a Lefkoşa Başpiskoposluğu'na Venedik'in düşmanı olan Napoli Kralı'nın tebaasından birisinin getirilmemesi için çalışmalara devam etmesi hatırlatmıştır. ASVe, SDS, reg. XXIV, reg. 50 v.- 51 r. (122-123) Venedik'in çeşitli girişimlerine rağmen Papa IV. Sixtus, Lefkoşa Başpiskoposluğu görevini Katalan Louis Perez Fabrigues'e verecekti.

²⁹⁹ James Zaplana, Mağusa açıklarında Cenevizliler adına 1461'de korsanlık korsanlık yaptığı sırada gemisi Karpaz açıklarında kaza geçirmesi sonucunda bölgenin yönetici Alessandro Tarantin tarafından yakalanmıştır. II. Jacques, huzuruna getirilen James Zaplana'nın zincirlerini çıkartmış ve ona kırmızı kadife bir cüppe giydirtmiştir. II. Jacques, kendisini sadakatle desteklemesi sonucunda onu onarlandıracakını söylemiştir. James Zaplana, II. Jacques'ın hizmetine girmiş ve iç savaştan sonra II. Jacques ona Agrinu, Togni, Vuda, Maroni ve Ardana köylerini vermiştir. George Bustronios, § 71; Florio Bustron, s. 403-404, 418.

³⁰⁰ Kaynaklarda Ludovicus Almerici, Louis d'Alméric veya Albéric, amcası olan James Zaplana'nın yanına gelerek Kıbrıs'ta 1000 dukalık gelirle adanın idaresinde yer almıştır. Kral II. Jacques'ın ona karşı tutumundan emin olamayan Louis kendisine verilen fırsatları geride bırakarak daha önceden yaşamış olduğu Rodos adasına dönmüştür. II. Jacques'ın ölümünden sonra tekrar Kıbrıs'a dönen Albéric, amcası tarafından Kraliçe Caterina Corner'e sunulmuştur. Kraliçenin Napoli Krallığı'ndan bir prensle evlenerek adanın Venedik'in elinden alınması için yoğun çaba vermiştir. Bkz. M. Latie, H, III, s. 403 n. 2.

³⁰¹ George Bustronios, § 142.

Jacques'ın Caterina ile evlenmesini engellemeye çalışmışlardı. Bu nedenle Kıbrıs Kralı Lefkoşa Başpiskoposu Louis Perez Fabrigues'i yeni bir evlilik konusunda görüşme yapması amacıyla Napoli'ye göndermişti.³⁰² Ancak adada ikamet eden bütün Katalanların Venediklilere ve Kraliçe'ye karşı mücadele etmediklerini de ifade etmek gerekir. Mesela Sicilyalı Muzzio de Constano ve Nicholas Morabit Kraliçe Caterina'ya sadık kalan kişilerdi. II. Jacques ile Katalan hizbinin yakın ilişkisinin Caterina'nın Kıbrıs'a gelmesinden sonra da devam ettiği unutulmamalıdır. Bu dönemde Katalanlar II. Jacques'ın gayrimeşru kızı Charla³⁰³ ile Napoli Kralı Ferdinand'ın gayrimeşru oğlu Alfonso'nun evliliğini gerçekleştirmeyi planlamışlar ve bu evlik ile Kıbrıs Krallığı'nın Napoli Krallığı'nın yönetimi altına girmesini amaçlamışlardır. Bu ilişkilerin II. Jacques ölüm döşğinde vasiyetini yerine getirmesi için Katalanları atamasında büyük etkisi olduğu kanaatindeyiz.

II. Jacques'ın ölümünden sonra adada söz sahibi olmak isteyen en son grup ise Venediklilerdi. Venedikliler, zaten adanın önemli merkezlerini ve kalelerini ellerinde bulunduruyorlar ve Caterina Corner'i destekliyorlardı. Venediklilerin adadaki en önemli ve en nüfuzlu olanı hiç şüphesiz kraliçenin amcası Andrea Corner'idi.

Bu üç grup arasında mücadele tüm hızıyla devam ederken Lefkoşa halkının Kraliçe Caterina'nın Mağusa'dan Lefkoşa'ya dönmemesinden dolayı endişe duymaya başlaması üzerine Rochas Kontu Morphou de Grenier 29 Temmuz 1473'te Mağusa'dan Lefkoşa'ya hareket etmiştir. Grenier, kraliçenin bir ay içerisinde doğum yapacak olması nedeniyle başkente gelemediğini Lefkoşalıları anlatmıştır. Lefkoşa halkı da kraliçeye tabi olduklarını ve onun için ölmeye hazır olduklarını Grenier'e bildirmiştir.³⁰⁴

Kraliçe'nin gayet muhkem olan bu şehirde kendisini daha güvende hissetmesinden dolayı Mağusa'dan ayrılmadığı da göz ardı edilmemelidir. Ayrıca cinsiyetine ve milliyetine rağmen Lefkoşa halkının Caterina'nın yanında yer almış olması da üzerinde durulması gereken bir diğer konudur ki, Caterina'nın yüksek olan buğday fiyatlarını dengeleyebilmek için Lefkoşa'ya 19 Temmuz 1473'de 1.000 kile buğday sevkiyatının gerçekleştirilmesi emrini vermesi de bu desteğin boşuna olmadığını bir göstergesidir. Lefkoşa'ya gelen buğdaylar, kilesi iki buçuk grostan³⁰⁵ halka satılmış ve halk rahat bir nefes almıştır.³⁰⁶

³⁰² Cippico, *Delle guerre*, s. 59; Florio Bustron, s. 436; Giovanna Magnante, "L'acquisto dell'isola", s. 81-82, 99-104.

³⁰³ Charla, 24 Temmuz 1480'de Padova'da Venedik'te esareti altında on iki yaşındayken vefat etmiştir.

³⁰⁴ George Bustronios, § 103.

³⁰⁵ Oldukça düşük değerinde bir gümüş sikkedir.

³⁰⁶ George Bustronios, § 100.

Eşinin ölümünden hemen sonra tek başına tahta çıkan Caterina, yönetimini güçlendirmek adına bazı girişimlerde bulunmuştur. İlk olarak 1426 yılından beri ülkesinden haraç talep eden ve ada üzerinde hâkimiyet iddiasında bulunan Memlûk Devleti ile iletişime geçmeye karar veren kraliçe, kralın ölüm haberini bildirmek ve iktidarının Memlûk Sultanı tarafından resmî olarak tanınması için daha sonra Mağusa vikontu olacak olan Andrea Casoli'yi Memlûk Sultanı Kayıtbay'a (1468-1496) göndermiştir. Memlûk Sultanı elçiyi sıcak bir şekilde ağırlamış, Kraliçe'ye götürülmek üzere altın işlemeli bir kaftan ve kıymetli hediyeler vermiş ve Caterina'nın Kıbrıs haracını ödemesini istemiştir. Bunun üzerine Andrea Casoli, 20 Ağustos 1473'de Kahire'den Kıbrıs'a geri dönmüştür.³⁰⁷ Aynı gün Andrea de l'Orsa Kıbrıs'tan Memlûk Sultanı'na özel görevli olarak gönderilmiştir. Memlûk Sultan'ı kendisine Kıbrıs'ın birikmiş olan üç yıllık toplam 24.000 duka haracının ödenmesi ve Kraliçe'nin Kıbrıs Krallığı tahtına oturmasından dolayı kendisine bir hediye göndermesi gerektiğini 26 Ekim 1473'te bildirmiştir.³⁰⁸

Bu arada Rodos'ta bulunan Charlotte da Caterina gibi Memlûk Sultanı'nın kendisini Kıbrıs yöneticisi olarak tanıması ve kendisine destek vermesi ümidiyle Bernard de Rivesaltes ve Nicolin di Miglias isimli elçileri Kahire'ye göndermiştir. Sultan, elçilerle görüşmediği gibi her ikisini de Kahire'de tutuklatmıştır.³⁰⁹ 6 Eylül 1473'te Suriye'den gelen bir gemi, Kraliçe Caterina'nın Mısır'da bulunan elçisinin bir mektubunu Kıbrıs'a ulaştırmıştır. Elçi mektubunda Memlûk Sultanı ile görüştüğünü, Sultan'ın Charlotte'un elçisi ve Nicholas di Miglias'ı tevkif ederek kendisine teslim ettiğini ve bu kişileri Kıbrıs'a dönerken beraberinde getireceğini söylemiştir ki bu istek Memlûk Sultanı'nın Caterina'nın idaresini kabul ettiği anlamına gelmektedir.³¹⁰ 14 Eylül 1473'te ise Memlûk Sultanı tarafından özel olarak gönderilen bir gemi ile Kraliçe Caterina'ya mektup iletilmiştir. Mısır Sultanı, mektubunda Kraliçe'den II. Jacques'ın ardında bıraktığı hazinesinin ve değerli eşyalarının tamamının derhal Kahire'ye göndermesini istemiştir.³¹¹ Bu mektup üzerine Kıbrıs'ta II. Jacques'ın ardında bıraktığına inanılan değerli hazine konusunda kapsamlı bir soruşturmaya başlatılmış ve hazinenin bulunması için birçok insan sorguya çekilmiştir. Sorguya çekilenlerin en önemlisi şüphesiz II. Jacques'ın son hazinedarı olan Foca'dır. 12 Ağustos'ta

³⁰⁷ George Bustronios, § 101, 120; Florio Bustron, s. 434.

³⁰⁸ George Bustronios, § 111, 149; Florio Bustron, s. 434; Stephan de Lusignan, § 427; Monter, *The Rise of Female Kings*, s. 82.

³⁰⁹ George Bustronios, § 122; Florio Bustron, s. 434; Hill, III, s. 601.

³¹⁰ George Bustronios, § 132.

³¹¹ George Bustronios, § 137. Malipiero, s. 599. Florio Bustron, sultanın Caterina'nın doğum yaptığını söyledikten sonra bu isteğinden vazgeçtiği aktarılmaktadır. Bkz. Florio Bustron, s. 434.

tutuklanan Foca, işkence altında sorguya çekilmiş, ancak bu konuda kendisinden hiçbir bilgi alınamadığı için serbest bırakılmıştır.³¹² Kıbrıs'ta yaşanan olayları yakından takip eden Mısır yönetimi muhtemelen bu nedenle II. Jacques'ın hazinesinin Mısır'a gönderilmesini istemiştir. Mısır Sultanı, II. Jacques'ın ölümünden sonra Kıbrıs saltanatının yönetimsiz kaldığını düşünmüş olduğundan veya Kraliçe Caterina'nın hamile olduğundan haberinin olmamasından dolayı böyle bir talepte bulunmuş olabilir. Sonuç olarak Kıbrıs tahtında söz sahibi olabilmek için Memlûk Devleti'nin desteğinin ve onayının alınması çok önemliydi. Caterina, Charlotte'a karşı Kıbrıs yönetiminde kendi konumunu güvence altına alabilmek için çok önemli bir desteğe sahip olmuştur.

Kıbrıs yönetimi, aniden vefat eden Kıbrıs Kralı'nın ölüm haberinin Rodos'a ulaşmış olma ihtimaline ve Charlotte taraftarlarının olası eylemlerine karşı önlem alınması gerektiğini düşünüyordu. Bu nedenle ada yönetimi zaman kaybetmeden Mısır Sultanı ve Venedik ile iletişime geçmiştir. Üvey kardeşinin ölümünden sonra adadaki siyasi gelişmeleri yakından takip eden Charlotte, tahtı ele geçirebilmek için girişimlere çoktan başlamıştı bile. Charlotte, ilk olarak Sir John de Montolif'in (Gioan de Montolipho) hizmetinde bulunan Valentine (Valentino) adında bir casusu adaya göndermiştir. Gemisini Chrysochou'ya (Chruspcho) demirledikten sonra karaya çıkan Valentine, Pendayia'ya gelmiş, fakat Kıbrıs idarecileri tarafından yakalanarak Mağusa'ya götürülmüş ve burada sorguya çekilmiştir. Velantine sorgulama sırasında kralın ölümünü ve öldükten sonra adadaki gelişmeleri öğrenmek üzere Chatlotte tarafından adaya gönderildiğini itiraf etmiştir. Valentine, ayrıca geldiği gemide Sir John de Giblet adında bir kişi ile Charlotte'un Sir Odet Bussat adındaki bir hizmetçisinin yanı sıra birçok kişinin olduğunu ve yanlarında Charlotte tarafından Kıbrıs'taki destekçilerine verilmek üzere gönderilen mektupların olduğunu da anlatmıştır. Karpaz Kontu Gioan Pères (John Perez Fabregues) Rodos'tan gelen gemiye çıksa da adı geçen kişilerin izlerine rastlayamamıştır. Ardından Mağusa'ya gönderilen Velantine, 11 Ağustos 1473'te boynu vurularak infaz edilmiş ve vücudu dörde bölünmüştür.³¹³

Rodos'tan Kıbrıs'a yeni insanların gelmeye devam ettiği görülmektedir ki, ada yönetimi, herhangi bir olumsuzluğun yaşanmaması için bu konuda çok sıkı önlemler almış ve bu doğrultuda karaya yaklaşan gemilerde denetlemeler yapılmıştır. Örneğin 20 Ağustos'ta içerisinde daha önce öldürülen Valentine'in kardeşi Nicholas isimli bir şahıs ve bir kadının bulunduğu bir kadirga Rodos'tan Kıbrıs'a gelmiştir. Bu kişiler gemiden iner inmez

³¹² George Bustronios, § 106. Florio Bustron, s. 436.

³¹³ George Bustronios, § 105; Florio Bustron, s. 435-436; Malipiero, s. 599.

yakalanmış ve saraya götürülmüştür. Yapılan sorgulama neticesinde Nicholas, yanında gelen kadını çok sevdiğini bu nedenle Rodos'tan kaçtıklarını söylemiştir. İkisi de neden Kıbrıs'a geldikleri anlaşılan kadar gözaltında tutulmuş ve kısa bir süre sonra serbest bırakılmıştır.³¹⁴

Bazı Charlotte yandaşları ise II. Jacques'ın ölümünden cesaret bularak Charlotte'u desteklemek için Girne'yi ele geçirebilmek amacıyla bazı girişimlerde bulunmuştur. Kilise koro şefi olan Matthew (Matteo Centurione), Keşiş Desiderius (Desiderio), Kilise Heyeti Üyesi olan Hospitalier Şövalyesi, Anthony (Antonio) ve George Leotario (Giorgio Liuter) isimli şahıslar Apsinthiotissa ve Akheiropoiete'de 15 Ağustos'ta gerçekleşen venerasyon* ayinine bütün Girne halkının katıldığı sırada Girne Kalesi'ni Kraliçe Charlotte adına ele geçirmeyi kararlaştırmıştır. Ancak yapmış oldukları komplo girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Anthony, Matthew ve Desiderius 20 Ağustos 1473'te yakalanarak işkence sehпасına yatırılmışlardır. Limasol piskoposu onları huzura getirterek üçünün de ayın verme yetkilerini elinden almış ve daha sonra başları vurulmak suretiyle infaz edilerek vücutları dört parçaya ayrılmıştır. Bu arada adada casusluk yapmak için Rodos'tan gelen bir genç daha yakalanarak infaz edilmiştir.³¹⁵ Sonuç olarak, II. Jacques'ın ölümünden sonra, Charlotte'ten gelebilecek her hangi bir tehlike büyük problemlere neden olabileceğinden Kıbrıs yönetiminin çok sıkı önlemler ve tedbirler aldığı görülmektedir. Adaya gelen veya adada yaşayan insanlar denetlenmiş ve şüphe duyulan kişiler kendisini gözaltında bulmuştur.

³¹⁴ George Bustronios, § 123, 127.

* Venerasyon derin bir saygı olarak tanımlanabilir. Hristiyanlıkta sadece tanrıya ibadet edilebilir. Önemli ve saygıdeğer figürlere ibadet edilemeyeceği için onların sahip olduğu niteliklerin tanrının bir yansıması olduğu düşünülerek onlara saygı duyularak onurlandırılmışlardır.

³¹⁵ George Bustronios, § 116-117; Florio Bustron, s. 437; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 90.

2.2.1. Venedik'in Caterina Corner Yönetimini ve Kazanımlarını Koruma

Girişimleri

Kıbrıs'ta bulunan Venedikliler, II. Jacques'ın ölümünden sonra Charlotte taraftarlarının girişebileceği olası eylemlere yönelik ne gibi önlemler almaları gerektiğini öğrenmek ve adadaki olaylar hakkında Venedik yönetimine haber vermek için bir kadirgayı Venedik'e göndermiştir.³¹⁶ Bunun neticesinde Venedik Cumhuriyeti, kralın ölüm haberini öğrenmesinden sonra kraliçe ve tebaasına yardım etmek için birkaç kadirgayla beraber ordu komutanı M. Vittore Soranzo'yu *Provveditore*³¹⁷ olarak Kıbrıs'a göndermeye karar vermiştir.³¹⁸ Venedik yönetimi Kıbrıs'ı doğrudan ele geçirmek yerine kendi idari sistemine entegre etmeye çalışmıştır.³¹⁹ II. Jacques vasiyet olarak hamile eşini kraliçe olarak bırakmasından dolayı Venedik, kraliçeyi korumak istemiş ve böyle bir karar almış olabilir. Ayrıca krallık yetkilileri Memlûk Devleti ve Venedik'in yanında Papa IV. Sixtus ile de iletişime geçmiştir.

XV. yüzyılın sonlarına doğru Kıbrıs'ta bu gibi gelişmeler yaşanırken Osmanlı Devleti'nin sınırları hızla genişlemeye devam etmektedir. Anadolu ve Balkanlarda sağlanan hâkimiyetin yanında Ege ve Karadeniz'in büyük bir bölümü Türklerin kontrolü altına girmiştir. Bu şartlar altında Venedik, Osmanlı Devleti'ne karşı 1463³²⁰ senesinde mücadeleye başlamıştır. Venedik bu arada bu savaş sırasında boş durmamış ve çeşitli girişimleri sonucunda Papalık, Napoli, Rodos Şövalyeleri, Arnavutluk Beyi ve Macaristan ile bir ittifak kurulmuştur. Venedik'in Osmanlı Devleti'ne karşı girişmiş olduğu mücadelenin asıl amacı, Türklerin Venedik ticaret ağında oluşturdukları tehlikeyi ortadan kaldırma çabasıdır.³²¹ Nitekim Osmanlı Devleti'nin hızlı bir şekilde toprak kazanması Kıbrıs Kralı II. Jacques'ı da korkutmuş, o da Osmanlı Devleti'ne karşı Akkoyunlu, Venedik ve Karamanlılar ile ittifak kurmaya karar vermiştir.³²²

³¹⁶ George Bustronios, § 101; Florio Bustron, s. 434.

³¹⁷ Venedik Senatosu tarafından, istikrarsızlık zamanlarında denizaşırı bölgelerde askerî destek ve güvenliğin sağlanması için özel bir önlem olarak seçilen vali veya idari görev yapan üst düzey devlet görevlilerine verilen ünvandır.

³¹⁸ George Bustronios, § 113, 163; Florio Bustron, s. 434; Stephan de Lusignan, § 428.

³¹⁹ Joachim, "Caterina Cornaro, s.78.

³²⁰ 1463-1479 yılları arasında devam eden Osmanlı-Venedik Savaşı hakkında detaylı bilgi için bkz. John Freely, *Büyük Türk: İki Denizin Hâkimi Fatih Sultan Mehmed*, trc. Ahmet Fethi, Doğan Kitap, İstanbul 2011, s. 133-143; Ayyıldız, *Osmanlı-Venedik Ticari ve Diplomatik İlişkileri*, s. 10-25.

³²¹ Remzi Kılıç, "Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri", s. 98; Maria Pia Pedani, *Osmanlı Padişahı'nın Adına*, trc. Elis Yıldırım, Ankara 2011, s. 86.

³²² Uzun Hasan'ın Karamanoğullarını savunmak için oğlu Zeynel Bahadır ile Osmanlılara dair Rodos Şövalyeleri reisine ve Kıbrıs Kralına göndermiş olduğu 875 Ramazan (1471 Şubat) tarihli Arapça mektuplar

Kendi başına Osmanlılarla baş edemeyeceğini anlayan Venedikliler bu nedenle Asya'nın uzak bölgelerinde kendisine müttefik bulmak için diplomatik faaliyetlere girişmiştir. Osmanlıların doğu sınırını tehdit eden Uzun Hasan'a içlerinde Catterino Zeno, Josaphat Barbaro, Ambrosio Contarini gibi isimlerini zikredebileceğimiz birçok elçi gönderilerek ittifak görüşmelerine başlanmıştır.³²³ Venedikli elçilerinin girişimleri sonucunda Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan, 30.000 asker ile Osmanlı Devleti üzerine yürümeye karar vermiştir. Bu Haçlı ittifak donanması kırk yedisi Venedik, on sekizi Napoli, ikisi Rodos, beşi Kıbrıs ve on beşi Papalık gemisinden oluşan büyük bir donanma olacaktı.³²⁴

Osmanlı Devleti'ni müşterek hareketlerle hem denizden hem de karadan tehlikeli bir kışkırtın içine almayı amaçlayan müttefiklerin gemileri Doğu Akdeniz kıyılarına 1472 senesinde gelmiştir. Yapılan plana göre müttefik donanması önce Çanakkale Boğazı'ndan geçerek Konstantinapolis'i zorlayacak; Uzun Hasan da ordusu ile karadan batıya doğru ilerleyecekti.³²⁵ Uzun Hasan, Venedik ile yapılan anlaşma gereği bütün Anadolu'ya sahip olacak ve kıyı boylarına kale yapmayacaktı. Venedik ise Mora, Midilli,³²⁶ Argos, Eğriboz ve hatta İstanbul'u ele geçirmeyi istemiştir. Fakat 11 Ağustos 1473 tarihinde gerçekleşen Otluk Beli (Başkent) Savaşı'nda³²⁷ Uzun Hasan'ın Osmanlılar karşısında yenilgiye uğraması ve Osmanlıların Karamanoğullarını bastırması, Venedik'in umutlarının suya düşürmüştür. Bu mücadeleler sonucunda Osmanlı Devleti 1474 senesinde İşkodra'yı³²⁸ kuşatacak ve böylece Venedik'in deniz ile iletişim yolları kesilecektir.³²⁹

Doğu Akdeniz'de yaşanan bu olaylar sırasında Venedik donanmasının Amiralî Pietro Mocenigo, Çanakkale Boğazı'na yönelik bir saldırı için hazırlıklara başlamıştır. Ancak Kıbrıs Kralı'nın ölüm haberinin Venedik'e ulaşmasından sonra Venedik yönetimi bu

için bkz. Topkapı Sarayı Arşivi, No. 8344, 9662; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. II, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2016, s. 93n., 103n., 117; Şerafettin Turan, "Fatih Mehmed Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. III-4/5, Ankara 1965, s. 90-91. II. Jacques'ın Peter Mocenigo idaresi altındaki Venedik kuvvetlerine gönderdiği dört kadırgalık yardım için bkz. Cippico, *Delle guerre*, s. 37.

³²³ *I libri commemoriali*, s. 214-218, Vladimir Minorsky, *La Perse au XVe siècle entre la Turquie et Venise*, Paris, 1933, s. 12-13; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara 1988, s. 112-113; Remzi Kılıç, "Fatih Devri (1451-1481) Osmalı-Akkoyunlu İlişkileri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XIV, 2003, s. 103; Sir Percy Sykes, *A History of Persia*, C. II, Rourledge 2004, s. 141-142.

³²⁴ İsmet Miroğlu, "Fetret Devrinden II. Beyazid'e Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed. Kenan Seyithanoğlu, C. X, Çağ Yay., İstanbul 1989, s. 242.

³²⁵ Danişmend, *İzahlı Osmanlı*, s. 321.

³²⁶ İta.: Metelino

³²⁷ Otluk Beli (Başkent) Savaşı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İlhan Erdem, "Akkoyunlu Kaynaklarına Göre Otluk Beli (Başkent) Savaşı", *OTAM*, S. 4, 1993, s. 151-159; Danişmend, *İzahlı Osmanlı*, s. 324-327.

³²⁸ İta.: Scutari

³²⁹ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Yky Yay., İstanbul 2008, s. 33-34; Sismondi, *A History of The Italian Republics*, s. 258-259.

duruma hızlı bir reaksiyon göstermiştir. Venedik, II. Jacques'ın ölümüyle Kıbrıs'ta yaşanabilecek gelişmelerin kendi çıkarlarını olumsuz etkilebileceğini düşünmesinden dolayı huzursuzluk yaşamıştır. Kıbrıs Krallığı'nda yaşanan olaylar ve bu huzursuzluk nedeniyle olacak ki, Mocenigo Çanakkale Boğazı'ndan ziyade Kıbrıs'a hareket etmiştir. Zinkeisen, Venedik'in sonucu belirsiz bir sefere başlamaktansa Kıbrıs'taki taht kavgalarına zekice karışarak sonunda adanın hâkimiyetinin kendilerine geçmesinin daha yararlı olacağını düşündüğünü belirtmektedir.³³⁰

Ayrıca Napoli Kralı Ferdinand'dan Kıbrıs'a Severus adında bir elçi 20 Ağustos 1473'te gelmiştir. Elçi, büyük ihtimalle Kral II. Jacques'ın gayrimeşru kızı olan Charla ile Napoli Kralı Ferdinand'ın gayrimeşru oğlu Don Alfonso'nun evlilik planını gündeme getirmesinden dolayı Mağusa'nın dışında bulunan Paralimni'ye sürülmüştür.³³¹

II. Jacques'ın vefatından bir ay yirmi iki gün sonra, 28 Ağustos'ta Kraliçe erkek çocuğa doğum yapmıştır. Yeni doğan çocuğun adını da Jacques koymuşlardır.³³² III. Jacques'ın doğum haberinin 29 Ağustos'ta Lefkoşa'ya ulaşmasıyla Lefkoşalılar üç gece kutlama yapmış ve hapishanedeki insanları serbest bırakmıştır.³³³

Venedik idaresi adada gerçekleşen bu olaylara hızlı bir şekilde ve azamî kararlılıkla tepki göstermek durumunda kalmıştır. Venedik yönetimi, adadaki temsilcilerine adada yaşanabilecek olumsuz olaylara karşı Venedik'ten talimat gelmeden harekete geçmelerine izin vermiştir. Venedik Senatosu, 24 Ağustos 1473'de Napoli Kralı Ferdinand'ın güçleriyle birlikte Doğu Akdeniz'de Osmanlı Devleti'ne karşı savaşan Amiral Pietro Mocenigo'dan donanmasıyla Kıbrıs'a giderek Kraliçe'yi iç ve dış saldırılardan korumasını ve himaye etmesini istemiştir. Bunun yanında adanın müstahkem yerleri olan Mağusa, Girne, Limasol ve Baf'ın şehirleri ve limanlarının güvenliğinin sağlanmasını istemiştir. Venedik, Kraliçe'ye muhalif olan kişilerin tasfiye edilmesini, Kıbrıs Krallığı'nın hiçbir yabancı gücün hegemonyası altına girmemesini istemiştir. Olası bir ayaklanmaya karşı para ve tımar gibi argümanların yanında eğer gerekirse silahlı gücün kullanılmasından çekinilmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Venedik, Pietro Mocenigo'un Kıbrıs lortları ve baronlarının kraliçe ve onun

³³⁰ George Boustronios, § 113-114; Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, ed. Erhan Afyoncu, C. II, Yeditepe Yay., İstanbul 2011, s. 293-294; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 119; Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı*, trc. Dost Körpe, Oğlak Yay. İstanbul 2003, s. 275.

³³¹ George Bustronios, § 113. George Bustronios, Serevus'un geliş nedenini bahsetmezken, Florio Bustron bu konuya değinmektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 436-437.

³³² George Bustronios, § 129; Stephan de Lusignan, § 431-432; Malipiero, "Annali Veneti, II, s. 599; Navagero, "Historia, col. 1138; Hill, III, s. 663.

³³³ George Bustronios, § 130.

soyundan geleceklere itaatkâr ve sadık kalmalarını sağlamasını istemiştir. Venedik yönetimi Mocenigo'nun bu insanların ellerinde bulunan mülk, ayrıcalık ve gelirlerin aynen korunacağını ve herhangi bir değişiklik yapmayacağını onlara bildirilmesini istemiştir.³³⁴

Karya ve Kos Adası'nı yerle bir eden, Anadolu sahillerine taarruz başlatarak Antalya, İzmir, Pamfilya ve Midilli limanlarını yağma ve tahrip edip Makri'yi³³⁵ ve Silifke'yi ele geçirmiş olan altmış gemiden mürekkep Pietro Mocenigo riyasetindeki Venedik donanması Kıbrıs'a gitmek üzere öncelikle Rodos'a gelmiştir. Mocenigo'nun Rodos'a gelişini fırsata çevirmek isteyen Charlotte, Venedik donanması komutanının desteğini arkasına alabilme umuduyla iki elçisini ona göndererek Kıbrıs tahtının yasal varisi olarak kendisini desteklemelerini istemiştir. Venedikliler, Chorlette'un isteğine II. Jacques'ın Memlûk Sultanı tarafından atanan yasal bir kral olması hasebiyle Caterina'yı destekleyeceklerini söyleyerek cevap vermişler ve kısa bir süre sonra Kraliçe Caterina'nın bulunduğu Mağusa'ya yelken açmışlardır.³³⁶ 19 Ağustos 1473'te Mağusa'ya ulaşan Venedik donanması komutanı Pietro Mocenigo'ya Venedik Senato'su 2 Eylül 1473'de korkulacak bir durumla karşılaşılırsa ve Kraliçe'nin saltanatını tehdit altında olursa Mağusa limanında en az beş kadirga bırakılarak tüm Venedik güçlerinin Kraliçe'nin emrine verilmesini istemiştir.³³⁷

2 Eylül 1473 tarihinde Senato her ne pahasına olursa olsun Kıbrıs Krallığı'nı muhafaza ve koruma niyetinde olduklarını Zacharia Barbaro aracılığıyla Sicilya Kralı Ferdinand'a da bildirmiştir. Ayrıca Venedik Senatosu aynı gün kraliçenin mevcut durumda güçlü kalması ve krallığının ne pahasına olursa olsun korunması yönünde Kıbrıs yönetimini teşvik etmeye çalışmıştır.³³⁸ Mocenigo, Rhalles ve Demetrios isimli iki kumandanla beraber elli kişilik tayfadan oluşan altı kadirgayı adada bırakarak Corycos'a³³⁹ gitmiştir.³⁴⁰ Pietro Mocenigo'nun adada birliklerini bırakması Venedik'in Kıbrıs'taki askerî varlığının

³³⁴ ASVe, SDS, XXVI, reg. 25 v. 26 r.; M. L, H, III, s. 348-350; Hill, III, s. 660-661.

³³⁵ Fethiye

³³⁶ Cippico, *Delle guerre*, s. 50-51; Barbaro, *Lettere*, ed., Cornet, s. 35; Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 41; George Bustronios, § 113. Florio Bustron, s. 434-435; Stephan de Lusignan, § 429; Navagero, "Historia, col. 1138; Hill, III, s. 599; Monter, *The Rise of Female Kings*, s. 82; Danişmend, *İzahlı Osmanlı*, s. 327; Sismondi, *A History of The Italian Republics*, s. 257

³³⁷ ASVe, SDS, reg. XXVI, reg. 29 r.; Mas Latrie, H, III, s. 348 not 2. Venedik Senatosu, 17 Eylül 1473'te Senato, Amiral Pietro Mocenigo'ya Kraliçe Caterina'yı koruması için Mağusa limanında kalıcı olarak bırakılacak olan beş kadirganın mürettebatının kraliçenin emri altına girmesi ve adayı terk etmemesi emredilmiştir. ASVe, SDS, reg. XXVI, reg. 32 v.; Magnante, "L'acquisto dell'isola...", s. 122.

³³⁸ ASVe, SDS, reg. XXVI, reg. 29 v.

³³⁹ Korikos, Mersin'in Erdemli ilçesi sınırlarında yer alan atik bir kenttir. Burası Kıbrıs Kralı I. Peter tarafından 1360 yılının başlarında ele geçirilmiştir. Bkz. Makhairas, I, § 112-116. 1448 senesinde Karamanlılar burasını ele geçirmiştir. Florio Bustron, s. 384. Ayrıntılı bilgi için bkz. M. C. Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlı'ların Gorigos seferi (1367)", *İÜEF Tarih Dergisi*, C. VI/9 1954, s. 161-174.

³⁴⁰ George Bustronios, § 114; Florio Bustron, s. 434; Magnante, "L'acquisto dell'isola...", s. 122.

başlangıcı olarak kabul edilebilir. Venedik, Mağusa'da bırakmış olduğu askerlerle adada huzur ortamının sağlanmasını istemiştir. Caterina'nın tahtını koruma bahanesiyle bu andan itibaren Venedik'in adadaki varlığı ve nüfuzu giderek artacaktır.

Pietro Mocenigo, hem donanmanın kışlaması hem de Kraliçe'ye moral vermek ve krallığın güvenliği için herhangi bir ihtiyacı olup olmadığını öğrenmek amacıyla yeniden adaya gelmiştir. Mocenigo, Mağusa'ya vardığında eşinin ölümünden dolayı acı çeken ve üzgün olan Caterina'yı teselli etmiş, kendisine güven duyan Kraliçe ondan krallığını korumasını istemiştir. Bunun üzerine donanma komutanı, elinde olan bütün güçlerle kendisini koruyacağını Kraliçe'ye bildirmiştir.³⁴¹ III. Jacques, 26 Eylül 1473'de Venedik balyosu Niccolò Pasqualico, elçi Josaphat Barbaro,³⁴² Donanma Komutanı Pietro Mocenigo ve diğer görevlilerin huzurunda vaftiz edilmiştir. Mocenigo, Kraliçe'nin amcası Andrea Corner'i çağırarak krallığın içinde bulunduğu şartları, vassalların sadakat durumlarını, kendisi için tehlike yaratan bir konu ve herhangi bir şeye ihtiyacı olup olmadığını sormuştur.³⁴³ Venediklilerin III. Jacques'ın vaftiz törenine katılması büyük ihtimalle Katalan grubu içerisinde huzursuzluğa neden olmuştur. Bu olaylar neticesinde muhtemelen Sicilyalılar ve Katalanlar kendilerini adanın yönetiminden dışlanmış olduklarını hissetmişlerdi.

Venedik Senatosu 4 Ekim 1473'de Mocenigo'dan Kıbrıs adasına çıkarma yapmak istediği belirtilen Napoli Kralı'nın birliklere engel olmasını ve Doğu Akdeniz'de uygun durumda olan tüm kuvvetleri Kıbrıs'a göndermesini istemiştir. Yine aynı tarihte Senato, Kıbrıs Balyosu ve Kıbrıs elçisi Josaphat Barbaro'yu Lefkoşa Başpiskoposu Louis Perez Fabrigues'in Belprato'nun kadirgasıyla adaya gelişi hakkında bilgilendirmiş ve onun Kıbrıs'ı karıştırmaya yönelik herhangi bir olumsuz eylem ve girişiminin engellenmesi istenmiştir. Ayrıca Venedik Senatosu, kalelerden sorumlu veya komuta pozisyonunda olan tüm kişilerin çok ihtiyatlı davranmasını ve Kıbrıs'ta Rodos tarafından kaynaklanacak bir ayaklanmanın kendileri için probleme sebep olabileceğini düşündüğünden Rodos Şövalyeleri Üstadı'na bir elçi gönderilmesini istemiştir.³⁴⁴

³⁴¹ Cippico, *Delle guerre*, s. 52.

³⁴² Josaphat Barbaro, beraberinde birçok asker ve yaklaşık 4.000 duka değerinde mühimmatla birlikte Uzun Hasan'a elçi olarak gönderilmiştir. Barbaro, doğuya gerçekleştirdiği sefer sırasında Kıbrıs'a uğramıştır. Ağustos 1473'te Uzun Hasan'ın II. Mehmed'e karşı yenilmesi sonucu Barbaro, hedefine ulaşmamıştır. Bkz. Barbaro, *Lettere*, ed., Cornet, s.85; *I viaggi in Persia degli ambasciari veneti Barbaro e Cantarini*, ed. L. Lockhart, R. Morozzo Della Rocca ve M. F. Tiepolo, Roma 1973, s. 103.

³⁴³ Cippico, *Delle guerre*, s. 56-57; Barbaro, *Lettere*, ed., Cornet, s. 90; Malipiero, II, s. 602; Navagero, "Historia, col. 1138; Andrea da Mosto, *I Dogi di Venezia*, s. 195.

³⁴⁴ ASVe, SDS, reg. XXVI, 35 r. e v.

Venedik Cumhuriyeti, Kıbrıs halkın desteğini yanına almak için girişimde bulunmaktan kaçınmamıştır. 30 Ekim 1473'te Venedik yönetiminden Kıbrıs'a üç mektup gelmiş ve Lefkoşa'da San Sophia Katedrali'nde halka okunmuştur. Venedik yönetimi, öncelikle kralın ölümünden dolayı duyduğu üzüntüyü ve adanın huzur içinde olmasını belirtmiş; daha sonra bütün lortların Caterina'yı kraliçe olarak desteklemelerinin kendilerini çok memnun ettiğini aktarmıştır. Venedik yönetimi, Kıbrıs halkının kendilerine ve çocuklarına dikkat etmelerini hiçbir konu hakkında endişe etmemelerini istemiştir. Ayrıca Venedik idaresi, Kıbrıs'a ihtiyaç olunan konularda yardım edileceğini, donanma komutanına Kıbrıs'ın hizmetine verilmek üzere beş kadırga göndermesi talimatının verildiğini vurgulamıştır. Venedik, Kıbrıslılardan herhangi bir konuda yardıma ihtiyaçları olursa kendilerini bilgilendirmelerini istemiştir.³⁴⁵

Yiyecek ikmalinin zorluklarına rağmen Venedik Senatosu, 7 Kasım 1473'te Pietro Mocenigo'ya Mağusa'da bulunan kadırgaların her türlü ihtiyaca karşı hazır olmalarını Kıbrıs'ta bulunan kadırgaların yeterli gelmediği, yakın zamanda savaş için donatılmış üç Venedik gemisinin daha Mağusa'ya gitmesini ve Kraliçe'nin Venedik donanması ve mürettebatını da kullanarak mücadele etmesini istemiştir. Kraliçe'nin piyade bölüğüyle Tomasio da Imola'yı hizmetine almak isterse Pietro Mocenigo'nun birlikleri kadırgalarla onun hizmetine götürmesi de istenmiştir. Ayrıca, Kraliçe'nin herhangi bir taahhüt veya masrafı olmadan Kıbrıs Krallığı'nın ve kraliçenin korunması için adada sekiz adet Venedik kadırgasının bırakılacağını da Kıbrıs Krallığı'nın kadırgaların mürettebatı için peksimet teminini sağlaması şartıyla birlikte ifade edilmiştir.³⁴⁶

Andrea Corner'in ölüm haberine ve adada yaşanan huzursuzluklardan rahatsızlık duyduklarını 20 Aralık 1473'te Pietro Mocenigo'ya bildiren Venedik Senatosu, Mocenigo'nun tüm donanmasıyla birlikte adaya derhal yelken açmasını emretmiştir. Mocenigo'nun adada gerçekleşen olayları yakından takip etmesini, kraliçe ve oğluna sahip çıkmasını ve onları tüm düşmanlara karşı ne pahasına olursa olsun korumasını tenbihlemiştir. Bu konuda Mocenigo'ya önemli yetkiler veren Senato, kraliçeye ve onun varisi III. Jacques'a bir şey olması durumunda yeni talimatlar beklemeden derhal harekete geçmesini ve krallığın da başka güçlerin yönetimine geçmesine engel olunmasını bildirmiştir. Venedik idaresi ayrıca gerekli görülmesi durumunda tüm güçlerin birleşerek adanın tüm kalelerinin ele geçirilmesi emrini de vermiştir. Tüm bu kararlara ek olarak

³⁴⁵ George Bustronios, § 151.

³⁴⁶ ASVe, SDS, reg. XXVI, 41 v. - 42 r.; M. L. H, III, s. 351-352.

Senato; ticaret gemileri de dâhil olmak üzere iyi donanımlı gemilerin bir araya getirilmesine, Girit'ten dört yüz tatar yayı kullanan askerin (balestieri) kiralanmasına, Beyrut kadırgalarıyla para ve cephane gönderilmesine ve Suriye'den bol miktarda tahıl satın alınmasına karar vermiştir. Kıbrıs Krallığı'nda düzen ve istikrarın ne pahasına olursa olsun sağlanmasını isteyen Senato, Kıbrıs kalelerinin Venedik kale muhafızlarının emrine girmesine ve Venedik askerleri tarafından garnizon haline getirilmesini sağlamak için gerekirse güç kullanmaktan çekinilmemesine karar vermiştir. Çünkü adadaki Mağusa ve Girne gibi önemli kaleler ancak Venedik'e sadık olan kale komutanlarının atanmasıyla kontrol altına alınabilecektir.³⁴⁷ Venedik Senatosu'nun Kıbrıs'ı ne pahasına olursa olsun elinde tutma kararlılığında olduğu alınan bu kararlardan açıkça anlaşılmaktadır.

Tüm bu önlem ve kararları adanın ve Kraliçe'nin emniyeti için yeterli görmeye Venedik Senatosu, 21 Aralık 1473'te Collegio'ya Mora, Zakintos adası ile diğer yerlerden 600 stradiotes ve 2000 kadar paralı piyadenin Kıbrıs'a gönderilmesi talimatını da vermiştir.³⁴⁸ Aynı gün yapılan başka bir toplantıda Senato, Amiral Pietro Mocenigo'ya Mağusa ve Girne kalelerini kendilerine teslim etmeleri için kale komutanlarına 5.000 duka kadar rüşvet verme konusunda yetkilendirmiştir. Bu miktar yeterli olmazsa her bir kale için 10.000 dukaya kadar para harcama yetkisi verilmiştir. Kale komutanlarının kaleleri Venedik'e teslim etmesi durumunda kendilerine yıllık 500 ile 1.000 duka arasında ödeme vaat edilmesine izin verilmiştir.³⁴⁹ Şehirde bulunan tüm gemilerin silahlanarak Kıbrıs'a gönderilmesi ve gemi kaptanlarının bu iş için gerekli silahları temin etmeleri ve denizcilerin tüm ihtiyaçlarını sağlamaları da kararlaştırılmıştır.³⁵⁰

Senato aynı gün ayrıca Venedik'in Sicilya büyükelçisi olan Giovanni Aimo'ya Kıbrıs'ta yaşanan karışıklıkların ve Lefkoşa Başpiskoposu'nun düşmanlığının kaynağı olarak Sicilya Kralı'ndan şüphelendiklerini de bildirmiştir. Dolayısıyla büyükelçinin Sicilya Kralı'na Venedik ile aralarındaki varolan antlaşmayı hatırlatması ve bu konuda Venedik ile görüşmesinin gerekli olduğu bildirilmiştir. Ne pahasına olursa olsun Venedik'in Kıbrıs Krallığı'nı korumaya ve desteklemeye istekli olduğu büyükelçi aracılığıyla Sicilya Kralı'na net olarak aktarılmıştır.³⁵¹

³⁴⁷ ASVe, SDS, reg. XXVI, 53 v. - 54 r.; M. L. H, III, s. 362-364.

³⁴⁸ ASVe, SDS, reg. XXVI, 54 v.; M, L, H, III, s. 352-353. 10 Ocak 1473 m. v. (=1474), tarihinde Senato, Kıbrıs'ta işlerin düzelmesi durumunda stratiotilerin gönderilmemesini istemiştir.

³⁴⁹ ASVe, SDS, reg. XXVI, 54 v.; M, L, H, III, s. 352-353.

³⁵⁰ ASVe, SDS, reg. XXVI, 54 v. -55 r.

³⁵¹ ASVe, SDS, reg. XXVI, 55 r. e v.; Magnante, "L'acquisto dell'isola di Cipro, 5/6, s. 1-2.

2.2.2. Caterina Corner'in Hâkimiyetini Koruma Çabaları ve Buna Yönelik Almış Olduğu Önlemler

Henüz 19 yaşında iken dul kalan Caterina Corner ölen kralın eşi vasfıyla bir yıl kraliçe, oğlunun doğumundan ölümüne kadar geçen bir yıl boyunca da vekil kraliçe (regent queen) olarak Kıbrıs Krallığı'nı idare etmiştir. II. Jacques'ın vasiyetini yerine getirmekle görevlendirilmiş olan yedi kişiden oluşan ekip, Caterina'nın yönetimi devralmasından sonra da bu görevlerine devam etmiş ve sahip oldukları ayrıcalıkları aynı şekilde korumuştur. Dolayısıyla Kraliçe Caterina bahsedilen ekipten bağımsız hareket edebilmek için bazı önemli kararlar almak zorunda kalmıştır. Venedik'te soylu bir ailede büyüyen, fakat idari tecrübesi olmayan Caterina'nın tecrübesizliği kendisini zor duruma soksa da Kraliçe öncelikle akrabalarını ve kendisine sadık olan bazı kişileri kilit görevlere atayarak hâkimiyetini güçlendirmeye çalışmıştır. Caterina ilk olarak Amiral Peter d'Avila'yı Mağusa'ya davet etmiş ve II. Jacques döneminde olduğu gibi ona Kıbrıs *constable* 'lığı (polis memuru) görevini tevdi etmiştir.³⁵² Kraliçe, 20 Ağustos 1473'te kuzeni Sir Paolo Contarini'yi stratejik bir öneme sahip olan Girne Kalesi Kaptanlığı'na; Sir Peter de Vales ise aynı kalenin kale kumandanlığı görevine atamıştır.³⁵³ 10 Eylül 1473'te ise Rochas Kontu'nu Mağusa'ya çağırarak ve kendisinden amirallik görevinin devam ettirmesini istemiştir.³⁵⁴ William de Ras aynı gün içerisinde vikontluk görevinden alınmış ve yerine Nicholas Morabit atanmıştır.³⁵⁵ 22 Eylül'de Sir John Mistachiel'e Mağusa'da şövalye nişanı verilmiş ve Kraliçe tarafından Venedik'e elçi olarak gönderilmiştir.³⁵⁶ Ayrıca 2 Ekim'de Peter d'Avila'ya Mağusa'da şövalye nişanı verilmiştir. Fakat bu tören sırasında büyük bir kargaşa çıkmış ve birçok insan ölmüştür ki, George Bustronios'e göre, bu karışıklık sırasında Porta Maris'in³⁵⁷ kapatılmış olması büyük bir felaketi önlemiştir.³⁵⁸ Kraliçe Ekim ayı içerisinde de Sasson de Nores'i Jerusalem Constable'ı olarak atamıştır.³⁵⁹

Venedik Donanma Komutanı içinde birçok soylunun bulunduğu Venediklilerle beraber 22 Eylül 1473 Mağusa'da karaya çıkmıştır. Bu donanma 2 Ekim'de Mağusa'dan

³⁵² George Bustronios, § 103.

³⁵³ George Bustronios, § 121, 128.

³⁵⁴ George Bustronios, § 133.

³⁵⁵ George Bustronios, § 134.

³⁵⁶ George Bustronios, § 139.

³⁵⁷ Mağusa kalesinin deniz kenarındaki kapısı.

³⁵⁸ George Bustronios, § 145.

³⁵⁹ George Bustronios, § 150.

ayrılmak üzereyken Venedik'ten gelen iki geminin getirdiği haberler ve kararlar neticesinde Mağusa'da demirlemiştir. Aynı gün Venedik yönetiminden vikonta adanın savunulması için filodan 15 kadirganın adada tutulması gerektiğini belirten bir haber gelmiştir. Eğer gerekirse donanmanın hepsini tutması için komutana haber gönderilmiştir. Kıbrıs'ta büyük kutlamalar düzenlemesi istenmiştir.³⁶⁰

³⁶⁰ George Bustronios, § 141-143.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CATERINA CORNER'E KARŞI İSYAN GİRİŞİMİ VE SONRASINDA KIBRIS'TA YAŞANAN GELİŞMELER

3.1. Caterina'ya Karşı Düzenlenen İsyân Girişimi

II. Jacques'ın ölümünü takip eden süre içerisinde adada ciddi huzursuzluklar ve büyük gerilimler yaşanmıştır. Kıbrıs'ın yerel soyluları özellikle de Katalanlar, Caterina'nın adaya hükmetmesinden rahatsızlık duymaktaydı. Katalanlar her ne kadar adanın yönetiminde söz sahibi olsalar da aslında huzursuz oldukları konu Venedik'in Kıbrıs'ta artan nüfuzuydu. Başını Başpiskopos Fabregues'in çektiği bu grup Napoli Kralı Ferdinand'ın desteğiyle Kraliçe'ye ve Venedik Cumhuriyeti'nin destekçilerine karşı bir ayaklanma hareketi başlatmaya karar vermiştir. Katalanların öncelikli planı Venedik'in Caterina'ya sağlamış olduğu destek ağını kesmek idi. II. Jacques'ın sağlığında gerçekleştirmeyi istediği Kral Ferdinand'ın oğlu Alfonso ile Charla'nın evlenmesini sağlayarak Charla'nın krallığın yasal varisi kabul edilmesini garanti altına almak istemişlerdir. Napoli Kralı böylece Kıbrıs'ın kaynaklarına ve ticaretine sahip olmakla kalmayacak aynı zamanda bölgede Venedik'e meydan da okuyabilecekti.³⁶¹ Katalanların, Kral Ferdinand ile iş birliğini hayata geçirme arzusu kısa zaman içerisinde Caterina ve oğluna karşı bir darbe girişimine dönüşecektir.

II. Jacques tarafından gayrimeşru çocuklarının evliliği konusunu görüşmek üzere Kral Ferdinand'a gönderilen Lefkoşa Başpiskopos'u Louis Perez Fabrigues beraberinde bir elçiyle 5 Kasım 1473'de adaya geri dönebilmiştir.³⁶² Başpiskopos Louis de Fabregues, Papa IV. Sixtus'un Kraliçe'ye ve tüm şövalyelere mektup gönderdiği haberini Zaplana'nın yeğeni Sir Louis Alberic, Morabit, Sir Muzzo de Constanzo ve Sir John de Ras'a aktarmıştır. Louis de Fabregues, Papa IV. Sixtus'un mektubunda Sir Andrea Corner, Sir Marco Bembo, Sir Paul Chappe ve Doktor Gentile'yi II. Jacques ile kısa süre önce vefat eden Yafa Kontu John Perez Fabregues'i zehirleyip öldürmekle suçladığını belirtmiştir. Başpiskopos, ayrıca Papa'nın kralın ölümünden sonra Venediklilerin Kıbrıs Krallığı'nı ele geçirmesinin utanç duyulması gereken bir durum olarak gördüğünü de Katalanlara söylemiştir.³⁶³

³⁶¹ Cippico, *Delle guerre*, s. 61; Florio Bustron, s. 436.

³⁶² George Bustronios, § 152; Florio Bustron, s. 437; Bedevi, *Başlangıcından*, s. 89.

³⁶³ George Bustronios, § 153-154. Joachim, "Caterina Cornaro, s. 93; George Bustronios'un editörü Coureas, Papa IV. Sixtus'un böyle bir mektubunun bulunmadığını vurgulamaktadır bkz. George Bustronios, § 154. n.

Başpiskopos'un Papa'nın gönderdiği mektuplarla Kıbrıs halkını Venediklilere karşı ayaklandırmaya çalışmakta olduğu ortadır.

Kraliçe'ye karşı bir darbe girişimi planlayan Katalanlar, öncelikle Venedik'e yakın olan ve kendilerine engel olabileceğini düşündükleri kişileri saf dışı bırakmaya karar vermişlerdir. Katalanlar böylece Kraliçe'yi yalnızlaştırarak onu adanın yönetimden uzaklaştırmayı amaçlamıştır. Böylece Katalanlar Kıbrıs'ın bütün imkânlarını ele geçirerek adanın efendisi olacaklarını düşünüyorlardı.

Papa'nın mektubunun içeriğinin Katalanlarla paylaşılmasıyla Mağusa'da geri dönüşü mümkün olmayan olaylar başlamıştır. Kıbrıs lortları Papa'dan gelen mektubun içeriğini duyduktan sonra James Zaplana'nın evinde bir araya gelmişlerdir. Zaplana, onlara Sir Andrea'nın kaptan olarak atadığı James Visconti ve beraberindekilerin gece alarm çanının çalmasıyla Constable'ın, Rochas Kontu'nun, Trablusşam Kontu'nun ve Rizzo'nun evine girerek hepsini öldüreceklerini duyduğunu iddia etmiştir. Kıbrıs lortları derhal Mağusa halkını bu konuda uyarmış ve çan sesi duymaları üzerine herkesin silahlanarak saraya gelmelerini istemiştir. 15 Kasım Cumartesi günü gece saat 03.00'da alarm çanlarının çalmasıyla ağır silahlı çok sayıda Katalan, Sicilyalı ve Napolili sokağa dökülmüştür. Sir Peter Gurri ve Sir Paul Chappe beraber sarayın avlusuna girdiklerinde Rizzo de Marino ve adamlarıyla karşılaşmıştır. Sir Peter Gurri kaçarken, Chappe yakalanarak öldürülmüş ve cansız bedeni bir kuyuya atılmıştır. Doktor Gabriel Gentile³⁶⁴ ise Kraliçe'nin odasına sığınmıştır. Doktor Gentile'nin arkasından Başpiskopos kraliçenin odasına girmiş; ancak Kraliçe ona Gentile'ye zarar vermemesini söylemiştir. Daha sonra Rizzo de Marino odaya girmiş, her ne kadar Kraliçe Caterina Rizzo de Marino'ya Doktor Gentile'ye dokunmamasını söylemiş olsa da Rizzo de Marino Doktor Gentile'yi öldürmüştür. Kraliçe'nin amcası Sir Andrea ise Mağusa Kalesi'ne sığınsa da Sir Marco Bembo ile birlikte yakaladıktan sonra öldürülmüştür. Sir Louis Perez Fabrigues Girne'ye gitmek üzere ayaklanan arkadaşlarına veda ederken askerler ise Lefkoşa yakınlarında ihtiyatla beklemeye devam etmiştir.³⁶⁵

15 Kasım'da Kraliçe tarafından yazılan bir bildiriye amiral ve vikont halka duyurmuştur. Bu bildiride bütün halkın evlerinde kalması ve kendi işiyle meşgul olması

288. Florio Bustron, Papa'dan birisinin Kraliçe'ye diğerinin ise şövalyelere olmak üzere iki mektubun geldiğini belirtmektedir. Florio Bustron, s. 437-438. Lusignan ise yöneticilere ve yetkili kişilere bir mektup geldiği ve bu mektupta Papa'nın Andrea Corner ve Marco Bembo'nun Kıbrıs Kralı II. Jacques'ı zehirleyerek öldürdüklerini söylemektedir. Stephan de Lusignan, § 430.

³⁶⁴ II. Jacques 1468 senesinde San Theodoro, Patrichi, Pagliometochi, Clavdia, Dora ve Chito köylerinin imtiyazını kendisine tanımıştır. Bkz. Florio Bustron, s. 421.

³⁶⁵ George Bustronios, § 155; Florio Bustron, s. 437-438; Malipiero, "Annali Veneti, s. 600-601.

istenmiştir. Kraliçe'nin beş altı gün içerisinde Lefkoşa'ya geleceği ve bütün işleri ele alacağı belirtilmiştir. Ayrıca kimsenin silah taşımaması, aksini yapanların asılacağı söylenmiştir. Kaptan John Visconti yaşanan olayları ifşa etmemesi için tutuklanmış; ancak emrinde bulunan otuz Sicilyalı asker Mağusa'dan Lefkoşa'ya gitmeyi başarmıştır.³⁶⁶ Mağusa'da gerçekleşen olaylar Lefkoşa'ya gelen bu kişiler sayesinde kısa süre içerisinde Lefkoşalılar tarafından öğrenilmiştir. George Bustronios, Lefkoşa'ya gelen kişilerin Mağusa'da gerçekleşen darbe girişimini anlatmalarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Lortlar, constable ve onu destekleyen, Trablusşam Kontu, Sir John Tafur ve Rizzo'nun kalbine şeytan girdi, bir komplo kurmaya karar verdiler ve büyük bir ihanet meydana geldi. Constable ve beraberindekiler şöyle söyledi: “Alarm çanları gece saat 3’de çalmalı!” Dahası, kararları doğrultusunda çanlar çaldı ve şövalyeler ve bütün Mağusa halkı bunu duyar duymaz kraliçenin sarayında toplandılar. Çanın çalması sonucunda Sir Peter Gurri silahlandı ve Sir Paul Chappe'nin evine gitti. Onu uyurken yatakta buldu ve “Lordum alarm çanının sesini duymuyor musun? Kalk, ne olduğunu anlayabilmemiz ve sarayın avlusuna gitmemiz için atına bin” dedi. O kalktı, bir ata bindi ve John Cappadoca yaya olarak onlara eşlik etti. Sarayın avlusunda Louis Alberic onlarla karşılaştı. Chappe'ye “içeri gel ve konuşalım” dedi. Girişte Cortese ile karşılaştı ve ona “elimden tut da ineyim” dedi ve Cortese ona “inmene gerek yok” dedi. Bu arada Peter Gurri, Chappe'nin arkasından attan indi ve Rizzo ve adamları onu öldürerek cesedini kuyunun içine attılar.

Bunun yanında, Doktor Gentile alarmı duyunca avluya gitmiş ve yardım etmek için kraliçenin odasına girmiştir. Ama o alarm çanının kendisi için çaldığını bilmiyordu. Rizzo, doğrudan kraliçenin odasına girdi ve kraliçeye rağmen doktoru saçından tuttu. Beş altı adam üzerine çullandı. Doktor, “beni öldürmen için ne gibi kabahat işledim” dedi. Zırhını kaldırarak karnına hamle yaptı. Daha sonra onu öldürdü. Sir Andrea ise sarraf Tomasso ile birlikte evdeydi. Alarm çanını duyar duymaz adamlarına “pencereden dışarı bakın ne oluyor” dedi. Aşağı baktılar ve insanları görünce aşağı indiler. Sir Andrea sesleri duyunca kalktı, Sir Marco Bembo da kalktı. Ne olduğunu anlamak için balyosun evine giderken Trablusşam Kontu silahlı adamlarıyla geldi ve Sir Andrea'ya “evden dışarı çıkın” dedi. Sir Andrea durumu fazla önemsemedi fakat balyosun evine gitti. Balyos, Sir Andrea'ya “onların evden çıkmamamı söylediklerini bil” dedi. Sir Andrea, bunu duyunca üzüldü ve balyosu

³⁶⁶ George Bustronios, § 156; Florio Bustron, s. 440.

kaleye gitmeye zorlasa da balyos gitmek istemedi. Sir Andrea atına binerken Sir Marco Bembo yaya olarak kaleye gitti ve içeri girmeye çalıştı.

Sir Andrea, kale komutanına bağırarak “kapıyı açın” demişti. Kale komutanı “Lordum, kraliçe dahi gelse kapıların açılmaması için yöneticilerden emir aldık” dedi. Sir Andrea bunu duyunca ne yapacağını bilemeyen bir vaziyette kalenin köprü kemerinde atladı. Kont ve Rizzo sarayın kapısına gelerek ve kale komutanına içeriye kimsenin girip girmediğini sordu. “Sir Andrea’dan başka kimse gelmedi” dedi. Sir Andrea durduğu yerden konuşulanları duydu ve onlara “Ne istiyorsunuz?” dedi. Onlar, Sir Andrea’ya “Gel, kraliçe seni çağırıyor” dediler. Sir Andrea olduğu yerden çıktı ve yanlarına geldi. Mağusa Vikontu ve Burgess olan Casoli oradaydı. Sir Andrea’ya binsin diye atından indi ve getirdi. Rizzo bunu görünce kendi atını ona vererek onu aşağıladı. Andrea ona yük beygirini getirdiler ve Sir Andrea ona bindi. Trablusşam Kontu Sir Andrea’ya “ben önden gidiyorum sen Rizzo ile gel” dedi. Andrea kontu “seninle geliyorum” dedi. Bunu duyan Rizzo bıçakla Sir Andrea’in kafasını kesti ve onu kalenin hendeğine attı. Ardından, sonradan Hristiyan olmuş Mastiches de Sir Marco Bembo’yu öldürdü ve onu da hendeğe attı. Onların öldürülmesinden sonra karışıklıklar son bulmuştur. Sabah olunca İtalyan Kaptan John Visconti yakalandı...”³⁶⁷

Josafat Barbaro, gerekli önlemleri alma konusunda tembellik ve korkaklık yaptığı için Andrea Corner’in suçlu olduğunu belirtmektedir.³⁶⁸ Krallık ve Kraliçe tamamen Katalanların kontrolü altına girmiştir. Katalanlar işledikleri cinayetlerden sonra gerçekleşebilecek bir Venedik saldırısından korktukları için adadaki Venedik temsilcilerini ziyaret etmişlerdir. Katalanlar ilk olarak Venedik Balyosu Niccolò Pasqualico’ya³⁶⁹ giderek Andrea Corner’in kendi askerilerinin maaşını ödemek istememesi ve açgözlülüğü yüzünden öldürüldüğü, kendilerinin Kraliçe’ye sadık olduklarını, Kraliçe ve oğlunun adayı özgürce yönettiklerini, herkesin onlara sadık ve itaatkâr olduklarını Venedik Senatosu’na bildirmesini istemişlerdir. İsyancılar, Venedik Senatosu ile dostluğun korunması için Venedik’e ve donanma komutanı Pietro Mocenigo’ya birer elçi göndereceklerini belirtmiştir. Balyos Pasqualico adada gerçekleşen olayları bilmesine rağmen yine de onlara her dediklerini yapacağına dair söz vermiştir.³⁷⁰

³⁶⁷ George Bustronios, § 157; Florio Bustron, s. 438-440.

³⁶⁸ Barbaro, *Lettere*, ed. Cornet, s. 95.

³⁶⁹ Venedik balyosu 12 Eylül 1473’te Lefkoşa’dan ayrılarak faytonla Mağusa’ya gitmiştir. George Bustronios, § 135. Venedik balyosu Mağusa’da Venedik kadirgalarının bulunması nedeniyle kendini burada daha fazla güvende hissedecek olmasından dolayı buraya gitmiş olması oldukça muhtemeldir ancak Mağusa’da gerçekleşen olaylar büyük ihtimalle onun umduğu gibi seyretnemiştir.

³⁷⁰ Cippico, *Delle guerre*, s. 61-62; Malipiero, II, s. 600.

Philip Podocataro³⁷¹ Vice chancellor (şansölye yardımcısı) yapılmış ve kendisine öldürülen Sir Gentile'nin evi, Dora ve Chito köyleri ile 300 duka para verildikten sonra bir takım görüşmelerde bulunması için bir Venedik gemisine bindirilerek Venedik'e gönderilmesine karar verilmiştir. Bu arada Kraliçe yaşanan cinayetleri haklı sebeplerle gerçekleştirdiğini belirttiği bir mektubu Venedik Senatosu'na hitaben yazmaya zorlanmıştır. Philip Podocatato, kraliçenin mektubuyla beraber yola çıkmış ve 17 Kasım'da Venedik'e ulaşmıştır. Ancak Venedik idarecileri başka bir kaynaktan adada gerçekleşen olayların aslını öğrenmiştir. Philip Podocataro istenmeyen kişi (*persona non grata*) ilan edilmiş, altı saat içinde Venedik'ten ayrılarak Kıbrıs'a dönmesi ve Venedik Cumhuriyeti'ne ait herhangi bir toprak parçasında üç günden fazla bulunmaması emredilmiştir. Philip Podocataro 18 Şubat 1474'te Mağusa'ya ulaşmıştır.³⁷²

Caterina'ya karşı Kasım 1473 düzenlenen bu isyan girişimi sonucunda II. Jacques'ın gayrimeşru kızı Charla'nın hayatta kalan erkek kardeşleri olmasına rağmen taht için tek varis olması konusunda bir çalışma başlatılmıştır ki, bunun en büyük dayanağı da Napoli Kralı'nın oğlu Alfonso ile Charla'nın evlenmesinin hâlâ gündemde olması idi. Venedik balyosunun evinden ayrılan Katalanlar doğrudan saraya giderek II. Jacques'ın kızı Charla ile Ferdinand'ın oğlunu nişanlamışlar ve ona Celile, (Galile, Galilea) Prensi unvanı ile pek çok araziye çeyiz olarak vermeyi vaat etmişlerdir. Kral Ferdinand, ise Kıbrıs sarayını korumak için masraflarını üstleneceği 20 silahlı kadirga ve 300 piyade askeri göndereceğine dair söz vermiştir. Ayrıca isyancılar, II. Jacques'a ait olan gümüşleri eritip sikke darp ederek kendi destekçilerine dağıtmıştır.³⁷³

3.2. Girne Kalesi'nin İsyancılar Tarafından Alınmaya Çalışılması

İsyancılar kendilerine muhalif olduğunu düşündükleri önde gelen isimleri saf dışı bıraktıktan sonra adanın önemli kalelerini ele geçirmeye çalışmıştır. Kraliçe'nin iki büyük destekçisi olan amcası Andrea Corner ve kuzeni Marco Bembo'nun vefatından sonra öncelikle diğer akrabalarına görevler vermeyi tercih ettiğinden bahsetmiştik ve kuzeni Sir Paolo Contarini'yi stratejik bir öneme sahip olan Girne Kalesi Kaptanlığı görevine 20

³⁷¹ II. Jacques, kendisine 1468 yılında Doro köyü ve 200 metre üzüm bağının imtiyazını vermiştir. Bkz. Florio Bustron, s. 420.

³⁷² Podocataro'ya verilen köyler ilerleyen zamanlarda geçici olarak elinden alınacaktır. Ancak gerçekleşen cinayetlerle bir ilişkisinin olmadığı anlaşılınca daha sonra geri iade edilecektir. George Bustronios, § 160, 226; Florio Bustron, s. 451; Hill, III, s. 677-678.

³⁷³ Cippico, *Delle guerre*, s. 62; George Bustronios, § 161; Malipiero, II, s. 601-602; M. L., *H*, III, s. 361-362.

Ağustos 1473'te atandığını görmüştük.³⁷⁴ Sir Louis Alberic vakit kaybetmeden Girne Kalesi'ni kendisine teslim edilmesine dair Sir Paolo Contarini'ye 15 Kasım 1473'te bir mesaj göndermiştir. Paolo Contarini, bu mesaja cevaben Girne'yi Kıbrıs'ta eşi, çocuğu ve köyü olmayan birisine teslim etmeyeceğini sadece ve sadece Kraliçe'nin emriyle veya onun Lefkoşa Vikontu olan Nicholas Morabit'in bizzat gelmesi durumunda kaleyi kendisine teslim edebileceğini belirtmiştir. Bunun üzerine Caterina Corner'in kuzenine Girne Kalesi'nin Nicholas Morabit'e teslim edilmesini emrettiğini görmekteyiz ki, Kraliçe'nin bu kararı alırken baskı altında olup olmadığı konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Ancak Mağusa'daki suikastları işleyen kişilerin Kraliçe'yi baskı altına alarak bu kararı vermesinde etkili olduklarını düşünebiliriz. Buna ilaveten Kraliçe yazılı olarak Vikont Sir Nicholas Morabit'e azledildiğini ve vikont olarak kayınpederi Sir Balian Fresenge'yi atadığını kendisi ile bir an önce Girne'ye giderek kaleyi teslim almasını gerektiğini belirtmiştir. Bunun üzerine Morabit, Girne'ye gelmiş ve Sir Paolo Contarini, kendisine hayat güvencesi verilmesi durumunda kalenin kapılarını ona açacağını söylemiştir. İstenilen güvencenin verilmesinden sonra kapılar açılmış ve Girneliler kaleyi Morabit'e verdiklerini, başka birine vermediklerini özellikle vurgulamıştır. Morabit de Kraliçe'nin kalenin idaresinin kendisine verilmesini yazılı olarak emrettiğini Girnelilere aktarmış ve böylece Girne Kalesi Louis Alberic'e değil Morabit'e teslim edilmiştir.³⁷⁵

Louis Alberic kalenin kendisine verilmemesi üzerine amcası James Zaplana ile iletişime geçerken, Morabit ise yapılması gerekenler konusunda fikir almak üzere Kraliçe'ye bir mektup yazmıştır. Constable Sir James Zaplana, Morabit'in Girne Kalesi'ni yeğenine vermemesi üzerine büyük bir kızgınlıkla 17 Kasım 1473'te Girne'ye gelmiştir. Kale kapısının açılması için uzun bir süre bekleyen constable Zaplana, kaleye girdikten sonra kaleyi yeğenine teslim etmediği için Morabit'e tehditler savurmuştur. Morabit, kendisinin Kraliçe'den aldığı emirlerin dışında bir şey yapmadığını söylese de Constable'ın öfkesini dindirememiştir. Constable James Zaplana kısa bir süre sonra Lefkoşa'ya giderken, Morabit ve Louis Alberic, Girne'de Kraliçe'den gelecek olan cevabı beklemişlerdir. Ertesi gün 18 Kasım'da gelen cevap sonucunda Morabit kaleyi Sir Louis Alberic'e teslim etmiş ve Lefkoşa'ya gitmiştir. Ancak Kraliçe'nin Morabit'e Mağusa'ya gelerek sarayında bulunmasını emretmesi üzerine 23 Kasım'da yerine Sir Simon Fresenge'yi vikont olarak sarayda bırakarak Mağusa'ya gitmiştir. Morabit, 25 Kasım'da saraya ulaşsa da ancak 1

³⁷⁴ George Bustronios, § 121, 128; Florio Bustron, s. 440-441, 443-444.

³⁷⁵ George Bustronios, § 158; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 99.

Aralık'ta Kraliçe ile görüşebilmiştir. Kraliçe, Morabit'in ölen eşi II. Jacques için değerli ve güvenilir bir hizmetçi olması nedeniyle onu Girne kaptanı olarak atadığını ve Girne'nin başka bir kimsenin idaresi altında olmasına itimat edemeyeceğini söylemiştir. Kraliçe bu nedenle Morabit'in hemen Girne'ye dönmesini ve Louis Alberic'den kalenin idaresi almasını emretmiştir. Kraliçe Morabit'e vikontluk görevini ömür boyu tahsis etmiş ve yerine birisini vekil tayin etme yetkisini de kendisine tevdi etmiştir. Kraliçe ayrıca kaleyi Louis Alberic'ten alması için Rizzo de Marino'nun Morabit ile Girne'ye gitmesi emrini de vermiştir.³⁷⁶

Kraliçe ayrıca kendilerine “Lefkoşa'ya kısa bir süre içinde geleceğini” bildiren evraklar da vermiştir. Bu nedenle Morabit ve Rizzo, önce Lefkoşa'ya gelmiş ve Lefkoşa halkına Kraliçe'nin yakında Lefkoşa'ya geleceğini haber vermişlerdir. Kayınpederi Balian Fresenge'yi vikont olarak Lefkoşa'da bırakan Morabit, 7 Aralık'ta başkentten ayrılarak Girne'ye gitmiştir. Kalenin kapılarını başta açmakta isteksiz davranan Alberic, Kraliçe'nin yazılı talimatını gördükten sonra ertesi gün Girne Kalesi'ni Morabit'e teslim etmek zorunda kalmıştır.³⁷⁷ Ancak, Sir Louis Alberic, Morabit'le görüşmeden barbakan kapısından şehri terkederek Lefkoşa'ya gitmiştir. Rizzo Girne'de Morabit'le üç gün kalmış ve sonra Lefkoşa'ya geri dönmüştür.³⁷⁸ Böylece, Katalanlar için Girne Kalesi'ni ele geçirme çabaları son bulmuş ve Morabit'in Girne Kalesi'nin idaresini ele almasıyla Kraliçe Caterina, adada otoritesinin tesisi önündeki büyük bir engeli ortadan kaldırmıştır.

³⁷⁶ George Bustronios, § 159, § 162, § 165-167; II. Jacques, 1464'te Mağusa'yı Cenevizlilerin elinden almasından sonra Nicholas Morabit'i Mağusa'nın Kaptanı olarak atamıştır. Bkz. Joachim, “Caterina Cornaro, s. 69.

³⁷⁷ Florio Bustron, s. 443.

³⁷⁸ George Bustronios, § 168.

3.3. Venedik Birliklerinin Adaya Gelmesi ve İsyancıların Adadan Kaçması

II. Jacques'ın ölümünden itibaren, Venedik Senatosu adadaki olayları yakından takip etmekteydi. Herhangi bir gücün Kıbrıs'a müdahale etme ihtimaline karşı aday ve evlat edindiği Kraliçe Caterina'yı ne pahasına olursa olsun koruma konusundaki kararlılığını devam ettiriyordu. Mısır Sultanı'nın Kıbrıs'ı Charlotte'a vermeyi vaat ettiğine dair bir şaiyanın Venedikliler tarafından duyulmasından sonra, 19-20 Kasım 1473'te Cariolana Cippico'nun idaresi altında bir Venedik kadırgası Kıbrıs'a gelmiş ve durumu Kraliçe'ye iletmiştir. Cippico, Doğu Akdeniz'de bulunan Venedik filosunun Provveditore'u Sir Vittore Soranzo'nun Kıbrıs'a gelmek üzere olduğunu, eğer ihtiyaç duyulursa adanın savunulması için bütün donanmanın da çağrılarak yardıma geleceğini Kraliçe'ye bildirmiştir. Kraliçe bu durumdan çok hoşnut olmuş ve Lefkoşa'nın her yerini ışıktandırarak çanlar çaldırtmıştır.³⁷⁹

Mağusa'da gerçekleşen cinayetlerden sonra adaya gelen kadırgalar beklendiği üzere Napoli'den değil Venedik'ten idi. Venediklilerin adaya hızlı bir şekilde intikal etmesi isyancıların umutlarını boşa çıkarmıştır. Venedik Senatosu'nun daha önce aldığı kararlar doğrultusunda Provveditore Sir Vittore Soranzo komutasındaki Venedik donanmasından on kadırğa Kraliçe'yi korumak üzere 23 Kasım'da Mağusa'ya hareket etmiştir. Fakat isyancıların Venedik kadırgalarının Mağusa Limanı'na girmesine veya karaya yanaşmasına izin vermemelerinden dolayı kadırgalar St. Catherine açıklarında bir süre beklemiştir. Limanın zincirle kapatılmış olması nedeniyle ilerleyemeyen, fakat Mağusa'yı abluka altına alan Venedikliler, adada vuku bulan olaylar hakkında bilgi vermek ve ne yapmaları gerektiğini sormak üzere kadırgalardan birini Venedik'e göndermiştir. Bir kadırganın Venedik'e gittiğini duyan isyancılar ise Başpiskoposun, Sir Vittore Soranzo'nun bulunduğu Venedik kadırgasına çıkarak müzakerelerde bulunmasının yerinde olacağını düşünmüşlerdir. Yapılan müzakereler sonunda Venedikliler, Andrea Corner'in kendi hırsından dolayı askerleri tarafından öldürüldüğüne inanmış gibi yaparak Başpiskopos'tan Girne ve Mağusa kalelerinin kendilerine teslim edilmesini istemişlerdir. Başpiskopos Venediklilere, sahip olamayacakları bir şey istediklerini, çünkü II. Jacques'ın bu kalelerin yönetimini Kıbrıs Krallığı'na bıraktığını belirtmiştir. Müzakerelerin çıkmaza girmesi sonucunda Başpiskopos kadırgadan ayrılarak karaya dönmüş ve yaptığı müzakereleri isyancılara aktarmıştır.³⁸⁰

³⁷⁹ Cippico, *Delle guerre*, s. 59-60, 63; Florio Bustron, s. 441-442.

³⁸⁰ Cippico, *Delle guerre*, s. 63; Mas Latrie, *Doc. Nouv.*, s. 428; George Bustronios, § 163; Florio Bustron, s. 442. Malipiero, ada idarecilerinin denizde bulunan zinciri kaldırmamalarından dolayı gemilerin limana

Venedik, Mağusa'nın hâkimiyetini ele geçirebilmek için 24 Kasım 1473'te yeni bir girişimde bulunmuştur. Daha önceden Mısır'a elçi olarak gönderilen Anthony del'Orsa, hizmetçisi Portekizli Janica Cuzzo ile birlikte karaya çıkarak Mağusa Kalesi'ne gitmiştir. Anthony del'Orsa, burada kale komutanı Farandetto di San Luca ile görüşmüş ve Mağusa'yı kendilerine teslim etmesi halinde Venedik hükümeti adına ona 1.000 duka verileceğini söylemiştir. Kale komutanı bu teklifi kabul etmiş gibi davranarak sabah olunca olanları Mağusa'nın idarecilerine anlatmıştır. Mağusa'nın idariceleri bunun üzerine Janica Cuzzo'yu tutuklamışlarsa da Anthony del'Orsa kaçarak Venedik kadırgasına geri dönmeyi başarmıştır.³⁸¹

Krallık teşrifatçısı Rizzo de Marino'nun hizmetindekilerden birisi, 7 Aralık 1473 akşamı Mağusa'dan Lefkoşa'ya gelerek Venediklilerin Rizzo de Marino'yu tutuklamak için üç yüz kişilik bir kuvveti kadırgalardan karaya çıkardıklarını söylemiştir. Bunu duyan Rizzo de Marino gece boyunca elli kişilik bir kuvvet toplayarak sabah erken saatlerde Mağusa'ya gitmiştir.³⁸² Rizzo de Marino her ne kadar Mağusa'ya gitmiş olsa da Lefkoşa'da Dominic Lachanas'ın evinde saklandığına dair bir söylenti çıkmıştır. Dolayısıyla çan seslerinin duyulmasından sonra Sir Stephen Koudouna'nın önderliğinde toplanan bir grup kendisini yakalamak için önce Dominic Lachanas'ın evine gitmiş; ancak onu orada bulamamıştır. Daha sonra Kraliçe'nin bayrağıyla beraber kraliyet sarayına ilerlemişler ve burada Amiral Muzio Costanzo'yu tutuklamışlar amirale "kraliçenin Lefkoşa'ya gelmesini isteyen" bir mektup yazdırmışlardır. Bu sırada Sir John de Ras ve Benedict Cartagena Lefkoşa'ya gelmiştir. İkisinin de Kraliçe'ye sadık kalacaklarına ve gerekirse halkla birlikte ölümüne mücadele edeceklerine dair yemin etmelerinden sonra kente girmelerine izin verilmiştir.³⁸³ Lefkoşa halkının ilk başta şehrin kapılarını Mağusa'dan gelen kişilere açmak istememeleri, Kraliçe'ye olan sadakatlerini göstermesi açısından önemlidir. Şehrin kapıları ancak gelenlerin Kraliçe'ye bağlılık yemini etmelerinden sonra açılmıştır.

Dalmaçya'dan gelen Venedik askerleri Trablusşam Kontu John Tafur'un hizmetinde olan birisini Mağusa dışında öldürmüştür. Aynı zamanda Mağusa Kaptanı olan Trablusşam Kontu John Tafur bunu bahane ederek Mağusa Kalesi'nin deniz kapısını açtırarak

girmediklerini söylemektedir. Bkz. Malipiero, s. 601. Navagero, Venedikliler aslında adanın yöneticilerinden Andrea Corner'in ölümüyle alakalı anlatılanlara inanmalarını istiyorlarsa Kraliçe'ye itaat etmelerini, oğlunu, II. Jacques'dan kalan mülkleri ve kalelerin kontrolünü ona iade etmelerini istediklerini belirtmektedir. Bkz. Navagero, "Historia, col. 1149.

³⁸¹ George Bustronios, § 164. Florio Bustron, 2.000 duka verileceğini söylüyor. Bkz. Florio Bustron, s. 443.

³⁸² George Bustronios, § 169. Florio Bustron, s. 443.

³⁸³ George Bustronios, § 170-171.

Provvedittore ile görüşmüştür. Başpiskopos Zaplana bu görüşmeyi öğrenince çok üzölmüş ve Trablus Kontu John Tafur'un kendilerine sormadan tek başına gitmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Kraliçe, Zaplana'nın bu görüşmeye olan tepkisini duyunca "kendi iyiliğı için evinden dışarı çıkmamasını" emretmiştir. İki gün sonra Kraliçe'den Lefkoşa'ya gitmesi emrini alan Zaplana, yirmi beş adamıyla beraber Lefkoşa'ya gitmişse de Lefkoşalılar onun kente girmesine izin vermeyerek derhal Mağusa'ya giderek Kraliçe'yi Lefkoşa'ya getirmesini, aksi takdirde kimseyi içeriye sokmayacaklarını söylemiştir.³⁸⁴

Provvedittore Sir Vittore Soranzo, 9 ve 17 Aralık'ta Venedik Doç'una göndermiş olduğu mektuplarda Kraliçe'nin çok sıkı bir kontrol altında tutulduğunu, Başpiskopos'un ona karşı saygısızca davranışlarda bulunduğunu ve Kıbrıs'ın topraklarının tamamının gece gündüz piyade ve süvarilerle korunmaya devam edildiğini bildirmiştir.³⁸⁵

Trablusşam Kontu John Tafur ve Peter d'Avila Lefkoşa halkı ile görüşme yapmak üzere 29 Aralık 1473 şehre gelmişse de kente alınmamışlardır. Lefkoşalılar, Mağusa'dan gelen kişileri karşılamak üzere Taxation Kapısı'nda toplanmaya başlamış ve kendi aralarında Sir John de Ras'ı Lefkoşa Kaptanı (Vikontu) olarak seçmiştir. John Tafur ve Peter d'Avila, Sivouri Kaptanı Philip Syngritico'yu Lefkoşa Kaptanı Sir John de Ras ve şehrin diğer önde gelenleriyle görüşmesi için göndermiştir. Syngritico, herhangi bir isteklerinin olup olmadığını öğrenmeleri için bizzat Kraliçe'nin John Tafur ve Peter d'Avila'yı Lefkoşa'ya gönderdiğini Lefkoşalılara aktarmıştır. Ancak Lefkoşalılar, Kraliçe Caterina'nın Mağusa'dan başkente geri dönmesini istediklerini Syngritico'ya söylemiştir. John Tafur ve Peter d'Avila, Benedict Cartagena ve John de Ras gibi yemin ettikten sonra Lefkoşa'ya girmelerine izin verilmiş ve ikili bir müddet başkentte kaldıktan sonra tekrar Mağusa'ya dönmüştür.³⁸⁶

Lefkoşa'ya alınmayan James Zaplana, görünüşe göre tekrar Mağusa'ya girmeye cesaret edememiş ve bu nedenle Mağusa'nın dışında bir yerde saklanmıştır. James Zaplana, Mağusa'da olan Başpiskopos ve Rizzo de Marino'nun kendisine katılmalarını ve ayrıca imkân varsa Rochas Kontu'nu da beraberinde getirmelerini istemiştir. Başpiskopos ve Rizzo şehirden ayrılmayı başarırken; John de Naves, Rochas Kontu'nun kentin dışına çıkışına izin vermemiştir. Mağusa'da gerçekleşen olayların Lefkoşa'da duyulmasıyla Antohny de Bois

³⁸⁴ George Bustronios, § 170. Florio Bustron, s. 444; Mas Latrie, *Doc, Nouv.* s. 439-440.

³⁸⁵ M. L., *Doc. Nouv.* s. 428-431, 436-441.

³⁸⁶ George Bustronios, § 172-174; Florio Bustron, s. 444-445.

ve Benedict Caragena yirmi beşer atlı askerle beraber gece boyunca Lefkoşa çevresinde devriye gezmeye başlamışlardır.³⁸⁷

Kıbrıs'ta Katalanlar ve Venedikliler arasında 1473 yılının Aralık ayı boyunca gerçekleşen olaylara dair kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Venediklilerin ve isyancıların bu dönemde kendi aralarında ateşkes yapmış olması muhtemeldir veya bunun dışında Venedikliler donanmalarında bulunan eksik gemilerin geri kalanının adaya gelmesini beklemiş olabilir. Venedik Provveditore'ü Sir Vittore Soranzo'nun öncelikle yedi yüz askerle Mağusa'ya gelmesi ve Venedik donanması Amiral Pietro Mocenigo'nun hızla Kıbrıs'a doğru hareket ettiği haberinin adaya ulaşmasından sonra Katalan grubu 31 Aralık 1473'te saklanmaktan ve kaçırmaktan başka bir çarenin kalmadığını anlamıştır. Venedik kuvvetlerinin Kıbrıs'a gelmesinden sonra adanın kontrolünün hızlı bir şekilde Venediklilerin idaresi altına girmesiyle, tutuklanmaktan korkan Başpiskopos, Louis Alberic, James Zaplana ve Rizzo de Marino yanlarına alabildikleri kadar altın, gümüş ve değerli eşyayla Kral Ferdinand tarafından Napoli'den gönderilen bir kadirgaya binerek 1 Ocak 1474'te Kıbrıs'tan kaçmışlardır.³⁸⁸ Caterina'yı tahtından indirmek isteyen kişilerin başarısız olmasının birçok nedeni vardı. İsyancılar, Napoli Kralı Ferdinand'ın doğrudan kendilerine yardım edeceklerini düşünmüş olabilirler. Ancak Kral Ferdinand'dan kendilerine herhangi bir yardım gelmemiştir. Ayrıca isyan girişimi sırasında adada çok sayıda Venedikli bulunuyordu. Venedik donanma komutanı Amiral Pietro Mocenigo, bütün güçleriyle Kıbrıs yakınlarında Türklerle savaş halindeydi. Bu durum Venedik'in Kıbrıs'a doğrudan müdahalesini kolaylaştırmıştı. Bu arada isyancıların adadan kaçış haberinin Mağusa'ya ulaşmasından sonra, iki Venedik kadirgası Napoli kadirgasının peşinden gönderilmişse de onun Rodos'a ulaşmasını engelleyememiştir.³⁸⁹

Sir Vittore Soranzo, Venedik Senatosu ve Amiral Peter Mocenigo'ya Kıbrıs Krallığı'nın ağır bir zulüm altında ezildiğini ve adayı kontrol altına almak isteyenlerin fikirlerini ikna yoluyla değiştiremediğini bildirmiştir. Ayrıca Soranzo, dördü İskenderiye'den Kıbrıs'a gelmekte ve üçü Suriye'ye gitmekte olan ticaret kadirgalarına el koymuştur. Sir Vittore Soranzo, İskenderiye kadirgalarını Girit'e göndererek Kıbrıs'ın durumu hakkında Girit Dükü'ne haber vermiştir. Girit Dükü tüm ticaret kadirgalarını erzak,

³⁸⁷ George Bustronios, § 175; Florio Bustron, s. 445; Clement, *Venice: The Queen*, s. 231.

³⁸⁸ Florio Bustron, s. 445-446; Joachim, "Caterina Cornaro", s. 102. Ayrıca Louis Alberic'i de kaçanların arasına ekler. Malipiero, "Annali Veneti", s. 61. Hill, III, s. 687'de adadan kaçanların 60.000 dükalık mücevher ve parayı beraberlerinde götürdüklerini belirtir.

³⁸⁹ George Bustronios, § 176.

asker ve Candotti (yaylı okçu) okçularıyla doldurarak diğer Venedik birlikleriyle buluşmaları için Rodos'a göndermiştir. Ayrıca Soranzo, üç Suriye kadirgasını ise, yüklenebilecekleri kadar at yüklenerek Rodos'a götürmesi için Napoli'ye sevk etmiştir. Bunların yanında erzak ve topçu cephanesi yüklü her birinde on at olan iki kadirga Mora'dan gönderilmiştir. Soranzo, Yunanistan'ın Venedik hâkimiyeti altındaki tüm şehir ve adalarının rektörlerinden Venedik kadirgalarının kaptanlarının derhal Kıbrıs'a gitmeye zorlanmasını, yoksa mülklerine el konulacağını bildirilmesini istemiştir.³⁹⁰

Venedikli Kaptan-General Peter Mocenigo, Kıbrıs'tan firar eden Rizzo, Zaplana ve Louis Alberic'i yakalamak ve Venedik'e ait topraklardan gelerek Kıbrıs'a gitmek için bekleyen kadirgaları Venedik donanmasına dâhil etmek için Rodos'a uğramıştır. Mocenigo Rodos'a giderken Soranzo'nun mektubu kendisine ulaşmıştır. Donanma komutanı, Kıbrıs'tan kaçan firarilerin kendisine teslim edilmesini Hospitaller Tarikatı Büyük Üstadı Giovanni (Giambattista) Battista Orsini'den talep etmişse de Üstât, talep edilen kişilerin Rodos'a geldikten sonra kaçarak bilinmeyen bir yere saklandıklarını bu nedenle bu talebin gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir. Orsini, Kıbrıs'tan gelen kişilerin uzun süre Rodos'ta kalmasının başına iş açacağını düşündüğünden, bu kişilerin bir an önce Rodos Adası'ndan ayrılmasını istemiştir. Rodos idaresi, 14 Şubat 1474'te saklandığı yerde bulunan James Zaplana'nın bir Ceneviz kadirgasına binerek Batı Avrupa'ya gitmesini emretmişse de Başpiskopos, ancak Büyük Üstât'tan almış olduğu bir mektupla 23 Mart 1474'te Rodos Adası'ndan ayrılmıştır.³⁹¹ Kıbrıs'tan firar edenlerden biri olan Tristan de Gible, Venedikliler tarafından Rodos'ta yakalanarak 25 Ocak'ta zincirlenmiş bir vaziyette Mağusa'ya gönderilmiştir. Tristan de Gibelet, Kıbrıs'tan kaçan James Zaplana ve Rizzo de Marino'nun asıl amacının Mısır Sultanı'na gitmek olduğunu, ama işlemiş oldukları suç ve hava şartlarının onları Rodos'a süreklediğini aktarmıştır.³⁹² Bunun yanında Venedik

³⁹⁰ Cippico, *Delle guerre*, s. 65-66.

³⁹¹ Cippico, *Delle guerre*, s. 66; Hill, III, s. 688.

³⁹² George Bustronios, § 196. Tristan de Gibelet daha sonra serbest bırakılmış veya kaçmıştı. Gibelet, Rizzo di Marino ile Venedik'e karşı komplo kurmaya devam etmiştir. Bkz. Hill, III, s. 688 not 4. 1485 yılında Holy Wisdom Katedralinde Guyet ve Tristan de Gibelet kendi aralarında konuşurken tartışmaya başlamışlar ve Guyet, Tristan'a bir yumruk atmıştır. Şövalyelerin araya girmesiyle barış sağlanmıştır. Kısa bir süre sonra önce Guyet ve onun ardında Tristan Venedik'e gitmiş. Guyet'in Tristan'ı rencide etmesi her zaman Tristan'ın içine dert olmuştur. Bir gün Tristan kuaföre gitmiş ve orada Guyet'in saçını kestirdiğini görmüştür. Hemen kılıcını çıkararak Guyet'in kafasını oracıkta kesmiş ve bir gemiye binip Venedik'ten ayrılarak Kral Ferdinand'ın topraklarına gitmiştir. Venedik yönetimi Tristan'ı yakalayan kişiye 1.000 duka vereceğini ve onun Venedik ve Venedik'e ait topraklardan sürgün edileceğini ilan etmiştir. Bkz. George Bustronios, § 278.

Senatosu, Rizzo de Marino'yu sağ olarak yakalayana 10.000 duka, cansız olarak ele geçirene 5.000 duka para verileceği kararını almıştır.³⁹³

Venedik Senatosu Kıbrıs'ta gerçekleşen olayların haberini aldığı ilk andan itibaren donanma komutanı Pietro Mocenigo'ya çeşitli zamanlarda talimatlar vermiştir. Venedik Doçu Nicolò Marcello, Kıbrıs'a gönderilen tüm piyade ve süvarilerin Jacomo Marcello'nun komutası altına verildiği ve onun bir an önce Kıbrıs'a gitmesinin gerektiği talimatını 2 Ocak 1473 (m. v. 1474) tarihinde vermiştir.³⁹⁴ 5 Ocak 1473 (m. v. 1474) tarihinde Venedik Senatosu Girne ve Mağusa'nın Venedikliler tarafından iyi bir şekilde muhafaza edilmesi emrini Jacopo Marcello aracılığıyla tekrarlamıştır. Venedikliler, adanın bütün kaleleri ve hisarlarına Venediklilerin el koymaları ve bunları kendi kontrolleri altına almaları durumunda adanın Venedik idaresi altına kolay bir şekilde geçeceğine inanmışlardır. Ayrıca Kıbrıs Kralı II. Jacques'ın hizmetinde çalışmış olan Pietro Davilla'yı Venedik tarafına çekmek ve Kraliçe'ye olan bağlılığını sağlamlaştırmak için kendisine maaşının yanında yıllık 1.000 duka gelir verileceği belirtilmiştir.³⁹⁵ 2 Ocak 1473 (m. v. 1474)'de Venedik Senatosu, Vittore Soranzo'nın provveditore olarak adada kalmasını, piyade ve süvari birliklerinin adaya nakledilmesiyle ilgilenmesini istemiştir.³⁹⁶ 8 Ocak 1473 (m. v. 1474)'de Venedik Senatosu, Pietro Mocenigo'yı Lefkoşa piskoposunun girişimlerinin son derece şüpheli olduğu ve onun Kıbrıs Kraliçesi'ni aldatma veya zorlama yoluyla evlenmeye ikna edebileceğini belirtmektedir. Kıbrıs Krallığı'nı başka kişilerin eline teslim etmek amacıyla Kraliçe'nin suikast düzenlenebileceğinden korkulmasından dolayı, Mocenigo'dan adada gerçekleşen olayları yakından izlemesi istenmiştir. Eğer ada başka bir gücün eline geçerse adanın, Venedik'in idaresi ve koruması altına alınması için canhıraşane mücadele edilmesi emredilmiştir.³⁹⁷

Bu dönemde Napoli Krallığı, Venedik ile işbirliği yaparak Kıbrıs Kraliçesi'ni ve çocuğunu korumak istediğini belirten mektupları Venedik yönetimine yazmıştır. Venedik Senatosu 10 Ocak 1473'te (m. v. 1474) Napoli Krallığı'nın Kraliçe'yi ve oğlunu koruma yönündeki düşüncelerini Mocenigo'ya hızlı bir şekilde aktarmıştır. Venedik yönetimi, Kraliçe'yi koruma görevini herhangi bir başka güçle paylaşma niyetinde olmadıklarını,

³⁹³ M.L., H. III, s. 437; Cippico, *Delle guerre*, s. 66; George Bustronios, § 196. Tristan de Gibeler daha sonra özgür bırakılmış veya kaçmıştı. Venedik'e karşı komplo kurmaya Rizzo di Marino ile devam etmiştir. Bkz. Hill, III, s. 688 not 4 ve George Bustronios, § 278.

³⁹⁴ ASVe, SDS, reg. XXVI, 56 r. -57 r.

³⁹⁵ ASVe, SDS, reg. XXVI, 57 r.; M, L, H, III, s. 364-365.

³⁹⁶ ASVe, SDS, reg. XXVI, 57 r. e v.

³⁹⁷ ASVe, SDS, reg. XXVI, 57 v. -58 r.

başka bir yerden bu konu hakkında gelecek tekliflerin kabul edilmemesi gerektiğini ve kendi kuvvetlerinin bu görevi yerine getirmek için yeterli olduğunu Pietro Mocenigo'ya bildirmiştir.³⁹⁸

Venedik Doğu Nicolò Marcello, 14 Ocak 1473'te (m. v. 1474) Donanma Kaptanı Vettore Pasqualigo'ya göndermiş olduğu talimatnamede, Kıbrıs Kraliçesi'nin her konuda desteklenmesini arzu ettiğini belirtmiş, Jacamo Morcello ile tekrar birleşmek üzere Modon'u terk etmesini ve yolculuğu sırasında Kıbrıs'a giden herhangi bir gemi ile karşılaşması durumunda onu durdurarak Jacamo Marcello'ya teslim etmesini istemiştir.³⁹⁹ Venedik Senatosu, 14 Ocak 1473'te (m. v. 1474) Kıbrıs Krallığı'nın korunması için Napoli'nin Venedik Büyükelçisi Zuanne Aimo tarafından onaylanan Napoli Kralı'nın yardım gemileri gönderme teklifini onaylamamıştır. Venedik yönetimi, Sicilya Kralı'nın bu isteğine temkinli yaklaşmıştır. Bu nedenle herhangi bir yabancı geminin adaya yaklaşmasının ve Levant'a gitmesinin engellenmesi ve izin verilmemesi için büyükelçiye tüm diplomasiyi kullanmasını emretmiştir. Ayrıca elçiden Napoli Kralı'nın oğlu ile II. Jacques'ın kızı arasında gerçekleşebilecek evlilik konusunda haberleri Venediklilere iletmeleri istenmektedir.⁴⁰⁰

Venedik Senatosu, 15 Ocak 1473'te (m. v. 1474) Pietro Mocenigo'dan kendisinin ve oğlunun hayatını tehlikeye atan Kıbrıs Kraliçesi'nin korunması için her türlü imkânın sağlanmasını istemiştir. Venedik Senatosu'nun Kraliçe'nin ve oğlunun tehlike altında olduğunu düşündüğü açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Peter d'Avila ve Roucha Kontu'na verilen sözlerin tutulacağı belirtilmiştir. Böylece her ikisinin Venedik'e her zaman sadık kalması sağlanmaya çalışılmıştır. Senato, ek olarak diğer yabancılara karşı dikkat edilmesi ve Napoli Kralı Ferdinand'ın gemisi Kıbrıs'a gelirse her ne pahasına olursa olsun durdurularak el konulmasını istemiştir.⁴⁰¹ Venedik, Peter d'Avila ve Roucha Kontu'na sözler vererek ada halkı ve yöneticilerin Venedik'in istek ve taleplerine uygun olarak hareket etmeleri durumunda, onlar gibi cömert bir şekilde ödüllendirileceklerini göstermek istemiştir. Venedik yönetimi tarafından adada Venedik'in çıkarlarının gözetilmesi her daim vurgulanmıştır. Adaya hiçbir yabancı gücün girmesine izin verilmeyeceğinin ve karşılaşılabilir problemlere karşı güç kullanılmasından çekinilmeyeceğinin her fırsatta altı çizilmiştir. Napoli Krallığı ile yapılacak evlilik girişiminin engellenmesi istenmiştir.

³⁹⁸ ASVe, SDS, reg. XXVI, 58 r. e v.; M, L, H, III, s. 365.

³⁹⁹ ASVe, SDS, reg. XXVI, 59 r.

⁴⁰⁰ ASVe, SDS, reg. XXVI, 59 r. e v.; Magnante, "L'acquisto dell'isola di Cipro, 5/6, s. 1-2.

⁴⁰¹ ASVe, SDS, reg. XXVI, 60 r. e v.; M, L, H, III, s. 365-366.

Milan Dükü, adanın Napoli Kralı Ferdinand'ın egemenliği altına girmesinden korkmuştur. Bu nedenle 10 Ocak 1473'te (m. v. 1474) Kıbrıs'ta gerçekleşen son olaylardan sonra Venedik Cumhuriyeti ile dayanışma içinde olduğunu belirtmiştir.⁴⁰² 25 Ocak'ta Venedik Senatosu, Milan Dükü'nün Kraliçe'yi savunmak için Kıbrıs'a dört gemi veya para gönderme teklifini kibar ve nazik bir şekilde reddetmiştir. Venedik büyük ihtimalle başka hiçbir devlete güvenmiyordu ve bu nedenle onları adadan uzak tutmaya çalışıyordu. Venedik yönetimi, Kıbrıs'a her kim müdahale etmeye kalkarsa Kıbrıs Kraliçesi'nin destekçisi ve tek söz sahibi olarak Venedik'i karşısında bulacağını göstermeye çalışmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, 25 Ocak'ta Venedik kadirgaları beraberlerinde adadan kaçanlardan biri olan Tristan de Giblet'i zincire vurulmuş halde Mağusa'ya getirmişlerdir.⁴⁰³

Venedik donanması Kaptan-General Pietro Mocenigo'nun komutası altında her kadirgada on iki at olmak üzere on iki kadirga ve dört galleasses⁴⁰⁴ beraberinde iki yüz İtalyan askerini ve iyi silahlanmış Giritlileri 3 Şubat 1474'te Kıbrıs'a getirmiştir. Pietro Mocenigo Kıbrıs'tan kaçamayan isyancıları cezalandırmak ve Caterina'ya yardım etmek için birkaç hafta adada kalmıştır. Mocenigo, Mağusa'da kraliyet sarayının önünde bulunan San Niccolò meydanında Kıbrıslıların huzurunda askeri geçiş töreni yaparak bir nevi Venedik düşmanlarına gözdağı vermiştir. Mocenigo, sadece Candiotti okçularını yanında tutarak diğer birliklerin yerlerine geri gitmesini istemiştir.⁴⁰⁵ Caterina, Pietro Mocenigo'yu övmüş, ona ve Venedik Senato'suna teşekkür etmiştir. Kraliçe, Mocenigo'nun Kıbrıs Krallığı'nın babası ve kurtarıcısı olduğunu belirtmiş ve yapmış olduğu yardımlardan dolayı ona iyi bir işçilikle yapılmış kalkan ve kraliyet amblemlili koyu kırmızı yaldızlı ipek bir sancak hediye etmiştir.⁴⁰⁶

Pietro Mocenigo'nun yanında Kraliçe'nin Girit kaptanı olan yeğeni Marco Venier, Sir Andrea Corner'in öldürüldüğünü öğrenir öğrenmez, 70 asker ve 36 at ile 7 Şubat 1474'te Mağusa'ya gelmiştir.⁴⁰⁷ 18 Şubat 1474'te üç Venedik kadirgası daha Pendayia'ya gelmiş ve

⁴⁰² ASVe, SDS, reg. XXVI, 57 v.

⁴⁰³ Cippico, *Delle guerre*, s. 66; George Bustronios, § 196.

⁴⁰⁴ Büyük ticaret kadirgalarından geliştirilen askeri gemilerdir. Bkz. Peter Kemp, *Encyclopedia of ships and seafaring*, Crown Publishers, 1980, s. 211.

⁴⁰⁵ Cippico, *Delle guerre*, s. 66-67; Florio Bustron, s. 447; Malipiereo, s. 603. George Bustronios, § 186'da 40 Venedik kadirgasının Larnaka'ya (Salines) 3 Ocak 1474 tarihinde geldiğini belirtmektedir. Donanmadan bir kadirga, donanmanın yakında Mağusa'ya geleceği haberini Kraliçe'ye vermek için buradan ayrılmıştır. Venedik kadirgası Mağusa'ya giderken içerisinde Zaplana, Başpiskopos ve Rizzo'nun olduğu Kral Ferdinand'a ait bir kadirgayla karşılaştığını ve onun Napoli'ye doğru gitmekte olduğu Kraliçe'ye bildirmiştir.

⁴⁰⁶ Cippico, *Delle guerre*, s. 69; George Bustronios, § 209; Florio Bustron, s. 447-448; Malipiereo, s. 603.

⁴⁰⁷ George Bustronios, § 215. Marco Venier daha sonradan 8 Nisan 1479'de asılacaktır. Bkz. Hill, III, s. 730-731.

Marco Venier'in Girit'ten getirdiği askerleri karaya indirmiştir. Kadırgalar Mağusa'ya giderken onlar atlarına binerek karadan Mağusa'ya gitmişlerdir.⁴⁰⁸ 24 Şubat'ta 4 Venedik galleassesı beraberlerinde atlarıyla 200 İtalyan askerini ve iyi silahlanmış Giritlileri Mağusa'ya getirmiştir.⁴⁰⁹ 5 Mart 1474'de 4 galleasses Mağusa'dan denize açılmıştır. Birçok Giritli ve İtalyan asker beraberlerinde onlara ihtiyaçları olacağını düşünerek getirdikleri atlarıyla ayrılmıştır.⁴¹⁰

3 Şubat'tan beri adada olan donanma komutanı Pietro Mocenigo, adanın savunması için on kadırğa ve iki silahlı karaveli geride bırakarak halefi olarak atanan Triadan Gritti ile buluşmak üzere 17 Mayıs'ta Mağusa'dan Modon'a gitmiştir.⁴¹¹ Kıbrıs'ta, Doğu Akdeniz'de ve daha sonra İşkodra kuşatmasındaki önemli, hızlı, kararlı ve başarılı faaliyetleri Mocenigo'nun, 1 Aralık 1474'te vefat eden Venedik Doğu Nicolò Marcello'nun⁴¹² yerine Venedik Doğu olarak seçilmesini sağlamıştır. Ancak Mocenigo'nun 1476 yılında vefat etmesiyle bu görevi Andrea Vendramin⁴¹³ devralacaktır.

3.4. İsyan Girişimi Sonrası Kraliçe Caterina'nın Almış Olduğu Tedbirler

Venedik'in Kıbrıs'ta gerçekleşen isyan hareketine hızlı bir şekilde reaksiyon göstermesi Kraliçe Caterina'nın otoritesinin adada yeniden tesis edilmesine yardımcı olmuştur. Bu süreç zarfı boyunca Venedik yönetimi Kıbrıs Krallığı'nın idaresinin Kraliçe'ye geri verilmesi için yoğun bir gayret göstermiştir. Venedik ve Caterina Corner isyancıların adadan kaçmasından sonra adada istikrar ve sükûnetin yeniden tesis edilmesi için seri bir şekilde önlemler almaya başlamıştır. Venedikliler dışardan getirdikleri askerî birlikleriyle öncelikle adada bulunan bütün stratejik kaleleri ele geçirmeyi amaçlamış, bunun için kale muhafızlarının yerlerine Venedik askerlerini yerleştirmeye çalışmıştır. Venedik yönetimi

⁴⁰⁸ George Bustronios, § 227.

⁴⁰⁹ George Bustronios, § 237.

⁴¹⁰ George Bustronios, § 241.

⁴¹¹ Malipiero, 603; George Bustronios, § 272, 275. Florio Bustron, s. 452'da 10 kadırganın ve 3 silahlı geminin adada bırakıldığı ve Giovanni Soranzo'nun Kıbrıs provveditore'u olarak seçildiğini söylüyor. Senato, 19 Mart'ta diğer görevlerinin yanında ilk görevinin Kıbrıs'ı korumak ve Mağusa'da yeterli birlikleri sağlamak olduğu Triadan Gritti'ye talimat olarak bildirilmiştir. Triadan Gritti, ayrıca Başpiskopso Louis Perez Fabriges'in ve onunla birlikte olanları ve onların Kıbrıs'tan beraberlerinde götürmüş oldukları mücevherleri ve paraları Hospitallierlerden talep etmek için Rodos'a gönderilmiştir. Senato, Gritti'den adanın tüm kalelerinin güçlendirilmesini ve gerekli mühimmatın sağlanmasını talep etmiştir. ASVe, SDS, reg. XXVI, 74 r.-76 r.

⁴¹² Nicolò Marcello hakkında bkz. Navagero, "Historia, col. 1138; Andrea da Mosto, *I Dogi di Venezia*, s. 190-194.

⁴¹³ Andrea Vendramin hakkında bkz. Andrea da Mosto, *I Dogi di Venezia*, s. 198-204.

yaşanacak bu gibi isyan girişimlerine karşı adada sürekli askerî birlikler bırakmayı ihmal etmemiştir.

İsyancıların Kıbrıs'tan kaçmasından sonra uzun bir süre kanlı ve korku dolu bir dönem yaşanmıştır. Kraliçe bir yandan kendi hükümlerine karşı gelen Sicilyalı, Napolili ve Katalonyalıların cezalandırılmasını veya sürgüne gönderilmesini isterken, diğer yandan birçok asilzadenin değerli mallarının müsadere edilmesini de istemiştir. Bütün bunların yanında Kraliçe kendisine sadık kalan destekçilerini önemli görevlerle ve ödüllerle taltif etmeyi unutmamıştır. İsyancıların müsadere edilen mal ve mülkleri Kraliçe'ye sadakatini kanıtlayan kişilere dağıtılmıştır. Kıbrıs'taki Venedikliler, yeni idari düzene karşı çıkması ve isyan etmesi muhtemel olan kişileri adadan Venedik'e transfer etmiştir. Bu süreç içerisinde alınan önlemlerden bir diğeri ise Kıbrıs Krallığı'na ihanet edenlerin veya isyan sırasında meydana gelen cinayetlerle doğrudan ilişkisi olan kişilerin idam edilmesi idi. Gerçekleşen isyan girişiminden sonra Kraliçe'nin atmış olduğu adımların detaylı olarak ele alınması adada istikrarın yeniden tesisi sürecini anlamamıza fayda sağlayacaktır. Venedik karşıtı gruba uygulanan kovuşturma işlemleri Pietro Mocenigo, Provveditor Vittore Soranzo, Kraliçe'nin kuzeni Yafa Kontu Giorgio Contarini, Rochas Kontu, Constable Peter d'Avila ve Chancellor Thomaso Ficcardo tarafından yürütülmüştür.⁴¹⁴

Venedik birliklerinin Kıbrıs'a gelmesinden sonra adada Venedik grubu karşısında önemli ve tehlike arz edecek bir rakip güç kalmamıştır. Venedik Cumhuriyeti bu nedenle Kıbrıs'ta özgür ve bağımsız bir şekilde hareket etmeye başlamıştır. Venedik'e en ufak bir düşmanlığı olan yetkililer görevlerinden alınarak tasfiye edilmiş, idari pozisyonlardaki Kıbrıslılar ve Frankların yeri Venedik'e sadakatle bağlı olan Venediklilerle değiştirilmiştir. Venedik, aslında Kıbrıs'ta yaşanan olayları bahane ederek adanın yönetimini ele geçirmeye çalışmıştır. Katalanların Kıbrıs'taki isyan girişimi Kıbrıs Haçlı Krallığı'nı bir Venedik kolonisi haline dönüştürebilmesi Venedik'e önemli ve hayati bir fırsat sağlamıştır. Venedik, Kıbrıs'ta soğukkanlılıkla ve sabırla izlemiş olduğu politikalar sonucunda adanın yönetiminde tek başına söz sahibi olma imkânına sahip olmuştur.

⁴¹⁴ Malipiero, 603; Navagero, "Historia, col. 1140; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 110.

3.4.1. Tutuklamalar, Sürgünler ve Müsadere İşlemleri

İsyancıların adadan firar ettiği haberinin Lefkoşa'ya ulaşmasından sonra bu kişilerin hizmetçilerinin yakalanarak Lefkoşa Kaptanı Sir John de Ras'a teslim edilmesini emredilmiştir. Ayrıca Başpiskopos, Rizzo, Zaplana ve onun yeğeni John Alberic'in hanehalkına ve hizmetçilerine zorluk çıkarılmamasına dair Mağusa'dan Lefkoşa'ya yazılı bir mesaj gönderilmiştir. Ancak gelen bu mesaja rağmen patlak veren isyanla ve isyancılarla ilgisi olan kişiler Lefkoşa'da hızlı bir şekilde sorgulanmaya başlanmıştır. İlk olarak Carceran Suarez'in Zaplana ile beraber hareket eden gayrimeşru oğlu Alfonso 2 Ocak 1474 sabahı sorguya çekilmiştir. Alfonso, kendisini sorgulayan kişilere isyancıların adadan kaçış sürecinin anlaşılması açısından detaylı bilgiler vermiştir. Alfonso, Başpiskopos ve Rizzo'nun Zaplana ile buluşmak üzere Mağusa'nın dışına geldiğini ve daha sonra deniz kıyısına gittiklerini belirtmiştir. Alfonso, “isyancıların adadan kaçmak üzere kıyıya ulaştıklarında atlarının dizginlerini çözerek serbest bıraktıklarını; Zaplana'nın beraber gelip gelmeyeceğini kendisine sorduğunu ve ona olumsuz cevap verdiğini” söylemiştir. Alfonso, ayrıca “Zaplana'nın zırhını ve miğferini çıkarmasına yardım ettikten sonra onun zırh ve miğferle beraber bir miktar gümüş sikkeyi tekneye yüklediğini” ifade etmektedir.⁴¹⁵ Alfonso'nun ardından yine aynı günde ikinci olarak Lefkoşa Başpiskopos'u Louis Perez Fabrigues'in kâtipi Brother John de Riviolo, sorgulanmak üzere tutuklanmıştır. Kâtip, isyancıların hazırladığı planı ve bu işte parmağı olan kişilerin isimlerinin yazılı olduğu çok sayıda önemli belgeyi kendisini sorgulayan kişilere teslim etmiştir. Bunun üzerine kâtipin taşınır mallarına, atlarına, topraklarına ve köylerine el konulmuştur. Aynı gün içerisinde Kraliçe'den Lefkoşa Kaptanı Sir John de Ras'a gelen bir mesajla Başpiskopos'un, Zaplana'nın ve Louis Alberic'in köylerinin istimlak edilmesi istenmiştir.⁴¹⁶

İsyancıların adadan kaçmalarına rağmen adada bir kaos ortamının mevcut olduğu görülmektedir. Bu nedenle Kraliçe'nin adada istikrarı sağlamak için önemli kararlar aldığı anlaşılmaktadır. Bu kararlardan bir tanesi ne suç işlemiş olurlarsa olsun, adadan kaçanlar dışındaki herkes için genel af ilan edilmesi ve hiçbir kimsenin ada karışıklık çıkarmamasının istenmesidir. Ancak Kraliçe'nin emrine rağmen Mağusa'dan Lefkoşa'ya gelen insanlar James Zaplana'nın ve Louis Alberic'in evine girerek ne bulurlarsa almış ve aralarında

⁴¹⁵ George Bustronios, § 176-178; Florio Bustron, s. 446.

⁴¹⁶ George Bustronios, § 179-180.

paylaşmıştır. Louis Alberic'in evini yağmalayan kişilerden biri olan Benedict Cartagena, Zaplana'nın evine adamlar göndererek onun ve Louis Alberic'in şahinlerine el koymuştur.⁴¹⁷

Mağusa'da bulunan Constable, Lefkoşa Kaptanı'na göndermiş olduğu bir mektupla Gabriel Ferrier'in ve Bonaistre'nin sahip olduğu mülklere el konulmasını istemiştir. Bu haberi duyan Lefkoşa halkı Kıbrıslıların mallarına el konularak Franklara verilmesinin doğru bir şey olmadığını belirtmiştir.⁴¹⁸ Latinlerin yanında yerel Kıbrıs soylularının mallarına yönelik gerçekleşen işlemlerin Kıbrıslıları rahatsız ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Kraliçe, Lefkoşa Kaptanı John de Ras'dan Başpiskopos Louis Perez Fabrigues, Zaplana ve Rizzo'nun hizmetindeki insanların silahsız olarak darağacına gönderilmek üzere Lefkoşa'dan Mağusa'ya getirmesini istemiştir.⁴¹⁹

Kraliçe Caterina, ayrıca John Cortese'nin yanına, Peter d'Avila, James of Malta ve Matthew'in erkek kardeşini alarak silahsız bir biçimde Mağusa'ya gelmesini istemiştir. Kraliçe'nin kendisine merhamet edeceğini uman Cortese, gün ağarmadan iki saat önce karısını da yanına alarak yola çıkmıştır.⁴²⁰ Bu emri duyan James of Malta "önce kendisinin nerede bulunursa öldürülmesinin istendiğini; ancak şimdi silahsız olarak Mağusa'ya gitmesinin emredildiğini" belirtmiştir. Lefkoşa Kaptanı Sir John de Ras, James of Malta'nın bu serzenişine karşı ona hayatının korunacağına dair teminat vermesinden sonra üçü de atlarına binerek Mağusa'ya gitmiştir. Yukarıda daha önce bahsedildiği üzere Rodos'tan gelen Venedik kadırgaları beraberinde adadan kaçanlardan birisi olan Tristan de Giblet'i zincirlenmiş halde 25 Ocak'ta Mağusa'ya getirmişti. Tristan de Giblet, adaya gelir gelmez tutuklanmıştır. Bu arada Caterina'nın akrabaları olan Sir Andrea Corner ve Sir Marco Bembo'yu öldürdüklerini itiraf eden Mastichi ve Nicolo Spezzieri hain olarak asılmıştır.⁴²¹

Kraliçe Caterina, 28 Ocak 1474'te amiral Muzio de Constanzo'nun Lefkoşa'dan Mağusa'ya gelmesini, şehir halkının ona rahatsızlık vermesine izin verilmemesini ve evinin iyi bir şekilde korunmasını emretmiştir. Yine aynı tarihte Provveditore bir adam göndererek

⁴¹⁷ George Bustronios, § 183-185; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 112. Lusignan ve Venedik dönemi Kıbrıs'ında soylular arasında şahincilik ve avcılık çok yaygınlık göstermiştir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Nicholas, Coureas, "Hunting in Lusignan and Venetian Cyprus (1192-1570)", *Synthesis: an Anglophone Journal of Comparative Literary Studies*, X, 2017 103-115.

⁴¹⁸ George Bustronios, § 187; Florio Bustron, s. 448.

⁴¹⁹ George Bustronios, § 193.

⁴²⁰ George Bustronios, Louis Alberic'in de Mağusa'ya gidenler arasında olduğunu söylüyor. Ancak Alberic, Başpiskopos Louis Perez Fabrigues, Rizzo de Marino ve James Zaplana ile 1 Ocak 1474'te Kıbrıs'tan ayrılmıştı.

⁴²¹ George Bustronios, § 194, 196-197, 278.

Camus'u⁴²² Mağusa'ya getirterek onu diğerleriyle birlikte kadırgalara yerleştirmiştir.⁴²³ Lefkoşa'da tutuklanan kişilerin sorgulanmak ve yargılanmak üzere Mağusa'ya gönderildiği görülmektedir. Muhtemelen mahkûmlar, diğer isyancılar gibi adadan kaçma ihtimallerine karşı çok sayıda Venedik askerinin ve gemisinin bulunduğu Mağusa'ya gönderilmiştir. Bunun yanında Mağusa'ya gelen mahkûmlar suçluluk oranına göre ya donanmada bulunan kadırgalara ya da kaleye hapsedilmiştir.

Kraliçe Caterina Corner, amcası Sir Andrea'nın Mağusa kalesine girmek istediği gece Mağusa Kale Komutanı (castellani) olan Farandetto'nun kalenin kapısını ona açmamasının sebebini öğrenmek istemiş ve bu nedenle Farandetto'nun sorguya çekilmesini emretmiştir. Farandetto, "Sir Andrea'nın öldürüldüğü akşam aynı zamanda Mağusa Kaptanı Trablusşam Kontu'nun kaleye gelerek ona "kale kapısını Kraliçe'nin izni olmadan kimseye açmamasını ve içeriye kimsenin girmesine izin vermemesini, eğer açarsa hain olarak kabul edileceğini" konuyu bilmediğinden dolayı bu nedenle sadece verilen emiri yerine getirdiğini" belirtmiştir. Farandetto, Provveditore tarafından sorgulanacağı zamana kadar kalmak üzere bir Venedik kadırgasına gönderilmiş ve daha sonra adadan sürülmüştür. Trablusşam Kontu'nun Andrea Corner'in cinayeti ile ilgisi Farandetto'nun işkence sırasında yapmış olduğu itiraflar sonucunda böylece ortaya çıkmıştır. 2 Ocak 1474'te Peter d'Avila ile Lefkoşa'dan Mağusa'ya gelen Trablusşam Kontu John Tafur, 12 Şubat 1474'te yakalanarak Venedik'e gönderilmek üzere Mağusa Kalesi'nde alıkonulmuştur. Trablusşam Kontu Venedik'e gönderilirken bir arkadaşı onu taşıyan kadırgayı ele geçirerek onu kurtarmıştır. Arkadaşının yardımıyla kaçan Trablusşam Kontu 28 Mart 1474'te Napoli'ye ulaşmış ve burada Rizzo de Marino, James Zaplana, Archbishop Louis de Fabregues ve Louis Alberic ile beraber Kraliçe Caterina'ya karşı komplo düzenlemeye devam etmiştir. Venedik Senatosu, Trablusşam Kontu Tafur'un kaçmasından sonra adada bulunan ailesini Venedik'e göndermesini istemiştir.⁴²⁴ Venedik yönetimi muhtemelen Trablusşam Kontu'nun Kıbrıs'a yönelik gerçekleştireceği olası komplo girişimlerine karşı onun ailesini Venedik'e getirmiştir.

⁴²² Franceschin Camus II. Jacques'ın 1464-1468 yılları arasında destekçisiydi ona casalia of Sia, Margo ve John Imperator'dan satın alınan Cormia Mesaoria bölgesindeki Peristerona verildi. Florio Bustron, s. 423.

⁴²³ George Bustronios, § 202-203.

⁴²⁴ George Bustronios, § 204, 228-229; Florio Bustron, s. 446-447; M. L., III, s. 403. (28 Aralık 1474'te) Hill, III, s. 696-697. Venedik Senatosu, 30 Ekim 1476'da Zaplana ve Rizzo'nun hanehalkının da Venedik'e gönderilmesini istemiştir. Bkz. M, L, H, III, s. 409.

Holy Cross Manastırı'nın⁴²⁵ Başrahibi Brother Simon de Sant'Andrea'yı 31 Ocak 1474'te Mağusa'ya getirilerek kaleye yerleştirilmiştir. Yetkililer, Brother Simon de Sant'Andrea'nın kardeşi olan Papa'ya gönderdiği bir mektubu ele geçirmişlerdir. Brother Simon de Sant'Andrea mektupta: *“benim değerli kardeşim, tanrının inayetiyle krallığı büyük bir zulümle yöneten zalim gayrimeşru şahsın öldüğünü size bildiriyorum. Dahası, krallık büyük sıkıntılarla terk edildi. Kral, karsını hamile bıraktı ve bir çocuğu oldu. Ve Kral Ferdinand gizlice krallığı ele geçirmek istiyorken bir diğer yandan Charlotte da adayı ele geçirmek için arayış içindedir. Ada şimdi korkunç sıkıntılar içinde. Ada Venediklilerin elinde yani bir başka deyişle köpeğin pençesinden kaçtı ve bir domuzun eline düştü”* demiştir. Bu mektubun yanından diğer mektuplar da başrahibin elinden alınmıştır. Adanın yöneticileri, Kıbrıs'ta sahip olduğu köy⁴²⁶ de dâhil olmak üzere Papalığın adadaki bütün mal varlığına el koymuştur.⁴²⁷ Simon de Sant'Andrea, adadan sürülmüş; ancak kısa bir süre sonra Provveditor Francesco Giustiniani'nin kendisine sunmuş olduğu iltimasla tekrar manastırını ziyaret etmiştir. Bu durumun Kraliçe ve danışmanlarını çok rahatsız etmiş olacak ki onu yeniden adadan sürgün etmişlerdir.⁴²⁸

Kıbrıs'ta bir yandan tutuklamalar devam ederken adanın yöneticilerinin bazı mahkûmları da serbest bıraktığı görülmektedir. Gonsalvo Perez 1 Şubat 1474'ye Venedik kadırgasından serbest bırakılırken bundan bir gün sonra Stephan of Chios ve Gabriel Ferrier tutuklanmışlardır. 105 dukasının olduğu tespit edilen Gabriel, bu parayla beraber Venedik kadırgasına gönderilmiştir. Aynı gün Baf türkopolleri Sir Andrea'nın cinayetiyle ilgisi olduğuna inanılan Perico de Villafranca ve Peter of Armenia'yı Mağusa'ya getirerek kadırgada zincirle vurmuştur. 2 Ocak 1474 tarihinde Lefkoşa'da tutuklanan Lefkoşa Başpiskopos'u Louis Perez Fabrigues'in kâtibi Brother John de Riviolo, 5 Şubat 1474'te Mağusa'ya getirilmiş ve kaleye hapsedilmiştir. Bütün bu tutuklamalara rağmen adada tam anlamıyla sükûnetin sağlandığı söylenemez. Kraliçe gerçekleşen tutuklama işlemlerine ek olarak herhangi bir boyutta silah taşımanın yasaklandığına dair bir duyuruyu 6 Şubat 1474'te yayımlatırken; Venedik donanmasının kaptanı donanma mürettebatının Mağusa'da

⁴²⁵ Omodos dağ köyünde bulunan Timios Stavros Manastırı.

⁴²⁶ Adayı 1394 ve 1483'de ziyaret eden Nicolo de Martoni ve Felix Faber bu köyden bahseder. Cobham, *Excerpta Cypria*, s. 27, 38.

⁴²⁷ George Bustronios, § 206; Florio Bustron başrahibin adanın Venediklilerin eline geçişini, *“.. köpeğin elinden aslanın pençesine düştü”* olarak vermektedir. Ayrıca başrahibin Padova'daki kardeşine yazdığını belirtmektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 447-448.

⁴²⁸ Kraliçe yaşanan bu durumu o dönemde Venedik Doğu olan Pietro Mocenigo'ya Kasım 1475'te bir mektupla bildirmiştir. Bkz. Mas Latrie, *Doc. nouv.*, s. 454-455.

gecelemesi yasaklanmış ve herkesin kadirgalarda teyakkuz halinde kalması istenmiştir.⁴²⁹ Kıbrıs'ta yeniden bir ayaklanmanın ve karışıklığın yaşanmaması için Kraliçe'nin böyle bir karar aldığı ortadır. Muhtemelen denizden Kıbrıs'a gelebilecek olası bir dış saldırıya hızlı bir şekilde karşılık verebilmek için Venedik donanmasının mürettebatının kadirgalarda gecelemesi istenmiştir.

Adada tutuklamalara devam edilmiştir. Nitekim 7 Şubat 1474'te ise Doktor Master Estive Barthélemy Mağusa'ya getirilerek kaleye yerleştirilmiş, burada bir süre kaldıktan sonra kadirgaya gönderilmiş ve sorguladıktan sonra suçsuz olduğuna kanaat getirilerek serbest bırakılmıştır. Ayrıca kadirgada tutuklu olan Şövalye Sir John Cortese, Şövalye Sir Camus, Holy Cross Manastırı Papazı, Brother Simon de Sant'Andrea, uşak Peter de Lignana, Kilise heyeti üyesi Father John de Riviolo, kralın terzisi Master Bernard, Franciscetto Lombardo ve Peter de Marino, Perrico de Villafrance, Francesco ve Farandetto Mağusa Kalesi'ne yerleştirilmek üzere serbest bırakılmışlardı. Komutan ve provveditore, Rochas Kontu, Peter d'Avila ve chancellor Sir Thomaso Ficcardo kaleye gelenleri sorgulamak üzere buraya gelmiştir. Başpiskopos'un Kral Ferdinand'a elçi olarak gönderdiği ve köylerinin idaresine kendisine bıraktığı Father John de Riviolo, Kral'ın ölümünden sonraki zamandan itibaren başlayarak sorguya çekilmiştir. Sorguyu gerçekleştirenler ona *“çok hassas bir adamsın bize doğruyu söyle yoksa kemiklerin işkence sehpasında kalacak”* demişler. Bunun üzerine Riviolo da onlara: *“Lordlarım chancellor'e söyleyin bir kâğıt getirsin size bildiklerimi söyleyeceğim”* demiştir. Riviolo Kral'ın ölümünden sonra Yafa Kontu John Perez'in Lefkoşa'dan Mağusa'ya gelmesini istediğini, onun da bunu bir emir telakki ederek gittiğini belirtmektedir. Mağusa'ya gittikten sonra Yafa Kontu onu birkaç mektupla Napoli'ye göndermiştir. Bu olayın yanında Riviolo birçok önemli bilgiyi itiraf emiş ve chancellor onları bir parça kâğıda yazmıştır. Riviolo sorgulamasının bitiminden sonra kentin kulesine yerleştirilmiştir.⁴³⁰

8 Şubat 1474'te gün doğar doğmaz Rochas Kontu, Yafa Kontu, constable ve Thomaso Ficcardo atlarına binerek kadirgaya gitmiştir. Komutan Provveditore ile birlikte kalede kalan kişileri sorgulamak üzere karaya çıkmışlardır. Peter of Armenia ve Perico de Villafranca'ya yapılan işkence sonucunda Sir Andrea'yı öldürdüklerini 9 Şubat 1474'te itiraf etmiştir. Onlar Sir Andrea'nın ölmeden önce iki yara aldığını belirtmiştir. Peter of Armenia Sir Andrea'yı Sir Rizzo ve Zaplana adına bizzat kendisinin öldürdüğünü söylemiştir. Peter

⁴²⁹ George Bustronios, § 207-215; Florio Bustron, s. 447-448.

⁴³⁰ George Bustronios, § 216, 218.

of Armenia, “*çünkü onların hain olduğu söylenmişti; olanları bilmiyordum. Mağusa kaptanı ve Sir Rizzo’nun hainlerin öldürülmesi gerektiğini söylemesinden sonra onları öldürmem emredildi. Size söyleyeceğim bütün şey budur*” dedi. Perico de Villafranca onlara “*Sir Andrea’yı ölmüş bir vaziyette buldum ve bir yüzüğü vardı onu parmağından çıkarmak istedim ama çıkaramadım parmağını keserek çıkardım*” demiştir. Bu itiraflardan sonra ikisi de tutuklanarak hapsedilmişse de 10 Şubat 1474’te gece saat 03:00’da idam edilmiştir.⁴³¹ Adada ikamet eden farklı etnik kökene sahip olan insanların birbirlerine duyduğu düşmanlığı göstermesi açısından Peter of Armenia ve Perico de Villafranca’nın anlattıkları çok önemlidir.

Franceschin de Bandes’in çocukları, Gabriel ve Hector Başpiskopos’un kendilerine vermiş olduğu mektuplar konusunda sorgulamak üzere 10 Şubat 1474’te kaleye gönderilmiştir. Gabriel sorgu sırasında “Başpiskopos’un evlerine gelerek Kraliçe’nin işleriyle alakalı olduğunu söylediği mühürlü kâğıtları kendisine ve kardeşi Hector’a verdiğini ve bunları doğrudan Girne’de bulunan Kaptan Sir Louis Alberic’e ulaştırmalarını istediğini” belirtmektedir. Hector “kendisine verilen emirlere uyduğunu ve Sir Louis Alberic’in yazmış olduğu cevabı Mağusa’da Başpiskopos’a verdiğini” söylemiştir. Masum olduklarına kanaat getirilen kardeşler kısa bir süre sonra serbest bırakılmıştır.⁴³²

Kraliçe Caterina Morabit’e 12 Şubat 1474’te Charles Kallergis’in atlarına ve silahlarına el koyarak onu ve kardeşi John Kallergis’i Mağusa’ya göndermesini emretmiştir. Morabit, Kraliçe’den gelen mektubu Kallergis ailesi üyelerine göstererek onların mallarına ve atlarına el koymuştur. Kallergis ailesi üyeleri “*kraliçenin emri başımızın üstüne*” demişler ve bilinenlerden başka atlarının olmadığına dair Morabit’e yemin ettikten sonra, Sir Philip Podocataro’nın karısı olan kız kardeşlerinin yanına gitmişlerdir. Erkek kardeşlerinin Kraliçe tarafından çağrıldığı haberinin kız kardeşlerinin evinde duyulmasından sonra büyük bir feryat figan kopmuş ve bu sırada hamile olan kız kardeşleri bayılmıştır. Kallergis kardeşler kız kardeşlerinin yanında mallarını ve evlatlarını kaybedeceğini düşünen annelerini de teskin etmeye çalışsalar da anneleri gözyaşları içinde kalmıştır. Kallergis kardeşler iki atlı asker eşliğinde Mağusa’ya gitmiştir. Kallergis kardeşlerin yanında Kraliçe Lefkoşa Vikontu Sir John de Ras’a John Guillaume’in atlarının ve silahlarının alınarak Mağusa’ya gönderilmesi

⁴³¹ George Bustronios, § 220-221, 223. Florio Bustron, s. 447.

⁴³² George Bustronios, § 222.

için emir göndermiştir. O sırada Kolossi’de olan Guillaume’u almaları için askerler gönderilmiştir.⁴³³

Kraliçe Caterina Corner, Lefkoşa’da asayişin sağlanmasına yönelik yeni talimatnameler yayımlamıştır. Kraliçe Caterina’nın soyluların silah taşımaya izin verilmediği ve taşıyan kişilerin asılacağı yönündeki talimatı 12 Şubat 1474’te Lefkoşa’ya gelmiştir. Kraliçe Caterina’dan Lefkoşa’ya gelen talimatların Lefkoşa halkı arasında huzursuzluğa neden olduğu görülmektedir. Lefkoşa Vikontu Sir John de Ras, Kraliçe’nin emrini Lefkoşa halkına duyursa da Lefkoşalılar ona giderek bu emir hakkındaki üzüntülerini dile getirmiştir. Halk bu emirin Kraliçe’den gelen bir emir değil de Sir John de Ras tarafından ortaya atılan bir şey olduğunu belirterek emrin kendilerine gösterilmesini istemiştir. Vikont, Kraliçe’nin mektubunu dışarı çıkarıp insanlara göstererek sesli bir şekilde onlara okumuştur. Kraliçenin emrine ikna olan halk silah taşımalarının neden yasak olduğunu Kraliçe’ye bir mektup yazarak sormuştur.⁴³⁴

Kraliçe, 21 Şubat 1474’te vikonttan Sir Philip Podocataro’nun bütün yük hayvanları ve kervan liderlerinin Mağusa’ya gönderilmesini istemiştir. Yine aynı gün içerisinde John Kallergis, Gabriel Ferrier, kralın terzisi Master Bernard, Henry Kallergis ve Holy Cross Manastırı’nın başrahibi tutuklanarak Mağusa kulesine gönderilmiştir. 6 Mart 1474’te John Kallergis’in kuleden çıkarılarak lortların huzuruna getirilmiş yapılan sorgulamanın ardından suçsuz olduğuna karar verilmesiyle serbest bırakılmıştır.⁴³⁵

Kraliçe’den gelen talimatlara rağmen Lefkoşa’da huzursuzluklar yaşanmaya devam etmiştir. Lefkoşa gençleri; Başpiskopos Louis, James de Zaplana, Louis Alberic ve Rizzo de Marino ve Trablusşam Kontu John Tafur’un sahip oldukları malları ve evleri yağmalamıştır. Yağmacı gençler yanlarına götürebilecekleri kadar malı almışlar ve geri kalanları ise Lefkoşa Vikontu Sir John de Ras’ın ellerine bırakmıştır. Lefkoşa’da yaşanan olaylardan haberdar olan Kraliçe Caterina, satılarak Lefkoşa halkının arasında paylaştırılması için

⁴³³ George Bustronios, § 224. 21 Şubat 1474’te John Kallergisin siyah atının Mağusa’ya gönderilmesine dair emir vikonta ulaşmıştır. Vikont atı teslim alması için birisini evine göndermiş fakat at bulunamamıştır. Sir Philip de Nores’in atın sahibi olduğu bildirilmiştir. Vikont Sir Philip’e gitmiş ve Sir Philip ona atı Sir John Kallergis’den satın aldığını, onun yeni sahibinin kendisi olduğunu ve bu durum için şahitlerin bulunduğunu söylemiştir. Vikont ona bu durumu yazılı olarak kraliçeye rapor edeceğini belirtmiştir. Bkz. George Bustronios, § 231

⁴³⁴ George Bustronios, § 225.

⁴³⁵ George Bustronios, § 232, 234. 21 Nisan’da Henry Kallergis ve John Kallergis’in üç gün içerisinde Mağusa’ya gitmesi ve Kıbrıs’tan ayrılmaya hazır olmalarına dair Kraliçe’den vikonta emir gelmiştir. Böylece gelen emir doğrultusunda hareket edilerek Kallergis ailesi sürgüne gönderilmiştir. Bkz. George Bustronios, § 263; Florio Bustron, s. 448.

yağmacıların yağmaladığı malları Sir James Gurri'ye teslim etmesini emretmiştir. Kraliçe'nin kararı doğrultusunda yağmalanan bütün mallar yağmacıların elinden alınmış ve satılana kadar constable Anthony Kalathas'a verilmiştir. Kraliçe'nin isyancıların bütün mallarını yerel halka bağışladığı anlaşılmaktadır. Ancak James of Epiphantos'ın önderliğinde ayaklanan on beş kişi Kalathas'dan satmak ve Kraliçe'nin kararnamesi doğrultusunda aralarında paylaşmak üzere kendileri için kumaş istemişlerdir. Kumaşların bu kişilere verilmesinden sonra Stephen Koudouna ve şehrin zanaatkârları bir araya gelmiş ve bu duruma karşı çıkarak vikonta şikâyetle bulunmuşlardır. Stephen Koudouna, vikonta John Khala ve Papaz Manolis Trachonites'in oğlu George'un huzursuzluk çıkardığını söyledikten sonra vikont onları gözaltına almıştır. Gözlatına alınan kişiler önceden aldıkları eşyaları iade edeceklerini belirtmelerinden sonra serbest bırakılmışsa da söz verdikleri gibi bu eşyaları getirmemiştir. Bu durum Kraliçe'ye rapor edilmiş ve Kraliçe göndermiş olduğu emir neticesinde adadan kaçan hainlere ait ne varsa satılmasını ve elde edilen gelirin Lefkoşa halkı arasında paylaştırılmasını istemiştir.⁴³⁶ Kraliçe Caterina Corner, muhtemelen Lefkoşa halkının desteğini kaybetmemek için isyancıların mallarının satılmasından sonra elde edilen geliri onlara vermiştir.

John Bernardin, Bonaistre'nin mallarına, mülklerine, evlerine el konulmasını ve el konulan şeylerin kendisine teslim edilmesini bildiren Kraliçe'nin mektubunu 7 Mart 1474'te Lefkoşa'ya getirmiştir. Kraliçe, Bernardin'in isyancıların mallarını yağmalayanların aldıkları eşyaları vikonta geri getirmesinin Lefkoşa halkına bildirilmesini istemiştir. Kraliçe ayrıca Philip de Nores'in Sir John Zaplana'dan satın aldığı atını Mağusa'ya gönderilmesini istemiştir. Constable Peter the Savoyard, Mağusa'dan 9 Mart 1474'te Lefkoşa'ya gelerek Lefkoşa halkının hainlerden aldıkları malları satmadan Vikont'a getirmeleri ve bütün destekçilerinin onları aralarında paylaşmalarını söyleyen Kraliçe'nin mektubunu getirmiştir.⁴³⁷ Her ne kadar Kraliçe satılmak üzere yağmalanan malların bir araya getirilmesini istese de bunun gerçekleşmediği ve yağmacıların yağmaladıkları malları tam anlamıyla teslim etmediği Caterina'dan Lefkoşa'ya arka arkaya gelen emirlerden anlaşılmaktadır.

Lefkoşa'da isyancıların adada kalan malların taksimi konusunda problemlerin devam ettiği anlaşılmaktadır. John Bernardin, Sassons de Nores ile Mağusa sarayında Bonaistre'nin haczedilecek evleri üzerine münakaşa etmiştir. Sassons de Nores, John Bernardin'in istediği

⁴³⁶ George Bustronios, § 242.

⁴³⁷ George Bustronios, § 246.

evlerin Bonaistre'ye değil, James Miftahah'a ait olduğunu söyleyerek bunları Miftahah'a vermeyi istemiştir. John Bernardin, bunu durumu duyunca Sassons de Nores'e "kraliçemiz, eğer huzur içinde yaşamak istiyorsa bütün hainleri kendi hanesinden atmalı! Yoksa huzur içinde yaşayamaz" demiştir.⁴³⁸ Soruşturmaların devam ettiği sırada Kıbrıs'ta karışıklık ortamının devam etmesi ve tam anlamıyla nihayete ermemesiyle herkesin birbirini hainlikle suçladığı görülmektedir. Nitekim bu iki soylu arasında yaşanan münakaşadan adanın soylularının birbirlerini hain olarak yaftaladığı ifade edilebilir.

Kraliçe Caterina, 15 Mart 1474'te Lefkoşa Vikontu'na Anthony d'Acre'nin James of Malta'nın kardeşi olan Peter'ı emri olmadan tutukladığını ve onu kardeşi James'e teslim etmesi gerektiğini ve Kıbrıs'tan ayrılmaları karşılığında onlara ayrıcalık sağlayacağını belirtmiştir.⁴³⁹ Bunun yanında Kraliçe 17 Mart 1474'te Vikont'a mektup göndererek John the Circassian'ın⁴⁴⁰ evinde bir araştırma yapılarak ona ait silahlarının ve karısına ait evlerin listesinin çıkarılmasından sonra atların ve silahların Mağusa'ya gönderilmesini istemiştir. John the Circassian, Kraliçe tarafından görevlendirildiği sırada Kraliçe'nin hakkında kötü şeyler söylemesi sonucunda 18 Mart 1474'te tutuklanmış ve Kıbrıs Krallığı'nda bulunan bütün mallarına el konulmuşsa da Kraliçe Caterina 2 Nisan 1474'te John the Circassian'ı affederek ona mallarını iade etmiştir.⁴⁴¹

Kraliçe Caterina'nın sadece isyancılarla değil Mağusa'da ikamet eden ve isyan girişimine karışmayan Franklarla da problem yaşadığı görülmektedir. Kraliçe'nin emriyle Franklar 19 Mart 1474'te Mağusa'nın dışına çıkarılmıştır. Kendilerine kenti terk etmeleri emredilmesine rağmen, hepsi evli ve çocuk sahibi olan Franklar, büyük bir üzüntü içerisinde Kraliçe'ye giderek kendilerini ailelerinden ve çocuklarından ayırmamasını istemişlerdir. Kıbrıs yönetimine karşı herhangi bir hata yapmaları durumunda Kraliçe Caterina'dan kendilerini dörde ayırmasını talep etmişlerdir.⁴⁴² Muhtemelen Mağusa'da bulunan Frankların şehir dışına çıkarılması fikri Venedikliler tarafından alınmıştır. Gerçekleşen isyan girişiminden sonra adada ikamet eden birçok batılı böylece pasif hale getirilmiş olacaktı.

⁴³⁸ George Bustronios, § 248.

⁴³⁹ George Bustronios, § 252.

⁴⁴⁰ John the Circassian (Gion Circasso/Gioan Cenges) II. Jacques ve kardeşi Charlotte arasında gerçekleşen iç savaş sırasında Mısır'dan gelen Çerkezlerdendi. Florio Bustron'un listesine göre 1464'de II Jacques 'ın John the Circassian'a Plessia, San Sergi, Parsada, Melin, Odu, Rionero köyleri ve Cagliana ve Marathasse bağlarını verdiği görülmektedir. Bkz. Florio Bustron, s. 418, 448.

⁴⁴¹ George Bustronios, § 253-254, 260.

⁴⁴² George Bustronios, § 255.

Mağusa’da kalan batılının da tamamen gönderilmesiyle Venedikliler, kentte daha rahat bir şekilde hareket edebilmeyi planlamış olabilirler.

24 Mart 1474’te Sir Camus, serbest bırakılmış ve Kraliçe yeni bir emir verene kadar evine giderek buradan ayrılmaması istenmiştir. Aynı gün içerisinde Kraliçe, John Kallergis ve kardeşi Charles’ı sorgulamış; fakat suçsuz oldukları kabul edilmesinden sonra serbest bırakılmışlardır. Bunların yanında Holy Cross Katedrali’nden başrahibi 1 Nisan 1474’te kaleden serbest bırakılmıştır. John de Riviolo, başpiskoposluk sekreteri, Gabriel Ferrier ve kralın terzisi Master Bernard kaleden kadirgaya gönderilmiştir. John Cortese, 2 Nisan 1474’te Mağusa sarayına yerleştirilmiştir.⁴⁴³ 21 Nisan’da Kraliçe Caterina, vikonta Lefkoşa’da ikamet eden II. Jacques’ın yirmi beş paralı askerlerinin Mağusa’ya gönderilmesini istemiş ve askerler şehre ulaşır ulaşmaz onları sürgün etmiştir.⁴⁴⁴

Hospitallier Şövalyelerinin adadaki en önemli merkezi Kolossi Kalesi idi. Jean Langstrothier’in ölümünden sonra bu merkezin yönetimine 26 Kasım 1471’de Nicholas Zaplana getirilmiştir.⁴⁴⁵ Kral II. Jacques’ın ölümü ve ardından Caterina’ya karşı gerçekleşen komplo girişimi sonrasında akrabası James Zaplana’nın Ocak 1474’te Kıbrıs’tan kaçması, Nicholas’ın Venedik kontrolü altına girmeye başlayan adadaki konumunu derinden etkilemiştir. Sir John de Aragon ve Bernardin Salah⁴⁴⁶ Kraliçe adına Zaplana ve Louis Alberic’in mal varlıklarını araştırmak için 22 Ocak 1474’te onların köylerine gönderilmiştir. Aragon ve Salah, Brother Francis ve diğer brotherların bulunduğu Kolossi’nin Hospitalier Kalesi’ne gitmişlerdir. Onlara Kraliçe’nin emrini göstererek kale ve Kolossi Köyü’nde Zaplana’nın herhangi bir serveti veya eşyasının olup olmadığını şayet varsa bütün hepsinin kendilerine teslim edilmesini; aksi takdirde hain olarak yaftalanacaklarını söylemişlerdir.⁴⁴⁷

Brother Francis adı geçen emrin duyulmasıyla Kolossi’de Zaplana’ya ait hiçbir şeyinin olmadığını belirtmiştir. Sir John de Aragon bunu duyunca Brother Francis ve ona eşlik eden kişiye dini bir tören düzenleyerek orada Zaplana’nın hiçbir eşya ya da mülkünün

⁴⁴³ George Bustronios, § 256-259.

⁴⁴⁴ George Bustronios, § 262.

⁴⁴⁵ Mas Latrue, H, III, s. 93.

⁴⁴⁶ Charlotte’a karşı II. Jacques’ın destekçisiydi. Ona 1464 ve 1468 yılları arasında II. Jacques tarafından St. Photios köyü verildi. Bkz. Florio Bustron, s. 423.

⁴⁴⁷ Nicholas, James Zaplana’nın akrabasıdır. Şüphelerden dolayı James Zaplana Sonuçta, şüphe kanıtlar James Zaplana’nın değerli eşyaların orada sakladığına dair şüpheleri vardı. Sonuç olarak Nicholas Zaplana komutanlıktan uzaklaştırıldı ve Hospitalliers bir başkasının halefi olarak yerine geçmesini istediler. Venedikli Kraliçenin amcası Mark Crispo yönetici olarak 1474 yılında atandı ama Grand Comander olarak değil. Marco Malipiero da Venedikli olarak sonra onun yerine geçti ve Hospitalier’in Grand Commandery’si git gide ama kalıcı olarak Corner ailesine bağlanmaya başladı. Hill, III, s. 698. Ayrıca bkz. Arbel, “A royal Family, 140-141, Hill, s. 792-793.

bulunmadığına dair yemin etmelerini istemiştir. Gerçekleşen bu törenle Brother Francis, gerçeği söylemek ve herşeyi açıklamak zorunda kalmıştır. İçindekilerin toplam değerinin 4.000 duka olduğu düşünülen bir sandıktan altın işlemeli koyu kırmızı kumaş, altın işlemeli mavi kumaş, kadife eşyalar, çok miktarda gümüş ve pudra şekeri çıkmıştır.⁴⁴⁸ Venedikliler, bunun üzerine Nicholas Zaplana'yı James Zaplana'ya ait olan değerli eşyaları Kolossi'de sakladığından dolayı görevinden almıştır. Kraliçe Caterina Corner, 24 Mart 1474'te, Rodos'taki Büyük Üstat'tan Nicholas Zaplana yerine başka birisini atamasını talep etmiştir. Venedik, aslında Hospitaller tarikatının adadaki temsilciliğinin Venedikli bir kişiye geçmesini istemiştir. Venediklilerin girişimiyle veya Kraliçe'nin kendi isteğiyle Hospitaller tarikatı üyesi olan dayısı Marco Crispo, bu tarikatın adadaki komutanı olmuştur. Tarikat komutanlığı zaman içerisinde kademeli olarak Corner ailesine bağlanmıştır.⁴⁴⁹ Venediklilerin isyancıların yanında adada ikamet eden diğer batılı grupları pasifize etmeye devam ettiği görülmektedir. Kıbrıs'ta bulunan Hospitaller Tarikatı'nın idaresinin Venediklilere geçmesi onlara önemli bir güç sağlamakla kalmamış aynı zamanda tarikat üyelerinin isyancılarla bir araya gelerek yeni bir isyan girişimini başlatmasının önüne de geçilmiştir. Bunun yanında Venedik, adadaki komutanlığı ele geçirerek isyancılara ve Charlotte'a kucak açan ve yardım eden Rodos'taki Büyük Üstad'a bir mesaj vermek istemiş olabilir.

Kıbrıs'ta tutuklama işlemleri hızlı bir şekilde devam ederken yerel halktan bazılarının yapılan soruşturma ve tutuklama işlemlerinin haksız ve hukuksuz bir şekilde gerçekleştiğini düşündüğü görülmektedir. Baflı bir köylü eline aldığı bir mektupla 5 Mayıs 1474'te Kraliçe'nin kuzeni Sir Pietro Bembo'ya gelerek bağırmaya başlamıştır: “*burada adalet yok, çünkü Benedict Cartagena oğlumu haksız bir şekilde gözaltına aldı. Ona kraliçeden emir getirdim ama o beni dinlemiyor ve beni asmakla tehdit ediyor.*” Sir Pietro Bembo, köylüye: “*böyle aptallık yapmasına hayret ediyorum, doğrusya o zaman boynunun kırılması gerekiyor*” demiştir.⁴⁵⁰

Kıbrıs'ta meydana gelen isyan girişimi sonrasında bu isyanın ana failleri yakalanamamıştır. Ancak isyancılarla iltisaklı ve ilişkili olduğu düşünülen kişilerin hızlı bir şekilde sorgulanarak tutuklandığı görülmektedir. Bu tutuklamaların ve kovuşturmaların Kraliçe'nin özgür iradesiyle mi yoksa Venediklilerin etkisiyle mi yapıldığı tam olarak

⁴⁴⁸ George Bustronios, § 192.

⁴⁴⁹ George Bustronios, § 256; Hill, III, s. 698 n. 3; Joachim, “Caterina Cornaro, s. 111.

⁴⁵⁰ George Bustronios, § 266.

bilinmemektedir. Ama tek gerçek şudur ki, gerçekleşen tutuklamamalarla adada ikamet eden Katalanların ve Sicilyalıların etkilerinin kırılması hedeflenmiştir. Nitekim bu durum Venediklilerin adada hızlı bir şekilde nüfuz sahibi olmasını sağlamıştır. Kraliçe Caterina'nın yayımlamış olduğu emirnamelerle adada sükûneti sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

3.4.2. Görevlendirmeler, Ödüller ve Önlemler

Kıbrıs'ta isyan girişiminin üzerinden kısa bir vakit geçmesine rağmen adanın geleceğinin yeniden tasarlanmasına dönük birçok değişim yaşanmıştır. Kıbrıs idaresinde görev alan birçok soylu tutuklanarak görevlerinden uzaklaştırılmıştır. Kraliçe Caterina Corner, soylular arasında yapacağı tasfiyelerle ve yeni atamalarla adanın idari yapısını güçlendirilmeye çalışmıştır. Bunun yanında Venedik adada nüfuzunu arttırırken adada yerel halkın tepkisini çekmek istememiştir. Bu nedenle Venedik Provveditore'si biri Lefkoşa Vikontu Sir John de Ras'a diğeri ise Lefkoşa halkına olmak üzere iki mektubu 3 Ocak 1474'te Lefkoşa'ya göndermiştir. Muhtemelen Lefkoşa halkının kendilerine sadakat beslemesinden memnun olan Kraliçe Caterina ve Venedikliler, onlara yeni yıl hediyesi olarak kırk duka hediye göndermiştir. Sir John de Ras'a Kraliçe'den gelen mesajda ise Kraliçe'nin kraliyetin birçok farklı görevinde göstermiş olduğu sadakatinden dolayı Rochas kontunu *regent* (genel vali) olarak atadığını ve Marathassa, Alexandra, Letymbou ve Diorimi köylerini verdiğini belirtmiştir. Ayrıca gelen mesaja göre Peter d'Avila'nın Kıbrıs *constable*'ı (başkomutanı) olarak atandığı; ona isyancı Rizzo de Marino ait olan Yenagra ve Stremmata ile Pelendri'de (Genagra, Stromata, Pelendria) iki çiftlik evini, Mağusa'da bulunan Rizzo'nun evini, Lefkoşa'da kalenin karşısında bulunan Trablusşam Kontu John Tafur tarafından kullanılan Zaplana'nın evini ve ayrıca St. Dometios'ta (San Demetri) bulunan Ermeni üzüm bağını da verdiğini görülmektedir.⁴⁵¹ Venedik, muhtemelen Peter d'Avila'nın adanın yönetiminde kendilerine ve Kraliçe'ye katkı sağlayacağını ve Venedik'in uzun vadeli amaçlarına hizmet edeceğini düşündüğü için ona birçok imtiyaz vermiştir. Peter d'Avila elde etmiş olduğu bu imtiyazlarla zaman içerisinde Kraliçe'nin sadık bir destekçisi bilirdi. Peter d'Avila'nın yanında 19 Ocak 1474'te Kraliçe Caterina, Lefkoşa'nın Vergi

⁴⁵¹ George Bustronios, § 181-182; Florio Bustron, s. 449.

Kapısı'nın (Taxation Gate) gelirlerinden yıllık 1.000 bezantı ve 100 modii⁴⁵² buğdayı ve 100 ölçü şarabı Stephen Koudouna'ya vermiştir.⁴⁵³

Kraliçe Caterina Corner, Venedik'e gönderilen Trablusşam Kontu John Tafur'un yerine Mağusa Kaptanı olarak 20 Ocak 1474'te Gonsalvo Perez'i atamış ve onun yanında Philip de Nores ve John Attar'a şövalye nişanı vermiştir. Agrinou köyü, Philip de Nores'e, Apalaistra'nın (Apalestra) bir bölgesi John Attar'a bağışlanmıştır. Kraliçe ayrıca John Attar'ı Amiral'e özel olarak verilen mülk kiralama bedelinden muaf tutarken, Peter d'Avila'nın arkadaşı olan terzi Master Anthony Garcia'ya şövalye nişanının yanında Epikho köyünü vermiştir. Kraliçe, Anthony Garcia'yı daha önce Sir William Strambali ile evlenmiş olan soylu bir dul kadınla nişanlamıştır. Kraliçe kendisine ihanet eden ve bu nedenle malları müsadere edilen James of Malta'ya ait olan Kythraea'da bulunan iki çiftlik evini ve bunların yanında Lefkoşa meyve pazarını, Anthony Garcia'ya vermiştir.⁴⁵⁴

Kraliçe Caterina Corner, adada bulunan kalelerin hâkimiyetini güvendiği kişilere vererek ele geçirmek istemiştir. Bu nedenle Venedikli Nicolas Galimberto 21 Ocak 1474 tarihinde Farandetto di San Luca'nın yerine Mağusa Kale Komutanı olarak atanmıştır.⁴⁵⁵ Aynı gün Girne'de Charlotte'a karşı gerçekleştirilen mücadeleler sırasındaki yardımlarından dolayı daha önceden kendisine II. Jacques tarafından miktarı belli olmayan tahıl, şarap ve çiftlik evleri verilen John de Navarre, Kudüs Seneschallığı'na⁴⁵⁶ atanmış ve ona Brother Gomes'in çiftlik evleri verilmiştir.⁴⁵⁷ Ayrıca, Kraliçe Caterina Corner'in dayısından sonra güvendiği akrabalarına önemli görevler vermeye devam ettiği görülmektedir. Kraliçe, yeğeni Sir Giorgio Contarini'yi 24 Ekim 1473'te vefat eden Başpiskopos'un kardeşi John Perez Fabrigues'in yerine Yafa Kontu olarak atamakla kalmamış; kendisine Vavatsinia (Vavacigna) Köyü'nün gelirlerinin yanında ilave olarak Dhali, Platanistasa ve Kalopsida (Platanistassa, Calopsida) köylerini de 27 Ocak 1474'te vermiştir. Kraliçe ertesi gün Girne Kaptanlığı görevini önceden Nicholas Morabit'e teslim eden Sir Paolo Contarini'yi yeniden bu göreve atamıştır.⁴⁵⁸

⁴⁵² Hububat için kullanılan bir ağırlık ölçüsü. Ayrıca moggio, mudd, modium, modius.

⁴⁵³ George Bustronios, § 188; Florio Bustron, s. 449.

⁴⁵⁴ George Bustronios, § 189; Florio Bustron, s. 449.

⁴⁵⁵ George Bustronios, § 190. 6 Mart'ta Mağusa kalesinin kale komutanı Galimberto'yu değiştirerek yerine bir Venedikliyi atamışlardır. Bkz. George Bustronios, § 244.

⁴⁵⁶ Teşrifatçı, kâhya, idari ve adliye işlerinden sorumlu kraliyet görevlisi.

⁴⁵⁷ George Bustronios, § 191; Florio Bustron, s. 422.

⁴⁵⁸ George Bustronios, § 200-201. Florio Bustron, s. 449. Paolo Contarini'nin atanması hakkında bkz. ASV, AC, b. 12C, processo XI-L, fol. 2 v. Mas Latrè, *Doc. Nouv*, s. 441-442.

21 Şubat 1474'te Baf Kaptan'ı Antonello d'Avila Mağusa'ya gelmiş ve bir Venedikli olan John Petinal onun yerine atanmıştır. Yine aynı gün Stephen the Chiot görevinden alınarak ve Andrew Provençal onun yerine atanmıştır. Kraliçe, adada ikamet eden soyluların yanında Venedik Donanması Komutanı ve Provvedittore'ye önemli ayrıcalıklar bahşetmiştir. Kraliçe Caterina Corner, erkek kardeşi Sir Giorgio Corner'e⁴⁵⁹ 27 Şubat 1474'te Mağusa'da düzenlenen büyük bir törenle şövalyelik nişanı verirken; yine aynı gün Kıbrıslıların yerini almaları için on İtalyan'ı Girne Kalesi'ne göndermiştir. Aynı şekilde Kraliçe'nin aldığı bir diğer önlem ise 13 Mart'ta Mağusa Sarayı'ndaki askerî birliklerde bulunan Kıbrıslı muhafızların yerine İtalyanların görevlendirmesi ve sarayın kapılarını korumakla görevli Kıbrıslıların yerine Giritlilerin atanmasıdır. Bunun yanında Venedikliler, cephanelikten sorumlu Sir John François (Gioan Francese) yerine Niccolo Benedetti'yi görevlendirerek adadaki nüfuzlarını daha da fazla arttırmaya çalışmıştır.⁴⁶⁰

Sonuç olarak, Caterina Corner'in Kıbrıs yönetimini güçlendirebilmek için hızlı bir şekilde görev değişiklikleri yaptığı, kendisine bağlı olan kişileri önemli görevlere getirdiği görülmektedir. Görev değişikliği yapılan bu kişiler arasında Kraliçe'nin akrabalarının da olması dikkat çekicidir. Kraliçe'nin vermiş olduğu imtiyazlarla birçok kişinin kendisine sadık bir şekilde bağlı kalmasına çalıştığı anlaşılmaktadır.

⁴⁵⁹ Giorgio Corner, Kraliçe Caterina'nın erkek kardeşiydi ve onu daha sonra kardeşinin tahtı bırakması için onu ikna etti böylece Kıbrıs Venedik'in doğrudan yönetimi altında daha güvende oldu. Florio Bustron, s. 454; Mas Latrie, *H*, III, 420-427 ve 821-822. Onun hayat hikâyesi ve torunları hakkında bilgi için. O Kraliçe Caterina'nın vasiyetini gerçekleştiren executor (vasiyet işlemlerini gerçekleştiriyordu) ve lehtar (hak sahibiydi). Mas Latrie, *Documents nouveaux*, s. 418-420 ve 586. 1479 yılında Marco Corner'in ölümüyle Corner ailesinin bütün işleri tek erkek çocuk olan Giorgio Corner tarafından yönetilmiştir. G. Gullino, "Corner, Giorgio", *DBI*, s. 213.

⁴⁶⁰ George Bustronios, § 233-236, 239, 245, 250; Florio Bustron, s. 449.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CATERINA CORNER İLE KIBRIS'IN VENEDİK HİMAYESİNE GİRİŞİ VE VENEDİK HÂKİMİYETİNİN ADADA YERLEŞMESİ (1474-1489)

Kıbrıs ve çevresinde ticaretle uğraşan ve bundan büyük gelirler elde eden Venedik, isyancıları Kıbrıs'ta saf dışı bıraktıktan sonra, Caterina Corner üzerinden adadaki hâkimiyetini yavaş yavaş güçlendirmeye başlamıştır. Kraliçe Caterina Corner ve himayesindekilere karşı yapılacak herhangi bir kötü muamelenin Kıbrıs'ta Venedik çıkarlarına zarar verecek olmasından dolayı Venedik, böyle bir durumun yaşanmasının önüne geçmeye çalışmıştır. Bu çerçevede Venedikliler Kıbrıs'taki olayları yakından gözlemlemiş ve bu olayları hem Caterina Corner hem de kendi lehlerinde çözebilmek için büyük uğraşlar vermiştir. Tüccar bir ülke olan Venedik, ticari ürünlerini satabilmek için aslında barış ortamına ihtiyaç duymuştur. Lakin Kıbrıs'ın konumu, jeostratejik ve jeopolitik önemi nedeniyle burada hem aktif hem de pasif bir siyaset takip etmiştir. Pasif siyaset gözlemlemeye ve çözümlemeye dayanır. Aktif siyaset ise adada kendi ittifaklarına karşı olan herhangi birine karşı müdahaleyi gerektirir. Görülmektedir ki, Venedik Senatosu Kıbrıs'ta yaşanan olayların en yakın takipçisi ve çözüm ortağı olmuştur. Ayrı bir krallık olan Kıbrıs Krallığı adına Venedik Senatosu'ndan çeşitli kararlar çıkmıştır. Hiç şüphesiz Venedik'in uzun yıllardır adayı çok iyi tanınması, kendi denizcilik ve askerî kapasitesi ve buna ek olarak içte Caterina Corner'in kimliği ve tecrübesizliği Venedik'i şartlardan istifade etmeye sevk etmiştir. Venedik'in adada bazı olayları güç kullanmadan barış yoluyla çözdüğüne dair birçok örnek bulunmaktadır. 28 Mart 1474'te Pietro Mocenigo, tehlikeli zamanlarda adayı sükûnete kavuşturduğu için Venedik Senatosu tarafından tebrik edilmiştir. Venedik tarafından kendisine gönderilen talimatlarla Katalan ve Sicilyalıların isyanını sona erdirerek sükûneti ve huzuru kısmen de olsa geri getirmeyi başaran Mocenigo, ayrıca Girne ve Mağusa kale muhafızlarının yerine başka isimleri atamıştır. Daha önceki kale muhafızları Galimberto ve Paolo Contarini'den memnun olmayan Venedik yönetimi, Mocenigo'nun bu müdahalesini memnuniyetle karşılamıştır. Bu nedenle Senato, Girne ve Mağusa kalelerinin Venedik tahakkümünden başka hiçbir gücü tanımayacak ve kabul etmeyecek güvenilir adamların elinde olmasını tavsiye etmektedir. Venedik idaresi, Mağusa şehrinin özellikle meydanı, surları, limanı, kuleleri ve kapılarının her zaman Venedik askerinin elinde ve

muhafazasında olması konusunda ısrarcı olmuştur.⁴⁶¹ Venedik yönetimi, Kraliçe tarafından Girne Kalesi Komutanlığı görevine iade edilen Paolo Contari'nin, isyancıların bir mektup göstermesi sonucunda kaleyi onlara teslim etmesinden muhtemelen rahatsız olmuştu. Bu nedenle Venedik Senatosu her zaman Mocenigo'ya kalelerin güvenilir komutanlara teslim edilmesini vurguluyordu. Venedik Senatosu, Paolo Contarini'nin görevden alınmasını bu nedenle memnuniyetle karşılamıştı.

4.1. Franklar ve Kıbrıs Yerlileri Arasında Çıkan Anlaşmazlıklar ve Venedik'in Rolü

Pietro Mocenigo'nun almış olduğu önlemlerle Venediklilerin Kıbrıs'a gelmesinden sonra isyancılar adadan kaçmışlar; ancak Venedik idaresinin düşündüğü gibi adada tam anlamıyla bir sükûnet ortamı sağlanamamıştır. Bu süre zarfında adanın yerel halkı ile Franklar arasında zaman zaman büyük problemler yaşanmıştır. Kıbrıs'ta ikamet eden Frankların Lefkoşa'da büyük bir kargaşa çıkarmaya hazırlandıklarına dair haberin Venedikli Sir Pietro Bembo'ya gelmesi üzerine Lefkoşa halkı Sir John the Black (Gioan Sarasin, Gioan Negro) adında bir şövalyeyi altı kişiyle beraber Mağusa'da ikamet eden Kraliçe'ye göndermiştir. Ancak, John the Black ve beraberlerindeki 6 Mayıs 1474'te gece yarısı Sivouri'de (Sivori) öldürüldüğüne dair haberler Lefkoşa'ya ulaşmıştır. Bir araya gelen kalabalık Lefkoşa halkı önce Lefkoşa Kapısı'na, daha sonra saraya giderek John the Black ve adamlarını öldüren Frankların yargılanmasını istemiş ve Lefkoşa'da bulunan Frankları öldürmek istediklerini söylemiştir. Sir Pietro Bembo, Sir William de Ras ve Sir John de Ras kızgın kalabalığı yatıştırmaya çalışmışlarsa da başarılı olamamışlardır. Lefkoşalılar, Frankların silahlarına, atlarına ve mülklerine el koymuş ve yağmalamıştır. Sir Pietro Bembo, Lefkoşa'da yaşanan olayları zaman kaybetmeden Kraliçe'ye bildirmesinden sonra, Caterina ayaklanmanın nedeninin araştırılması ve sorumluların cezalandırılmasına dair kaleme almış olduğu bir mektubu 9 Mayıs'ta Lefkoşa'ya göndermiştir. Kraliçe gerçeğin ortaya çıkarılması için Constable'ın Mağusa'ya gelmesini istemiştir. Sir John ve yoldaşlarının öldürüldüğüne dair haberlerin gerçeği yansıtmadığı ise kısa bir süre sonra ortaya çıkmıştır. 16 Mayıs'ta John the Black ve arkadaşlarına saldırdığı söylenen on beş Frank bulunmuş ve sürgüne gönderilmiştir.⁴⁶² Adanın yerlileri ve Franklar arasındaki sorunlar ufak bir kıvılcımla gün yüzüne çıkmıştır. Kıbrıs adası 1191 senesinden bu yana Frankların yönetimi altında idare

⁴⁶¹ ASVe, SDS, reg. XXVI, 79 r. e v.; M, L, H, III, s. 371-372.

⁴⁶² George Bustronios, § 269-274; Florio Bustron, s. 451-452..

ediliyordu. Yüzyıllardır adada beraber yaşayan iki grup arasındaki anlaşmazlıklar bu süreç içerisinde alevlenmiştir.

Franklar ve Kıbrıs yerlileri arasındaki bir diğer münakaşa, 19 Mayıs 1474 tarihinde Mağusa’da bir genelevde gerçekleşmiştir. Florio Bustron, İtalyanların Mağusa’da hayat kadınlarını ziyaret ettiklerini, işlerini gördükten sonra ödeme yapmaya yanaşmadıklarını ve onlara küfür ettiklerini söylemektedir. Bu olaya bağlı olarak Mağusa’nın yerli halkı daha sonra İtalyanlara saldırmıştır. Provvedittore tarafları tutuklamış; ama kısa süre sonra İtalyanları serbest bırakmıştır. Mağusa’da yaşananları duyan John the Black İtalyanların serbest bırakılırken Kıbrıslıların neden serbest bırakılmadığını sormak için beş-altı kişi ile beraber Provvedittore’e gitmeye karar vermiştir. Ancak John the Black’in arkasına çok sayıda Kıbrıslı takılmıştır. Rochas Kontu ve Peter d’Avila’nın Provvedittore’e Kıbrıslıların kendilerini öldürmeye geldiğini söylemesinden sonra John the Black yakalanarak zincire vurulmuş ve hapsedilmek üzere limanda bulunan Venedik kadirgasına gönderilmiştir. Mağusa’da bu olaylar yaşanırken bir diğer yandan Dalmaçyalı bir kişi silahlı şekilde Kraliçe’nin yatak odasına girmiştir. Yafa Kontu, John of Emesa ve James of Epiphanyos onu yakaladıktan sonra zincire vurarak tutuklamıştır. Bu olay sırasında çok büyük korku yaşayan Kraliçe bir an önce donanma mürettebatının ve Mağusa’da bulunan Venedik askerlerinin silahlanmasını emretmiştir.⁴⁶³ Sonuç olarak, adada yaşanan gerginlik ve huzursuzluklar Venedik yönetiminin tam anlamıyla burada sükûnet ve istikrarı sağlayamadığını göstermektedir. Caterina Corner, Kıbrıs’ın yönetimini ele aldığı ilk yıllarda adada refah ve sosyal bütünleşmeyi tesis edememiştir.

4.2. Kraliçe Caterina’ya Venedikli İki Danışman ile Bir Provvedittore’nin Atanması ve Bunların Faaliyetleri

Kıbrıs’ta meydana gelen isyan hareketi adeta adanın kaderini de değiştirmiştir. Gerçekleşen isyan isyancılara fayda sağlamak şöyle dursun, umulanın tam tersi bir sonuç doğurmuştur. Bu isyan girişimi neticesinde Venedik yönetimi Kıbrıs üzerindeki hâkimiyetini daha da çok perçinlemiştir. Caterina Corner, bu dönemde kraliyet tahtının tek mirasçısı olarak kalmıştır. Ancak Venedik Senatosu’nun 28 Mart 1474 tarihli bir diğer görüşmesinde Kraliçe Caterina’ya ada yönetiminde kendisine yardımcı olması için Kıbrıs’ta ikamet edecek iki danışman ve bir provvedittorenin atanmasına; ayrıca Mağusa ve Girne

⁴⁶³ George Bustronios, § 276; Florio Bustron, s. 452-453.

kalelerinde bulunan dört kaptanın idaresi altına yüz tatar yayı kullanan asker⁴⁶⁴ verilmesine karar verilmiştir. Vittore Soranzo'nun yerine provveditore olarak 2 Nisan 1474'te kardeşi Giovanni Soranzo seçilmiş, atanacak olan danışmanlarla aynı şartlara ve aynı maaşa sahip olması istenmiştir. Alvise Gabriel 2 Nisan 1474'te ve Francesco Minio 26 Nisan 1474'te kişi başı yıllık iki yüz altın duka maaşla Kıbrıs Kraliçesi'ne danışman olarak seçilmiştir. Her danışmanın giderlerini kendilerinin karşılayacağı sekiz hizmetçiye ve altı ata sahip olmasına izin verilmiştir.⁴⁶⁵ Venedik yönetimi adaya atadığı yöneticilerin bir an önce denize açılmasını istemiştir. Bu doğrultuda, Venedik Senatosu, Kraliçe'nin danışmanları ve Provveditore'nin tatar yayı taşıyan okçu birliklerini Venedik'ten Suriye'ye götürecek olan Mudazzo ve Morosini (Mudacia ve Maurocena) adlı iki kadırgayla Kıbrıs'a gitmelerini 9 Mayıs 1474'te emretmiştir. Venedik Senatosu, ayrıca görevlilerin zamanında denize açılmamaları durumunda kendilerine beş yüz duka para cezası kesileceğini bildirmiştir. Ancak Senato, 13 Mayıs 1474'te danışmanların ve Proveditore'nin sekiz gün içerisinde Venedik'ten ayrılmasını emretmişse de onlar 4 Haziran 1474 tarihine kadar Venedik'ten ayrılmamışlardır.⁴⁶⁶

Venedik Senatosu, 4 Haziran 1474 tarihinde Kraliçe'nin danışmanlarının Kıbrıs'a ulaştıklarında Caterina'nın huzuruna çıkmalarını ve ona Kıbrıs Krallığı'nı Venedik Cumhuriyeti'nin koruması altına alma konusunda güvence vermelerini istemiştir. Venedik Senatosu, Kıbrıs'ta barış ve sükûnetin sağlanması için gerekirse Venedik askerî gücünün kullanılmasını önermiştir. Venedik yönetimi, danışmanların Venedik yönetiminin onayı olmadan herhangi bir konu hakkında karar vermemelerini emretmiştir. Bunun yanında adanın ekonomik durumunun düzeltilmesi ve sağlam bir temele oturtulabilmesi için bazı

⁴⁶⁴ Senato, 26 Mayıs 1474'te okçuların yarısının Muazza gemisiyle, geri kalanlarının ve idarecilerin Contarina gemisine binerek zaman kaybetmeden denize açılmalarını istemiştir. Muazza gemisi ile gidecek olanların bir an önce yola çıkmaları ve diğerlerinin ilk müsait gemiyi beklemesine karar verilmiştir. Leonardo Loredan sekiz gün içinde hazır olacak gemisini vermeyi teklif etmiştir. Senato, aynı tarihte okçular ve Kıbrıs yöneticilerinin Muazza, Contarina ve Loredana gemileriyle denize açılması kararı verilmiştir. ASVe, SDS, reg. XXVI, 90 r. e v. Venedik Senatosu, 29 Temmuz 1474'te Triadan Gritti, Pietro Mocenigo, Alvise Bembo ve Stefano Malipiero'ya hitaben olduğu artık Kıbrıs'ta yüz okçuya ihtiyaç duyulmadığından, okçularla Contarina kadırgasının İskodra'ya gönderilmesini talep etmektedir. ASVe, SDS, reg. XXVI, 119 v-120 r.

⁴⁶⁵ ASVe, SDS, reg. XXVI, 79 v.; M, L, H, III, s. 370-371; Navagero, "Historia, col. 1140-1141. 29 Nisan 1474 tarihli görüşmesinde kraliçenin danışmanları ve provveditorenin Kıbrıs'tan hemen ayrılacaklarından dolayı altı aylık maaşını onlara vermeyi teklif edilmiştir. ASVe, SDM, reg. X, 6 r. 17 Kasım 1474 tarihinde kraliçenin danışmanlarından biri olan Alvise Gabriel ölmü üzerine tüm mal varlığının envanteri çıkarılmış, envanter ve mallar komisyon üyesine teslim edilmiştir. Bkz. ASVe, SDM, reg. X, 27 r. Kraliçe Caterina, Doç Pietro Mocenigo'ya 14 Nisan 1475 tarihinde yazmış olduğu mektupta iki danışmanın vefat ettiğini söylemektedir. Görüldüğü üzere iki danışman da adada vefat etmiştir. "...Dapoi che mori quelli do signori conseieri tolsi isi non dirò a esser al nostro conseio ma farsì signore e governadore de questo nostro regno..." Bkz. Bkz. ASC, ACZ, b. 0-I, processo E, filza I, fol. 19 r.; M. L., Doc. Nouv, s. 461.

⁴⁶⁶ ASVe, SDM, 7 v.; M.L., Doc. Nouv. s. 442.

önemli kararlar almıştır. Bu doğrultuda danışmanlardan adanın bütün gelirlerinin dikkatli bir şekilde toplanarak düzenlemeleri, Kraliçe'nin adayı iyi ve tutumlu bir şekilde yönetmeye teşvik edilmesi ve II. Jacques'ın ölümünden sonra meydana gelen düzensiz kamu malı israfına son verilmesi istenmiştir. Venedik yönetimi, ortaya çıkabilecek muhtemel yeni entrika ve komplolar sonucunda Kıbrıs kalelerinin kontrolünü kaybedebileceğini öngörmesinden dolayı, kale muhafızlarının Venedik'e bağlı kişiler olmasını ve bu kişilerin başka hiçbir gücü tanımayarak sadece Venedik temsilcilerine itaat edecek kişiler olmasını danışmanlara bildirmiştir. Venedik'in Charlotte tehdidine karşı da yeni tedbirler aldığı anlaşılmaktadır. Venedik Senatosu, Kıbrıs'ta Charlotte ile iltisakı ve irtibatı olduğu düşünülen kişilerin ortadan kaldırılmasını, tahkimat ve mühimmatlara önem verilerek Charlotte'tan gelebilecek tehlike durumuna karşı her zaman hazır olunmasını istemiştir. Bunun dışında adada önemli ticari yatırımları olsa dahi kendisinden şüphe duyulan herhangi bir kişinin süratle adadan uzaklaştırılması talep edilmiştir. Venedik Senatosu, Kıbrıs'ın yerli halkından gelebilecek tepkilere karşı adaya gönderilen yöneticilerin adanın siyasi ve idari kurumlarını değiştirmeden olduğu gibi korumalarını talep etmiştir. Kıbrıs halkını memnun etmek için eski gelenek ve görenekler mümkün olduğu ölçüde korunacaktı. Kıbrıs'ta adalet sisteminin tarafsız ve bağımsız olması ve hukukî işlerin Kudüs Krallığı'nın yasa kitabına⁴⁶⁷ göre yerine getirilmesi istenmiştir. Venedik Senatosu, adaya gönderilen danışmanların Kraliçe'yle iyi bir ilişkiye sahip olmalarını, muhtemelen bir yolsuzluğa mahal verilmemesi için adaya gönderilen Venedikli idarecilerin herhangi bir iş veya ticaretle uğraşmalarını ve kendilerine verilen herhangi bir hediye kabul etmemelerini belirtmiştir. Bu arada Venedik yönetiminin, Kraliçe Caterina'nın iki yeğeni Giorgio Contarini ve Pietro Bembo'nun arasında yaşanan anlaşmazlık, çekişme ve ihtilaftan rahatsız olduğu, Venedikli yöneticilere gönderilen talimatlardan anlaşılmaktadır. Venedik yönetimi Kraliçe'nin yeğenlerinin krallık sarayından uzaklaştırılmasını emretmiştir. Giorgio Contarini'nin adadan tamamen uzaklaştırılmasına ve Pietro Bembo'nun ise daha fazla problem ve zorluk çıkartmaması şartıyla adada kalmasına izin verilmesine karar verilmiştir.⁴⁶⁸ Venedik yönetimi muhtemelen Kraliçe'nin yeğenlerinin aralarında yaşadığı anlaşmazlıkları bahane ederek onları krallık sarayından uzaklaştırmak istemiştir. Böylece Kraliçe'nin yalnızlaştırılarak akrabalarının kontrolü ve yönlendirmeleri altında kalmasının önüne geçilmiş olunacak ve Kraliçe'nin

⁴⁶⁷ Assizes of Jerusalem, XIII. yüzyılda Kudüs Haçlı Krallığı'nda bir araya getirilen bir dizi gelenek ve uygulamaya dayanan yasa kitabı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Peter W. Edbury, *John of Ibelin and the Kingdom of Jerusalem*, The Boydell Press, Woodbridge, Suffolk 1997, s. 105-109; John of Ibelin, *Le Livre des Assises*, ed. Peter W. Edbury, Brill, Leiden 2003, s. 1-4.

⁴⁶⁸ ASVe, SDS, reg. XXVI, 93 v.- 95 v.; Mas Latrie, *H*, III, s. 372-382.

kolay bir şekilde Venedik yönetiminin otoritesi altına girmesi sağlanacaktı. Yine 4 Haziran 1474 tarihinde Venedik Senatosu, Kıbrıs Provveditore'si Giovanni Soranzo'ya adadaki tüm askerî birliklerin ve insanların üzerinde mutlak bir hâkimiyete sahip olmasını, Kraliçe ile anlaşmazlık yaşamamasını, Kraliçe'nin danışmanları gibi ticaretle uğraşmamasını ve hediye kabul etmemesini istemiştir.⁴⁶⁹

29 Temmuz 1474'te Venedik Senatosu, Kraliçe'nin danışmanları ve Provveditore'den Kraliçe ve oğlu III. Jacques'ın güvenliğinin sağlanması için ekstra özen gösterilmesini ve onun akrabalarının yönetime müdahale etmesinin kesinlikle yasaklanmasını istemiştir. Adada alınacak önemli kararların iki danışman ve bir provveditoreden oluşan üçlü kurul tarafından alınabilmesine izin verilmiştir. Venedik Senatosu, adaya gönderilen yöneticilerin her daim Kraliçe'yle anlaşma halinde olmalarını talep etmiştir. Venedik yönetimi yaşanılabilir haricî saldırılara ve entrikalara karşı her zaman iki yıllık bir süre için yetecek kadar erzakın adanın kalelerinde depolanmasını, kalelerin silahlandırılmasını ve tam anlamıyla kontrollerinin ele geçirilmesini emretmiştir. Venedik yönetimi Provveditore'den Charlotte destekçilerinin adadan gönderilmesini istemiştir.⁴⁷⁰ Venedikli danışmanların Caterina'ya tavsiyede bulunmak, ona adanın idaresinde refakat etmek ve Venedik'ten gelen emirleri uygulamak gibi bir dizi görevleri olsa da aslına bakılacak olursa danışmanlar, Kraliçe'yi kontrol etmek ve Kıbrıs adasını Venedik'in çıkarlarına göre yönetmek için burada bulunuyorlardı. Provveditore tarafından ise kaleler ve adada konuşlanmış olan Venedik birlikleri, bir diğer deyişle adanın askerî yapısı kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Adaya gönderilen Venedikli görevliler kısa süre içerisinde Caterina'nın etrafını kuşatmış ve onun özgür iradesi ile karar almasına engel olmuşlardır. Venedik'in, hareket özgürlüğünü kısıtlayarak Kraliçe Caterina'yı adanın sembolik bir yöneticisi haline getirmeyi ve Kıbrıs adasını Venedik'in askerî gücüne sahiplik eden bir Venedik kolonisi haline dönüştürmeyi amaçladığı görülmektedir.

⁴⁶⁹ ASVe, SDS, reg. XXVI, 97 r.; Mas Latrie, *H*, III, s. 382-385.

⁴⁷⁰ ASVe, SDS, reg. XXVI, 118 r-119 r.; Mas Latrie, *H*, III, s. 386-390.

4.3. Kraliçe Caterina Corner'in Oğlu III. Jacques'ın Ölümü (1474) ve Venedik'in Caterina Corner Yönetimini Memlûklere Resmî Olarak Tanıtma Girişimleri

Venedik idaresi Kıbrıs yönetimine müdahale etmeye çalışırken III. Jacques, henüz bir yaşına gelmeden 26 Ağustos 1474 tarihinde malarya hastalığından vefat etmiştir. Kraliçe sonradan yazdığı bir mektupta bu dünyada tek tesellisi olduğu oğlunun ölümüne Mağusa'nın sahip olduğu kötü hava şartlarının neden olduğunu aktarmaktadır.⁴⁷¹ III. Jacques'ın ani ölümü akıllara bu ölümün doğal sebeplerden gerçekleşip gerçekleşmediğini getirmektedir. Hopkins, bir Venedik ajanının III. Jacques'ı zehirlediği varsaymanın hiçbir anlamının olmadığını, Venedik'in bunu yaparak kazanabileceği bir şey bulunmadığını belirtmektedir.⁴⁷² III. Jacques'ın ölümünden sonra Kraliçe ile Lusignan Hanedanlığı arasındaki bağlantı tamamen kopmuş ve Caterina Kıbrıs Krallığı tahtında oturma hakkını kaybetmiştir. II. Jacques'ın vasiyeti şayet uygulanmış olsaydı adanın yönetimi onun üç gayrimeşru oğlundan birine devredilecekti. Ancak böyle bir şey gerçekleşmemiştir. *Venedik'in kızı*, siyasi problemlerle dolu, istikrarsız bir krallıkta kendisini bir başına taht mücadelesi verirken bulmuştur. III. Jacques'ın ölümüyle beraber Lusignan Hanedanlığı'nın sonu gelmiştir. Frank yönetiminin nihayete ermesiyle Kıbrıs'ın Venedik kolonisi olma süreci hız kazanmıştır.

Venedik yönetimi, 24 Eylül 1474 tarihinde konsolos Francis Bembo ve Mısır'a gidecek olan tüccarlara Memlûk Sultanı'nın tutumuna göre hareket etmelerini; eğer ondan düşmanca bir yaklaşım görürlerse karaya çıkmamalarını emretmiştir. Venedik, ayrıca uzun zamandır Kıbrıs haracının ödenmemesinden dolayı Kıbrıs'tan yetkili bir kişinin Kahire'ye elçi olarak gönderilmesini istemiştir. Elçi, Memlûk Sultanı Kayıtbay'ın gönlünü hem bu konuda alacak hem de Kraliçe Caterina'nın yönetimini ona kabul ettirmeye ve tanıtmaya çalışacaktı. Kıbrıs elçisi, isyancıların adayı yağmalamasının ve II. Jacques'ın ölümünden

⁴⁷¹ Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 41; Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1043; Malipiero, "Annali Veneti, s. 602; Florio Bustron, s. 454. George Boustronios, III. Jacques'ın ölümüne ve kraliçenin dönemine dair hiçbir şeyden söz etmemektedir. III. Jacques'ın Mağusa'nın kötü havasından dolayı öldüğün Kraliçe'nin 14 Nisan 1475'te Doç Pietro Mocenigo'ya yazdığı mektupta görülmektedir. "...che per non haver lasado insire de questa città nosta pe la cativa conditione de l'aie, per el quale nui avemo perso el nosto diletissimo fiolo Re, che era quella consolatione che nui avevamo in questo mundo..." Bkz. ASC, ACZ, b. 0-I, processo E, filza I, fol. 19 r.; M. L., *Doc. Nouv*, s. 461; Barbaro, *Lettere*, ed. Cornet, s. 90; Malipiero, s. 602; Navagero, "Historia, s. 1138; *Excerpta Cypria nova*, s. 92; Clement, *Venice: The Queen*, s. 230; Hill, III, s. 663. Ortaçağ'da Kıbrıs'ı ziyaret eden seyyahlar Kıbrıs'ın havası hakkında detaylı bilgiler vermişlerdir. Bu seyahlerden bir tanesi olan Nicole Huen, 1487 yılında Kıbrıs'a gelmiş ve adada sıcak havadan dolayı gün içerisinde kimsenin dışarı çıkmaya cesaret edemediği, insanların işlerini sabah ve akşam saatlerinde yaptıklarını belirtmektedir. Bkz. Cobham, s. 52.

⁴⁷² Lisa Hopkins, "Caterina Cornaro, s. 105.

sonra yaşanan çekirge istilasının ada ekonomisini zor duruma soktuğunu Mısır sultanına açıklayacaktı. Buna ek olarak Venedik yönetimi, elçinin Rizzo de Marino'nun ada üzerindeki entrikalarına son vermesi halinde ödenmemiş haraç borcunun en kısa sürede kendisine takdim edileceğini Mısır Sultanı'na aktarmasını istemiştir. Venedik, Kraliçe Caterina'nın en azından ödenmemiş bir yıllık haracı Mısır'a gidecek olan elçiyle göndermesini istemiştir.⁴⁷³ Venedik Senatosu, Kıbrıs'tan Mısır'a gidecek olan elçinin dışında Mısır Sultanı'na yeni elçiler göndermeye çalışmıştır. Bu doğrultuda Venedik yönetimi, Kraliçe Caterina'dan Mısır Sultanı'na İskenderiye Konsolosu Gerolamo Contarini veya Konsolos Yardımcısı Giusto Morosini'nin göndermesini istemiştir.⁴⁷⁴

Caterina'nın iki yıllık haracı geciktirmesinden dolayı özürlerini belirtmesi üzerine Memlûk Devleti Sultanı Kayıtbay ona 10 Mayıs 1476 tarihinde bir mektupla yanıt vermektedir. Sultan, Kraliçe'yi düşmanlarına karşı kazandığı zafer için tebrik etmekte ve isyan girişimi ve çekirge istilasını nedeniyle haracın ödenmesindeki gecikmeyi anlayışla karşıladığını belirtmektedir. Kayıtbay, Caterina'yı Kıbrıs'ın meşru kraliçesi olarak tanımakta ve tutuklu bulunan Kraliçe'nin son elçisini de serbest bıraktığını belirtmektedir.⁴⁷⁵ Son zamanlarda Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti arasında birçok alanda çekişme yaşanmaktaydı. Artan Osmanlı tehdidine karşı Memlûk Sultanı Caterina'yı destekleyerek güçlü Venedik Devleti'nin desteğini almayı umut etmiş olabilir. Görüleceği üzere bu dönemde Doğu Akdeniz'in siyasi meseleleri Caterina'nın lehine sonuçlar doğurmuştur.

4.4.Kraliçe'nin Babasının Kıbrıs'a Gelişi ve Adada Diğer Venedikli Görevlilerle Anlaşmazlıkları

III. Jacques'ın ölümü, Kraliçe Caterina Corner'i derinden etkilemiştir. Venedik Doçu Nicolò Marcello, çocuğunun ölümünden dolayı kızına destek olması ve onu teselli etmesi için babası Marco Corner'i 11 Ekim 1474'te Kıbrıs'a göndermeye karar vermiştir. Venedik yönetimi, Marco Corner'in Kıbrıs adasında kalmasını ve kızına devlet işlerinde yardımcı olmasını emretmiştir. Venedik, uygulamış olduğu politika gereği Kraliçe'nin aile üyelerini zaman içerisinde yavaş yavaş onun maiyetinden uzaklaştırmıştır. Ancak Caterina Corner tahtını kaybederse Venedik'in Kıbrıs'ta edinmiş olduğu haklar ve özel konumu tehlike altına girebilirdi. Bu nedenle Marco Corner'in adada bulunarak kızına destek olması çok

⁴⁷³ ASVe, SDS, reg. XXVI, fol. 138 v. -139 r.; M.L., H. III, s. 391-393; Malipiero, "Annali Veneti, II, s. 603.

⁴⁷⁴ ASVe, SDS, reg. XXVI, fol. 139 v.

⁴⁷⁵ Mas Latrie, H, III, s. 405-406, Malipiero, "Annali Veneti, II, S. 604-605.

önemliydi. Marco Corner, ilk olarak Modon'a kadar gitmek üzere donanmanın Kaptan Generali⁴⁷⁶ ile 3 Ocak 1475'te bindikleri bir kadirgayla denize açılmıştır. Modon'a kadar Türk gemilerinden gelecek ve tedirginliğe mahal verecek herhangi bir tehlike yoktu; ancak Marco Corner Modon'dan Doğu Akdeniz'e dört kadirga eşliğinde yola çıkmış ve yolu üzerinde olan Rodos'a uğramıştır. Venedik yönetimi, Marco Corner'e Hospitallier Tarikatı Büyük Üstadı Orsini'ye iletmesini istediği bir mektubu vermiştir. Venedik Senatosu, bu mektupla Hospitallier Tarikatı Üstadı Orsini'den Venedik'i doğrudan desteklemese bile Kraliçe'nin düşmanlarına desteğini kesmesini ve onların Rodos'ta barındırılmamasını talep etmektedir. Venedik yönetimi, Marco Corner'in bu diplomatik görevini Rodos'a ayak basmadan yerine getirmesini; Rodos adasının yöneticileri uzlaşmacı bir tutuma sahip olmazlarsa Marco Corner'in onlara karşı tehditkâr bir tavır takınmasını istemiştir. Senato, Marco Corner'in provveditore ve danışmanların Kraliçe'ye sadakatle bağlı kalmaya devam etmelerini söylemesini ve isyan etmeye eğilimli olan kişilere de bu işin kendilerinin sonu anlamına geleceğini aktarmasını istemiştir. Venedik yönetimi dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı Mağusa'nın tahkimatına özen gösterilmesini, Venedik hazinesine daha fazla yük olmadan askerî birliklerin giderlerinin adanın gelirlerinden karşılanmasını ve bütçede herhangi bir fazlalık olursa Mısır Sultanı'nın tepkisini azaltmak ve onu yatıştırmak için gönderilmek üzere biriktirilmesini istemiştir. İlâveten, Marco Corner'in Kraliçe'nin babası ve bir Venedik soylusu olması nedeniyle özel bir konuma sahip olduğu belirtilmiştir.⁴⁷⁷

Marco Corner, adaya ulaştıktan sonra kızı Caterina ile birlikte yaklaşık bir yıl kalmıştır. Venedik'in resmî temsilcileri olarak danışmanlar ve provveditore adada Venedik Doğu'nun emirlerini yerine getirirken, Marco Corner de Kraliçe'ye vereceği nasihatlerle Venedik'in adadaki emellerinin gerçekleşmesine katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda adanın idarecileri ve Kraliçe'nin babası arasındaki uyum ve iletişim çok önemlidir. Venedik Senatosu, Caterina'nın babasının sahip olduğu yetkileri başlangıçta ayrıntılı olarak belirlememiştir. Bu durumun ilerleyen zamanlarda adanın yöneticileri arasında muhtemel çekişmelere neden olabileceği düşünülmüştür. Bu doğrultuda Venedik Doğu, Kıbrıs'a danışman olarak yeni atanan Jacopo Querini ve Pietro Diedo'nun⁴⁷⁸ Marco Corner ile

⁴⁷⁶ İta. Capitano Generale da Mar, Venedik Cumhuriyeti'nin Akdeniz'deki donanmasının amirali.

⁴⁷⁷ ASVe, SDS, reg. XXVI, fol. 152 r.- 153 r.; 153 r. e v. M.L., H. III, s. 398-402; Gullino, "Corner, Marco", s. 253.

⁴⁷⁸ Pietro Querini ve Pietro Diedo, 18 Kasım 1474 tarihinde kraliçeye danışman olarak, Francesco Priuli ise provveditore olarak atanmıştır. Bkz. ASVe, SDM, reg. X, 28 v.

yaşayabileceği bir anlaşmazlığı kendisine bildirmeleri talimatını 23 Kasım 1474'te vermiştir.⁴⁷⁹

Kıbrıs'ın kötü havası III. Jacques'tan sonra Vittore Soranzo yerine Provveditore olarak atanan Giovanni Soranzo'nun da ölümüne neden olmuştur. Kraliçe Caterina, Venedik Doğu Nicolò Marcello'ya 6 Ocak 1475 tarihinde yazmış olduğu raporunda Giovanni Soranzo'nun hummadan dolayı kısa süre önce öldüğünü ve bu nedenle artık yönetimde karar vermekte zorlandığını bildirmiştir. Kraliçe, adadaki Venediklilerle görüşükten sonra Giovanni Soranzo'nun yerine yeni bir provveditore atanana kadar Kadırgaların Kaptanı olan Vettor Pasqualigo'yu provveditore olarak atadığını ifade etmiştir.⁴⁸⁰ Kısa süre sonra Giovanni Soranzo'nun yerine Francesco Giustinian 6 Mayıs 1475'te atanmıştır. Ayrıca Venedik Senatosu Francesco Giustinian'a şehirde ata binerken veya saraya giderken bir trompetçinin ona eşlik etmesine ve onun önünde trompet çalmasına 22 Şubat 1475 m. v. (=1476) tarihinde izin vermiştir.⁴⁸¹

Kıbrıs'ın mevcut askerî ve savunma yapısının zayıflığı adanın idarecileri arasında tedirginliğe neden olmuştur. Kıbrıs Kraliçesi'nin danışmanlarının adanın savunma yapısının zayıflığı konusunda yapmış oldukları şikâyet sonucunda Venedik Senatosu, 25 Mart 1475 tarihinde Capitano Generale Mar'dan Kıbrıs'a, masraflarını Kraliçe'nin danışmanlarının karşılayacağı dört tririme⁴⁸² ve iki gemi göndermesini istemiştir.⁴⁸³ Venedik Senatosu, krallığın savunulması için adadaki yöneticileri uyarmış, Venedik'ten gönderilerek Mağusa'da toplanacak olan askerlerin ödemelerinin düzenli bir şekilde sağlanması gerektiğini Kıbrıs'a provveditore olarak seçilen Francesco Giustinian'a 10 Haziran 1475'te bildirmiştir.⁴⁸⁴

Kraliçe Caterina ve Venedik'in adadaki temsilcileri arasındaki ilişkiler zaman zaman gerginleşmeye başlamıştır. Caterina'nın babasının adaya gelişinden sonra Kraliçe ve Venedikli yöneticiler arasında şiddetli anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Caterina Corner, kocasının vefatından sonra kendisini iki danışman ve bir provveditoreden oluşan üçlü

⁴⁷⁹ M. L., *Doc. Nouv.*, s. 470.

⁴⁸⁰ M. L., *Doc. Nouv.* s. 450-1.

⁴⁸¹ ASVe, *SDM*, reg. X, 39 v., 69 r.; Mas Latrie, *Doc. Nouv.* s. 486. Venedik Senatosu, 11 Haziran 1475 tarihinde adada bulunan Venedikli idarecilere Francesco Giustinian'ın adaya bir Venedik gemisiyle gönderileceği haberini vermektedir. ASVe, *SDS*, reg. XXVII, fol. 21 r. e v.

⁴⁸² Akdeniz'in en heybetli savaş gemisi olan tririme, adını kürek başına bir adam bulunan üç sıra kürekten alır. Bkz. Kemp, *Encyclopedia of ships*, s. 224.

⁴⁸³ ASVe, *SDS*, reg. XXVII, fol. 15 v.-16 r.

⁴⁸⁴ ASVe, *SDS*, reg. XXVII, fol. 18 r.

yönetim kurulunun baskı ve müdahalesi altında bulmuştu. 14 Nisan 1475 tarihinde Kraliçe, danışmanları Jacopo Querini ve Pietro Diedo'yu kendi yönetimine müdahale ettiklerini, bu durumun aşağılayıcı ve tahammül edilemez bir durum olduğunu Venedik Doçu'na şikâyet olarak belirtmektedir. Ayrıca Kraliçe şikâyetinin yanında babasının adadaki varlığı için Venedik yönetimine teşekkür etmektedir. Caterina'nın, ekonomik ve hukukî işlerin idaresi söz konusu olduğunda kendisine hiçbir zaman danışılmadığını hassaten vurgulamıştır. Ayrıca, krallığın bir kraliyet şapeli olmamasından dolayı halka açık ayin törenlerine katılamadığını, sadece kendisinin katıldığı ayin törenini dinlediğini belirtmektedir. Caterina Corner, ayrıca Venedikli yöneticilerin halka açık yerlerde yemek yemesine izin vermediğini söylemektedir.⁴⁸⁵ Kraliçe'nin adadaki durumunun çok iç açıcı olmadığı ve yaşanan zorluklarla başa çıkabilmek için babasına ihtiyaç duyduğu görülmektedir. Caterina Corner, özgürlüğü elinden alınmış bir şekilde Venedikli görevlilerin kontrolü altında hayatını devam ettirmeye çalışmıştır. Danışmanlarının kendisine itaat etmemesi ve saygı göstermemesi, Kraliçe'nin adada sağlam bir otoriteye ve somut bir güce sahip olmadığını göstermektedir.

Marco Corner kızından bir gün sonra Venedik Doçu'na yazmış olduğu mektubunda adanın yönetimindeki halihazır durumlardan şikâyet etmektedir. Marco Corner, Kraliçe'nin danışmanlarının danışmanlıktan ziyade bir vali gibi hareket ettiklerini ve onun her türlü aşağılanmaya maruz kaldığını vurgulamaktadır. Marco, kızının yalnızca unvan olarak kraliçe olduğunu ve ekonomik yönden gücünün zayıf olduğunu, kendi cebinden kızına 3.000 duka vermek zorunda kaldığını söylemiştir. Kraliçe'nin babası, kızının sahip olduğu statüye göre bir yaşama sahip olmadığını Venedik yönetimine detaylı bir şekilde anlatmakta ve Kraliçenin kendi odasında küçük bir masada yemeklerini yediğini belirtmektedir. Marco Corner daha da ileri giderek kızına kendi evinde kraliçeden daha iyi bir şekilde davranıldığını söylemektedir. Kızının hizmetçilere sahip olmasını, ara sıra halka açık yerlerde yemek yiyebilmesini ve kiliseye gidebilmesini Venedik Doçu'ndan talep etmiştir. Kraliçe'nin babası Venedik Doçu'ndan kızının onurunu korumasını istemiştir. Marco Corner, devlete olan bağlılığını ve vatanseverliğini dile getirerek mektubunu sonlandırmıştır.⁴⁸⁶

Kraliçe'nin danışmanları Jacopo Querini ve Pietro Diedo, Marco Corner ile adanın idaresi konusunda her zaman çatışma içinde olmuştur. Caterina Corner ve babasından sonra bu sefer adadaki Venedikli yetkililer 26 Nisan 1475 tarihinde Venedik Doçu'na Marco

⁴⁸⁵ M. L., *Doc. Nouv.*, s. 456-463.

⁴⁸⁶ M. L., *Doc. Nouv.*, s. 463-468.

Corner'i şikâyet etmiştir. Danışmanlar kendi görevlerini asla kötüye kullanmadıklarını, aksine Marco Corner'in adanın hükümdarı gibi hareket ettiğini ve her şeye kadir olmayı amaçladığını belirtmektedir. Marco Corner'in statüsünün kendilerinkinden üstün olması durumunda Doç'un otoritesinin artık adada temsil edilemeyeceğini söylemişlerdir. Danışmanlar görevleri gereği Kraliçe ve onun babası ile istişare içinde karar almak istediklerini; ancak Kraliçe'nin ferdî kararlar aldığından yakınmakta ve bu durumun adanın yönetiminde krize neden olduğunu vurgulamaktadır. Kıbrıs Kraliçesi ve babasının sarayın masraflarını, Mısır Sultanı'na ödenecek haracın miktarını ve kale muhafızları ve askerlerinin giderlerini dengeleyemediklerini ve kraliçenin Kral II. Jacques'tan daha fazla harcama yaptığını belirtmektedirler. Ayrıca Venedik Doçu'ndan adanın Kraliçe'nin babasına bırakılmaması gerektiğini onun yerine Venedik yönetimine itaatkâr, Caterina'nın adı altında bu krallığın iyiliği için çalışan bir kişiye bırakılmasını istemişlerdir.⁴⁸⁷

Mağusa'da Venedikli idareciler ve Caterina Corner arasındaki sıkıntılardan sonra Kraliçe buradan ayrılmaya karar vermiştir. Bu doğrultuda Caterina Corner, 26 Nisan 1475 tarihinde Mağusa'dan ayrılarak Lefkoşa'ya doğru yola çıkmıştır. Kral II. Jacques'ın ölümünden bu yana Lefkoşa halkı her fırsatta Kraliçe'ye olan destek ve bağlılıklarını göstermişlerdir. Babası, Caterina Corner'in yolculuğu sırasında güvenliğinin sağlanması için danışmanlardan asker talep etmiş; ancak danışmanlar onlar için yirmi piyade askeri bile tedarik etmemiştir. Caterina ve babası beraberindeki Rumlar, Kıbrıslı şövalyeler ve bazı paralı askerlerden oluşan iki yüz atlıyla beraber Mesarya Ovası'nı geçerek Lefkoşa'ya hareket etmiştir. Lefkoşa'nın ileri gelenleri Mağusa'dan gelenleri karşılamak üzere şehrin surlarından üç mil dışarı çıkarken, Mağusa kapısında birçok coşkulu vatandaş, Katolik ve Ortodoks din adamı onları bekliyordu. Kraliçe şehre girdikten sonra, önce San Sophia Katedrali'ne ve oradan halkın Rumca ve İtalyanca neşeli gösterileri eşliğinde saraya gitmiştir.⁴⁸⁸ Kraliçe Caterina Corner adadan ayrılışına kadar Lefkoşa'da ikamet etmeye devam etmiştir.

Venedik yönetimi, Kraliçe Caterina'nın ekonomik durumunu göz önüne alarak ona sabit bir gelir bağlamak için çalışmalara başlamıştır. Bu doğrultuda Venedik Senatosu, 18 Mart 1477 tarihinde Kıbrıs Kraliçesi'ne yıllık sekiz bin duka ödeme yapılmasına karar vermiştir. Kraliçe'nin danışmanları, kendilerine ayrılan bütçeden önce onun yıllık ödeneğini,

⁴⁸⁷ M. L., *Doc. Nouv.*, s. 468-473.

⁴⁸⁸ Joachim, "Caterina Cornaro, s. 124.

ikinci olarak askerlerin maaşını ve üçüncü olarak Mısır Sultanı'na gönderilen haraç ödemesini sağlayacaktı.⁴⁸⁹

Venedik yönetiminin Kraliçe'nin yakından takibe alınması isteğinin, kendisinin danışmanları tarafından biraz yanlış anlaşılmış olduğu görülmektedir. Kraliçe Caterina'nın en büyük şikâyetlerinden bir tanesi danışmanların saraya taşınması olmuştur. Venedik Senatosu, 22 Ağustos 1477 tarihinde Kraliçe'nin danışmanları ve provveditoreye Kıbrıs Krallığı'nın tüm geleneklerine ve Kraliçe'ye azami saygı göstermelerini tavsiye etmiştir. Venedik yönetimi, danışmanlara kraliçeye yakın oturmaları talimatının verildiğini ancak bunun Caterina ile aynı çatı altında yaşamaları gerektiği anlamına gelmediğini belirtmektedir. Venedik idaresi, danışmanlara Kraliçe üzerindeki sıkı kontrollerini gevşetmelerini ve onun bir saraydan diğerine serbestçe hareket etmesine izin vermelerini istemiştir.⁴⁹⁰

4.5.Venedikli Yeni Görevlilerin Kıbrıs'a Gönderilmesi

Kıbrıs adasının işleri büyük miktarda para harcamayı gerektirdiğinden Venedik Senatosu 29 Mayıs 1475'te adaya bir an önce iyi bir quaderniere (muhasebe memuru) ve yöneticinin tayin edilmesi gerektiği kararını almıştır.⁴⁹¹ Buna ek olarak Venedik Senatosu 6 Mayıs 1476 tarihinde Kıbrıs meselesinin önemine binaen Senato kararı olmadan danışmanlara ve provveditoreye yazı yazılmasının uygun olmadığını bildirmiştir.⁴⁹² Venedik Cumhuriyeti'nin yöneticileri adadaki idarenin işleyişini daha yakından kontrol altına alabilmek adına birkaç adım atmıştır. Kıbrıs Krallığı için adadaki Venedik makamlarının çalışmalarını denetleyecek ve düzenleyecek olan Alviuse Donato ve Domenico Giorgio adındaki *sindiciler** 26 Eylül 1476 tarihinde seçilmiştir.⁴⁹³ Böylece Venedik yönetimi *sindiciler* aracılığıyla adadaki görevlilerin sahip olduğu yetkileri kötüye kullanıp kullanmadıklarını anlamaya çalışmıştır. 22 Ağustos 1477 tarihinde Venedik Senatosu,

⁴⁸⁹ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 3 v.-4 r, Joachim, "Caterina Cornaro, s. 122.

⁴⁹⁰ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 41 r.-42 r.; Mas Latrie, H, III, s. 413-414. Mas Latrie, belgenin tarihini ve yerini kısmen yanlış vermiştir.

⁴⁹¹ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 21 r.

⁴⁹² ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 55 r.

* Alayların ve orduların düzgün işleyişini sağlamak için Venedik Senatosu zaman zaman geniş yetkilerle donatılmış, rektörler hakkında çok ağır soruşturmalar yürüten ve onları suçlu bulmaları durumunda yetkili yargı organlarına sevk eden Sindacoları ve inquisitorioları atamıştır. Bkz. Andrea da Mosto, *L'Archivio di Stato di Venezia*, II, s. 4.

⁴⁹³ ASVe, SDM, reg. X, 96 v.

Kıbrıs'taki sindici ve provveditori olan Alviuse Donato ve Domenico Georgio'nun Beyrut kadırgalarıyla denize yelken açmalarını emretmiştir. Onların adaya varır varmaz mümkün olduğunca çabuk bir şekilde krallığın yönetimi hakkında araştırmalara başlamalarını, ödenen maaşları kontrol etmelerini, idarecilerin dürüstlüğünü ve adada adaletin işleyişini araştırarak her şeyi rapor halinde Venedik'e iletmelerini istemiştir.⁴⁹⁴

25 Ağustos'ta Venedik Senatosu, sindicilere uygun görmeleri durumunda Kandiye veya başka yerlere gidebileceklerini, av köpeği bakıcıları ve kaptanların da maaşlarının araştırılmalarının gerektiğini bildirmiştir.⁴⁹⁵ Venedik Senatosu, 6 Eylül 1477'te adadaki herhangi bir suiistimali ortadan kaldırmak ve anlaşmazlığı çözmek için sindicilere tam yetki tanımıştır. Sindicilerin, adada buğday üretiminin çok iyi miktarda olmasına rağmen Venedik'e neden yeterli miktarda gönderilmediğini araştırmaları istenmiştir.⁴⁹⁶

4.6. Bölgede Venedik Hâkimiyeti'ni Tehlikeye Düşüren Unsurlar

Venedik hâkimiyetini bölgede tehlikeye düşüren önemli bazı unsurlar bulunmaktadır. Venedik yönetiminin II. Jacques'ın soyundan gelenleri Kıbrıs'ta kendilerine karşı tehdit olarak algıladığı görülmektedir. Onlar Konseyi, kendilerine isyan ettikleri gerekçesiyle 30 Ekim 1476'da Kaptan General Antonio Loredan'a II. Jacques'ın gayrimeşru çocuklarını Eugenius, John ve Carla ile merhum kralın annesi Marietta di Patrasso'yu Kıbrıs'tan uzaklaştırarak Venedik'e getirmesini emretmiştir.⁴⁹⁷ Onlar Konseyi'nin 9 ve 16 Ocak 1477 tarihli kararlarına göre II. Jacques'ın çocukları, Kıbrıs tahtı üzerindeki iddialarından gönüllü olarak vazgeçtikten sonra bir daha Kıbrıs'a geri dönmek üzere Venedik'e çok yakın bir bölgede bulunan Padova'ya gönderilmiştir. II. Jacques'ın erkek çocuklarına Padova'da bir gelir bağlanarak bir kaleye, Carla ve Marietta di Patrasso ise bir manastıra yerleştirilmiştir. Ölmüş kralın çocuklarının Onlar Konseyi'nin onayı olmadan kaleyi terk etmelerine izin verilmemiştir.⁴⁹⁸ Carla, Napoli Kralı Ferdinand'ın oğlu ile evlilik meselesi hayata geçebilir korkusu ile muhtemelen Venedik'te sıkı bir gözetim altında tutulmuştur.

⁴⁹⁴ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 38 v.-40 r.

⁴⁹⁵ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 40 r. e v.

⁴⁹⁶ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 40 v.-41 r.

⁴⁹⁷ Mas Latrie, *H*, III, s. 408-410; Florio Bustron, s. 453.

⁴⁹⁸ Mas Latrie, *H*, III, s. 412-413; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 117

II. Jacques'ın hanehalkının Venedik'e gönderilmesinden sonra Kıbrıs Krallığı tahtı için Caterina'ya rakip olabilecek faktörlerden bir tanesi saf dışı bırakılmış oldu. Aslına bakılacak olursa, II. Jacques'ın üvey kardeşi Charlotte, Sicilya Kralı I. Ferdinand ve Osmanlı Devleti uzun yıllar boyunca Kıbrıs Krallığı'nı ve Venedik Cumhuriyeti'ni huzursuzluk ve sıkıntı içine sokmuştur. Venedik'in Kıbrıs üzerinde resmî olarak hâkimiyet kurma aşamasında ortaya çıkan bu tehlikelerle girişmiş olduğu mücadelenin değerlendirilmesi konunun tam anlamıyla anlaşılmasını sağlayacaktır.

4.6.1. Charlotte'un Kıbrıs Tahtı İçin Mücadelesi

II. Jacques'ın üvey kardeşi Charlotte, Kıbrıs tahtını geri alabilmek adına hiçbir zaman ümidini kaybetmemiş; Avrupalı yöneticilerin desteğini arkasına alarak her fırsatta Kıbrıs'a gitmeyi amaçlamıştır. Bu durum Venedik yönetiminin her daim kaygı duymasına neden olmuştur. Avrupa'dan Doğu Akdeniz'e hareke eden her gemi Venedik'in duymuş olduğu bu tedirginliği arttırmıştır. Venedik Senatosu, Sicilya Kralı'nın Rodos'a erzak gönderme göreviyle iki kadırgayı Levant'a gönderdiğini; ancak bu kadırgaların Kıbrıs'a hareket etmesinden şüphelenildiğini Napoli elçisi Domenico Gradenigo'ya 5 Haziran 1475 tarihinde bildirerek onun bu durumu protesto etmesini istemiştir.⁴⁹⁹ Venedik yönetimi, Avrupa'dan adaya gelebilecek müdahalelere karşı yeni önlemler almaya çalışmıştır. Venedik Senatosu yine aynı tarihte Sicilya Kralı'nın çeşitli bahaneler bularak Levant'a gemiler gönderdiğini Kaptan General Antonio Loredan, provveditoreler Giacomo Marcello ve Bernardo Capello'ya bildirmiştir. Ayrıca Venedik yönetimi, Kraliçe Charlotte'un Roma'da Kıbrıs yönetimi üzerindeki haklarını geri alabilmek için girişimlerde bulunması nedeniyle Mağusa'nın savunulmasına azami derecede özen gösterilmesini istemektedir. Bunlara ek olarak bu dönemde Kıbrıs etrafında seyrüsefer yapan korsanlar da Venedik'in kaygılarını arttırmıştır. Venedik Senatosu, korsanlara karşı denizlerin gözetlenmesini ve onların Kıbrıs kıyılarından uzak tutulmasını Capitano Generale da Mar ve Provveditore'den 11 Haziran 1475'te istemektedir.⁵⁰⁰

Venedik'in Kıbrıs adasındaki çıkarlarına karşı en büyük tehlikenin Charlotte olduğu anlaşılmaktadır. Venedik Senatosu, Charlotte'un Kıbrıs'a çıkma girişiminin olduğu; bu nedenle yaşanan korku ve alınan önlemleri Kıbrıs danışmanları Jacopo Querini ve Pietro

⁴⁹⁹ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 18 v.-19 r.

⁵⁰⁰ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 19 r. e v.; 19 v.-20 r; 21 r. e v

Diedo ile Provveditore Francesco Giustinian'a 16 Haziran 1475 tarihinde iletmektedir. Venedik Senatosu, adanın yöneticilerinin entrikalara karşı her daim dikkatli, uyanık ve tetikte olmasını ve yaşanabilecek herhangi bir ayaklanma sonrasında kargaşaya mahal veren insanların kontrol altına alınmasını istemiştir.⁵⁰¹

Napoli Kralı I. Ferdinand'ın Charlotte'un tekrar Kıbrıs'a dönerek yönetimi ele geçirme isteğini desteklediği görülmektedir. Venedik yönetimi, Charlotte'un Kral Ferdinand'ın desteğiyle Kahire üzerinden Kıbrıs'a gitme planını Capitano Generale da Mar Antonio Loredan'a bildirmiş ve Charlotte'ı tutuklamak için hemen Levant'a gitmesini belirtmiştir. İhtiyaç duyulacak kadar kadirganın Arnavutluk'ta bırakıldıktan sonra kalanlarının Napoli Kralı'nın gemilerini ve onlara eşlik eden Ceneviz gemilerini ne pahasına olursa olsun ele geçirmesini 8 Ağustos 1478 tarihinde istemiştir.⁵⁰² Venedik Senatosu, yeniden 30 Ağustos 1478 tarihinde Capitano Generale da Mar Antonio Loredan'a Kıbrıs Krallığı'na açık bir biçimde zarar verme niyetinde olan Charlotte'a karşı Levant'taki herkesin emirlere uymasını istemiştir.⁵⁰³

Venedikliler, 9 Ağustos 1478 tarihinde Charlotte ile onun Cenova'daki destekçilerinin mektuplarını ele geçirmişlerdir. Venedikliler, Charlotte'un Kahire'ye giderek Memlûk sultanından Kıbrıs'ın yönetimini kendisi için istemeyi planladığını ele geçirilen mektuplardan öğrenmişlerdir. Bu doğrultuda Venedik'in politika değiştirdiği ve Charlotte ile iletişime geçmek istediği görülmektedir. Venedik idaresi, Charlotte'a Kıbrıs tahtı üzerindeki tüm haklarından vazgeçerek Venedik topraklarında ikamet etmeyi kabul etmesi durumunda kendisine ömür boyu yıllık dört ila beş bin duka ödemeyi teklif etmiştir.⁵⁰⁴ Ancak Venedik'in bütün bu girişimlerine rağmen Charlotte Mısır'a gitme planında ısrarcı olmuş ve Venedik'in teklifini kabul etmemiştir. Capitano Generale da Mar Antonio Loredan'ın idaresi altındaki Venedik donanmasıyla Charlotte'un Mısır'a gitmesini Doğu Akdeniz'de engellemeye çalışmasına rağmen Charlotte, Ostia limanından denize açılarak önce İskenderiye'ye daha sonra ise Kahire'ye varmıştır.⁵⁰⁵ Charlotte'un Venedik'in teklifini reddederek Kahire'ye gitmek istemesi ile Kıbrıs Krallığı'nın yönetimini geri alma kararlılığı bir kez daha görülmektedir. Venedik'in Charlotte'u yanına çekmek istemesi, Charlotte'un Kıbrıs Krallığı'nı geri alma çabalarından endişe duymaya devam ettiği

⁵⁰¹ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 20 r. e v.; Mas Latrie, *H*, III, s. 404-405.

⁵⁰² ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 110 r. e v.

⁵⁰³ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 112 v.- 113 r.

⁵⁰⁴ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 110 r-v, 113 r-v. Mas Latrie, *H*, III, s. 148-150; Hill, III, s. 608-609.

⁵⁰⁵ Hurlburt, *Daughter of Venice*, s. 27-28.

anlaşılmaktadır. Venedik Senatosu, 9 Ekim 1478 tarihinde Kıbrıs ve Arnavutluk'taki zor durumları kontrol altında tutmayı başaran Capitano Generale da Mar'ı tebrik ederek, İşkodra'ya dönmesini tavsiye etmektedir. Venedik yönetimi Chorlette'a zarar görebileceği hiçbir yere gitmemesini tavsiye etmiş ve kaçınılmaz tehlikeler içeren faaliyetlere girmemesi konusunda onu uyarmıştır.⁵⁰⁶ Bu arada Charlotte'un girişimlerinin devam ettiği sırada Venedik yönetimi, Memlûk Devleti ile olan ilişkilerini zor duruma sokmak istememiştir. Venedik Senatosu, Kraliçe'nin danışmanlarından iki yıldır ödenmeyen Kıbrıs haracını Sultan'a zamanında göndermelerini 26 Aralık 1478 tarihinde istemektedir. Venedik yönetimi, haracın Kıbrıs Krallığı'nın güvenliği için çok önemli bir konu olduğunu ve danışmanların haracı Mısır Sultanı'na zamanında ödemesine özen göstermelerini 14 Ekim 1479 tarihinde emretmiştir.⁵⁰⁷

Caterina'nın Lefkoşa'daki hayatı da sıkıntılı ve bir o kadar tehlikeli bir ortamda geçmiştir. Venedik yönetimi, 1478'de Kraliçe Caterina'ya suikast düzenlenerek yerine Charlotte'un oturtulacağına dair şüphelerini doğrulayan üç ayrı kaynaktan bilgilere ulaşmıştır. Sicilya Valisi Giovanni Valderas, Charlotte'un iki Ceneviz gemisiyle Mısır'a giderek Rizzo ve Alfonso'ya katılacağını, Venedik'e giderek Onlar Konseyi'ne haber vermiştir. Venedikliler daha sonra Cenova'dan Charlotte'a, Mısır'a düzenlenmesi planlanan yolculuğa atıfta bulunan mektupları ele geçirmişlerdir. Son olarak, Kıbrıs'ta Kraliçe'ye karşı düzenlenecek komplo girişimi komploculardan biri tarafından ihanete uğramıştır. 1479 yılında Charlotte ve Napoli Kralı Ferdinand'ın oğlu Alfonso tarafından kışkırtılan Mağusa komutanı Marco Venier Caterina'ya suikast düzenlemek üzere bir girişimde bulunacaktı. Venier, adada patlak veren Katalan isyanından sonra gönüllü olarak Kıbrıs'a gelmiş; ama onun Kraliçe'ye olan sadakati ödüllendirilmemişti. Venier, Kutsal Perşembe gününde San Sophia Katedrali'nde ayine katılacak olan Kraliçe Caterina'ya suikast düzenlemeye ve Charlotte'u adanın kraliçesi ilan etmeye yemin etmişti. Venier, Charlotte'a haber göndererek onun Mısır'a gidip Sultan Kayıtbay'ın desteğini almasını ve Kahire'de kalmasını istemiştir. Charlotte, Caterina'nın vefatından sonra Alfonso ile birlikte adaya gelebilecekti. Venier, ayrıca Kral Ferdinand'ı durumdan haberdar etmiş ve kendi planını desteklemesini istemiştir. Kral Ferdinand, Kıbrıs'a yirmi iki kadirge gönderme sözünü vermiş, ancak komplo girişimi, Venier'in tarafında bulunan Nicolo Bon tarafından ihanete uğramıştır. Komplo girişiminin erkenden öğrenilmesi sonucunda Venier ve beraberindeki beş suç ortağı tutuklanmıştır.

⁵⁰⁶ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 118 v-119 r.

⁵⁰⁷ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 139 v.; XXIX, fol. 46 r. e v.

Venier, kraliçeyi öldürmeyi planladığı Kutsal Perşembe günü 8 Nisan 1479'da Mağusa'daki mazgallı siperlerde asılmış ve komplocuların geri kalanı Paskalya'dan sonra idam edilmiştir. Charlotte, Mısır Sultanı Kayıtbay'ın kendisini Kıbrıs'ın meşru hükümdarı olarak kabul edeceğini umarak iki buçuk sene daha Mısır'da kaldıktan sonra Ocak 1482'de Roma'ya dönerken Mısır Sultanı, Alfonso'yu yakalatarak 1487 senesine kadar Kahire'de tutsak etmiştir.⁵⁰⁸

16 Mart 1484'te yazılan bir mektuba göre Napoli Kralı Ferdinand'ın Kıbrıs'ın idaresini Venediklilerden alabilmek için Charlotte'u Kıbrıs'a göndermek istediği görülmektedir. Bu girişim için Ferdinand, Cenevizlilerin ve Papa IV. Sixtus'un da desteğini almıştır. Ferdinand, yardım için Floransa'ya da başvurmuş; ancak masrafların maliyetini karşılayamayacaklarını belirten Floransalılar bu teklifi reddetmek durumunda kalmışlardır. Böylece Charlotte'un Kıbrıs idaresini ele geçirmek için umutları muhtemelen yeniden canlanmıştı. Ancak Venedik ve İtalyan şehir devletleri arasında 1482 yılında başlayan ve 7 Ağustos 1484'te imzalanan Bagnolo Antlaşması ile sona eren Ferrara Savaşı Charlotte'un umutlarını boşa çıkarmıştır. Tahtını artık geri alamayacağını anlayan Charlotte, 25 Şubat 1485'te Savoy Dükü I. Carlo ile Roma'da imzalamış olduğu antlaşma ile Kıbrıs tahtı üzerindeki iddiasından vazgeçmiş ve haklarını Savoy Hanedanlığı'na devretmiştir. I. Carlo ise Kıbrıs Kralı unvanını kullanırken, Charlotte ölene kadar "Kıbrıs Kraliçesi" unvanını kullanmaya devam etmiştir. I. Carlo, Charlotte'a senelik 4.300 florin vermeyi ve hanehalkının giderlerini ödemeyi 26 Şubat 1485'te yapılan bir diğer antlaşma ile kabul etmiştir.⁵⁰⁹

Bu arada 28 Haziran 1442'de Lefkoşa'da dünyaya gelen devrik kraliçe Charlotte 16 Temmuz 1487'de 45 yaşında Roma'da vefat etmiş ve Vatikan'daki Aziz Petrus Bazilikası'na (Basilica di San Pietro) defnedilmiştir.⁵¹⁰ Venedik, II. Jacques'ın tüm gayrimeşru çocuklarını daha önceden Venedik'e göndererek onları pasifize etmişti ve Charlotte'un vefatından sonra Kıbrıs tahtı konusunda Caterina'ya karşı hiçbir rakip kalmamıştır.

⁵⁰⁸ Navagero, "Historia, col. 1156-1161; Sanudo, *Le vite dei dogi, 1474-1494*, I, s. 149; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 127-129; Hill, III, s. 730-731.

⁵⁰⁹ Mas Latrie, *H*, III, s. 151.

⁵¹⁰ Sanudo, *Diarii*, LVI, col. 1044; Hill, III, s. 612.

4.6.2. Rizzo de Marino ve Tristan de Gibelet'in İsyan Girişimi

Kıbrıs'ta 1473 yılında gerçekleşen Katalan isyanı sonrasında adadan kaçanlardan bir tanesi olan Rizzo de Marino'nun yeni girişimlerde bulunduğu görülmektedir. Venedik Senatosu, Rizzo de Marino'nun Kahire'ye gitmek üzere Levant'a açıldığı ve onu İskenderiye'de bir Ceneviz filosunun beklediği haberinin alındığını 24 Eylül 1474 tarihinde Kıbrıs danışmanları ve Provvedittore'sine bildirmektedir.⁵¹¹

Lefkoşa Başpiskoposu Rizzo de Marino, Trablus Kontu Zaplana ve Louis Alberic'in, ada üzerindeki entrikalarını her fırsatta devam ettirmeye çalışmaları Venedik yönetimini tedirgin etmiştir. Adı geçen bu kişiler adadan sürülen başka milletlere ait insanlarla beraber Kıbrıs Krallığı ve Memlûk Devleti'nin kıyılarına saldırı düzenlemekteydiler. Venedik Senatosu, Doğu Akdeniz'de seyahat eden gemilerin teftiş edilmesini, adadan kaçan isyancıların gerçekleşen teftişler sırasında yakalanması durumunda cezalandırılmak üzere kraliçeye teslim edilmesini 28 Aralık 1474 tarihinde Capitano Generale Mar'a⁵¹² emretmiştir.⁵¹³

Katalan ayaklanmasının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Kıbrıs'tan kaçarak Napoli'ye giden Rizzo de Marino'nun intikam için yeni hazırlıklar yapmaya başladığı görülmektedir. III. Jacques vefat etmişti ve II. Jacques'ın vasiyetine göre gayrimeşru çocukları tahta oturabilirlerdi. Buna ek olarak, Rizzo ve Napoli Kralı Ferdinand'ın oğlu Alfonso, Mısır Sultanı'nın desteğini kazanmak için Mısır'a gitmeye karar vermiştir. Alfonso'nun, Rizzo de Marino ve diğer hainlerin desteğini alarak beş yüz askerden oluşan bir kuvvet taşıyan iki büyük gemiyle Kıbrıs'a gitmek üzere, Napoli'den ayrıldığı haberinden sonra Venedik yönetimi endişeye kapılarak adayı takviye güçlerle desteklemek istemiş, adayı isyancılardan ve korsanlardan korumak için önlemler almaya çalışmıştır. Venedik Senatosu, Kaptan General Antonie Loredan'un idaresi altında Caravella ve Mudacia gemilerinin her birinin yüz okçu ve askerle donatılarak hazır hale getirilmesine 9 Temmuz 1476 tarihinde karar vermiştir.⁵¹⁴ Venedik Senatosu yine aynı tarihte Rodos Hospitalier Şövalyeleri Üstadına ve Rodos Konseyi'ne hitaben Kıbrıs adasını tüm isyancılardan

⁵¹¹ ASVe, SDS, reg. XXVI, fol. 139 v.

⁵¹² Provveditore Generale da Mar, barış zamanında Venedik filosunun başkomutanıydı. Savaş zamanında onun yerine daha geniş yetkilere sahip Capitano Generale da Mar geçmektedir. Bkz. Andrea da Mosto, *L'Archivio di Stato di Venezia*, II, s. 5.

⁵¹³ ASVe, SDS, reg. XXVI, fol. 164 r. M.L., H. III, s. 402-403.

⁵¹⁴ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 84 r.; ASVe, SDM, reg. X, 84 r. e v; Joachim, "Caterina Cornaro, s. 127.

özellikle Rizzo de Marino'dan kurtarmak için harekete geçtiğini belirtmiştir.⁵¹⁵ Aynı tarihte Venedik Senatosu, Capitano Generale da Mar olan Antonio Loredan'a hitaben Rizzo de Marino'nun Rodos'a sığındığı, Büyük Üstat'a durumun bildirildiğini ve cevap beklendiği, dikkatli bir şekilde Rodos'a doğru son sürat yelken açması talimatını vermiştir.⁵¹⁶ 11 Temmuz 1476 tarihinde ise Kıbrıs Krallığı'nın savunulması için Contarina gemisinin hızlı ve acil bir şekilde silahlandırılması ve Kıbrıs'a gönderilmesi için Venedik tersanesine yetki verilmiştir.⁵¹⁷ Venedik yönetiminin Napoli Kralı'nın oğlunun tehdidini çok önemseydiği görülmektedir. Venedik Senatosu Pietro Loredan'ın yerine Kıbrıs Krallığı'nın provveditoresı olarak Zuanne Foscari'yi seçmiş ve onun komutasına verilerek dokuz kadirganın derhal silahlanarak denize yelken açması kararını 11 Temmuz 1476'da almıştır. Mevcut bulunan iki kadirga hiç zaman kaybetmeden Kıbrıs'a doğru denize açılmıştır.⁵¹⁸

1485 yılında Tristan de Gibelet ve Rizzo de Marino, Napoli Kralı Ferdinand'ın oğlu Alfonso ile Kraliçe Caterina'yı evlendirmeyi planlamışlar ve bunun için Kral Ferdinand ile anlaşmaya varmışlardır.⁵¹⁹ Rizzo de Marino o dönemde Mısır'da bir Fransisken keşişi gibi giyinerek Kral Ferdinand'ın oğlunun Kraliçe ile evliliğinin gerçekleşmesi için çalışmalara devam ediyordu.⁵²⁰ Tristan de Gibelet, Kral Ferdinand'a ait bir gemiyle Mısır'a gelerek Rizzo de Marino'ya konuyu anlatmış ve dahası Kıbrıs'a gitme konusunda onu ikna etmiştir. İki bir gemiye binerek Kıbrıs'a gelmiş ve Kolliokremmos⁵²¹ açıklarına demirlemişlerdir. Tristan, Rizzo'yu gemide bırakarak Kraliçe ile konuşmak için karaya çıkmış ve beraberinde getirmiş olduğu kâğıtları ona götürmek için saraya giderek saklanmıştır. Tristan'ın kız

⁵¹⁵ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 84 r.

⁵¹⁶ ASVe, SDS, reg. XXVII, fol. 84 r. e v.

⁵¹⁷ ASVe, SDM, reg. X, 84 v.

⁵¹⁸ ASVe, SDM, reg. X, 85 r.

⁵¹⁹ George Bustronios, § 279. Bu Don Alanzo' idi. Venedik Council of Ten raporlarında bu birliğe olumlu eğilimi vardı. Venedik Senatosu'nu Kıbrıs'tan uzaklaştırması için zorlayan belirleyici bir faktör. Bkz. Mas Latrie, H, III, s. 421. Tristan ve Rizzo de Marino'nun Kral Ferdinand'ın entrikaları ve Memlûk sultan Kayıtbay tarafından Rizzo'ya gösterilen iltimas göstererek Venedik'e karşı planlarını kazanmaya çalıştı. Onlar belirleyici faktörlerdi. Osmanlıların Kıbrıs kullanımındaki ilgisi de ve özellikle Mağusa, kendi donanmaları için 1485-1491 yılları arasında gerçekleşen Memlûk-Osmanlı savaşında bir üs olarak kullanmak istemesi, Sultan Bayezid'in Mağusa'yı donaması için bir liman olarak kullanmak isteği kabul edilmemiştir. Hill, III, S. 738-742. Shai Har-El, *The Struggle for Domination in the Near East: The Ottoman-Mamluk War, 1485-1491*, Leiden, 1995, s. 159-162, 171-172 ve 199-200.

⁵²⁰ Burada söz konusu olan Ağustos 1474'de vefat eden kral III. Jacques olabilir. Kraliçe Caterina'nın Kral Ferdinand ile ve onun oğlu Alfonso, Kralın ölümünden sonra evlenme planları başlamış olmasına rağmen, Ona evlenmek için daha güçlü bir teşvik sağlayacaktı ve tahtına yeni bir mirasçı olsun.

⁵²¹ ...Hill, III, 740, note 4 gemi Kıbrıs'ın kuzey batısında Cape Arnaouti yakınlarında Fontana Amorosa'da bekledi. Burada Ağaka köyünün yakınlarında Kolliokremmos adında bir uçurum var, ama geminin İskenderiye'den denize açılması ve Lefkoşa'da demirlemesi muhtemel değil. Aday hem Lefkoşa'dan hem de İskenderiye'den, Mısır, daha erişilebilir bir yer olan Larnaka bölgesinde Psematismenos köyü yakınlarında bu ismin uçurum. Kıbrıs'ta bu isimle 23 uçurum, Girne haricinde bütün bölgelerde bulunur. *A Complete of Cyprus*, Vol. 1, compiled by M. N. Christodoulou and K. Konstantinidis, Nicosia, 1987, s. 581.

kardeşi Leydi Vera, Kraliçe'nin nedimelerinden birisiydi. Leydi Vera, muhtemelen Tristan'ın sarayda saklanmasına kolaylık sağlamıştı. Tristan, sarayda yapması gerekenleri bir hafta içinde tamamladıktan sonra gemiye dönmüştür. Venedik gemileri açıkta bekleyen geminin yabancı bir gemi olduğunu anlamışlar ve derhal onu ele geçirerek gemide bulunan Rizzo'yu yakalamışlardır. Rizzo, "Tristan'ın Lefkoşa'ya gittiğini geri gemiye dönmesi için onu beklediğini" Venediklilere söylemiştir. Venedikliler Rizzo'yı zincire vurarak kendi gemilerine geçirmişler ve gemiye el koymuşlardır. Tristan, işaret olarak sahilde ateş yakması sonrasında gemiden bir bot karaya giderek onu gemiye getirecekti. Tristan kıyıya geldikten sonra ateş yakmış ve bir bot kıyıya giderek onu doğrudan gemiye almıştır. Gemidekilerin kendilerinden olmadığını anlayan Tristan de Gibelet, sahip olduğu mektupları denize atmıştır.⁵²² O da Rizzo de Marino gibi zincire vurulmuştur. Tristan elmas yüzüğü kırdıktan sonra yüzüğün taşını yutarak intihar ederken George Boustronios, Rizzo'nun akıbetini bilmediğini belirtmektedir.⁵²³

4.6.3. Osmanlı Devleti'nin Doğu Akdeniz'de Genişleme Siyasetinin Venedik Etki Alanına Yaklaşması

Venedik hâkimiyetini bölgede tehlikeye düşüren önemli iki unsur bulunmaktadır. Bunlardan ilki Türklerin Arnavutluk'taki ilerleyişidir. Türklerin bu ilerleyişi karşısında Venedik yönetimi bu topraklardaki büyük tehlikelere rağmen henüz güvenliğin tam olarak sağlanamadığı Kıbrıs Krallığı'nın sahipsiz bırakılmamasının kararını 30 Mayıs 1478 tarihinde almıştır.⁵²⁴

İstanbul'un fethinden sonra geçen on yıllık süre zarfında Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmed Balkanlar, Ege Denizi ve Karadeniz'de önemli yerleri ele geçirmeyi başarmıştır. Osmanlı Devleti, İnebahtı yakınlarında bulunan Venedik topraklarını fethetmiş,

⁵²² Florio Bustron, s. 454. Venedik Onlar Konseyi'nde 22 Ekim 1488'de Venedik donanmakomutanı Kaptan-genral Francisco Priuli'ye bir mektup göndermiştir. Tristan ve Rizzo de Marino üzerlerinde kağıtlarla yakalanmışlardır. Kraliçe Caterina'yı evlendirmek istedikleri çok açıktı. (Don Alfonso, Kral Ferdinand'ın oğlu) Bkz. Mas Latrie, H, III, s. 419-420; Okey, *The story of Venice*, s. 158. Mas Latrie, H, III, s. 435-444.

⁵²³ Pietro Bembo, s. 41; George Bustronios, § 279. Aslında George Boustronios ve Florio Bustron, s. 458) Rizzo'nun akıbeti hakkında bir bilgi vermemişlerdir. Ancak Venedikliler onu Venedik'e getirmişler ve gizlice yargıladıktan sonra ölüm cezasına çaptırılmıştır ancak üç yıl hapiste kaldıktan sonra boğulmuştur. Detaylar için bkz. Mas Latrie, H, III, s. 431-435 ve 441-442; Malipiero, "Annali Veneti, s. 609-610; Marin Sanudo, *Le vite dei dogi, 1474-1494*, II, s. 599-603. Hill, III, s. 741 ve note 4.; Okey, Memlûk sultanının Rizzo'yu Napoli elçisi olarak kabul ettiğini, infaz edilmesinin memnuniyetsizle karşılanacağını, Onlar Konseyi'nin Rizzo'yu boğdurduktan sonra sultana Rizzo'nun kendisini zehirlediğini bildirdiğini söylemektedir. Okey, *The story of Venice*, s. 189.

⁵²⁴ ASVe, SDS, reg. XXVIII, fol. 94 r. e v.

Modon ve Koron'a akınlar düzenlemiş ve Mora yarımadasını kuşatmıştır.⁵²⁵ Osmanlı Devleti'nin batıya yönelik giriştiği yayılmacı eylemler Venedik'in 1463 senesinde Osmanlı Devleti'ne karşı savaş ilan etmesine neden olmuştur. Bu tarihten başlayarak on altı yıl boyunca devam eden Osmanlı-Venedik Savaşı 1479 tarihinde imzalanan antlaşmayla nihayete ermiştir. Yapılan antlaşmayla Venedikliler ve Osmanlılar birbirlerinden almış oldukları toprakları iade edecek, İşkodra ve Kroya Türklerin elinde kalacaktı. Venedik, Türklerle savaş tazminatı olarak 100.000 duka ve ayrıca senelik olarak 10.000 duka haraç ödemeyi kabul etmiştir.⁵²⁶ Gerçekleşen antlaşma ile Venedik bir nebze de olsa Kıbrıs'ı güvence altına almıştır. Ancak, Osmanlı Devleti Venedik'le yapmış olduğu antlaşmadan sonra bu defa Mesih Paşa'nın kumandasında 23 Mayıs 1480'de Rodos'u kuşatmıştır. İki aydan fazla süren kuşatma başarısızlığa uğrayınca Osmanlı donanması Rodos'tan geri çekilmek zorunda kalmıştır.⁵²⁷ Gedik Ahmed Paşa komutasındaki Osmanlı donanması batıda İtalya'nın Pulya (Puglia) bölgesine saldırarak 11 Ağustos 1480'de Otranto'yu ele geçirmiştir.⁵²⁸ Ancak II. Mehmed'in ölümünden sonra oğulları Cem ve II. Beyazid'in 1481-1495 yılları arasında yapmış oldukları iç savaş nedeniyle Osmanlı Devleti İtalya topraklarından geri çekilmek durumunda kalmıştır.⁵²⁹ Zinkeisen, Osmanlı Devleti'nin 1479 yılında İşkodra'yı fethinden sonra Venedik yönetiminin İşkodra halkını Boyana Nehri'nden gemilerle Venedik'e gönderdiğini, göstermiş oldukları sadakate istinaden onların geçimlerini sağladığını ve onlara Kıbrıs'ta yeni yerler teklif ettiğini belirtmekte ve adanın sözde kötü ikliminden dolayı bu teklifin kabul edilmediğinden bahsetmektedir.⁵³⁰

Cem Sultan, kardeşi II. Beyazid'in idaresine karşı giriştiği isyan teşebbüsünde başarısız olunca önce Memlûklere sığınmış, daha sonra Karamanoğlu Kasım Bey'in tavsiyesiyle 19 Temmuz 1482'de Korgos iskelesinden gemiye binerek Rodos'a gitmiştir.

⁵²⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 111; Halil İnalçık, *Devlet'i Aliyye*, İstanbul 2009, s. 113.

⁵²⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* s. 124-125. Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Hayatı*, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 213; Momcilo Spremiç, "XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti'nin Şarkta Ödediği Haraçlar", *Belleten*, trc. Mahmut Şakiroğlu, C. XLVII-185, Ankara, Ocak 1983, s. 383-384. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti, Venedik'in İstanbul'da Venedik halkının hukukî işlerini yerine getirecek daimi bir Venedik elçisinin (bolyosu) bulunmasına kabul etmiştir. Balyosların görev ve sorumlulukları hakkında bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Balyos", *DİA*, C. V, İstanbul 1992, s. 43-47; Pedani, *Osmanlı Padişahı'nın Adına*, s. 6; Maria Pia Pedani, "Bahri Memlûklerle Venedikliler Arasındaki Ticarî Antlaşmalar", *Türkler*, C. V., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 427-428.423-430.

⁵²⁷ Besim Darkot, "Rodos", *İA*, C. IX, Eskişehir 2001, s. 755.

⁵²⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, s. 136; Mükrimin Halil Yımanç, "Ahmed Paşa", *İA*, C. I, Eskişehir 2001, s. 196.

⁵²⁹ Metin Ziya Köse, "Otranto Seferi", *DİA*, C. EK-II, Ankara 2019, s. 382-384.

⁵³⁰ Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II, s. 311.

Burada bir aydan fazla kalan Cem Sultan Fransa'ya gönderilmiştir. Yaklaşık yedi sene boyunca Savoy ve Fransa topraklarında kaldıktan sonra Roma'ya gitmiştir.⁵³¹

Memlûk ve Osmanlı ilişkileri, II. Beyazid'in Mayıs 1485'te Güneydoğu Anadolu'ya saldırmasıyla bozulmuştur. 1485 yılında gerçekleşen savaş 1491 yılında son bulmuştur. Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti arasında uzun süredir devam eden savaş Kıbrıs'ı da tehlike altına sokmuştur. Venedik'in Kıbrıs'ta yaşanabilecek olumsuzluklara karşı önceden önlem almaya çalıştığı görülmektedir. Venedik Senatosu, adanın güvenliğini sağlamak ve Mağusa'nın savunulması için 19 Ocak 1485 m. v. (=1486) tarihinde 500 piyade askeri adaya göndermeye karar vermiştir.⁵³²

Ancak bu dönemde ne Osmanlı Devleti ne de Memlûk Devleti Venedik Cumhuriyeti'ni karşılarına almamak için Kıbrıs'ı risk altına atacak bir girişimde bulunmamıştır. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde Kıbrıs'a gerçekleştireceği bir fetih girişimi batıda muhtemel bir haçlı seferinin hazırlıklarının başlamasına neden olabilirdi. Ancak Mart 1487'de Osmanlı Sultanı II. Beyazid, Memlûk Devleti ile gerçekleştirdiği savaş sırasında kullandığı donanmanın ikmal için Venedik'ten Mağusa limanını üs olarak kullanma isteğinde bulunmuştur. Uzun yıllardan beri muhtelif siyasi ve askerî tedbirlerle adaya hâkim olan Venedik Cumhuriyeti, adanın Memlûk Sultanı'na bağlı olduğunu ve sultan ile yapmış oldukları antlaşmaları bahane ederek Osmanlı Devleti'nin bu talebini reddetmiştir.⁵³³ Bunun üzerine Osmanlı donanması adaya akınlar gerçekleştirmiştir.⁵³⁴ Venedik, barışı korumak ve ticaret etkinliğini sürdürmekten başka bir şey düşünememiş ve adaya gerçekleşecek olası bir Osmanlı akınına karşı Kıbrıs'a asker ve gemiler göndermeye karar vermiştir.

Venedik Senatosu, Osmanlı Devleti ile Memlûk Devleti arasında 1485-1491 yılları arasında gerçekleşmiş olan savaş sırasında Şam ve Suriye konsoloslarının talep etmesi durumunda, adı geçen bölgelerdeki Venedik tüccarlarını korumak ve onların tahliyesi için iki gemiyi tahsis etmelerinin gerekebileceğini 6 Haziran 1486 tarihinde Kraliçe'nin danışmanlarına bildirmiştir.⁵³⁵ Yine aynı tarihte Venedik yönetimi Türklerin boğazlardan çıkarak ilerleyebileceği söylentilerinin ortada dolaşması nedeniyle donanma komutanı yardımcısı olan Melchiorre Trevisan'ın dikkatli olması ve tüm donanmayla Kıbrıs'a

⁵³¹ Darkot, "Rodos", s. 755.

⁵³² ASVe, SDS, reg. XXXII, fol. 189 v.

⁵³³ İsmet Miroğlu, "II. Bayezid Devri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. X, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 271.

⁵³⁴ Alasya, *Kıbrıs Tarihi*, s. 39; Danişmend, *İzahlı Osmanlı*, s. 387-388.

⁵³⁵ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 1 r.

gitmesini emretmiştir.⁵³⁶ Venedik yönetimi, İstanbul'dan gelen haberlere göre Türklerin hızlı bir şekilde donanmalarında bulunan gemileri silahlandırmaları sebebiyle Kıbrıs adasına saldırımları ihtimalinden endişe duymaktadır. Venedik idaresi, 4 Ağustos 1486 tarihinde yine donanma komutanı yardımcısı Melchiorre Trevisan'ın Türkleri karşılamak üzere tüm Venedik donanmasıyla Mağusa'ya gitmesini istemiştir. Melchiorre Trevisan'ın Türklerle dostça iletişime geçerek onların Mağusa limanına girmesine izin vermemesini emretmiştir. Bunlara ek olarak Venedik Senatosu herhangi bir olumsuz koşul durumunda adada San Marco'nun bayrağının⁵³⁷ çekilmesini vurgulamıştır.⁵³⁸

Venedik, her durumda Osmanlı Devleti'nin, Memlûk Devleti ile giriştiği savaşı bahane ederek adayı ilhak etme teşebbüsünde bulunmasını engellemeye çalışmıştır. Venedik, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'a saldırabilme ihtimaline karşı yeni tedbirlerde bulunmuştur. Venedik yönetimi, 11 Ocak 1486 m. v. (1487) tarihinde Konstantinapolis elçisi olan Antonio Ferro'nun Osmanlı Padişahı ile Kıbrıs konusu hakkında görüşmesi durumunda ona adanın uzun yıllardır Venedik idaresi altında olduğu, iyi donanıma sahip kalelerinin olduğu ve Signoria'nın onu korumak istediğini söylemesini talep etmiştir.⁵³⁹

Venedik, zorlu rakiplerine karşı adada edinmiş olduğu kazanımları her ne pahasına olursa olsun kaybetmemek için yeni girişimlerde bulunmaktan kaçınmıyordu. 16 Şubat 1486 m. v. (=1487) tarihinde Venedik Senatosu Kıbrıs adasında San Marco bayrağının çekilme zamanının gelip gelmediğine karar vermek üzere toplanmıştır.⁵⁴⁰ Bu şartlar altında Venedik Senatosu, Kıbrıs adasının Venedik'e bir an önce bağlanması için 21 Şubat 1486 m. v. (=1487) tarihinde adanın her yerinde San Marco bayrağının göğe çekilmesi emrini vermiştir.⁵⁴¹ San Marco'nun bayrağının Kıbrıs'ta dalgalanmasını isteyen bir kararname yayımlanmış; ancak bu karar daha sonra iptal edilmiştir.

21 Şubat 1486 m. v. (=1487) tarihinde Venedik Senatosu, Capitano Generale da Mar Francesco de Priuli'ye Kıbrıs adasının güvenliği için donanmada bulunan gemilerin

⁵³⁶ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 15 v.

⁵³⁷ 1797'de feshedilene kadar Venedik Cumhuriyeti tarafından kullanılan altı saçaklı bayraktır. Venedik'in koruyucu azizi olan Evangelist Marco'yu simgeleyen, Aziz Marco Aslanı'nı yer almaktadır. Barış sırasında Venedik bayrağında Aziz Marco Aslanı'nın önünde "PAX TIBI MARCE EVANGELISTA MEUS" yazan açık bir kitap bulunurken, savaş sırasında bu aslanın yere dik bir kılıcı elinde tuttuğu görülmektedir. Aldrighetti, Giorgio - Mario De Biasi, *Il Gonfalone di San Marco: Analisi storico-araldica dello stemma, gonfalone, sigillo e bandiera della Città di Venezia*, Filippi Editore Venezia, Venice 1998, s. 105.

⁵³⁸ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 27 v.-28 r.

⁵³⁹ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 50 v.-51 r.

⁵⁴⁰ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 56 v.

⁵⁴¹ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 57 r.; Mas Latrie, H, III, s. 416.

sayısının artırılması gerektiğini bildirmiştir. Ayrıca Venedik idaresi, Venedik ve Dalmaçya'daki dört geminin silahlandırılmasını, adanın tahkimatının güçlendirmesini ve adanın savunması için ayrıca buraya 500 *stratioti*'nin⁵⁴² gönderilmesi istemiştir.⁵⁴³ 29 Mart 1487 tarihinde Kıbrıs Kraliçesi'nin elçisinin isteklerini karşılamak için Venedik Senatosu gerekli mühimmatı ve bir provveditorenin sorumlu olacağı 500 veya 600 *stratioti*, bir mühendis, bir kuyu ustası ve iki topçunun adaya gönderilmesine karar vermiştir.⁵⁴⁴

Venedik yönetimi, II. Bayezid'in donanmasının Ege Denizi'ne açılmak üzere olduğu haberi üzerine Francesco Priuli'nin Kıbrıs'a hızlı bir şekilde gitmesi talimatını vermiştir.⁵⁴⁵ Venedik Senatosu, Capitano Generale da Mar Francesco de Priuli'nin Dalmaçya'dan mühimmat ve asker toplayarak Stratiotilerin Provveditore'si olan Francesco Cicogna ile buluşmak üzere adayı Korfu'ya gitmesini ve burada Kıbrıs'ın ve Venedik çıkarlarının korunması için mümkün olduğunca güçlü bir filo hazırlamasını 4 Nisan 1487'de istemiştir.⁵⁴⁶ Francesco Priuli, Nisan 1487'de Korfu'ya, oradan Cosma Pasqualigo'nun eşliğinde Modon'a gitmiş ve burada Priuli'nin filosuna yirmi beş kadirga ve yaklaşık on küçük gemiyle Niccolò Capello katılmıştır. Venedik donanması beş gün içerisinde Kıbrıs'a ulaşmasından sonra Türk donanması İskenderun Körfezi üzerinden Hellespont (Çanakkale Boğazı)'a dönmüştür.⁵⁴⁷

Venedik Senatosu, İstanbul'a elçi olarak gönderilen Joanni Dario'dan her ne pahasına olursa olsun iki taraf arasındaki barışın korunmasını 7 Nisan 1487'de istemektedir. Venedik yönetimi Türk donanmasının boğazları terk etmesi engellenemezse, Joanni Dario'nun Kıbrıs dâhil olmak üzere Levant'taki Venedik varlığına zarar vermeyeceğine dair Osmanlı Devleti'nden bir taahhüt talep etmesi belirtilmektedir.⁵⁴⁸ 20 Nisan 1487'de Venedik Senatosu bu yıl Türk ordusunun Doğu Akdeniz'e açılmama durumu olursa Francesco

⁵⁴² Paralı asker. Ayrıntılı bilgi için bkz. Stathis Birtachas, "Stradioti, Cappelletti, Compagnie or Milizie Greche: 'Greek' Mounted and Foot Mercenary Companies in the Venetian State (Fifteenth to Eighteenth Centuries), *A Military History of the Mediterranean Sea - Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, ed. Georgios Theotokis, Ayşe Yildiz, Brill, Leiden-Boston 2018, s. 325- 346; Katerina B. Korre, *Μισθοφόροι stradioti της Βενετίας: πολεμική και κοινωνική λειτουργία (15ος-16ος αιώνας)*, [Stradioti, mercenaries of Venice: military and social role (XV-XVI centuries)], PhD Thesis, Ionian University 2018.

⁵⁴³ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 57 r. e v.

⁵⁴⁴ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 64 v.

⁵⁴⁵ Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 39. Zinkeisen, Osmanlı Devleti donanması 1488 senesinin ilkbaharında Mağusa'ya saldırarak ele geçirecekmiş gibi harekete geçince Venedik, adayı hemen Francesco Priuli kumandasında yirmi beş adet üç kürekliden oluşan bir filoyla koruma altına almıştır. Venedik'in almış olduğu bu önlem Osmanlı gemilerinin tekrar Çanakkale Boğazı'na dönmesine neden olduğundan bahsetmektedir. Bkz. Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, II, s. 374-375.

⁵⁴⁶ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 64 r. e v.

⁵⁴⁷ Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 39.

⁵⁴⁸ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 64 v. – 65 r.

Cicogna'nın Mora'ya giderek aileleriyle Kıbrıs'ta yaşamaları şartıyla 300 stratiotiyi görevlendirmesini emretmiştir. Venedik yönetimi, eğer Türk donanmasının Suriye'ye doğru yelken açtığı haberi gelirse alınabilecek kadar stratiotinin Mora'dan alınarak Kıbrıs'a getirilmeye çalışılmasını buyurmuştur.⁵⁴⁹ Mora'dan gelecek askerlerin Kıbrıs adasındaki ikameti konusu Venedik yönetimi tarafından daha onlar adaya gelmeden görüşülmüştür. Venedik Senatosu 30 Nisan 1487 tarihinde kraliçenin danışmanları ve provveditorenin adaya gelecek olan stratiotilerin yerleşimi için yer bulmalarını ve onları çeşitli çiftlik evleri arasında dağıtmasını talep etmektedir.⁵⁵⁰ Venedik Senatosu, Türk donanmasının denize açılmasından sonra donanmanın Kıbrıs, Korfu ve diğer yerleri savunması gerektiğini 12 Nisan 1488 tarihinde almış olduğu kararla belirtmektedir.⁵⁵¹ 28 Nisan 1488'de Capitano generale da Mar Francesco de Priuli'nin Kıbrıs ve Levant'taki diğer yerleri savunmada başarılı olduğu belirtilmektedir.⁵⁵²

2 Haziran 1488 tarihinde Capitano Generale da Mar'a hitaben Mağusa Kaptanı Daniel Bembo'nun Kıbrıs Provveditore'si olan Gerolamo Pisani'nin tahkimatla ilgili raporunu duyan donanmanın desteği önerilir.⁵⁵³ Venedik Senatosu, aynı gün kraliçenin danışmanları ve Provveditore'nin Mağusa'daki tahkimat çalışmalarını onaylamış ve aynı işlemin adanın diğer yerlerinde de devam edilmesini istemiştir.⁵⁵⁴ 11 Ağustos 1488 tarihinde Venedik yönetimi San Marco bayrağının sancağının çekilmesini görüşmek üzere yeniden toplanmıştır.⁵⁵⁵ 2 Eylül 1488 tarihinde Venedik Senatosu, Mağusa ve diğer yerlerin tahkimatı konularında maksimum yetkinin Kaptan General da Mar'a verilmesini onaylamıştır.⁵⁵⁶

Osmanlı Devleti'nin Mağusa limanının kendisine açılmasını istemesi ve kraliçenin başka birisi ile evlenme olasılığının Venedik'i çok tedirgin ettiği aşıkârdır. Öte yandan Türklerin hızlı ilerleyişleri Venedik'i doğu politikasını gözden geçirmeye zorlamıştır. Özellikle adanın konumunun onu Osmanlı ve Memlûk devletlerinin muhtemel fetih girişimlerine karşı savunmasız hale getirmesi ise bir diğer endişe kaynağıydı. Venedik, Osmanlı Devletine karşı yeni bir yer daha kaybetmek istemiyordu. Onlar Konseyi, adanın tehdit altında olduğunu ve

⁵⁴⁹ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 67 r. e v.

⁵⁵⁰ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 69 r.-70 r.

⁵⁵¹ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 128 v.-129 r.

⁵⁵² ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 133 r. e v.

⁵⁵³ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 139 r.

⁵⁵⁴ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 139 r.

⁵⁵⁵ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 149 r.

⁵⁵⁶ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 152 r.

ada üzerindeki nüfuzlarını kaybedeceklerini düşündüğünden dolayı adayı resmî olarak Venedik'e bağlamayı düşünmüştür. Venedik için adanın elde tutulmasını; Mısır, Suriye ve Küçük Asya limanlarına erişimi kontrol etmek için mutlak bir zorunluluktur. Caterina'nın ada yönetimini kendi isteği ile Venedik lehine bırakması gerekmektedir. Onlar Konseyi, 22 Ekim 1488'de yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı Kraliçe Caterina'yı tahttan indirmeye zorlama kararını almıştır. Onlar Konseyi, Capitano-Generale del Mar Francesco Priuli'yi gerekli gördüğü kadar çok kadırgayla Kıbrıs'a yelken açmakla ve Venedik'e dönerken Caterina'yı da geri getirmekle görevlendirmiştir. Bu tedbirin uygulanması, filonun genel kaptanından talep edilen daha ayrıntılı bilgilerin Venedik'e gelişine kadar ertelenmiştir.⁵⁵⁷ Venedik yönetimi, adada istikrarın sağlandığı uzun yıllar boyunca Caterina'nın kendi krallığını yönetmesine izin vermişti. Ancak, artık hiçbir şey eskisi gibi değildi. Kıbrıs adasının güvenliği tehdit altındaydı ve ada her an bir dış gücün işgal girişimine maruz kalabilirdi. Muhtemelen bu nedenlerle Venedik, adayı sarmalayan tehlikelere karşı kraliçenin yönetimden el çektirilmesine ve adanın kendilerine teslim edilmesine karar vermiştir.

4.7. Venedik'in Caterina Corner'i Yönetimden Uzaklaştırması ve Kıbrıs'ın Venedik Hâkimiyeti Altına Girişi

Venedik, öncelikle 1487 senesinde Caterina'nın annesi Donna Fiorenza Crispo'yu kızını tahttan Venedik adına feragat ederek Venedik'e dönmeye ikna etmesi istemiyle Kıbrıs'a göndermiştir.⁵⁵⁸ Donna Fiorenza, Caterina'yı ikna edememiş ve nihayetinde Venedik'e geri dönmüştür. Venedik yönetimi, istediği sonucu alamayınca bu defa bir sene sonra 28 Ekim 1488'de Caterina'nın erkek kardeşi Sir Giorgio Corner'i kız kardeşinin karşı gelmeden ve direnç göstermeden adayı Venedik yönetimine teslim etmesi için ikna etmek üzere Kıbrıs'a göndermeye karar vermiştir. Venedik yönetimi, provveditore ve kraliçenin danışmanlarından gelen mektuplar sonucu durumun ciddiyetini ve aciliyetini anlamıştır. Onlar Konseyi aynı tarihte Priuli'ye Caterina'nın evlenme ve entirikalar yoluyla adayı kolayca kaybedebileceğinden dolayı gizlice yönetimden uzaklaştırılmasının zamanının geldiğini bildiren bir mektup yazmıştır. Venedik yönetimi, Doğu Akdeniz'deki hareketlerini

⁵⁵⁷ ASV, CdXM, reg. 24, fol. 27v; Mas Latrè, *H*, III, s. 417-420.

⁵⁵⁸ Florio Bustron, s. 454 Kraliçe Caterina'nın annesi Donna Fiorenza kızını ziyaret etmek için adaya geldiğinde, onunla kaldığı bir yıl içinde yapılan savurganlık ve masraflar karşında tabiri caizse şok olduğunu belirtmiştir. Bkz. *Excerpta Cypria nova*, s. 128.

gizlemek için Osmanlı donanmasının Çanakkale Boğazı'ndan çıkararak Anadolu'nun güneyine gitmeyi planladığı bilgisinin alındığı söylentisini Priuli'nin yaymasını istemiştir. Onlar Konseyi, kraliçenin tahttan çekilmesini isterken onurunun kırılmamasını ve ona olabildiğince nazik bir şekilde davranılmasını istemiştir. Donanma Provveditore'si Cosmas Pasqualigo'nun Adriyatik'i korumak için dört kadırğa ile ayrılmasını ve geri kalan filonun Kıbrıs'a gitmesi emredilmiştir. Venedik yönetimi, Türklerin adayı ele geçirmeye kararlı olduklarını ve adanın Venedik'in idaresi altında olduğunu bilirlerse bu fikirlerinden cayabileceklerini, Venedik'in iyi niyetli bir şekilde olaya yaklaştığını Priuli'nin nazik ve tatlı bir dil kullanarak kraliçeye açıklamasını istemiştir. Caterina'ya her zaman kraliçe ve Venedik'in sevgili kızı gibi davranılacağına ve yıllık 8.000 dukalık gelirin kesintisiz olarak ödenmeye devam edileceğine söz verilecekti. Kraliçeye bu teklifi reddetmesi durumunda tüm haklarını kaybedeceği ve geliri askıya alınarak Venedik yönetimi tarafından bir asi olarak muamele ve kabul göreceği söylenecekti. Onlar Konseyi, Priuli'ye kraliçenin iradesinin dışında olsa bile, Venedik'in vermiş olduğu kararı yerine getirmek için önlemler alma yetkisi vermiştir. Venedik yönetimi, kraliçenin onayının alınması durumunda Kıbrıs halkı ve ileri gelenlerinden tepki görmek istemiyordu. Kraliçenin halkın önünde neşeli ve güler yüzlü olması istenmiştir. Caterina, Venedik'in niyetinin halis olduğunu, Kıbrıs halkı ve ileri gelenlerine güzel bir şekilde anlatacağı. Priuli'nin kraliçenin kendi isteğiyle yönetimden Venedik adına feragat ettiğini ve Venedik'in hiçbir baskısının olmadığını belirten bir bildiri yayınlaması istenmiştir. Venedik yönetimi, ayrıca Priuli'den şanlı San Marco bayrağının Kıbrıs'ın tüm şehirlerinde ve kasabalarında göğe çekildiğinden emin olunmasını talep etmiştir.⁵⁵⁹

3 Kasım 1488'de Onlar Konseyi, Priuli'ye adada San Marco'nun bayrağının çekilmesinin nedenlerini ve Osmanlı Sultanı'nın eline geçmesini önlemek için adanın ilhak edildiğini Mısır Sultanı'na bildirmesi için bir elçinin gönderilmesini emretmiştir. Bu mektupta kraliçenin adayı kendi isteğiyle teslim ettiği ve böylece adanın Osmanlı tehdidine karşı daha iyi bir şekilde korunabileceğinin belirtilmesi istenmiştir. Ayrıca kraliçenin erkek kardeşi Giorgio Corner'in kız kardeşini gönüllü olarak tahttan inmeye ikna etmek göreviyle kısa süre içerisinde adaya gönderileceği Priuli'ye haber verilmiştir. Giorgio Corner, kız kardeşini ikna edemezse Priuli'nin kendisine 28 Ekim 1488'de verilen talimata göre hareket etmesi istenmiştir.⁵⁶⁰ Yine aynı tarihte Onlar Konseyi, Caterina'nın Venedik'e dönmesinin

⁵⁵⁹ George Bustronios, § 280; Mas Latr , *H*, III, s. 420-425.

⁵⁶⁰ Mas Latr , *H*, III, s. 425-427.

çok önemli olduğunu söylediği bir mektubu ona göndermiştir. Bir kraliçe olarak adada sahip olduğu statü ve bütün lüks yaşamına yılda 8.000 duka maaşla Venedik'in kızı olarak, Venedik'te de sahip olacağı belirtilmiştir. Venedik idaresi, hiçbir şeyin Caterina'yı endişelendirmemesi, onu bir kraliçeye yakışır şekilde kucaklayacaklarını ve onurlandıracaklarını aktarmıştır.⁵⁶¹

Provveditore Generale da Mar, Nicholas Capello, 8 Kasım 1488 tarihinde Onlar Konseyi'ne Caterina'nın maiyetinden olan Tristan de Giblet'in kız kardeşi Vera'nın Rodos'a gittiği ve Kraliçe Caterina'nın da oraya gitmeyi planladığını belirtmiştir.⁵⁶² Venedik yönetimi kraliçenin erkek kardeşinin Kıbrıs'a gittiğinde Caterina'nın Rodos'ta olabileceğini düşünmüştü. Bu nedenle Giorgio Corner'in denize açıldıktan sonra Rodos'a uğramasını, kraliçenin orada olması halinde onu ikna etmeye çalışmasını emretmiştir. Venedik idaresi, Rodos Şövalyeleri Büyük Üstadı'nın bu konuda kendisine yardım etmesini istemiştir. Eğer olur da Büyük Üstat önceden Mocenigo'ya yapıldığı gibi bu konuda da yardım etmeyi reddederse, içine düşeceği tehlikeli durum konusunda uyarılmalıydı. Kraliçe erkek kardeşinin söylediklerine ve Venedik'in emirlerine uymuyorsa Rodos'tan başka bir yere gitmesinin engellenmesi için her şeyin yapılması emredilmiştir. Venedik idaresi, kraliçenin ikna edilmemesi ve adanın yönetiminin teslim alınamaması ihtimaline karşı Kıbrıs Krallığı'nın sıkıntıya düşeceğinden onların Kıbrıs sularından ayrılmamalarını istemiştir.⁵⁶³

27 Kasım 1488 tarihinde Venedik Senatosu, Capitano Generale da Mar'ın Kraliçe Caterina Corner'in adanın yönetiminden el çektilerilerek Venedik'in yönetime el koyma düşüncesini meşrulaştırmak için kendilerine sadık olan ve yetenekli bir kişinin Memlûk Sultanı'na gönderilmesi isteğini yinilemiştir.⁵⁶⁴ Venedik yönetiminin, 1426'dan beri Memlûk Devleti'ne siyasi açıdan bağlı olan Kıbrıs'ı ele geçirme konusunda çekinceli davrandığı görülmektedir. Venedik, Memlûklerden gelebilecek bir tepki sonucunda sadece Kıbrıs'ı kaybetmekle kalmayabilir; Ortaçağ boyunca Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdiği ticari faaliyetlerden de olabildi.

Giorgio Corner, Kıbrıs'a vardıktan sonra Venedik idaresinin emirlerini kız kardeşine aktarmıştır. Kraliçe “*Venedik neden kocamın mirasını bu kadar erken elimden almak istiyor?*” diye sormuş ve erkek kardeşi ona “*Sevgili kardeşim, kâfirler ve güçlü düşmanlarla*

⁵⁶¹ Mas Latrie, *H*, III, s. 427-429.

⁵⁶² Mas Latrie, *H*, III, s. 429.

⁵⁶³ Mas Latrie, *H*, III, s. 430-431; Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 43.

⁵⁶⁴ ASVe, SDS, reg. XXXIII, fol. 163 v.-164 r.

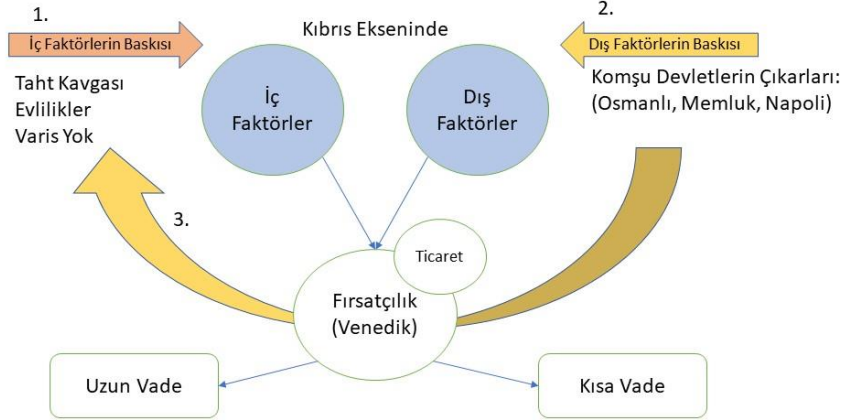
çevrili olan, bunun yanı sıra sizi tehlikeye atabilecek her türlü tuzakla kuşatma altında tutulan Kıbrıs için böyle bir değerlendirme yapmamalısın. Çünkü sen güvenilir bir meclisi olmayan bir kadınsın ve sadık olduğuna inandığın pek çok kişi, belki de bir kadın tarafından idare edilmekten ve yönetilmekten hoşlanmadıkları için seni krallıktan uzaklaştırmaktan başka bir şey düşünmüyor” demiştir. Ayrıca Giorgio, önceki yaz Venedik’in donanması sayesinde II. Bayezid’in donanmasının kaçtığını yoksa kraliçenin köle olarak Constantinopolis’e gönderileceğini bu durumun aklının bir köşesinde durmasını ve kendisini bu tehlikeden kurtaran Cumhuriyet’e daha da bağlı kalmasını belirtmiştir. Giorgio, kız kardeşine düşmanın niyetini her zaman önceden tahmin etmenin mümkün olmadığını ve Adriyatik’in en içteki körfezi ile Kıbrıs kıyıları arasında çok fazla kara ve deniz olduğunu söyleyerek onu ikna etmeye çalışmıştır. Giorgio, kraliçeye Venedik’te bulunan ailesinin itibarının onun elinde olduğunu belirtmiştir.⁵⁶⁵ Caterina adadan ayrılma konusunda tereddütlü davranmaya devam etmiştir. Kraliçe’nin Venedik’ten ayrılma isteğine 1489 yılına kadar direndiği anlaşılmaktadır. Adayı teslim etmek konusunda ayak sürüyen Caterina’ya kardeşi Giorgio Corner, adanın idaresini Venedik lehine bırakmazsa Venedik donanması amirali Francesco Priuli’nin idareye el koyacağını ve yaşanacak bu olayın Venedik’teki ailesi için onur kırıcı olacağını anlatmıştır.

⁵⁶⁵ Florio Bustron, s. 455; Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 45.

Venedik'i Kıbrıs Adasını Ele Geçirmeye İten Sebepler (1473-1489)

Soru:

Venedik gücü varken neden adayı doğrudan müdahale yoluyla ele geçirmiyor da Caterina Corner üzerinden hareket etmeye çalışıyor?

Şekil 4.1. Venedik'in Kıbrıs'a Doğrudan Müdahale Etme Süreci*

Pietro Bembo, Giorgio Corner'in üst düzeyde belagat sahibi birisini olduğunu, Giorgio'nun bu yeteneğine bilgi ve felsefi çalışmalar aracılığıyla ulaşmadığını; aksine kendisine bahşedildiğini belirtmektedir. Bembo, Giorgio'nun kız kardeşiyle konuşmasını bitirdiğinde Caterina'nın gözyaşlarına boğulduğunu ve kardeşine şöyle söylediğini aktarmaktadır: *"Eğer bu senin görüşünse kardeşim, benim de öyle, daha doğrusu, kalbime bunun böyle olduğunu söyleyeceğim; ama vatan topraklarımız krallığımızı benden çok senden alacak."*⁵⁶⁶ Yoğun baskı ve tehditler sonucunda başka bir seçeneğinin olmadığını ve tacı daha uzun süre tutmanın imkânsızlığını fark etmiş olan Caterina, kardeşi tarafından Venedik lehine tahttan çekilmeye ikna edilmiştir. Kraliçe Caterina, görünüşe göre kolay kolay ikna edilememiştir. Ancak Kraliçe Caterina kendisinin vefatından sonra adanın Venedik'in kontrolü altına girmesini istemiş olabilir. Kıbrıs'ta sahip olduğu özel ayrıcalıklara ve asil bir yaşam tarzına Venedik'te yeniden sahip olmayabileceği düşüncesi Caterina'nın adayı terketme konusunda bir anda karar vermesini etkilemiştir. 8 Şubat'ta kraliçe kardeşi, Provveditore Nicolo Michel, bütün leydiler, dört şövalye onun atının yanında yürüyerek ibadet etmek için Apsithia Manastırı'na gitmiştir.⁵⁶⁷

* Bu tasarım tamamıyla yazarın kendisi tarafından oluşturulmuştur.

⁵⁶⁶ Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 47-49. Giorgio Corner, Cumhuriyet tarafından verilen görevi büyük bir titizlik ve başarıyla yerine getirmesinden sonra Rodos Şövalyeleri'nin adada bulunan küçük komutanlığını oluşturan on dört köyü almış, kendisine devlette yüksek makamlar verilmiş ve iki oğlunu kardinallik için yetiştirmiştir. Bkz. Mas Latrue, *H*, III, s. 821.

⁵⁶⁷ George Bustronios, § 280; Florio Bustron, s. 454.

İki hafta sonra kraliçenin Lefkoşa'dan Mağusa'ya gitme vakti gelmişti. Lefkoşa halkı kraliçenin yanında olduklarını ve onu desteklediklerini her fırsatta belirtmişlerdi. Kraliçenin adadan ayrılacak olması muhtemelen Lefkoşa halkını büyük bir üzüntü içine sokmuştu. Giorgio Bustronios, kraliçenin adanın yönetiminden sonra gerçekleşen töreni şu sözlerle anlatmaktadır: “*Kraliçe Mağusa'ya gitmek için 15 Şubat 1489'da⁵⁶⁸ Lefkoşa'dan ayrıldı. Siyah bir ipeksi pelerin giyerek ata binen kraliçenin iki yanında atının dizginini tutan altı şövalyeye diğer hanımefendiler ve şövalyeler eşlik ediyordu. Dahası, tören boyunca kraliçenin gözlerinden yaşlar hiç eksik olmadı. İnsanlar da onunla beraber çok gözyaşı döktüler. Bunun yanında insanlar yığınlar halinde bir araya geliyor ve bunların yanında askerler de Lefkoşa'ya geliyordu. Kraliçe saraydan çıkar çıkmaz insanlar ağlamayı bırakarak: “Marco! Marco!” diye bağırmaya başladılar. Ayrıca Mağusa'ya geldiklerinde joust (atlı mızraklı dövüşü) organize edildi.*”⁵⁶⁹ Saint Nicholas Katedrali'nde düzenlenen ayinde Kıbrıs yönetiminden Venedik lehine el çek(tiril)miştir. 26 Şubat 1489 tarihinde düzenlenen törenden sonra Caterina adayı Venedik'e teslim etmiştir. Caterina'nın zorla tahttan feragat ettirilmesinin sonunda 26 Şubat 1489'da adanın yönetimi Venedik Doçu Priuli aracılığıyla Agostino Barbarigo'ya devredilmiştir. Kraliçe Caterina kardeşi Giorgio ve büyük bir maiyet eşliğinde akrabası Nicholas Corner'in komutasındaki bir kadırgayla 14 Mayıs 1489'da Kıbrıs adasından ayrılarak Venedik'e gitmiştir.⁵⁷⁰ Bu tarihten sonra adada Venedik Kraliçesi'nin Mağusa'da üç yıl ve Lefkoşa'da on üç yıl olmak üzere toplam on altı yıl süren idaresi sona ermiştir. Venedik egemenliği adada resmî olarak başlamış ve böylece Kıbrıs adası Venedik'in bir vilayeti haline dönüşmüştür. Venedik Senatosu, eşyaları Mosta ve Curzolana kadırgalarında kendisi ise Conera kadırgasında olan Kıbrıs Kraliçesi'ni memnun etmelerini ve kraliçenin Venedik'e ulaşana kadar gereken herşeyin tarafına sağlanmasını istemiştir.⁵⁷¹

Kraliçenin yolculuğu neredeyse üç ay sürmüştü. Caterina, Venedik'e varmadan önce Lido adasına uğramıştır. Venedikliler binmiş oldukları küçük teknelerle kraliçeyi sevinçle karşılamışlardır. Kraliçenin Venedik'e geliş günü Venedik'in yurttaşları için büyük bir sevinç günüydü. Kraliçe burada bulunan San Nicolò di Lido Manastırı'nda Venedik Doçu

⁵⁶⁸ 1488 yılı 1 Mart'ta başlıyor. Yukarda bahsedildi.

⁵⁶⁹ George Bustronios, § 281. Florio Bustron, s. 457-458; Navagero, “Historia, col. 1198. Sanudo, *Le vite dei dogi, 1474-1494*, II, s. 600.

⁵⁷⁰ George Bustronios, § 282. Florio Bustron, s. 458'de Kraliçenin adayı kardeşi Giorgio ile 1 Mart'ta terk ettiğini belirtmektedir. Bener Hakkı Hakeri, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., Lefkoşa 1993, s. 127.

⁵⁷¹ ASVe, SDS, reg. XXXIV, fol. 12 r.

Agoistino Barbarigo ve diğer soylularla görüşmüştür. Caterina Corner, Lido adasında uzun bir ikametten sonra Bucintoro isimli gemiye binerek 5 Haziran 1489'da Venedik'e ulaşmıştır.⁵⁷² Venedik'te büyük bir törenle karşılanan Caterina, Venedik yönetimine itaat etmesinden dolayı 20 Haziran 1489'da kendisine Doç Agoistino Barbarigo tarafından Treviso bölgesinde bulunan Asolo/Azolos Kalesi verilmiştir. Böylece Caterina'nın Venedik ve Kıbrıs arasındaki yaşam hikâyesi Asolo'da devam etmiştir. Kendisine yıllık 8.000 duka⁵⁷³ gelir bağlanan Caterina, burada 1474-1489 yılları arasında kullandığı Kıbrıs, Kudüs ve Ermenistan (*Cypri, Hierosolymorum ac Armeniae*) Kraliçesi unvanının yanında Signora di Asolo ünvanını da kullanmıştır.⁵⁷⁴ Kraliçe Caterina, Venedik'in egemenliği için ömrünü harcamıştır. Bu uğurda eşinden ve çocuğundan olmuştur. Caterina elli altı yaşındayken 10 Temmuz 1510'da vefat etmiş ve Sant'90Apostoli Kilisesi'ne defnedilmiş ve daha sonra mezarı, 1575 yılında San Salvador Kilisesi'ne nakledilmiştir.⁵⁷⁵ Caterina, bir dizi reform, saraylar ve sanat eserleri yaptırarak Asolo'yu yaklaşık yirmi yıl yönetmiştir. Kraliçenin yeni sarayı şairler, ressamalar ve sanatçılar için bir çekim merkezi olmuştur. Titian, Giorgione, Gentile Bellini, Caterina'nın portresini çizmiştir. Pietro Bembo'nun *Degli Asolani* adlı eseri ise diyalog biçimindedir ve buradaki konuşmaların, kraliçenin Asolo'daki yerleşim yerinde geçtiği varsayılmaktadır.⁵⁷⁶

⁵⁷² Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 49.

⁵⁷³ Pietro Bembo, Venedik'in Caterina'ya 10 sterlinliği hemen senelik 50 altın sterlin verdiğini söylemektedir. Bkz. Pietro Bembo, *History of Venice*, s. 47-49.

⁵⁷⁴ *I libri commemoriali*, C. V, s. 316; Edward Hutton, *Venice and Venetia*, The Macmillan Company, New York 1911, s. 236; E. Clarke, *Britain's New Colony: Cyprus Past and Present*, London 1878, s. 22-23; Hill, III, s. 745-750; Hunt and Hunt, *Caterina Cornaro Queen of Cyprus*, s. 156; Holly Hurlburt, "Cornaro, Caterina", *Woman and Gender in Medieval Europe An Encyclopedia*, ed. Margaret Schaus, Routledge, USA 2006, s. 172.

⁵⁷⁵ Clement, *Venice*, s. 240; Hutton, *Venice and Venetia*, s. 111.

⁵⁷⁶ Süheylâ Öncel, *İtalyan Edebiyatı Tarihi*, İtalyan Kültür Heyeti, Ankara 1997, s. 195; Irene Zanini-Cordi, "Cornaro, Caterina (1454-1510)" *Encyclopedia of Women in the Renaissance: Italy, France, and England*, ed. Diana Robin, Anne R. Larsen, and Carole Levin, Santa Barbara, California 2007), 99-100; Charles G. Nauert, *Historical Dictionary of the Renaissance*, The Scarecrow Press, Oxford 2004, s. 96; Williams, *Pietro Bembo*, s.169.

SONUÇ

Venedik Cumhuriyeti'nin Kıbrıs'taki tarihsel varlığı ve kökenleri Bizans dönemine kadar geriye gitmektedir. Bizans İmparatorlarından aldıkları imtiyazlarla XI. yüzyılda Kıbrıs topraklarında varlık göstermeye başlayan Venedikli tüccarlar Lusignan Haçlı Krallığı döneminde Kıbrıs'ta Lusignan krallarından alınan ayrıcalıklarla nüfuzlarını arttırarak devam ettirmişlerdir. Venediklilerin elde ettikleri bu imtiyaz ve ayrıcalıklar, Kıbrıs-Venedik arasındaki ilişkilerin gelişimini ve tarihsel gidişatını da şekillendirmiştir. Venedik Cumhuriyeti'nin önde gelen soylu ailelerinden birisi olan Corner ailesinin, Lusignan Kralları ile yakın ilişki kurması sonucunda adada önemli ayrıcalıklara ve topraklara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu çerçevede, Venedikliler, Lusignan Krallığı'nın sonuna kadar Kıbrıs'ın siyasi ve ekonomik hayatında söz sahibi olmuştur.

Bu çalışmada, Geç Orta Çağ döneminde Kıbrıs'ın Lusignan Haçlı Krallığı'ndan Venedik hâkimiyetine geçiş süreci (1473-1489); Kıbrıs Kraliçesi Caterina Corner bağlamında ele alınmıştır. Mezkûr tarihler arasında Caterina Corner'in Venedik etkisi altında Kıbrıs'ı nasıl yönettiği ve bir Venedikli kimliği taşımasının Venedik'in Kıbrıs üzerinde hâkimiyet kurma çabalarına nasıl bir işlevsellik kazandırdığı değerlendirilmiştir. Caterina Corner dönemi siyasi ve idari açıdan Kıbrıs adasının tarihi içinde ayrı bir dönem gibi görünse de Lusignan Haçlı Krallığı'nın üç yüz yıllık idaresi ile bağlantılı olarak ele alınması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda Orta Çağ boyunca Venedik ile Kıbrıs arasındaki ilişkiler siyasi ve diplomatik yönden değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen bu inceleme ile Venedik'in Orta Çağ'da Kıbrıs adasıyla azamî ölçüde ilişki kuran bir devlet olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Venedik'in Kıbrıs üzerinde hegomanya kurma sebepleri ve bu süreçte nasıl yollar izlediği kronolojik ve bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilerek ele alınmıştır.

Venedik'in II. Jacques dönemine kadar Kıbrıs'ı doğrudan yönetme fikrine sahip olmadığı görülmüştür. Ancak, Venedik'in kraliçeye karşı gerçekleşen isyan girişiminden sonra bir dizi önlemler alarak adanın siyasi işlerine dâhil olduğu görülmektedir. Kraliçe-Venedik, kendisine muhalif olan kişilerin mallarına el koymuş, sürgüne göndermiş, hapsedmiş veya infaz etmiştir. II. Jacques'ın ölümünden sonra yaşanan kaos ortamının Venedik'in adada nüfuzunu arttırmasına yardımcı olduğu görülmüştür. Venedik'in Caterina Corner'i açık bir şekilde Doğu Akdeniz'deki çıkarlarına hizmet eden bir kraliçe olarak gördüğü tespit edilmiştir. II. Jacques'ın ölümünden sonra Caterina'nın kendisinin yerine

birakabileceği bir varisinin olmaması ve Memlûk Devleti'nden veya Napoli Krallığı'ndan birisi ile evlenme ihtimali Venedik Cumhuriyeti'ni son derece tedirgin etmiştir. İncelenen belgeler ve yapılan çalışmanın ışığında, Kraliçe Caterina'nın daha genç olmasından dolayı başka birisiyle evlenerek Kıbrıs'a yeni bir varis getirme ihtimali, Venedik için en büyük endişe ve çekince kaynağı olmuştur. Venedik, Caterina'nın diğer ülkelerden gelebilecek bir evlilik teklifini kabul etmesi sonucunda ada üzerinde bulunan etkisini kaybetmesi veya adayla bağlantısının kesilmesi riskini göz ardı edememiştir. Ayrıca Venedik, Kraliçe Caterina'nın Memlûk Sultanı ile birlikte hareket edip Venediklileri adadan kovma gibi bir girişimde bulunma ihtimalini de göz önünde bulundurarak buna yönelik politikalar geliştirmiştir. Venedikliler'in adanın kraliçesi Caterina ile aralarında gerçekleşebilecek herhangi bir iktidar mücadelesi durumunda, ada halkının Caterina'nın yanında yer alacağını düşünmüştür.

Venedik Cumhuriyeti, II. Jacques'ın ölümünden sonra Kıbrıs'a getirmiş olduğu donanma ve askerlerle hızlı bir şekilde adanın kalelerini ve önemli merkezlerini ele geçirmiştir. Ancak kraliçe, yoğun diplomatik manipülasyonlara rağmen adanın idaresini 26 Ağustos 1474 tarihinden 1489 yılının Şubat ayının sonuna kadar takriben on beş sene boyunca devam ettirmiştir. Venedik Cumhuriyeti tarih boyunca çıkarları doğrultusunda sınırlarını genişletmek için her fırsatı değerlendirmiştir. Venedik Cumhuriyeti, Kraliçe Caterina vasıtasıyla Kıbrıs adası üzerinde sahip olduğu ayrıcalıkları koruma ve genişletme çabaları bazı güçlüklerle karşılaşmıştır.

Bunun için Venedik yönetiminin öncelikle almış olduğu birçok kararla Cumhuriyeti'in Kıbrıs'daki nüfuzunu arttırma gayreti içerisinde bulunmuştur. İlk olarak kraliçenin etrafında bulunan soylu akrabalarını uzaklaştırmak ve onu yalnızlaştırmak Venedik yönetiminin öncelikli amacı haline gelmiştir. Adaya gönderilen Venedikli görevliler aracılığı ile kraliçeyi yakın gözetim altında tutan Venedik, kraliçenin Venedik'ten bağımsız kararlar alarak hareket etmesini engellemeye çalışmış ve bu yolla adadaki kazançlarını korumaya çalışmıştır. Dolayısıyla Kıbrıs'a Venedik'ten gönderilen yetkililerin, adanın Venedik ile bütünleşmesi için önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Venedik, 1474 yılında kraliçeye yönetimden el çektirerek kolay bir şekilde adaya resmî olarak el koyabilirdi ancak birkaç engelle karşılaşmıştır. Öncelikle Venedik'in muhtemelen yerel halktan ve Memlûk Devleti'nden gelebilecek bir tepkiden çekinmiş olduğu ifade edilebilir. Ayrıca, Charlotte'un taht üzerinde hak talep etmesi ve Caterina'nın yönetimden vazgeçmeyi reddetmesi Venedik'in emellerini gerçekleştirmesinin önündeki diğer engellerdir.

Venedik'in önündeki bu engeller nedeniyle, Lusignan Krallığı'nın on beş sene daha bağımsız görünümünü devam ettirmeyi başardığı görülmektedir.

XV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Müslüman hükümdarların egemen olduğu bir bölgede yer alan Kıbrıs için Yakın Doğu'daki Osmanlılar ve Memlûklerin her daim tehlike arz ettiği anlaşılmaktadır. II. Jacques'in üvey kardeşi Charlotte'un tahtı ele geçirme girişimleri ve Sicilya'daki İmparator Ferdinand'ın Kahire'deki Memlûk Sultanı'nın ve İstanbul'daki Osmanlı Sultanı'nın tehditlerinin bu dönemde Venediklileri Kıbrıs'ı ele geçirmeye sevk eden bir unsur olduğu tespit edilmiştir. Bir diğer deyişle bu dönemde adanın kaderi dışarıdan gelecek müdahale ihtimalleri çerçevesinde tayin edildiği söylenebilir. Ayrıca adadaki Venedik varlığı Venedik ve Osmanlı Devleti'ni karşı karşıya getirecek olaylara da zemin hazırlamıştır. Venedik, Osmanlı Devleti'nin Memlûk Devleti ile yaptığı savaş sırasında hava şartlarından dolayı adaya iltica etmek isteyen Osmanlı gemilerine izin vermemiştir. Bu durum, 1499'da başlayacak olan Osmanlı-Venedik Savaşı'nın en önemli nedenlerinden bir tanesi olacaktır. Muhtemelen bu nedenle, Memlûk Devleti'nin Kıbrıs'ın, artan Osmanlı tehdidine karşı güçlü bir deniz filosuna sahip olan Venedik'e bırakılmasına karşı çıkmadığı anlaşılmaktadır. Venedik, klasik anlamda genişlemeci politika takip etmek yerine kolonyal bölgeleri hedef aldığından hem doğuda hem de batıda ticari önemini devam ettirmiştir. Bundan dolayı Venedik Cumhuriyeti'nin, dönemin Orta Doğu'daki iki güçlü devleti Osmanlılar ve Memlûkler ile çatışmasına rağmen genelde diplomatik yolları kullanarak ve tavizler vererek uzlaşmaya çalıştığı görülmüştür. Bunun sayesinde Kıbrıs adasında beklenenden daha uzun süre varlığını devam ettirebilmiştir.

Venedik'in sahip olduğu ayrıcalıklarla ve Kraliçe Caterina Corner'i kullanarak Kıbrıs Krallığı'nın iç işlerine karıştığı ve yönetmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Venediklilerin ticarete iyi olmalarının yanı sıra uluslararası siyasi ilişkilerde de iyi oldukları bilinmektedir. Bu durumun en büyük örneği Kıbrıs konusunda görülmektedir. Venedik, adanın yönetimini ele geçirme planını en üst düzeyde incelikle ve eksiksiz bir diplomatik beceriyle ele almıştır. Uzun yıllar boyunca Kıbrıs'ta faaliyet gösteren ve sabırla doğru fırsatı bekleyen Venedikliler en sonunda herhangi bir dirençle karşılaşmadan ve kansasız bir şekilde adayı ele geçirmişlerdir. Kıbrıs'ta devam etmekte olan *de-facto* Venedik yönetimi *de-jure* yapıya bürünmüştür. Orta Çağ'ın sonlarında ve Erken Modern Çağ'ın başlarında II. Jacques, önce üvey kız kardeşi Charlotte'u Kıbrıs idaresinden uzaklaştırırken daha sonra ise Venedik Cumhuriyeti II. Jacques'in karısı Caterina Corner'i adanın idaresinden el çekirmiştir. Uzun yıllar boyunca Venedik'in bir temsilcisi gibi adada görev yapmış olsa da Caterina, Charlotte

gibi hayatının geri kalanını sürgünde geçirmiştir. Charlotte'un Kıbrıs tahtı üzerindeki hakları Savoy Hanedanlığı'na geçerken Caterina'nın hakları ise Venedik Cumhuriyeti'ne geçmiştir.

Zayıf karaktere sahip erkek ve kadın yöneticiler tarihin her döneminde devletin yönetimini idare etme konusunda savunmasız kalmışlardır. Bu tarz idareye sahip olan yöneticiler çoğu zaman güçlü karakterli akrabaları tarafından manipüle edilmiştir. Caterina Corner tacını sadece cinsiyeti yüzünden kaybetmemiştir. Kraliçenin erkek egemen bir yönetim sisteminde erkek yöneticilere karşı siyasi ve askeri beceri yönünden tecrübesizliği yönetimde başarılı olma ihtimalini azaltmıştır.

Venedik Cumhuriyeti'nin, Kıbrıs'ı ilhak ederek koloni haline getirmesi sonucunda, adada on beş yıldır devam eden Caterina Corner yönetimine son verilmiştir. Aslında II. Jacques'ın ölümünden sonra Kıbrıs'taki Lusignan Hanedanlığı sona ermişti ancak, Caterina Corner bu süreci on beş sene daha uzatmıştır. Venedik, sadece kendi kızının idaresine son vermekle kalmamış, aynı zamanda son Haçlı Krallığı'nı da sona erdirmiştir. Bu olaylar Avrupa'nın güçlü bir cumhuriyetinin küçük bir monarşiyi yutmasıyla sonuçlanmıştır. Adanın önemli noktalarında Lusignan Krallığı'nın bayrağı yerine Venedik bayrağı dalgalanmaya başlamıştır. Kıbrıs adası, Venedik'in en büyük ve en zengin denizaşırı kolonilerinden birine dönüşmüştür. Kıbrıs adası Venedik'in Caterina'nın aracılığıyla Doğu Akdeniz'de kazanmış olduğu son toprak parçası olmuştur. Kıbrıs, resmî olarak bir Venedik toprağı haline dönüşmüş ve Venedik neredeyse bir yüzyıl boyunca Levant ticaret yollarının kontrolünü elinde tutma imkânına sahip olmuştur.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Venedik Arşivi (Archivio di Stato di Venezia)

Senato, Mar

registri 8, 9, 10

Senato, Secreta

registri 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 34

Museo Civico Correr Kütüphanesi (Biblioteca del Museo Civico Correr, Venezia)

Mss. P. D. C. 2669/2

Mss. P.D.C. 2669/4

Mss. P.D.C. 2669/18

Ana Kaynaklar

Ahmet b. İsa b. Ca'fer el-Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, hzr. Abdullah Enîs et-Tabbâ'- Ömer Enîs et-Tabbâ', Beyrut, 1987 s. 208-15, Trk. trc. Futûhu'l-Büldân, trc. Mustafa Fayda, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Amadi, Francesco, "Chroniques d'Amadi et de Strambaldi", *Documents inédits sur l'histoire de France*, ed. René de Mas Latrie, Première Partie, Paris, 1891.

-----, *The Chronicle of Amadi*, trc. Nicholas Coureas and Peter Edbury, Cyprus Research Centre, Nicosia 2015.

Baha' al-Din ibn Shaddâd, *The Rare and Excellent History of Saladin: Or al-Nawâdir al-Sultâniyya wa'l-Mahâsin al-Yûsufiyya*, trc. ve ed. D. S. Richards, Ashgate, 2001.

Barbaro, Giosafat, *Lettere al Senato Veneto di Giosafatte Barbaro ambasciatore ad Usunhasan di Persia*, ed. Enrico Cornet, Vienna 1852.

Bembo, Pietro, *History of Venice*, ed. ve trc. Robert W. Ulery, C. I-III, London 2007-2009.

Boustronios, George, *A Narrative of the Chronicle of Cyprus 1456-1489*, trc. Nicholas Coureas – Hans Pohlsander, ed. Paul W. Wallace-Andreas G. Orphanides, Cyprus Research Centre, Nicosia 2005.

-----, *The Chronicle of George Boustronios 1546-1489*, trc. R. M. Dawkins, Melbourne, 1964.

-----, "Γεώργιος Βουστρώνιος Χρονικον Κύπρου", *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη ή Συλλογή ανεκδότων μνημείων της Ελληνικής Ιστορίας*, ed. C. Sathas, c. II, s. 411-543.

-----, P. Tivčev, "Kipriska Khronika na Georgi Bustron", *Godishnik na Sofiiskiia Universit: istoriteski Fakultet*, 72, Sofia, 1978, s. 121-184.

- , “Tzortzes (M)poustros (Georgios Bo(s)tr(y)enos e Boustronios)”, *Diegesis Kronikas Kyprou*, ed. G. Kehayoglou, Nicosia, 1997.
- Bustron, Florio, “Chronique de l’île de Chypre”, *Collection de documents inédits sur l’histoire de France*, ed. René de Mas Latrie, Paris 1886.
- Casola, Pietro, *Pietro Casola’s Pilgrimage to Jerusalem in the Year 1494*, trc. Margaret M. Newett, Manchester, 1907.
- Chronicle of the Third Crusade: A Translation of the Itinerarium Peregrinorum et Gesta Regis Ricardi*, trc. Helen J. Nicholson, Aldershot 1997.
- Cippico, Coriolano, *Delle guerre de’ Veneziani nell’Asia dal 1470 al 1474*, Carlo Palese, Venice 1796.
- Colbertaldo, Antonio, *Storia di Caterina Corner, Regina di Cipro: La prima biografia*, ed. Daria Perocco, Asolo, 2011.
- Documenti del commercio Veneziano nei secoli XI-XIII*, C. I-II, ed. Raimondo Morozzo della Rocca- Antonino Lombardo, Torino 1940.
- el-Makrizî, *Kitâb es-Sulûk li Ma’rifet Duvel el-Mulûk*, tah. Muhammed ‘Abd el-Kâdir Atâ, Beyrut, 1997.
- Excerpta Cypria Materials for A History of Cyprus*, İng. Trc. Claude Delaval Cobham, Cambridge University Press, 1908.
- Geoffroi De Villehardouin Henri de Valenciennes, *IV. Haçlı Seferi Konikleri*, trc. Ali Berktaş İş Bankası Kültür, İstanbul 2008.
- Giovanni Mariti, *Travels in the Island of Cyprus*, trc. Claude Delaval Cobham, Cambridge Uni., Cambridge 1909.
- Gregory Abû’l-Farac (Bar Hebraeus), *Abû’l Farac Tarihi*, trc. Ömer Rıza Doğrul, C. I, TTK yay. Ankara 1945.
- I libri commemoriali della repubblica di venezia: regesti*, ed. Riccardo Predelli, C. V, Venezia, a spese della Società, Venezia 1901.
- I trattati con Bisanzio, 992–1198*, ed. M. Pozza-G. Ravegnani, *Pacta veneta* 4, Venezia, 1993.
- I viaggi in Persia degli ambasciatori veneti Barbaro e Cantarini*, ed. L. Lockhart, R. Morozzo Della Rocca ve M. F. Tiepolo, Roma 1973.
- İbni Tagrıberdi, Ebû el-Mehâsin Cemal ed-Dîn Yûsuf, *en-Nucûm ez-Zâhire fî Mulûk Mısır ve el-Kâhire*, tah., Muhammed Huseyn Şems ed-Dîn, Beyrût.
- , *en-Nücûmu’z-Zâhire (Parlayan Yıldızlar)*, trc. Ahsen Batur, Selenge Yay., İstanbul 2013.
- John of Ibelin, *Le Livre des Assises*, ed. Peter W. Edbury, Brill, Leiden 2003.
- Leontios Makhairas, *Recital concerning the sweet land of Cyprus, entitled “Chronicle”*, ed. R.M. Dawkins, C. I-II, Oxford, Clarendon Press, 1932.

- Magnante, Giovanna, "L'acquisto dell'isola di Cipro da parte della Repubblica di Venezia," *Archivio Veneto*, C. V, 1929, s. 78-133 ve C. VI, 1929, s. 1-82.
- Malipiero, Domenico, "Annali Veneti dall'anno 1457 al 1500", *Archivio Storico Italiano*, ed. F. Longo-A. Segredo, Ser. I, C. VII/II, Florence 1843-1844.
- M. L. de Mas Latrie, *Histoire de l'île de Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*, 3 vol., Paris 1852-1861.
- , "Nouvelles preuves de l'histoire de Chypre" *Bibliothèque de l'École des chartes*, Vol. 35, 1874, s. 99-158.
- , *Documents nouveaux servant de preuves à l'histoire de l'île Chypre sous le règne des princes de la maison de Lusignan*, Impr. Nationale, Paris 1882.
- Navagero, Andrea, "Historia Veneta italic sermone scripta ab origine Urbis usque ad annum MCDXCVIII", *Rerum Italicarum Scriptores*, ed. Lodovico Antonio Muratori, C. XXIII, Milan 1733, col. 923-1216.
- Niketas Khoniates, *O City of Byzantium: Annals of Niketas Choniates*, trc. Harry J. Magoulas, Detroit 1984.
- , *Historia, (Iannes Manuel Komnenos Devirleri)*, trc. Fikret İşıltan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- Romanelli, Francesca Cavazzana, "Il Testamento di Zacco perduto: Un giallo politico-archivistico, *Oltre la morte: Testamenti di Greci e Veneziani redatti a Venezia o in territorio greco-veneziano nei secoli XIV-XVIII*, ed. Chryssa Maltezos-Gogo Varzelioti, Venice 2008, s. 193-220.
- Sanudo, Marino, *I diarii di Marino Sanuto (MCCCCXCVI-MDXXXIII) dall' autografo Marciano ital. cl. VII codd. CDXIX-CDLXXVII, C. LVIII*, ed. Marco Allegri, Rinaldo Fulin, Nicolò Barozzi, Guglielmo Berchet, Federico Stefani, and Deputazione Veneta di storia patria; F. Visentini, Venezia 1479-1903.
- , (Marin Sanudo Il Giovane), *Le vite dei dogi, 1423-1474*, ed. Angela Caracciolo Aricò, C. I-II, Venezia 2004.
- Stephen de Lusignan, *Lusignan's Chorography and Brief General History of the Island of Cyprus (A. D. 1573)*, trc. Olimpia Pelosi, Greece and Cyprus Research Centre 2001.
- , *Description de toute l'isle de Cypre: et des roys, princes et seigneurs, tant payens que chrestiens qui ont commandé en icelle*, Paris, 1580.
- Strambaldi, *Chroniques d'Amadi et de Strambaldi*, ed. René de Mas Latrie, Seconde Partie, Paris 1893.
- Theophanes, *The Chronicle of Theophanes A.D. 602-813*, trc. Harry Turtledove, Philadelphia 1982.
- The Conquest of Jerusalem and the Third Crusade: Sources in Translation*, ed. Peter W. Edbury, Ashgate, 1996.

The Crusade of Frederick Barbarossa, The History of the Expedition of the Emperor Frederick and Related Texts, trc. G. A. Loud, Ashgate 2010.

The History of the Holy War: Ambroise's Estoire de la Guerre Sainte, ed. ve trc. M. Ailes ve M. Barber, Woodbridge, 2003.

Thomas, Georg Martin, "Ein Bericht über die ältesten Besitzungen der Venezianer auf Cypren", *Sitzungsberichte der philosophisch-philolologischen Classe der k.b. Akademie der Wissenschaften zu München*, 1/2, 1878, s. 143-157.

William of Tyre, *A History of the Deeds Done By the Sea*, trc. Emily Atwater Babcock, A. C. Krey, C. I, Colombira University Press, New York 1943.

Zeno, Caterino, *Dei Commentarii Del Viaggio di messer Caterino Zeno e delle guerre fatte nell'impero Persiano dal Tempo di Ussan Cassano in qua libri due*, ed. Francesco Marcolini, Venezia 1558; Tufan Gündüz, *Uzun Hasan ve Fatih Mücadelesi Döneminde Doğuda Venedik Elçileri Caterino Zeno ve Ambrogio Contarini'nin Seyahatnâmeleri*, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2006.

Araştırma Eserleri

Abulafia, David S. H., *The Western Mediterranean Kingdoms 1200–1500: The Struggle for Dominion*, Longman, London 1997.

-----, "Gli italiani fuori d'Italia", *Gli orizzonti aperti. Profili del mercante medievale*, ed. Gabriella Airaldi, Scriptorium, Torino, 1997, s. 175-198.

-----, "Mediterraneans", *Rethinking the Mediterranean*, ed. W. V. Harris, Oxford, 2004, s. 64-93.

-----, *The Great Sea: A Human History of the Mediterranean*, New York 2011.

Adams, W. H. Davenport, *The Queen of the Adriatic, or, Venice Past and Present*, D. Lothrop and Co, Boston 1869.

Alagöz, Cemal Arif, "Kıbrıs Tarihine Coğrafi Giriş", *Milletlerarası Birinci Kıbrıs Tetkikleri Kongresi (14-19 Nisan 1969)*, Ankara 1971, s. 13-29.

Alasya, Halit Fikret, *Kıbrıs Tarihi ve Kıbrısta Türk Eserleri*, Ankara 1964.

-----, *Tarihte Kıbrıs*, Lefkoşa 1988.

Aldrichetti, Giorgio - Mario De Biasi, *Il Gonfalone di San Marco: Analisi storico-araldica dello stemma, gonfalone, sigillo e bandiera della Città di Venezia*, Filippi Editore Venezia, Venice 1998.

Allen, Grant, "Origin of Venice", *Venice Described by Great Writers*, ed. Esther Singleton, Dodd, Mead & Company, New York 1905, s. 13-24.

Arbel, Benjamin, "The Reign of Caterina Corner (1473-1489) as a Family Affair", *Studi Veneziani*, C. XXVI, 1993, s. 67-85.

- , “L’eredità Genovese a Cipro, 1464-1571” *Oriente e Occidente fra medioevo ed età moderna. Studi in onore di Geo Pistarino*, ed. Laura Balletto, C. I, Genova 1997, s. 21-40.
- , “A Royal Family in Republican Venice: The Cypriot Legacy of the Corner della Regina”, *Studi Veneziani*, C. XV, 1998, s. 131-152.
- , “Venetian Cyprus and the Muslim Levant, (1473-1570)”, *Cyprus, the Franks and Venice, 13th-16th Centuries*, Aldershot 2000, s. 159-85.
- Ashtor, Eliyahu, *A Social and Economic History of The Near East in The Middle Ages*, University of California Press, 1976.
- Atan, Turhan, *Türk Gümrük Tarihi (Başlangıçtan Osmanlı Devletine Kadar)*, C. I, Ankara 1990.
- Avcı, Casim, *İslâm Bizans İlişkileri*, İstanbul 2003.
- Ayan, Necmettin, *Haçlı Seferleri’nde Kıbrıs’ın Rolü (1191-1310)*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Ayaz, Fatih Yahya, *Memlük-Kıbrıs İlişkileri: Kıbrıs’ta İlk Türk Hâkimiyeti*, TTK, Ankara 2016.
- Ayyıldız, Bülent, *Osmanlı-Venedik Ticari ve Diplomatik İlişkileri (1453-1471)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2012.
- Babinger, Franz, *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı*, trc. Dost Körpe, Oğlak Yay. İstanbul 2003.
- Balard, Michel, “Note sull’amministrazione Genovese di Cipro nel Quattrocento” *La storia dei Genovesi; Atti del Convegno di studi sui ceti dirigenti nelle istituzioni della Repubblica di Genova*, Genova, 11-14 Giugno 1991, C. 12/2, Genova 1994, s. 83-93.
- , “Les génois dans le royaume médiéval de chypre”, *La Méditerranée médiévale*, 2006, s. 132-182.
- Bedevis, Vergi H., *Kıbrıs Tarihi: Başlangıcından Günümüze Kadar*, Lefkoşa 1965.
- Birtachas, Stathis, “Stradioti, Cappelletti, Compagnie or Milizie Greche: 'Greek' Mounted and Foot Mercenary Companies in the Venetian State (Fifteenth to Eighteenth Centuries), *A Military History of the Mediterranean Sea - Aspects of War, Diplomacy, and Military Elites*, ed. Georgios Theotokis, Ayşe Yıldız, Brill, Leiden-Boston 2018, s. 325- 346.
- Bozkuş, Mehmet Ali, “Geç Ortaçağ’da Tutulmuş Türk Tarihine Dair Kıbrıs Kronikleri”, *TAD*, C. 37/63, 2018, s. 135-169.
- Brooks, E.S., *Historic Girls: Stories of The Girls Who Have Influenced The History of Their Times*, G. P. Putnam’s Sons, New York 1887.
- Brown, Horatio Forbes, *Studies in Venetian History*, C. I, London 1907.

- Browning, R., "Byzantium and Islam in Cyprus in the Early Middle Ages", *Epeteiris tou Kentrou Epistemonikon Ereunon*, c. 9, 1977-1979, s. 101-116.
- Brubaker, Leslie – Haldon, John, *Byzantium in the Iconoclast Era c. 680-850*, Cambridge 2011.
- Buharalı, Eşref "Kıbrıs'ta İlk Türkler veya Kıbrıs'ın Memluk Hâkimiyetine Girişi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, C. 95, 1995, s. 82-120.
- Calvelli, Lorenzo, "Un 'sarcofago imperiale' per l'ultimo re di Cipro," *Caterina Cornaro: Last Queen of Cyprus and Daughter of Venice /Ultima regina di Cipro e figlia di Venezia*, ed. Candida Syndikus-Sabine Rogge, Münster: Waxmann 2013, s. 311-354.
- Cameron, A., "Cyprus at the time of the Arab conquest", *Cyprus Historical Review*, C. I, 1992, s. 27-49.
- Caterina Cornaro, Queen of Cyprus*, ed. David Hunt-Iro Hunt, Trigraph Limited, London 1989.
- Caterina Cornaro. L'illusione del regno*, ed. Daria Perocco, Asolo 2011.
- Caterina Cornaro: Last Queen of Cyprus and Daughter of Venice / Ultima regina di Cipro e figlia di Venezia*, ed. Candida Syndikus and Sabine Rogge, Münster 2013.
- Attilio Centelli, *Caterina Cornaro e il suo regno*, Venezia, Ongania 1892.
- Charnock, Richard Stephen, *Local Etymology; A Derivative Dictionary of Geographical Names*, Houlston and Wright, London 1859.
- Cheney, Liana De Girolami "Caterina Cornaro, Queen of Cyprus", *The Emblematic Queen: Extra-Literary Representations of Early Modern Queenship*, ed. Debra Barrett-Graves, Palgrave Macmillan, New York 2013, s. 11-33.
- Chojnacj, Stanley, "In Search of the Venetian Particiate: Families and Facrions in the Fourteenth Century," *Renaissance Venice*, ed. J. R. Hale, Totowa, NJ, 1973, s. 47-90.
- Clement, Clara Erskine, *Venice: The Queen of the Adriatic*, Estes and Lauriat, Boston 1893.
- Collmer, Robert G., "Three women of Asolo: Caterina Cornaro, Katherine de Kay Bronson, and Eleonora Duse", *Mediterranean Studies*, C. XII, 2003, s. 155-167.
- Coureas, Nicholas, *The Latin Church in Cyprus, 1195-1312*, Ashgate, Aldershot, 1997.
- , "Economy", *Cyprus: Society and Culture 1191-1374*, ed, Angel Nicolaou-Konnari-Chis Schabel, Brill, Leiden 2005, s. 103-156.
- , "King James II of Cyprus and the Hospitallers: Evidence from the Livre des Remembrances", *The Military Orders 5: Politics and Power*, ed. Peter Edbury, Ashgate 2012, s. 113-124.
- , "Hunting in Lusignan and Venetian Cyprus (1192-1570)", *Synthesis: an Anglophone Journal of Comparative Literary Studies*, X, 2017 103-115.

- , Chequered Fortunes: Foreign Soldiers on Cyprus under King James II (1460–1473) and their portrayal in the Cypriot Chronicles”, ed. Erik Kooper-Sjoerd Levelt, *The Medieval Chronicle* 12, Brill, Leiden 2019, s. 59-74.
- , “The Lusignan Kingdom of Cyprus and the Sea, 13th–15th Centuries”, *The Sea in History - The Medieval World*, ed. Michel Balard and Christian Buchet, Boydell Press 2017, s. 369-381.
- Cristea, Liliu Pilat-Ovidiu, *The Ottoman Threat and Crusading on the Eastern Border of Christendom during the 15th Century*, Leiden 2018.
- Çaylı, Murat, *Philippe De Mézières'in Hayatı ve Gerçekleşmeyen Rüyası: Türklere Karşı Haçlı Seferi Projesi*, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Yayınlanmış Doktora Tezi, Tokat 2021.
- Çetin, Altan, “Memlûklerin Kıbrıs ile İlişkileri”, *Adalya*, C. 14, 2011, s. 327-344.
- Da Mosto, Andrea, *L'Archivio di Stato di Venezia. Indice Generale, Storico, Descrittivo ed Analitico*, C. II, Biblioteca d'arte editrice, Rome 1940.
- , *I Dogi di Venezia*, Giunti Editore, Firenze-Milano 2003.
- Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. I, Türkiye Yay., İstanbul 1971.
- Demirkent, Işın *Haçlı Seferleri*, Dünya Yay., İstanbul 1997.
- Dikigoropoulos, Andreas Ioannou, “The Political Status of Cyprus. A.D. 648-965”, *Report of the Department of Antiquities Cyprus 1940-1948*, Nicosia 1958, s. 94-114.
- , *Abstract of Cyprus 'Betwixt Greeks and Saracens' A.D. 647-965*, Ph.D. Thesis, Oxford 1961.
- Dabrowska, Malgorzata, “Peter of Cyprus and Casimir the Great in Cracow”, *Byzantiaka*, 14, 1994, s. 257-267.
- Dökmeci, Volkan, *Venedik Kaynaklarına Göre II. Bayezid ve I. Selim Dönemlerinde Osmanlı Denizciliği ve Korsanlık*, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011.
- Edbury, Peter W., *The Feudal Nobility of Cyprus 1192-1400*, University of St. Andrews, Ph.D. Thesis, 1974.
- , “The Crusading policy of king Peter I of Cyprus, 1359–1369”, *The Eastern Mediterranean Lands in the Period of the Crusades*, ed. Peter M. Holt, Warminster: Aris and Phillips, 1977, 90–105.
- , “The Murder of King Peter of Cyprus (1359-1369)”, *Journal of Medieval History*, C. VI, 1980, s. 219-233.

- , “Cypriot Society Under Lusignan Rule”, *Caterina Cornaro Queen of Cyprus*, ed. David Hunt-Iro Hunt, Trigraph Limited, London 1989, s. 17-34.
- , “The Latin East, 1291-1669”, *The Oxford Illustrated History of The Crusades*, ed. Jonathan Riley-Smith, Oxford University Press, 1995, s. 294-326.
- , *John of Ibelin and the Kingdom of Jerusalem*, The Boydell Press, Woodbridge, Suffolk 1997.
- , *The Lusignan Kingdom of Cyprus and its Muslims Neighbours*, Bank of Cyprus Cultural Foundation, Nicosia 1993; *Kingdom of the Crusaders: From Jerusalem to Cyprus*, XI, Aldershot: Ashgate Variorum, England 1999, s. 223-242.
- , *The Kingdom of Cyprus 1191-1374*, Cambridge 1994.
- , “Cyprus and Genoa: the Origins of the War of 13734”, ed. P. W. Edbury, *Kingdoms of the Crusades from Jerusalem to Cyprus Praktika tou Deuterou Diethnous Kupriologikou Sunedriou*, 2. Nicosia 1986, Aldershot 1999, s. 109-126.
- , “Franks,” *Cyprus: Society and Culture 1191-1374*, ed. Angel Nicolaou- Konnari and Chris Schabel, Brill, Netherlands 2005.
- , “Famagusta and the Tradition of History Writing in Frankish Cyprus”, ed. M. J. K. Walsh – P. W. Edbury – N. S. H. Coureas, *Medieval and Renaissance Famagusta Studies in Architecture, Art and History*, Burlington: Ashgate, 2012, s. 43-52.
- Ege, Emel Atan, “Venedik: Akdeniz’de Doğu ile Batı’nın Buluşma Noktası”, *Doğu Batı*, c. 34, 2005-2006, s. 49-73.
- Erdem, İlhan, “Akkoyunlu Kaynaklarına Göre Otluk Beli (Başkent) Savaşı”, *OTAM*, S. 4, 1993, s. 151-159
- Erdemir, Hatice Paylaz, “Roma Devleti İdaresinde Kıbrıs (MÖ 88- MÖ 25)”. ed. İ. Bozkurt, *Üçüncü Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi*, Gazimağusa, 13-17 Kasım 2000, Gazimağusa 2002, s. 199–208.
- Erkoçoğlu, Fatih, *Emevî Devleti’nin Dönüm Noktası Abdülmelik bin Mervân*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Ankara 2011.
- Freely, John, *Büyük Türk: İki Denizin Hâkimi Fatih Sultan Mehmed*, trc. Ahmet Fethi, Doğan Kitap, İstanbul 2011.
- Ferro, Joanne, *Venice: The History of the Floating City*, Cambridge 2012.
- Furber, Elizabeth Chapin, “The Kingdom of Cyprus, 1191-1291”, *A History of the Crusades*, ed. Kenneth M. Setton, Philadelphia 1962, C. II, s. 599-629.
- Georgopoulou, Maria, *Venice’s Mediterranean Colonies Architecture and Urbanism*, Cambridge Uni. Press, Cambridge 2010.
- Gullino, Giuseppe, “Caterina Cornaro: vincende familiari vicissitudini politiche”, *Caterina Cornaro L’illusione del regno*, ed. Daria Perocco, Cierre Edizioni, Verona 2011, s. 15-34.

- Hakeri, Bener Hakkı, *Başlangıcından 1878'e Dek Kıbrıs Tarihi*, K.K.T.C. Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., Lefkoşa 1993.
- Har-El, Shai, *The Struggle for Domination in the Near East: The Ottoman-Mamluk War, 1485-1491*, Leiden, 1995.
- Hare, Augustus John Cuthbert, *Venice*, G. Alleni, London 1904.
- Heyd, William, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, trc. Enver Ziya Karal, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1975.
- Hill, George, *A History of Cyprus*, C. I-IV, Cambridge Uni. Press, Cambridge 1940-1952.
- Home, Gordon, *Cyprus Then and Now*, J. M. Dent, London 1960.
- Hopkins, Lisa, "Caterina Cornaro and the Colonization of Cyprus", *Colonization, Piracy, and Trade in Early Modern Europe: The Roles of Powerful Women and Queens (Queenship and Power)*, ed. Estelle Paranque, Nate Probasco, Claire Jowitt, Palgrave Macmillan, 2017, s. 97-116.
- Horodowich, Elizabeth, *A Brief History of Venice A New History of the City and Its People*, Constable & Robinson, London, 2009.
- Hurlburt, Holly S., "Body of Empire: Caterina Corner in Venetian History and Iconography," *Early Modern Women*, C. 4, 2009, s. 61-99.
- , *Daughter of Venice Caterina Corner, Queen of Cyprus and Woman of the the Renaissance*, Yale University Press, 2015.
- Hutton, Edward, *Venice and Venetia*, The Macmillan Company, New York 1911.
- Iorga, Nicolae, *France de Chypre*, Les Belles Lettres, Paris 1966.
- İnalcık, Halil *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Yky Yay., İstanbul 2008.
- , *Devlet'i Aliyye*, İstanbul 2009.
- Iordanou, Ioanna, *Venedik Gizli Servisi Rönesans'ta Bir İstihbarat Teşkilatı*, trc. Fatih Yücel, Kronik, İstanbul 2020.
- Jacoby, David, "Italian Privileges and Trade in Byzantium Before the Fourth Crusade: A Reconsideration", *Anuario de Estudios Medievales*, C. 24, 1994, 349-356.
- , "Byzantine Trade with Egypt from the Mid-Tenth Century to the Fourth Crusade", *Θησαυρίσματα*, 30, 2000, s. 25-77.
- , "The chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate", *Journal of Medieval History*, C.XXVIII-2, 2002, s. 199-204.
- , "Venetian Commercial Expansion in the Eastern Mediterranean, 8th-11th centuries", ed. Marlia Mundell Mango, *Byzantine Trade, 4th-12th Centuries. The Archaeology of Local, Regional and International Exchange, (Papers of the Thirty-*

- eight Spring Symposium of Byzantine Studies, St. John's College, University of Oxford, March 2004*), Ashgate, Farnham 2009, s. 371-391.
- , "The Venetians in Byzantine and Lusignan Cyprus: Trade, Settlement, and Politics", *La Serenissima and la Nobilissima: Venice and Cyprus and Cyprus in Venice*, ed. A. Nicolaou-Konnari, Nicosia 2009, s. 59-100.
- Jenkins, Romilly James Heald, "Cyprus between Byzantium and Islam, A.D. 688-965", *Studies Presented to David Moore Robinson on His Seventieth Birthday, C. II*, ed. George E. Mylonas, D. Raymond, Washington University Press, Saint-Louis, 1953, 1006-1014.
- Joachim G. Joachim, "Caterina Cornaro and The Throne of Cyprus", *Caterina Cornaro Queen of Cyprus*, ed. David Hunt-Iro Hunt, Trigraph Limited, London 1989, s. 35-146.
- Kedar, B. Z., "The Battle of Hattin Revisited", *The Horns of Hattin*, ed. B. Z. Kedar, Jerusalem 1992, s. 190-207.
- Kemp, Peter, *Encyclopedia of ships and seafaring*, Crown Publishers, 1980.
- Kılıç, Remzi, "Fatih Devri (1451-1481) Osmalı-Akkoyunlu İlişkileri", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. XIV, 2003, s. 95-118.
- Kınal, Füzüzan, "İlkçağlarda Kıbrıs", *Belleten*, c. XXVIII/III, İstanbul, 1964, s. 383-417.
- Korrè, Katerina B., Μισθοφόροι stradioti της Βενετίας: πολεμική και κοινωνική λειτουργία (15ος-16ος αιώνας), [Stradioti, mercenaries of Venice: military and social role (XV-XVI centuries)], PhD Thesis, Ionian University 2018.
- Kökdemir, Naci, *Dünyâ ve Bugünkü Kıbrıs*, Ankara 1956.
- Kyrris Costas P., *History of Cyprus-with an Introduction to the Geography of Cyprus*, Nicosia 1985.
- Lane, Frederic Chapin, *Venice: A Maritime Republic*, Baltimore, John Hopkins Uni. Press, 1973.
- , *Le navi di Venezia fra I secoli XIII e XVI*, Torino 1983.
- Lane-Poole, Stanley, *Saladin and the Fall of the Kingdom of Jerusalem*, The Other Press, Malaysia 2007.
- Lee, Jung Hye, *Bizans Siyasi ve Sosyal Tarihinde Tasvir Kırıcılık (İkonoklazma) Hareketinin Başlangıç Dönemi (787-843)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2010.
- Luke Harry, "The Kingdom of Cyprus, 1291-1369" *A History of the Crusades*, Ed. Harry W. Hazard, C. III., University of Wisconsin Press, Madison 1969-89, s. 340-360.
- , "The Kingdom of Cyprus, 1369-1489" *A History of the Crusades*, Ed. Harry W. Hazard, C. III., University of Wisconsin Press, Madison 1969-89, s. 361-395.

- Luzzatto, Gino, *Storia economica di Venezia dall' XI al XVI secolo*, Venezia 1961.
- Madden, Thomas F., "The Chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: The Date and The Debate", *Journal of Medieval History*, C. XXVIII-1, 2002, s. 23-41.
- Mansouri, M. Tahar, "Déplacement forcé et déportation de populations sur les frontières orientales entre Byzance et l'Islam (VIIe-Xe siècles)", *Migrations et diasporas méditerranéennes (Xe-XVIe siècles). Actes du colloque de Conques (Octobre 1999)*, ed. M. Balard, A. Ducellier, Paris, Publications de la Sorbonne, 2002, s. 107-114.
- Manisalı, Erol, *Dünden Bugüne Kıbrıs*, İstanbul 2020.
- Marsh, John B., *Stories of Venice and The Venetians*, Strahan and Co., London 1873.
- Matthew, Donald, *İletişim Atlaslı Uygarlıklar Ansiklopedisi: Ortaçağ Avrupası*, trc. Mehmet Ali Kılıçbay, İletişim Yay., İstanbul 1988.
- Megaw, A.H.S., "Betwixt Greeks and Saracens", *Acts of the International Symposium 'Cyprus between the Orient and the Occident'*, Nicosia 1986, s. 505-519.
- Metcalf, D. M., *Byzantine Cyprus, 491–1191*, Texts and Studies in the History of Cyprus, 62. Nicosia: Cyprus Research Centre, 2009.
- Metin, Hüseyin, *Kıbrıs Tarihine Toplu Bir Bakış*, Halkın Sesi Basımevi, Lefkoşa 1959.
- Minorsky, Vladimir, *La Perse au XVe siècle entre la Turquie et Venise*, Paris, 1933.
- Miroğlu, İsmet "Fetret Devrinden II. Beyazid'e Kadar Osmanlı Siyasi Tarihi", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, ed. Kenan Seyithanoğlu, C. X, Çağ Yay., İstanbul 1989, s. 167-252.
- , "II. Bayezid Devri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. X, Çağ Yayınları, İstanbul 1989, s. 253-279.
- Monter, William, *The Rise of Female Kings in Europe, 1300–1800*, New Haven: Yale University Press, 2012.
- Nauert, Charles G., *Historical Dictionary of the Renaissance*, The Scarecrow Press, Oxford 2004.
- Newman, P., *A Short History of Cyprus*, London 1953.
- Nicol, Donald M., *Byzantium and Venice*, Cambridge Uni. Press, 1988; *Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, trc. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yay., İstanbul 2000.
- Nicolle, David, *Hattin 1187: Saladin's Greatest Victory*, Osprey Publishing, 1993.

Nikolaou-Konnari, Angel, “La Chronique de Léontios Machéras: historicité et identité nationale”, *Études Balkaniques*, C. V, 1998, s. 55-80;

-----, “A New Manuscript of Leontios Makhairas’ Chronicle of the ‘Sweet Land of Cyprus’: Edition of Extracts in British Library, MS Harley 1825’ *Cyprus Reserach Centre Annual Review*, C. XXXVII, s. 143-183; “A New Manuscript of Leontios Makhairas’s Chronicle of the ‘Sweet Land of Cyprus’: British Library, MS Harley 1825 and the Circulation of Manuscripts of Cypriot Interest in Stuart England”, Ed. Susan. B. Edgington and Helen. J. Nicholson, *Deeds Done Beyond the Sea. Essays on William of Tyre, Cyprus and the Military Orders Presented to Peter Edbury*, Farnam: Ashgate, 2014, s. 115-134.

Norwich, John Julius, *A History of Venice*, Vintage, 1989.

O’Connell, Monique, *Men of Empire: Power and Negotiation in Venice’s Maritime State*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 2009.

Okey, Thomas, *The story of Venice*, J. M. Dent. & Sons, Ltd. London 1931.

Oliphant, Margaret, *The Makers of Venice: Doges, Conquerors, Painters and Men of Letters*, Macmillan, New York 1887.

O’Shea, Stephen, *İnanç Denizi Ortaçağ Akdenizinde İslâm ve Hristiyanlık*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul 2011.

Ostrogorsky, George, *Bizans Devleti Tarihi*, trc. Fikret Işıltan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Önalp, Ertuğrul, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs*, Ankara 2007.

Öncel, Süheylâ, *İtalyan Edebiyatı Tarihi*, İtalyan Kültür Heyeti, Ankara 1997.

Özcan, Özge Bozkurtoğlu, *Lusignanlar Döneminde Kıbrıs-Antalya İlişkileri (1192-1489)*, Akdeniz Üniversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, 2017.

Özkaya, Hakan, *Kıbrıs’ta Hâkimiyet Mücadelesi (648-1571)*, Marmara Ünivesitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Pagani, Ilaria, “Caterina Cornaro regina di Cipro Mitografia di una regina dalla Repubblica di Venezia al Risorgimento italiano”, *Studi sull’Oriente Cristiano*, 16-2, 2012, s. 141-173.

Palma di Cesnola, Louis, *Cyprus: Its Ancient Cities, Tombs and Temples*, London 1877.

Papageorgiou, A., “Les premières incursions arabes à Chypre et leurs conséquences”, *Afieroma eis ton Konstantinon Spyriadikin*, Nicosia 1964, s. 152-159.

Papacostas, Tassos, “Secular Landholdings and Venetians in 12th-Century Cyprus”, *Byzantinische Zeitschrift*, 92/2, 1999, s. 479-501.

- Papadopoulou, E. “Οί πρώτες εγκαταστάσεις Βενετών στην Κύπρο, *Σύμμεικτα* 5, 1983, s. 303-332.
- Pedani, Maria Pia, “Bahri Memlûklerle Venedikliler Arasındaki Ticarî Antlaşmalar”, *Türkler*, C. V., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 423-430.
- , “l leone di san Marco o san Marco in forma di leone?”, *Archivio Veneto*, serie V, vol. CLXVI, 2006, s. 185-190.
- , *Osmanlı Padişahı'nın Adına*, trc. Elis Yıldırım, Ankara 2011.
- Pirenne, Henry, *Orta Çağ Kentleri*, İletişim Yay., İstanbul 2000.
- Purcell, Hugh Dominic, *Cyprus*, Frederick A. Praeger, Newyork 1969.
- Prawer, Joshua, *The Crusaders' Kingdom: European Colonialism in the Middle Ages*, Praeger Publishers, New York 1972.
- Richard, Jean, “Le peuplement latin et syrien en Chypre au XIIIe siècle”, *Byzantinische Forschungen*, VII, 1979, s. 157-173.
- Romanin, Samuele, *Storia documentata di Venezia*, Pietro Naratovich, Venezia 1856.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, trc. Fikret Işıltan, C. I-III, TTK, Ankara 2008.
- Schabel, Chris, “Religion”, *Cyprus, Society and Culture 1191-1373*, ed. Angel Nicolaou-Konnari- Chris Schabel, Brill, Netherlands 2005.
- Severis, Leto, *Ladies of Medieval Cyprus and Caterina Cornaro*, Nicosia 1995.
- Sismondi, J.C.L., De, *A History of The Italian Republics: being a view of the origin progress and fall of Italian Freedom*, Longman, Brown, Green & Longmans, London 1832.
- Skoufari, Evangelia, Evangelia Skoufari, “L’Ordine della Spada: Istituzioni e cerimonie cavalleresche nel Regno di Cipro (secoli XIV-XV)”, *Archivio Veneto*, Serie V-CLXIX, 2007, s. 5-25.
- , *Il Regno Della Republica Continuiata’Istituzionali e Scambi Interculturali A Cipro Durante La Dominazione Veneziana (1473-1570)*, Università Degli Studi di Padova, 2008
- , *Cipro veneziana, 1473-1571: Istituzioni e culturale nel regno della Serenissima*, Rome 2011.
- Momcilo Spremić, “XV. Yüzyılda Venedik Cumhuriyeti’nin Şarkta Ödediği Haraçlar”, *Belleten*, trc. Mahmut Şakiroğlu, C. XLVII-185, Ankara, Ocak 1983, s. 363-390.
- Spyridakis, C., *A Brief History of Cyprus*, Nicosia 1963.

Stöckly, D., “Hommes d’affaires-armateurs et ‘diplomates’ vénitiens à Chypre entre le début du XIVE et le milieu du XVe siècle: un seul groupe d’intérêt?”, *Les Lusignans et l’Outre-Mer*, ed. C. Mutaftian, Actes du Colloque de Poitiers-Lusignan (20–24 October 1993), Poitiers, 1995, s. 281-289.

Şakiroğlu, Mahmut H. “Venedik Devlet Arşivi’ndeki Türkçe Belgeler”, *Tarih ve Toplum*, S. 2, İstanbul 1984, s. 166-169.

-----, “Venedikliler”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul 1994, s. 380-381.

Tabakoğlu, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yay., İstanbul 2000.

Tansel, Selahattin, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed’in Siyasi ve Askeri Hayatı*, TTK Yayınları, Ankara 1999.

Taviani, Carlo, “The Genoese Casa di San Giorgio as a Micro-Economic and Territorial Nodal System”, *The Routledge Handbook of Maritime Trade Around Europe 1300-1600*, ed. Wim Blockmans, Mikhail Krom, Justyna Wubs-Mrozewicz, Routledge, New York 2017, s. 177-191.

Tekindağ, M. C. Şehabeddin, “Karamanlı’ların Gorigos seferi (1367)”, *İÜEF Tarih Dergisi*, C. VI/9, 1954, s. 161-174.

-----, “Fatihle Çağdaş Bir Memlûk Sultanı: Aynal el-Ecrud” *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. XXIII, 1969, s. 40-41.

Turan, Osman, “Orta Çağlarda Türkiye-Kıbrıs Münasebetleri”, *Belleten*, C. XXVIII/110, Ankara, 1964, s. 209-227.

-----, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar Metin Tercüme ve Araştırmalar*, Ankara 1988.

Turan, Şerafettin, “Fatih Mehmed Uzun Hasan Mücadelesi ve Venedik”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. III-4/5, Ankara 1965, s. 71-121.

-----, *Türkiye-İtalya İlişkileri I Selçuklulardan Bizans’ın Sona Erişine*, Kültür Bakanlığı, Ankara 2000.

Williams, Gareth D., *Pietro Bembo on Etna: The Ascent of a Venetian Humanist*, Oxford Uni. Press, Oxford 2017.

Zavagno, Luca, “Two hegemonies, one island: Cyprus as a “Middle Ground” between the Byzantines and the Arabs (650-850 A.D.)”, *Reti Medievali Rivista*, C. 14/2, 2013, s. 3-32.

Zinkeisen, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, ed. Erhan Afyoncu, C. II, Yeditepe Yay., İstanbul 2011.

Ansiklopedi Maddesi

- Altan, Ebru, “Kıbrıs Haçlı Krallığı 1191-1489”. *Türkler*, 2002, C. VI, s. 695-700.
- Aycan, İrfan, “Muâviye b. Ebû Süfyân” *DİA*, C. XXX, İstanbul 2005, s. 332-334.
- Bussi, Angea Dillon, “Carlotta di Lusignano, regina di Cipro”, *DİB*, C. XX, 1977, s. 403-405.
- Colasanti, Francesco, “Caterina Corner, Regina di Cipro”, *DBI*, C. XXII, 1979, s. 335-342.
- Darkot, Besim. “Akdeniz”, *İA*, C. I, Eskişehir 2001, s. 233-237.
- , “Rodos”, *İA*, C. IX, Eskişehir 2001, s. 753-758.
- Demirkent, Işın, “Kıbrıs”, *DİA*, C. XXV, Ankara 2002, s. 371-374.
- Grierson, Philip, “Bezant”, *The Oxford Dictionary of Byzantium*, ed. Alexander P. Kazdan, C. I, Oxford University Press, Oxford 1991, s. 287.
- Guest, Rhuvon, “İskenderiye”, *İA*, C. 5/2, Eskişehir 2001, s. 1084-1088.
- Gullino, Giuseppe, “Corner Andrea”, *DBI*, XXIX, Rome 1983, s. 157-159.
- , “Corner Marco”, *DBI*, XXIX, Rome 1983, s. 251-254.
- Groot, A.H. de, “Kubrus”, *El²*, C. V, Leiden 1986, 301-309.
- Hurlburt, Holly, “Cornaro, Caterina”, *Woman and Gender in Medieval Europe An Encyclopedia*, ed. Margaret Schaus, Routledge, USA 2006, s. 172-173.
- Koprman, Kazım Yaşar “Barsbay”, *DİA*, C. V, Ankara 1992, s. 84-85.
- , “Mısır Memlûkleri (1250-1517)”, *Türkler*, C. V, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, 99-126.
- Köse, Metin Ziya, “Otranto Seferi”, *DİA*, C. EK-II, Ankara 2019, s. 382-384.
- Pedani, Maria Pia, “Venedik”, *DİA*, C. XLIII, Ankara 2013, s. 44-47.
- Ravegnani, G., “Corner, Federico”, *DBI*, C. XXIX, 1983, s. 179-181.
- Schreiner, Peter, “Crispo, Francesco”, *DBI*, C. XXX, 1984, s. 804-806.
- Setton, Kenneth M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, C. II, Philadelphia 1978.
- Sobernheim, M., “Al-Malik al- Aşraf Şaban”, *İA*, C. XI, Eskişehir 2001, s. 264-265.
- , “Barsbay”, *İA*, C. II, Eskişehir 2001, s. 317-318.
- , “Hoşkadem”, *İA*, C. 5/1, Eskişehir 2001, s. 564-565.

-----, “İnal”, *İA*, C. 5/2, Eskişehir 2001, s. 989-990.

Sykes, Sir Percy, *A History of Persia*, C. II, Rourledge 2004.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, Ankara 1988.

Şakiroğlu, Mahmut H., “Balyos”, *DİA*, C. V, İstanbul 1992, s. 43-47.

-----, “Venedikliler”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. VII, İstanbul 1994, s. 380-381.

-----, “Sanudo, Marino”, *DİA*, C. XXXVI, İstanbul 2009, s. 110.

Tomar, Cengiz, “el-Melikü'l-Eşref, İnal”, *DİA*, C. XIX, Ankara 2004, s. 63-64.

Turan, Şerafettin, “Levant”, *DİA*, C. XXVII, Ankara 2003, s. 145-147.

Yınanç, Mükrimin Halil, “Ahmed Paşa”, *İA*, C. I, Eskişehir 2001, s. 193-199.

Zanini-Cordi, Irene, “Cornaro, Caterina (1454-1510)” *Encyclopedia of Women in the Renaissance: Italy, France, and England*, ed. Diana Robin, Anne R. Larsen, and Carole Levin, Santa Barbara, California 2007), s. 98-100.

EKLER

EK-1. Kıbrıs Haçlı Krallığı Krallarının Listesi

İsim	Hüküm Etme Dönemi
Guy de Lusignan (1153-1194)	1192-1194
I. Aimery de Lusignan (1152-1205)	1194-1205
I. Hugues de Lusignan (1193/1194-1218)	1205-1218
Gautier de Montbéliard (Saltanat Naibi)	1205-1210
I. Henri de Lusignan (1217-1253)	1218-1253
Philippe d'Ibelin (Saltanat Naibi)	1218-1228
Jean d'Ibelin (Saltanat Naibi)	1228-1232
II. Hugues de Lusignan (1252-1267)	1253-1267
Plaisance d'Antioche (Saltanat Naibi)	1253-1261
Hugues de Poitiers-Lusignan (Saltanat Naibi) daha sonra III. Hugues olarak tahta geçmiştir	1261-1267
III. Hugues de Lusignan (1235-1284)	1267-1284
I. Jean de Lusignan (1267-1285)	1284-1285
II. Henri de Lusignan (1271-1324)	1285-1306
II. Amaury de Lusignan (1272-1344)	1272-1310
II. Henri de Lusignan	1310-1324
IV. Hugues de Lusignan (1295-1359)	1324-1359
I. Pierre de Lusignan (1328-1369)	1359-1369
II. Pierre de Lusignan (1357-1382)	1369-1382
I. Jacques de Lusignan (1334-1398)	1382-1398
Janus de Lusignan (1375-1432)	1398-1432
II. Jean de Lusignan (1418-1458)	1432-1458
Charlotte de Lusignan (1442-1487)	1458-1464
II. Jacques de Lusignan (1418-1473)	1464-1473
III. Jacques de Lusignan (1473-1474)	1473-1474
Catherina Corner (1454-1510)	1474-1510

EK-2. Venedik Cumhuriyeti Doçlarının Listesi

İsim	Hüküm Etme Dönemi
Paolo Lucio Anafesto	697
Marcello Tegalliano	717-726
Orso Ipato	726-737
Domenico Leone (Magister Militum)	738
Felice Corniola (Magister Militum)	739
Gioviano Capanico (Magister Militum)	741
Giovanni Fabriciaco (Magister Militum)	742
Teodato Ipato	742-755
Galla Gaulo	755-756
Domenico Monegario	756-764
Maurizio Galbaio	764-787
Giovanni Galbaio	787-803
Obelerio Antenoreo	804-810
Agnello Participazio	811-827
Giustiniano Participazio	827-829
Giovanni I Participazio	829-836
Pietro Tradonico	836-864
Orso I Participazio	864-881
Giovanni II Participazio	881-887
Pietro I Candiano	887
Pietro Tribuno	887-912
Orso II Participazio	912-932
Pietro II Candiano	932-939
Pietro Participazio	939-942
Pietro III Candiano	942-959
Pietro IV Candiano	959-979
Pietro Orseolo	976-978
Vitale Candiano	978-979
Tribuno Memmo	979-991
Pietro II Orseolo	991-1009
Ottone Orseolo	1009-1026
Pietro Barbolano	1026-1030
Orso Orseolo (Naip)	1030-1031
Domenico Flabanico	1032-1041
Domenico I. Contarini	1043-1071
Domenico Selvo	1071-1084
Vitale Falier	1084-1095
Vitale I Michiel	1096-1102
Ordelafo Falier	1102-1117
Domenico Michiel	1117-1130
Pietro Polani	1130-1148
Domenico Morosini	1148-1156
Vitale II Michiel	1156-1172
Sebastiano Ziani	1172-1178
Orio Mastropiero	1178-1192

Enrico Dandolo	1192-1205
Pietro Ziani	1205-1229
Jacopo Tiepolo	1229-1249
Marino Morosini	1249-1253
Reniero Zen	1253-1268
Lorenzo Tiepolo	1268-1275
Jacopo Contarini	1275-1280
Giovanni Dandolo	1280-1289
Pietro Gradenigo	1289-1311
Marino Zorzi	1311-1312
Giovanni Soranzo	1312-1328
Francesco Dandolo	1329-1339
Bartolomeo Gradenigo	1339-1342
Andrea Dandolo	1343-1354
Marino Faliero	1354-1355
Giovanni Gradenigo	1355-1356
Giovanni Dolfìn	1356-1361
Lorenzo Celsi	1361-1365
Marco Corner	1365-1368
Andrea Contarini	1368-1382
Michele Morosini	1382
Antonio Venier	1382-1400
Michele Steno	1400-1413
Tommaso Mocenigo	1414-1423
Francesco Foscari	1423-1457
Pasquale Malipiero	1457-1462
Cristoforo Moro	1462-1471
Nicolò Tron	1471-1473
Nicolò Marcello	1473-1474
Pietro Mocenigo	1474-1476
Andrea Vendramin	1476-1478
Giovanni Mocenigo	1478-1485
Marco Barbarigo	1485-1486
Agostino Barbarigo	1486-1501
Leonardo Loredan	1501-1521
Antonio Grimani	1521-1523
Andrea Gritti	1523-1538
Pietro Lando	1539-1545
Francesco Donà	1545-1553
Marcantonio Trevisan	1553-1554
Francesco Venier	1554-1556
Lorenzo Priuli	1556-1559
Girolamo Priuli	1559-1567
Pietro Loredan	1567-1570
Alvise I Mocenigo	1570-1577
Sebastiano Venier	1577-1578
Niccolò da Ponte	1578-1585
Pasquale Cicogna	1585-1595

Marino Grimani	1595-1605
Leonardo Donato	1606-1612
Marcantonio Memmo	1612-1615
Giovanni Bembo	1615-1618
Nicolò Donato	1618
Antonio Priuli	1618-1623
Francesco Contarini	1623-1624
Giovanni I Cornaro	1625-1629
Nicolò Contarini	1630-1631
Francesco Erizzo	1631-1646
Francesco Molino	1646-1655
Carlo Contarini	1655-1656
Francesco Cornaro	1656
Bertuccio Valier	1656-1658
Giovanni Pesaro	1658-1659
Domenico II Contarini	1659-1675
Nicolò Sagredo	1675-1676
Alvise Contarini	1676-1684
Marcantonio Giustinian	1684-1688
Francesco Morosini	1688-1694
Silvestro Valier	1694-1700
Alvise II Mocenigo	1700-1709
Giovanni II Cornaro	1709-1722
Alvise III Mocenigo	1722-1732
Carlo Ruzzini	1732-1735
Alvise Pisani	1735-1741
Pietro Grimani	1741-1752
Francesco Loredan	1752-1762
Marco Foscarini	1762-1763
Alvise Giovanni Mocenigo	1763-1778
Paolo Renier	1779-1789
Lodovico Manin	1789-1797

EK-3. Kıbrıs'ta Görev Yapan Venedik Cumhuriyeti Balyosları (1303-1489)

İsim	Görev Dönemi
Simone Avventurato	1303-1307
Vitale Michiel	1306
Filippo Belegno	1308
Marino Michiel	1308
Piero Zen	1324
Giovanni Venier	1328
Giovanni Gradenico	1334
Bertucci Michiel	1335
Andrea de Molino	1337-1338
Giuliano Cibo	1349
Paulo Loredano	1349
Nicolò Michieli	1349
Nicolò Pisani	1350
Giorgio Pancrazio	1350
Giovanni Steno	1350
Giovanni Dandolo	1359
Pantaleon Barbo	1359
Nicolò Barbarigo	1360
Pietro Baseio	1360
Pietro Giustiniani	1364
Marco Morosini	1366
Alvise da Molino (Marco'nun Oğlu)	1366
Pietro Giustiniani	1368
Pantaleon Gezo	1372-1375
Giovanni Contarini	1377
Federico Corner	1381
Marco Falier (Nicolò'nun Oğlu)	1385-1386
Antonio Venier	1386
Giacomo Suriano	1387-1390
Giovanni da Canal	1389
Francesco Malipiero	1390
Fantín Querini	1392
Nicolò Barbo	1394
Francesco Querini	1395
Nicolò Barbo	1397
Roberto Morosini	1398
Giovanni da Canal	1400
Bernardo Morosini	1403
Paulo Querini (Romeo'nun Oğlu)	1405
Andrea Zane	1406
Marco Venier	1408
Marino Cocco	1409-1412
Giacomo da Riva	1413-1414
Doria Lorenzo	1415
Marco Navagiero	1416

Giacomo Michiel	1417-1418
Giacomo Zorzi (Fantin'in Oğlu)	1418-1420
Andrea Capello (Maffio'nun Oğlu)	1421
Andrea Corner (Philippo'nun Oğlu)	1423
Saverio Querini	1424
Esmerio Querini	1425
Ludovico Corner	1425
Marco Venier (Renier'in Oğlu)	1430
Andrea Corner	1432
Dardi Foscarini	1435
Luca Zorzi (Fantin'in Oğlu)	1437
Giovanni Calaresso	1439
Dardi Moro (Bartolomeo'nun Oğlu)	1441
Pietro Contarini (Luca'nın Oğlu)	1443
Laurentio Moro (Antonio'nun Oğlu)	1446
Dona Tron (Luca'nın Oğlu)	1448
Dona Corner (Paolo'nun Oğlu)	1449
Orsato Giustiniani (Dona'nın Oğlu)	1452
Bernardo Contarini	1452
Nicolo Gritti (Fantin'in Oğlu)	1455
Pietro Arimondo (Nicolò'nun Oğlu)	1457-1460
Luca Vidor (Maffio'nun Oğlu)	1460
Paulo Erizzo (Marco'nun Oğlu)	1462
Pietro Pizzamano (Fantin'in Oğlu)	1466
Alvise Gabriel (Benetto'nun Oğlu)	1467
Andrea Lion (Francesco'nun Oğlu)	1469
Domenico Gradenigo	1469
Antonio Erizzo (Marco'nun Oğlu)	1470
Pietro Diedo (Nicolò'nun Oğlu)	1471
Nicolò Pasqualigo (Marino'nun Oğlu)	1472
Marco Querini (Pietro'nun Oğlu)	1474
Alvise Moro (Giovanni'nin Oğlu)	1477
Giovanni Diedo (Marco'nun Oğlu)	1478
Giovanni Mosto (Marco'nun Oğlu)	1480
Francesco Pasqualigo	1480
Lauro Contarini (Antonio'nun Oğlu)	1481
Luca Taiapiera (Bartolomeo'nun Oğlu)	1483
Giacomo Michiel (Tomaso'nun Oğlu)	1486
Francesco Priuli (Giovanni'nin Oğlu)	1489

EK-4. Kıbrıs'ta Görev Yapan Provveditoreler (1474-1489)

Giovanni Soranzo	1474
Francesco Giustiniani	1476
Pietro Loredano (Giacomo'nun Oğlu)	1478
Alvice Querini (Marco'nun Oğlu)	1479
Giovanni Marcello (Antonio'nun Oğlu)	1480
Zaccaria Barbaro (Matteo'nun Oğlu)	1482
Andrea Sanudo (Matteo'nun Oğlu)	1483
Ferigo Giustiniani (Nicolò'nun Oğlu)	1483
Pietro Lion (Maffio'nun Oğlu)	1486
Gironimo Pisani (Pietro'nun Oğlu)	1487

**EK-5. Caterina Corner Döneminde Kıbrıs'ta Görev Yapan Danışmanlar
(1474-1489)**

İsim	Görev Süresi
Francesco Minio Alvise Gabriel	1474
Pietro Diedo Giacomo Querini	1475
Francesco Priuli Vincenzo Garzoni	1477
Ambroso Contarini Antonio Erizzo (Marco'nun oğlu)	1478
Marco Lezze (Francesco'nun Oğlu) Lorenzo Gritti (Pietro'nun Oğlu)	1480
Benedetto Tiepolo (Tomaso'nun Oğlu) Christophoro Venier (Francesco'nun Oğlu)	1482
Giacomo Mosto (Bartolomeo'nun Oğlu)	1483
Droilo Malipiero (Marin'in Oğlu)	1484
Nicolò Micazzo (Pietro'nun Oğlu)	1486
Nicolò Michiel	1487
Matteo Loredano (Zuane'nin Oğlu)	1488
Fuscardo Moro (Dardi'nin Oğlu)	1489

EK-6: Bilinmeyen sanatçı, “XVI. yüzyılda çizilmiş olan Caterina Cornaro'ın doğumu” Isabella Stewart Gardner Müzesi, Boston.

EK-7: Bilinmeyen sanatçı, “Caterina Cornaro Kıbrıs Kraliçesi”, tarihi bilinmiyor, Sydney Üniversitesi Sanat Koleksiyonu.

EK-8: Gentile Bellini, Caterina Cornaro, the last queen of Cyprus
Szépművészeti Múzeum, Budapest.

EK-9: Gentile Bellini, *Il miracolo della croce caduta nel canale di San Lorenzo*, 1500, Gallerie dell'Accademia, Venedik.

True Cross'un bir parçası S. Lorenza Köprüsüne giden bir kanala düşmüştür. Haç Caterina Corner'in muhafızı Andrea Vendramin tarafından sudan çıkarıldığı görülmektedir. Caterina, soldaki sıralanan kadınların ilkidir. Dua ettiği görülmektedir. Sağ önde diz çökeni grup ise belki de Bellini'nin kendisi, erkek kardeşi ve ailesine ait olduğu söylenmektedir.⁵⁷⁷

⁵⁷⁷ Margaret Oliphant, *The Makers of Venice: Doges, Conquerors, Painters and Men of Letters*, Macmillan, New York 1887, s. 251; s. 26; Hare, *Venice*, s. 79.

EK-10: “Venedik, Caterina Cornaro'ya saygılarını sunar” Belvedere Museum, Vienna (1872-1873)

“

EK-11: Bir tarafında Kıbrıs Kralı II. Jacques'ı at sırtında, diğer tarafında Kudüs Haçı'nı gösteren gümüş sikke. Yazıda: IACOBS DEI G / R IERUS CIPRI ET ARMIA

EK-12: Kraliçe Caterina Corner solda oturarak gösteren gümüş sikke. Solda: KATERINA VENETA REGINA Sağda: Kudüs Haçı, IERVSALEM CYPRI ET ARMENI

EK-13: Charlotte'a ait gümüş sikke. Solda Kudüs, Lusignan, Ermenistan Krallıklarının simgelerinin olduğu arma. Sağda Kudüs Haçı. Solda: CARLOTA DI GRA REGNA, sağda: IERVZALM E D CHIPR yazıyor.

EK-14: “Kıbrıs Kraliçesi Caterina Cornaro, Venedik Konseyi'nden Mektup Alırken” Giuseppe Caletti (Italian, c. 1600 - c. 1660)

EK-15: France Hayez, Caterina Corner'in Kibris tahtından indirilmesi, 1842, Accademia Carrara, Bergamo

EK-16: Caterina Corner'in San Salvador Kilisesi'ndeki mezarı

EK-17: Bernardino Contino, *Caterina Kıbrıs Krallığı tacını Doç'a verirken*, Caterina Corner'in mezar anıtından bir parça, 1580-1584, San Salvador Kilisesi

